

รายงานการวิจัย

เรื่อง

วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรรมของชาวบ้าน
ตำบลเกาะนางค้ำ อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง

โดย

ประสิทธิ์ บัวงาม

คณะทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

งบประมาณประจำปี 2542 - 2544

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรรม และวัฒนธรรม รวมถึงการศึกษาสภาพทั่วไปของพื้นที่ที่ทำการวิจัย เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการวางแผนและกำหนดวิธีการศึกษาวิจัย จากแหล่งข้อมูล 2 แหล่ง คือ แหล่งปฐมภูมิ และแหล่งทุติยภูมิ ตำบลเกาะนางคามี 8 หมู่บ้าน เป็นเกาะอยู่ในทะเลสาบสงขลา มีบ้านเรือน 983 ครอบครัว มีประชากร 4,482 คน ประชาชนส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ การเพาะปลูก เช่น การทำนา สวนยางพารา สวนผลไม้ และพืชผักสวนครัว การเลี้ยงสัตว์ เช่น การเลี้ยงแพะ ไก่ เป็ด ควาย สุกร และวัว การทำประมง เช่น การดักไซ เซงเลง แล้วปลูคำ เบ็ด ชั้ง อวนหรือลอมของ โพงพาง การหลอนปลา ไล่คักปลา และเหยื่อ การทำป่าไม้ เช่น การทำไม้(ตัดไม้)เสม็ด การทำตาลโตนด การเก็บน้ำผึ้งรวง เห็ดตับเต่า และเครื่องยาสมุนไพร มีวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรรมด้านศาสนา เช่น การทำบุญเดือน 10 การทำบุญข้าว การจัด/ยกหมรับ และประเพณีลากพระ ด้านความเชื่อ เช่น แม่โพสพ แม่ธรณี แม่คงคา เมย่านาง เทวดา พระภูมิเจ้าที่ โนราลงครุ ผีฟ้า(อุบาทว์) เจ้าป่า ผีป่า ผีนางตะเคียน ต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ ผีพราย โจ้ คาถา ยันต์ ผ้าผูกหัวเรือ การเจิมเรือ การดูฤกษ์ยาม การดูลักษณะวัว เดือนเป็นจันทร์(จันทร์ปราดา) ฟ้าเหลือง ฟ้าแดง เดือนแฉ่งเดือนมืด น้ำขึ้นน้ำลง และการถือเคล็ด ด้านสถาปัตยกรรม เช่น เรือนข้าวหรือเรือนข้าว กุค โรงซัง ขน้า และคอกเลี้ยงสัตว์ ด้านประติมากรรม เช่น แห้วลอกนก เรือ และโจ ด้านหัตถกรรม เช่น สอบนั่ง แสก แขง เป็ยว สาค เจ็ย คัง ครกสีข้าว สุ่ม และซ้อง ด้านจิตรกรรม เช่น จิตรกรรมฝาผนังเกี่ยวกับศาสนาและความเชื่อในผนังอุโบสถ วิหาร และโรงธรรม ด้านวรรณกรรม เช่น ตำนานชุมชน ตำนาน ปริศนาคำทาย และเพลงร้องเรือหรือเพลงกล่อมเด็ก ด้านการแต่งกาย เช่น การนุ่งโจงกระเบน การนุ่งผ้าขาวม้าปิ่นเดียว การนุ่งโสร่ง และการใช้ผ้าพาดบ่า ด้านเครื่องมือเครื่องใช้และเทคโนโลยีชาวบ้าน เช่น เครื่องไถนา แกะ คันหาบ แสก คัง เจ็ย ครกสีข้าว ครกข้อมมือ ครกบด แขง ทุน ตะเกียง/ตะเกียงไฮ้ต้อง นุง ปาดหญ้า เลื่อยทุ้ง คองซ้อเรือ เครื่องมือประมงพื้นบ้าน และบอกล้วย ด้านการใช้แรงงานคน สัตว์ เครื่องจักร และพลังงานจากธรรมชาติ เช่น การออกปากกินวาน และการฝึก/บังคับวัวในการไถนา ด้านการคมนาคม เช่น การเดินเท้า รถเครื่อง(จักรยานยนต์) รถยนต์ เรือพาย เรือแจว เรือหางยาว และเรือเมล์ ด้านอาหารการกินและสุขอนามัย เช่น อาหารคาวหวานสำหรับรับประทานทั่วไป อาหารคาวหวานสำหรับเป็นเครื่องเซ่นสังเวศ และอาหารคาวหวานสำหรับใช้ในการประกอบพิธีกรรม ด้านสังคม เช่น การหีบยืมอุปกรณ์หรือเครื่องมือเครื่องใช้ในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม และการขอแรงช่วยงาน ด้านการค้าขายและเศรษฐกิจ เช่น ตลาดนัด โรงสีข้าว และการค้าขายผ่านพ่อค้าคนกลางบนเรือเมล์ ด้านภาษา ใช้ภาษาไทยถิ่นใต้สำเนียงเดียวกันกับภาษาไทยถิ่นสงขลา

ปัจจุบันการเพาะปลูกของชาวบ้านในตำบลเกาะนางคำ เปลี่ยนแปลงจากการทำนาไปเป็นการทำสวนยางพาราและไร่นาสวนผสมมากขึ้น ในส่วนของพื้นที่นาและที่ว่างเปล่าได้เปลี่ยนไปเลี้ยงกุ้งกุลาดำ การทำนาที่ยังคงเหลืออยู่เปลี่ยนจากนาดำเป็นนาหว่าน การใช้วัวไถนามาเป็นการใช้รถไถเดินตามหรือรถแทรกเตอร์ การถือปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมและความเชื่อลดน้อยลง การเลี้ยงสัตว์ของชาวบ้านเปลี่ยนจากการเลี้ยงไว้ใช้แรงงานและเป็นอาหาร มาเป็นการเลี้ยงเพื่อจำหน่าย การประมงในทะเลสาบสงขลาเดิมทุกครัวเรือนจะทำการประมงเพื่อเป็นอาหารที่เหลือจำหน่ายให้แก่เพื่อนบ้านและพ่อค้าในท้องถิ่น เปลี่ยนมาเป็นการทำประมงเพื่อให้ได้สัตว์น้ำปริมาณมากๆ เพื่อจำหน่าย และชาวบ้านบางส่วนได้เปลี่ยนไปทำการเลี้ยงปลากะพงขาวในกระชัง และเลี้ยงกุ้งกุลาดำและกุ้งขาวในบ่อดิน ในอดีตชาวบ้านตัดไม้เสม็ดเพื่อใช้สร้างบ้านเรือน ทำไม้ฟืน และเผาถ่าน ปัจจุบันชาวบ้านตำบลเกาะนางคำตัดไม้เสม็ดเพื่อจำหน่ายเป็นไม้ใช้สอย เช่น ใช้ทำไม้หลักในบ่อเลี้ยงกุ้ง ทำโครงคอกกระชังเลี้ยงปลากะพงขาวในทะเลสาบสงขลา ทำไม้คร่าในงานก่อสร้างและป่าไม้ส่วนใหญ่ถูกทำลายจากการขุดบ่อเลี้ยงกุ้งและการขุดยกร่องเพื่อปลูกปาล์มน้ำมัน การเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับกิจกรรมในการประกอบอาชีพของชาวบ้านตำบลเกาะนางคำ ส่งผลกระทบถึงการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องทำให้มีการยึดถือปฏิบัติลดน้อยลงตามไปด้วย

คำนำ

เกษตรกรรมเป็นรากฐานของการดำรงชีวิต และเป็นต้นกำเนิดแห่งวัฒนธรรมของมนุษยชาติ จะเห็นได้ว่าวัฒนธรรมของแต่ละชนชาติ แต่ละพื้นที่ มีความแตกต่างกันบ้าง คล้ายกันบ้าง และเหมือนกันบ้าง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวิถีการดำรงชีวิต การถ่ายทอด การเรียนรู้ และการผสมผสานทางวัฒนธรรม การศึกษาวิจัยเรื่อง “วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรรมของชาวบ้านตำบลเกาะนางคำ อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง” ในครั้งนี้ เป็นการศึกษาทางมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ในลักษณะของรูปแบบวิธีการทำการเกษตร และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วยการเพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์ การประมง และการป่าไม้ ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากเงินงบประมาณประจำปี 2542 - 2543 หมวดเงินอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามกระบวนการและระเบียบวิธีวิจัย โดยเคร่งครัด ผลการวิจัยที่ได้รับจึงเป็นข้อมูลที่เป็นจริงอันจะเป็นประโยชน์แก่ผู้อ่านและผู้สนใจต่อไป

ประสิทธิ์ บัวงาม

หัวหน้าโครงการวิจัย

บัญชีตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1- แสดงแผนการดำเนินงานวิจัย	25
ตารางที่ 2 แสดงจำนวนครัวเรือนและประชากรแยกตามเพศ	27
ตารางที่ 3 แสดงจำนวนประชากรแยกตามอายุ ปี พ.ศ.2542	27

บัญชีภาพ

ภาพที่ 1	แสดงที่ตั้งของตำบลเกาะนางคำ	28
ภาพที่ 2	แสดงลักษณะของลมฟ้าอากาศของตำบลเกาะนางคำ	29
ภาพที่ 3	แสดงการเลี้ยงกุ้งกุลาคำในบ่อดิน	30
ภาพที่ 4	แสดงการเลี้ยงปลากะพงในกระชัง ในพื้นที่หมู่ที่ 3 ต.เกาะนางคำ อ.ปากพะยูน จ.พัทลุง	30
ภาพที่ 5	แสดงลักษณะของร้านค้าในหมู่บ้าน หมู่ที่ 5 ต.เกาะนางคำ อ.ปากพะยูน จ.พัทลุง	31
ภาพที่ 6	แสดงลักษณะของปืมน้ำมันในหมู่บ้าน หมู่ที่ 1 ต.เกาะนางคำ อ.ปากพะยูน จ.พัทลุง	31
ภาพที่ 7	โรงเรียนวัดแหลมดินสอ หมู่ที่ 2 ต.เกาะนางคำ อ.ปากพะยูน จ.พัทลุง	32
ภาพที่ 8	ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน หมู่ที่ 5 ต.เกาะนางคำ อ.ปากพะยูน จ.พัทลุง	32
ภาพที่ 9	วัดสุภานิคมาราม (วัดเกาะแก่ง) หมู่ที่ 1 ต.เกาะนางคำ อ.ปากพะยูน จ.พัทลุง	33
ภาพที่ 10	มัสยิดประจำตำบลเกาะนางคำ หมู่ที่ 4 ต.เกาะนางคำ อ.ปากพะยูน จ.พัทลุง	33
ภาพที่ 11	สถานีอนามัยเกาะนางคำ หมู่ที่ 4 ต.เกาะนางคำ อ.ปากพะยูน จ.พัทลุง	34
ภาพที่ 12	สถานีตำรวจภูธรประจำตำบลเกาะนางคำ หมู่ที่ 5 ต.เกาะนางคำ อ.ปากพะยูน จ.พัทลุง	34
ภาพที่ 13	สะพานเฉลิมพระเกียรติ หมู่ที่ 2 ต.เกาะนางคำ อ.ปากพะยูน จ.พัทลุง	35

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	ก
คำนำ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
บัญชีตาราง	ง
บัญชีภาพ	จ
สารบัญ	ฉ
บทที่ 1 บทนำ	1
บทที่ 2 สํารวจเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	5
บทที่ 3 ระเบียบวิธีดำเนินการวิจัย	22
บทที่ 4 ผลการวิจัย	26
1. สภาพทั่วไปของตำบลเกาะนางคํา อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง	26
2. รูปแบบและวิธีการทำการเกษตรของชาวบ้านตำบลเกาะนางคํา	38
2.1 รูปแบบและวิธีการเพาะปลูก	38
2.2 รูปแบบและวิธีการเลี้ยงสัตว์	54
2.3 รูปแบบและวิธีการประมง	58
2.4 รูปแบบและวิธีการป่าไม้	70
3. วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรรมของชาวบ้านตำบลเกาะนางคํา	79
3.1 วัฒนธรรมด้านศาสนาและความเชื่อ	79
3.2 วัฒนธรรมด้านสถาปัตยกรรม	95
3.3 วัฒนธรรมด้านประติมากรรม	97
3.4 วัฒนธรรมด้านหัตถกรรม	99
3.5 วัฒนธรรมด้านจิตรกรรม	101
3.6 วัฒนธรรมด้านวรรณกรรม	101
3.7 วัฒนธรรมด้านการแต่งกาย	105
3.8 วัฒนธรรมด้านเครื่องมือเครื่องใช้และเทคโนโลยีชาวบ้าน	106
3.9 วัฒนธรรมด้านการใช้แรงงานคน สัตว์ เครื่องจักร และพลังงาน	110
จากธรรมชาติ	110

3.10 วัฒนธรรมด้านการคมนาคม	112
3.11 วัฒนธรรมด้านอาหารการกินและสุขอนามัย	113
3.12 วัฒนธรรมด้านสังคม	115
3.13 วัฒนธรรมด้านการค้าขายและเศรษฐกิจ	116
3.14 วัฒนธรรมด้านภาษา	116
3.15 วัฒนธรรมด้านอื่นๆ	123
4. ความคลี่คลายเปลี่ยนแปลงของเกษตรกรรมและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง	124
4.1 ความคลี่คลายเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมการเพาะปลูก	124
4.2 ความคลี่คลายเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมการเลี้ยงสัตว์	124
4.3 ความคลี่คลายเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมการประมง	125
4.4 ความคลี่คลายเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมการป่าไม้	125
บทที่ 5 สรุปผล อภิปรายผล ข้อเสนอแนะ	126
บรรณานุกรม	133
บุคลากร	136

บทที่ 1

บทนำ

เกษตรกรรมเป็นรากฐานของการดำรงชีวิตในสังคมมนุษย์ ดังนั้น สังคมมนุษย์ในระยะแรกจึงเป็นสังคมเกษตรกรรม สมาชิกส่วนใหญ่ในสังคมดำรงชีพโดยการทำเกษตรกรรม ได้แก่ การเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ ประมง และป่าไม้ อาศัยเทคโนโลยีและเครื่องมือเครื่องใช้ที่คิดทำขึ้นใช้เองจากวัสดุในท้องถิ่น มีการใช้แรงงานสัตว์ในการทำงาน มีการร่วมแรงร่วมใจช่วยเหลือเกื้อกูลแก่กันและกัน การทำเกษตรกรรมเป็นการลงทุนต่ำและอาศัยปัจจัยทางธรรมชาติเป็นหลัก เช่น ความอุดมสมบูรณ์ของดิน น้ำ สัตว์ป่า และสัตว์น้ำ เป็นต้น ชนบทไทยเป็นสังคมหนึ่งที่มีลักษณะเป็นสังคมเกษตรกรรม ดังคำกล่าวของ สมยศ หุ่่งหว้า ว่า

สังคมชนบทไทยเป็นสังคมเกษตรกรรม (agrarian society) เพราะประชาชนหรือแรงงานส่วนใหญ่ของสังคมชนบทเกี่ยวข้องกับเกษตรกรรม มีการทำนา ทำไร่ ทำสวน ทำการประมง ทำของจากป่าหรือหาของป่า เลี้ยงสัตว์ มีชีวิตความเป็นอยู่ ความเชื่อ ความรู้สึกนึกคิด ขนบธรรมเนียมประเพณี และการดำเนินชีวิตเกี่ยวข้องกับการเกษตร¹

และในทำนองเดียวกัน ณรงค์ เสงี่ยมประชา ได้กล่าวถึงสังคมชนบทไทย ว่า

เป็นสังคมที่ประชาชนมีอาชีพส่วนใหญ่ทางการเกษตร อันได้แก่ การปลูกข้าว ข้าวโพด ถั่วปอ ทำไร่ เลี้ยงปศุสัตว์ ที่อยู่ริมทะเลมีการจับปลา กุ้ง ปู หอย เป็นต้น ทั้งนี้แล้วแต่สภาพแวดล้อม ชาวชนบทอยู่ท่ามกลางสิ่งแวดล้อม ธรรมชาติ ท้องทุ่ง ไร่ นา ป่าเขา แสงแดด อากาศบริสุทธิ์ มีความเคยชินท่ามกลางธรรมชาติ และมีความรู้ความชำนาญเกี่ยวกับธรรมชาติและอาชีพเกษตรกรรม แต่ขาดทักษะในด้านการประกอบการและการจัดการแบบทันสมัย²

ผลจากการศึกษาค้นคว้าผู้วิจัยพบว่า สังคมเกษตรกรรมของไทยมีลักษณะเฉพาะบางประการ ดังนี้

1. ลักษณะครอบครัว เป็นครอบครัวหน่วยเศรษฐกิจ คือสมาชิกในครอบครัวทุกคนอาจจะทำงานทุกอย่างหรือแบ่งงานกันทำ เช่น ลูกสาวอยู่ทำงานบ้าน ลูกชายไปช่วยพ่อแม่ทำไร่ทำนา ฯลฯ

¹ สมยศ หุ่่งหว้า. สังคมชนบทกับการพัฒนา. 2534. หน้า 98.

² ณรงค์ เสงี่ยมประชา. สังคมวิทยาชนบทและเมือง. ม.ป.ป. หน้า 12.

2. ลักษณะการทำเกษตรกรรม ระยะเวลาเดียวกันมักจะทำคล้าย ๆ กัน เช่น ในท้องที่ใดทำนา ก็จะทำนาตาม ๆ กัน ท้องที่ใดคิดทะเลหรือแม่น้ำก็ทำประมงตาม ๆ กัน เป็นต้น
3. ลักษณะของชุมชน ขึ้นอยู่กับสภาพของพื้นที่ เช่น พื้นที่ใดเป็นที่ราบริมน้ำ บ้านเรือนอยู่ตามแนวริมน้ำทั้งสองฝั่ง พื้นที่ใดเป็นที่ราบทำไร่ ทำนา บ้านเรือนก็อยู่กระจัดกระจายไปเป็นหย่อม ๆ
4. ลักษณะการเคารพเชื่อฟังผู้อาวุโส เช่น บุตรเคารพเชื่อฟังบิดามารดา ศิษย์เคารพเชื่อฟังครู น้องเคารพเชื่อฟังพี่ เป็นต้น
5. ลักษณะการพึ่งพาช่วยเหลือกัน มีจิตใจโอบอ้อมอารี เวลาว่างงานก็ช่วยกัน เช่น หมู่บ้านใดมีงานอุปสมบท มงคลสมรส ฉาปนกิจศพ หรืองานอื่น ๆ ก็มาช่วยงานกัน เป็นต้น
6. การดำรงชีวิตขึ้นอยู่กับความผูกพันด้านความเชื่อและศาสนา เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับวิญญาณ บรรพบุรุษ ภูตผีปีศาจ ฤกษ์ยาม ตลอดจนความเชื่อเกี่ยวกับบาป บุญ และ นรก-สวรรค์ เป็นต้น

ผลจากการศึกษาลักษณะเฉพาะบางประการของสังคมเกษตรกรรมไทยสะท้อนให้เห็นความผูกพันอย่างลึกซึ้งระหว่างการทำเกษตรกรรมกับวัฒนธรรมของสังคมในด้านต่าง ๆ ปัจจุบันความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี การศึกษา ตลอดจนการบริหารราชการแผ่นดินส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมเกษตรกรรมไทยในด้านต่าง ๆ ซึ่ง สัจญา สัจญาวิวัฒน์³ ได้จำแนกไว้ 7 ประการ โดยสรุปดังนี้

- การเปลี่ยนแปลงด้านประชากร
- การเปลี่ยนแปลงด้านสังคม
- การเปลี่ยนแปลงด้านวัฒนธรรม
- การเปลี่ยนแปลงด้านสังคมจิตวิทยา
- การเปลี่ยนแปลงด้านนิเวศวิทยา
- การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ
- การเปลี่ยนแปลงด้านการศึกษา

การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวในสังคมเกษตรกรรมไทย ทำให้เกิดความคลี่คลายเปลี่ยนแปลงในการทำเกษตรกรรมของชาวบ้าน เช่น เดิมใช้วัว-ควายไถนา ปัจจุบันใช้รถแทรกเตอร์หรือควายเหล็ก การออกเรือหาปลาเดิมใช้เรือพาย-แจว ปัจจุบันใช้เครื่องยนต์เรือหางยาว ฯลฯ การเปลี่ยนแปลงในการทำเกษตรกรรม ส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมอันดีงามของสังคมที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรรมโดยตรง

³ สัจญา สัจญาวิวัฒน์. สังคมวิทยา. น.ป.พ. หน้า 253.

ขึ้นอยู่กับสภาพการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นของแต่ละสังคม ทั้งนี้อาจเกิดจากการส่งเสริมและพัฒนาอาชีพของทางราชการที่มุ่งเป้าหมายไปสู่ผลสัมฤทธิ์ที่เป็นผลิตภัณฑ์ ซึ่งตีค่าออกมาเป็นเงินลงทุน แรงงาน เวลา และกำไรแต่เพียงด้านเดียว โดยขาดความเข้าใจรากฐานการดำรงชีวิตของสังคมนั้น เศรษฐกิจที่แท้จริง ส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมของสังคม ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้การส่งเสริมและพัฒนาไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร และอาจจะเป็นชนวนให้เกิดปัญหาความขัดแย้งขึ้นในสังคม ดังนั้น การส่งเสริมและพัฒนาทั้งด้านอาชีพและด้านอื่น ๆ ต้องอยู่บนพื้นฐานของความเข้าใจรากฐานการดำรงชีวิตของสังคมนั้น ๆ เป็นสำคัญ จึงจะบังเกิดผลดีต่อการพัฒนาวัฒนธรรมของสังคมนั้น

เกาะนางค้ำเป็นชุมชนเก่าแก่อยู่ในทะเลสาบสงขลา ระหว่างทะเลสาบตอนในกับตอนนอก มีฐานะเป็นตำบลในอำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 7 หมู่บ้าน มีครัวเรือนจำนวน 797 ครัวเรือน มีประชากรประมาณ 4,143 คน⁴ ประชากรส่วนใหญ่เป็นคนท้องถิ่น ไม่มีการเคลื่อนย้ายถิ่นฐาน ประกอบอาชีพเกษตรกรรม อันได้แก่ การเพาะปลูก เช่น ทำนา ทำสวนยาง ทำสวนผลไม้ ทำสวนผัก การเลี้ยงสัตว์ เช่น โค กระบือ สุกร เป็ด ไก่ แพะ และแกะ การประมง เช่น ตกโปงพาง ตกไข่ วางกวด และทอดแห และการเพาะเลี้ยงชายฝั่ง¹ ประชากรส่วนใหญ่อยู่ในฐานะยากจน มีสภาพความเป็นอยู่แบบชาวชนบททั่วไป การดำรงชีวิตมีความผูกพันกับวัฒนธรรมพื้นบ้านอย่างเหนียวแน่น ปัจจุบันทางราชการได้พัฒนาถนน การศึกษา สาธารณสุข และด้านอื่น ๆ รวมทั้งนายทุนและนักธุรกิจในเมืองได้เข้าไปซื้อที่ดินเป็นจำนวนมาก โดยมีเป้าหมายจะพัฒนาให้เกาะนางค้ำเป็นแหล่งท่องเที่ยวในอนาคต และเป็นที่น่าสังเกตว่าปัจจุบันพื้นที่ทำนาทำสวนที่เป็นมรดกตกทอดของชาวบ้านมาหลายชั่วอายุคน ประมาณ 1 ใน 5 ชาวบ้านได้ขายให้กับนายทุนนักธุรกิจ การคมนาคมสะดวกมากขึ้น มีถนนลูกรังรอบเกาะ รถยนต์สามารถวิ่งเข้า-ออกได้สะดวกตลอด 24 ชั่วโมง ทำให้วัฒนธรรมเมืองและวัฒนธรรมตะวันตกหลังไหลเข้าสู่ชุมชนเกาะนางค้ำอย่างรวดเร็ว และตลอดเวลา ชาวบ้านบางส่วนเปลี่ยนอาชีพจากทำนา ทำสวน ไปขุดบ่อเลี้ยงกุ้งกุลาค่าแบบพัฒนา โดยกู้ยืมเงินลงทุนจากธนาคารพาณิชย์ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ และเงินกู้ธนาคารอื่น มีการทำลายสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ก่อให้เกิดมลภาวะขึ้นในชุมชน ส่งผลกระทบต่อ การเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ และสัตว์น้ำตามธรรมชาติ ทำให้ประชากรส่วนใหญ่ได้รับความเดือดร้อน เกิดการเคลื่อนย้ายถิ่นฐานเข้าไปอยู่ในเมือง รับจ้างขายแรงงานทั่วไป ทำให้สังคมขาดความเป็นเอกภาพ มีการผสมผสานทางวัฒนธรรม ค่านิยมของคนในสังคมเปลี่ยน โดยเฉพาะคนหนุ่มสาว

⁴ องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะนางค้ำ. 2542

ในชุมชนได้รับเอาวัฒนธรรมเมืองมาเป็นแบบแผนในการดำรงชีวิต ในขณะที่คนเฒ่าคนแก่ซึ่งอยู่ในวัยระหว่าง 45 - 80 ปี ยังคงยึดมั่นในแบบแผนการดำรงชีวิตแบบดั้งเดิม มีความผูกพันกับวัฒนธรรมอันดีงามของสังคม ก่อให้เกิดความขัดแย้งทางความคิดและค่านิยม ในขณะที่คนหนุ่มสาวคิดว่าตนเองเป็นคนทันสมัยนิยม หว่าคนเฒ่าคนแก่เป็นคนหัวเก่าโบราณ ล้าสมัย ในที่สุดแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงทางความคิด และค่านิยมแบบวัฒนธรรมเมืองกำลังเข้าไปมีบทบาทเหนือวัฒนธรรมพื้นบ้าน ในขณะที่คนเฒ่าคนแก่ได้เสียชีวิตไปเรื่อย ๆ วัฒนธรรมอันดีงามที่เป็นรากฐานการดำรงชีวิตมาตั้งแต่อดีตอาจสูญสิ้นไปจากชุมชน

จากสภาพความเป็นจริงในชุมชนเกาะนางคำดังกล่าว ผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรรมของชาวบ้านตำบลเกาะนางคำ อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง ขึ้นเพื่อรวบรวมรายละเอียดในการทำเกษตรกรรมของชาวบ้าน เพราะเกษตรกรรมเป็นรากฐานแห่งกิจกรรมในการดำรงชีวิตของมนุษย์ และทำการวิเคราะห์วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนสภาพและความคลี่คลายในเกษตรกรรมและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง อันเป็นข้อมูลพื้นฐานในการทำความเข้าใจรากฐานการดำรงชีวิตของชาวบ้าน เพื่อเป็นข้อมูลประกอบในการกำหนดนโยบายการส่งเสริมพัฒนาให้สอดคล้องกับความเป็นจริงอันจะเกิดประโยชน์ต่อชุมชนต่อไป

บทที่ 2

สำรวจเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้าในครั้งนี้ ผู้ทำวิจัยได้แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ เอกสารที่ให้ความรู้เกี่ยวกับเกษตรกรรม และเอกสารที่ให้ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรม

1. เอกสารที่ให้ความรู้เกี่ยวกับเกษตรกรรม

1.1 ความหมายของเกษตรกรรม

จากการศึกษาค้นคว้าผู้วิจัยพบว่า มีนักวิชาการและผู้รู้ให้ความหมายของเกษตรกรรมไว้ในทำนองเดียวกันดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายของเกษตรกรรมไว้ว่า "เกษตรกรรมหมายถึงการใช้ที่ดินเพาะปลูกพืชต่างๆ รวมทั้งการเลี้ยงสัตว์ การประมง และการป่าไม้"⁵

ชัยมงคล สุวพานิช ให้ความหมายไว้ว่า "เกษตรกรรม หมายถึงการเพาะปลูกและการเลี้ยงสัตว์ เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในการดำรงชีพของมนุษย์ เช่น การบริโภค อุปโภค ที่อยู่อาศัย หารักษาโรค ตลอดจนเพื่อความสุขทางใจ"⁶

มนตรี สุพัฒน์ และคณะ ให้ความหมายตามแนวของการศึกษาไว้ว่า "เกษตรกรรม หมายถึงวิชาที่ว่าด้วยการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ และมีความหมายรวมถึงการดูแลรักษาอีกด้วย นอกจากนี้ยังรวมถึงผลผลิตที่ได้จากดินโดยวิธีการต่าง ๆ รัญพืชหรือพืชผลอื่น ๆ ซึ่งสามารถใช้เป็นประโยชน์ต่อมนุษย์ได้เช่น ใช้เป็นอาหาร เครื่องนุ่งห่ม หารักษาโรค และสร้างที่อยู่อาศัย"⁷

สุรี สอนสมบูรณ์ ให้ความหมายของเกษตรกรรมไว้ว่า "เกษตรกรรม หมายถึง ผลิตรกรรมแขนงหนึ่งที่ทำให้เราได้รับผลผลิตต่าง ๆ ขึ้นมาจากพื้นที่ดิน ในจำพวกข้าว ปลา อาหาร เนื้อสัตว์ ไม้สำหรับปลูกบ้าน และอื่น ๆ จิปาถะ ซึ่งเป็นผลผลิตขั้นต้น อาจนำไปกินไปใช้กันเลยก็ได้ หรือนำไปแปรรูปเป็นผลผลิตขั้นสูงต่อไปอีกก็ได้"⁸

พานิช ทินนิมิตร ให้ความหมายของเกษตรกรรมไว้ว่า "เกษตรกรรม หมายถึง การผลิตทางพืช สัตว์ ป่าไม้ และการประมง ซึ่งเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการผลิตปัจจัยสี่ของมนุษย์นั่นเอง"⁹

กล่าวโดยสรุป เกษตรกรรม หมายถึงการกระทำเกี่ยวกับการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ ประมง และป่าไม้

⁵ ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. 2525. หน้า 112.

⁶ ชัยมงคล สุวพานิช. หลักการกสิกรรม. 2516. หน้า 1.

⁷ มนตรี สุพัฒน์ และคณะ. หลักกสิกรรม. 2513. หน้า 1.

⁸ สุรี สอนสมบูรณ์. เกษตรชลประทาน. 2519. หน้า 1.

⁹ พานิช ทินนิมิตร. หลักการเกษตร. 2527. หน้า 1

1.2 แนวคิดและความเป็นมาของเกษตรกรรม

จากการศึกษาค้นคว้าปรากฏว่ามีนักวิชาการและผู้รู้ให้แนวคิดและความเป็นมาของเกษตรกรรมในแง่มุมต่าง ๆ ดังนี้

• วัชรินทร์ บุญวัฒน์¹⁰ ได้กล่าวถึงแนวคิดและความเป็นมาของเกษตรกรรมว่า ในสมัยดั้งเดิมมนุษย์ได้อาศัยพืชที่มีอยู่ตามธรรมชาติหรือพืชป่า และสัตว์ที่มีอยู่ตามธรรมชาติหรือสัตว์ป่าเป็นอาหารในการดำรงชีวิตอยู่ตามธรรมชาติหรือสัตว์ป่าเป็นอาหารในการดำรงชีวิตอยู่ จนกระทั่งมีประชากรเพิ่มมากขึ้น ความต้องการอาหารมีมากขึ้น อาศัยพืชป่าและสัตว์ป่าที่มีอยู่ตามธรรมชาติเพียงอย่างเดียวก็ไม่เพียงพอ เป็นเหตุปัจจัยให้มนุษย์รู้จักคิดทำการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ โดยในระยะแรกเลือกเอาพืชที่เป็นประโยชน์และเป็นอาหารมาเพาะปลูก เพิ่มปริมาณขึ้นเรื่อย ๆ ให้เพียงพอกับความ ต้องการ ต่อมาเมื่อมนุษย์ค้นพบไฟรากฐานแห่งอารยธรรมของสังคมมนุษย์ได้เริ่มขึ้นอย่างจริงจังและพัฒนาอย่างรวดเร็วพร้อมกับการทำเกษตรกรรมก็ได้พัฒนาควบคู่กันมาจนกระทั่งปัจจุบันซึ่งจัดเป็นยุคแห่งการเกษตรที่ก้าวหน้าในทำนองเดียวกันนี้ ปัญญา หิรัญศรีศรี ได้กล่าวถึงแนวคิดและความเป็นมาของเกษตรกรรมว่า

การทำเกษตรเป็นสิ่งที่มีมาพร้อมกับความเป็นอยู่ของมนุษยชาติมาแต่สมัยโบราณ วิธีการทำนั้นขึ้นอยู่กับสภาพของสังคมมนุษย์ที่อยู่ร่วมกัน ซึ่งสภาพของสังคมในยุคโบราณ (primitive society) หรือสังคมแบบดึกดำบรรพ์นั้นจะมีการทำเกษตรแบบพอกินพออยู่ เฉพาะภายในครอบครัว ขาดการติดต่อเพราะระยะทางความเป็นอยู่ห่างไกลกันมาก จนไม่ทราบว่าจะทำการเกษตรไปมาก ๆ เพื่ออะไรและขณะเดียวกันมนุษย์ก็ยังไม่รู้จักเก็บสะสมรักษาให้อยู่ในสภาพได้นาน ๆ หรือจะแปรรูปเป็นอื่นได้อย่างไร ในอดีตการทำเกษตรก็เพียงเพื่อให้ดำรงชีวิตอยู่ได้เพื่อนำมาเป็นปัจจัย 4 เท่านั้น คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ...มีการสันนิษฐานกันว่าการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์เกิดขึ้นครั้งแรกในดินแดนตะวันออกกลางที่เรียกว่า "เมโสโปเตเมีย" เป็นที่ตั้งของประเทศอิรักในปัจจุบัน เป็นยุคสมัยโบราณหลายพันปีก่อนคริสต์กาล ส่วนในแถบภูมิภาคเอเชียอาคเนย์เองได้มีการค้นพบว่าได้มีการทำการเกษตรมาก่อนดินแดนตะวันออกกลาง ไม่น้อยกว่า 5,000 ปี โดยอาศัยการเรียนรู้จากธรรมชาติ ยังไม่มีวิธีการอะไรมากมาย ได้แก่การนำสัตว์ป่าและพืชป่ามาเป็นอาหาร เมื่อมีทั้งสัตว์และพืชเหลือจากอาหารก็ได้มีการผสมพันธุ์ขึ้น จนกลายเป็นสัตว์เลี้ยงและสัตว์บ้าน ...ในประเทศไทยได้พบหลักฐานหลายอย่าง

¹⁰ วัชรินทร์ บุญวัฒน์. หลักการกสิกรรม. 2526. หน้า 3 - 4.

ซึ่งเชื่อว่าได้มีการทำการเกษตรมานานหลายพันปีแล้วก่อนคริสตศักราช เช่น การขุดพบพวก โครงกระดูกของมนุษย์ภายในถ้ำวิญญาณ(spirit cave) จังหวัดแม่ฮ่องสอน ในปี พ.ศ. 2515 โดยนายกอร์แมน(Mr. Gorman) นักโบราณคดีชาวอเมริกัน ซึ่งขุดค้นพบบริเวณ ดินแดนติดต่ออาณาเขตประเทศพม่าได้พบเมล็ดพืชต่าง ๆ หลายชนิดด้วยกัน ได้พบเมล็ด ข้าวมีอายุประมาณ 9,000 ปี พบโครงกระดูกสัตว์ซึ่งเป็นส่วนตะโงงควัวอินเดีย ซึ่งมีชื่อ วิทยาศาสตร์ว่า *Oryza sativa* นอกจากนี้ยังมีนักโบราณคดีได้ขุดค้นพบเช่นเดียวกันที่ หมู่บ้านเชียง ในจังหวัดอุดรธานี และได้พบหลักฐานเมล็ดธัญพืชกับรูปวาดของสัตว์และ พืชบนภาชนะที่ใช้ เหมือนกับที่พบที่ถ้ำวิญญาณ จังหวัดแม่ฮ่องสอน และสันนิษฐานว่ามี อายุกว่า 7,000 ปีก่อนคริสตศักราช แสดงให้เห็นว่าก่อนจะมีการอพยพกันมาตั้งเป็นประเทศ ไทยนั้นในดินแดนของประเทศไทยปัจจุบันก็ได้มีการทำการเกษตรมาแล้ว และได้ค้นพบ ว่าได้มีการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์มาอย่างแน่นอน..."¹¹

อัจฉรา เล็กวานิช กล่าวถึงความเป็นมาของการปลูกพืชในประเทศไทยไว้ว่า

...ประเทศไทยคาดว่าเป็นที่อยู่ของคนมานานหลายแสนปีแล้ว ตั้งแต่เมื่อครั้งคนยังเป็น มนุษย์วานร และค้อย ๆ วิวัฒนาการคล้าย ๆ คนมากขึ้นเมื่อไม่กี่หมื่นปีมานี้ มนุษย์พวก แรกดำรงชีวิตโดยการล่าสัตว์และเก็บพืชป่าเป็นอาหาร ต่อมาเมื่อเริ่มอยู่อาศัยรวมกันเป็น กลุ่มก้อนและถาวรขึ้น เช่น อยู่ในถ้ำ ก็ค้อย ๆ เกิดการเรียนรู้จากการสังเกตว่าเมล็ดพืช ที่เหลือรับประทานไม่ได้ ซึ่งทิ้งไว้ใกล้ ๆ ถ้ำนั้นสามารถงอกและติดดอกออกผลได้ ถ้าได้รับน้ำ การเก็บพืชผลเหล่านั้นมาเป็นอาหารทำได้สะดวกและไม่เหน็ดเหนื่อย เหมือนกับการหาของป่า ทำให้เกิดการริเริ่มเพาะปลูกใกล้ ๆ ที่อยู่อาศัยขึ้น จากการค้นพบ เมล็ดพืชของนักโบราณคดีที่ถ้ำผี จังหวัดแม่ฮ่องสอนและบริเวณใกล้เคียง ทำให้เชื่อว่าการเพาะปลูกของคนไทยเริ่มขึ้นประมาณ 8,000 - 10,000 ปีมาแล้ว เมล็ดพืชที่พบ มีมากกว่า 20 ชนิด ทั้งตระกูลถั่ว ตระกูลแดง และอื่น ๆ พืชเหล่านั้นมีทั้งประเภทที่ใช้ เป็นผัก ผลไม้ ให้น้ำมันและทำยาพิษ การขุดค้นที่ถ้ำผีไม่พบเมล็ดข้าวเลยจึงไม่สามารถ บอกได้ว่ามีการปลูกข้าวหรือยัง แต่จากการศึกษาวิเคราะห์ภาชนะเครื่องปั้นดินเผาซึ่ง ค้นพบที่บ้านเชียง จังหวัดอุดรธานีนั้น ปรากฏว่าภาชนะที่มีอายุถึง 6,000 ปีก็มีเคลือบเป็น ส่วนผสมทำให้เชื่อว่าการปลูกข้าวแล้ว มิฉะนั้นคงไม่สามารถใช้เคลือบได้ในปริมาณ มาก ๆ เช่นนั้น นอกจากนั้นการศึกษายังสรุปได้ว่าบ้านเชียงเป็นชุมชนขนาดใหญ่มีการแบ่ง งานกันทำ มีการเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ และทอผ้า ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าการเพาะปลูก

¹¹ ปัญญา หิรัญรัมย์. "วิวัฒนาการของการเกษตรและการจัดการศึกษาเกษตรในประเทศไทย," ใน เอกสาร ประกอบการสอนชุดวิชาความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการส่งเสริมการเกษตร หน่วยที่ 2, 2530, หน้า 55.

ของไทยอาจเริ่มต้นมากกว่า 8,000 ปีแล้ว และการปลูกข้าวก็มีมานานกว่า 6,000 ปี หลังจากนั้นก็พัฒนาการขึ้นมาเรื่อยๆ ควบคู่กับการพัฒนาด้านสังคมและเทคโนโลยี ด้านโลหะสำหรับในยุคประวัติศาสตร์ของไทย ซึ่งอาจถือว่าเริ่มตั้งแต่กรุงสุโขทัยเป็นราชธานี (พ.ศ. 1780) นั้น การเพาะปลูกโดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำนา นับว่าเป็นอาชีพหลักที่สำคัญที่สุดของคนไทย ดังจะเห็นจากหลักฐานจารึกของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ซึ่งกล่าวถึงการเพาะปลูกอยู่บ้าง และยังพบหลักฐานเกี่ยวกับการชลประทานแบบเหมืองฝายและท่อส่งน้ำอีกด้วย เมื่อถึงสมัยอยุธยาและต้นกรุงรัตนโกสินทร์ซึ่งปกครองแบบจตุสดมภ์มีเพียง 4 กรม กรมนี้ก็เป็นที่กรมหนึ่งนอกเหนือจากกรมเวียง กรมวัง และกรมคลัง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการทำนาเป็นอย่างดี สำหรับปัจจุบันการเพาะปลูกก็ยังเป็นอาชีพที่มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าอาชีพอื่นๆ เลย...

...การพัฒนาการปลูกพืชของไทยในอดีตเป็นไปอย่างเชื่องช้า ซึ่งอาจเนื่องจากสมัยก่อนปกครองระบบศักดินา บ่าวไพร่ซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศต้องสังกัดมูลนาย และต้องเข้ารับราชการถึงปีละ 6 เดือน ทำให้การพัฒนาอาชีพเป็นไปได้ยาก เจ้านายและขุนนางต่างได้แรงงานในไร่นาของตนเองจากบ่าวไพร่ โดยไม่ต้องเสียค่าจ้าง จึงขาดความกระตือรือร้น นอกจากนี้ไทยยังมีผลิตภัณฑ์จากป่า แร่ธาตุ และสินค้าอื่นเป็นสินค้าออกที่สำคัญและมีมูลค่าสูงอีกหลายชนิด เช่น เครื่องถ้วยชามสังคโลกในสมัยสุโขทัยซึ่งสันนิษฐานว่าสามารถส่งไปขายถึงชาว สำหรับสมัยอยุธยาและต้นรัตนโกสินทร์ สินค้าออกที่สำคัญนอกจากข้าวและน้ำตาลแล้วเป็นผลิตภัณฑ์จากป่าและแร่ธาตุเกือบทั้งสิ้น เช่น น้ำผึ้ง ริงนก พริกไทย และเครื่องเทศอื่น ๆ รงค์ กราม ฝรั่ง ไม้ซุง แก่นกุน หนั่งสัตว์ งาช้าง ตะกั่ว ทองแดง เหล็ก ทอง พลอย เป็นต้น ดังนั้นคนไทยในสมัยก่อนจึงไม่เห็นความสำคัญของการพัฒนาด้านการเกษตรนัก ดังเช่นในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชซึ่งเป็นยุคที่ติดต่อกับต่างประเทศมากที่สุด ในสมัยอยุธยามีการรับอารยธรรมจากฝรั่งเศสมากมาย ทั้งด้านศิลปกรรม สถาปัตยกรรม การก่อสร้าง การทหาร การศึกษา วิทยาศาสตร์ ดาราศาสตร์ และวัฒนธรรม แต่ไม่มีหลักฐานเกี่ยวกับการพัฒนาเทคโนโลยีทางการเกษตรเลย ถึงแม้ว่าฝรั่งเศสจะเคยนำออกพระวิสุตสุนทร ราชทูตไทยไปชมการเพาะปลูกของฝรั่งเศสในคราวไปเจริญพระราชสัมพันธ์ไมตรีก็ตาม...

...สาเหตุสำคัญที่ทำให้การพัฒนาการเพาะปลูกของไทย ในสมัยอยุธยาล่าช้าอีกประการหนึ่งน่าจะเนื่องจากการมีสงครามกับประเทศเพื่อนบ้าน และชิงราชสมบัติกันอยู่ เสมอทำให้การทำเกษตรชะงักและไม่ก้าวหน้า การพัฒนาการเพาะปลูกของไทยเข้าสู่ระบบการผลิตแผนใหม่ นั้น อาจกล่าวได้ว่าเกิดขึ้นหลังจากการทำสนธิสัญญาเบาว์ริง ใน พ.ศ. 2398 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทำให้ภาวะเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงจากระบบเศรษฐกิจแบบเลี้ยงตัวเอง มาเป็นระบบเศรษฐกิจแบบการค้า นอกจากนี้ในสนธิสัญญานี้ยังมีข้อกำหนดว่า ประเทศไทยจะต้องส่งข้าวออกไปขายต่างประเทศ เว้นแต่จะขาดแคลนข้าวอย่างจริงจังเท่านั้น ดังนั้นรัฐบาลจึงต้องพยายามเพิ่มผลผลิตเพื่อส่งออกให้มาก การเพิ่มผลผลิตวิธีแรกก็คือ เพิ่มพื้นที่ปลูกโดยการขุดคลอง แต่ได้ผลไม่คึก เนื่องจากคลองเหล่านี้จะส่งน้ำเข้าในเขตนาได้ต่อเมื่อน้ำในแม่น้ำหนุนท่วมขึ้นมาเท่านั้นถ้าปีใดน้ำท่าไม่สมบูรณ์คลองก็ไม่สามารถหล่อเลี้ยงที่นาได้ นอกจากนี้ผู้ที่สามารถจับจองพื้นที่ริมคลองส่วนใหญ่เป็นเจ้านาย และขุนนางชั้นผู้ใหญ่ ซึ่งจับจองได้คนละมาก ๆ ทำให้การเพาะปลูกไม่เต็มพื้นที่ เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปฏิรูปการปกครองใน พ.ศ. 2435 จากแบบดั้งเดิมซึ่งมีอักษรมหาเสนาบดีกรมมหาดไทยและกรมพระกลาโหม กับเสนาบดีจตุสดมภ์คือ กรมเวียง กรมวัง กรมคลัง และกรมนา มาเป็นระบบสากลแบ่งออกเป็น 12 กระทรวง ซึ่งมีเสนาบดียศเท่ากันนั้นก็ได้ทรงปรับปรุงกระทรวงเกษตรราชการให้มีบทบาทในการพัฒนาการเกษตรขึ้น ซึ่งแตกต่างจากกรมนาเดิม คือกรมนาสมัยก่อนมีหน้าที่เกี่ยวกับการเก็บภาษีอากร เสบียงอาหารและระงับกรณีพิพาทของชาวนา แต่กระทรวงเกษตรราชการมีหน้าที่บำรุงและส่งเสริมการกสิกรรม เช่น จัดกรรมสิทธิ์ที่ดิน ทำแผนที่ ขุดคลอง จัดทำเครื่องวัดน้ำฝน ร่างพระราชบัญญัติเครื่องชั่ง ตวง วัด เป็นต้น สำหรับการเก็บภาษีขาเข้า และขาออก ซึ่งเป็นหน้าที่ของกรมานั้นก็ให้กระทรวงการคลังเป็นผู้ดำเนินการแทน หลังจากการปรับปรุงกระทรวงเกษตรราชการแล้ว การพัฒนาการเพาะปลูกของไทยก็เริ่มมีทิศทางเข้าสู่ยุคใหม่ การส่งคนไปศึกษาด้านการเกษตรต่างประเทศเป็นแรงผลักดันสำคัญอีกอันหนึ่งที่ทำให้การพัฒนาการเพาะปลูกของไทยก้าวหน้าขึ้นเป็นอันมาก เป็นผลให้มีการนำพืชและพันธุ์ใหม่ ๆ เข้ามาปลูก จ้างผู้เชี่ยวชาญต่างประเทศมาให้คำแนะนำด้านเทคโนโลยีด้านการเกษตร ตลอดจนตั้งสถานีทดลองปลูกพืชในเวลาต่อมา นอกจากนี้การเข้าเป็นสมาชิกอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติในปี พ.ศ. 2490 ยังเป็นอีกจุดหนึ่งที่เร่งอัตราการนิยมการเพาะปลูกของไทยให้เร็วขึ้นกว่าเดิม เนื่องจากได้รับความช่วยเหลือจากต่างประเทศ¹²

¹² อัจฉรา เล็กวานิช. "ความเป็นมาของการปลูกพืชในประเทศไทย," ใน เอกสารการสอนชุดวิชาเกษตรกร

สุรี สอนสมบุรณ์¹³ กล่าวถึงแนวคิดและความเป็นมาของเกษตรกรรม สรุปได้ว่าเกษตรกรรมเป็นส่วนหนึ่งของอารยธรรม (civilization) การที่มนุษย์เปลี่ยนจากการล่าสัตว์และจับสัตว์เป็นอาหาร มาเป็นการเลี้ยงสัตว์ การเก็บหาพืชป่าเป็นอาหาร มาเป็นการปลูกพืช การอพยพย้ายที่อยู่จากป่าเขา มาตั้งบ้านเรือนอยู่ในที่ราบ ทำมาหากินโดยการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ ถือได้ว่าเป็นการปฏิวัติเกษตรกรรมยุคแรก (agricultural revolution) ไม่ใช่การปฏิวัติเกษตรกรรมด้านอิทธิพลของอุตสาหกรรมด้วยอิทธิพลของการประดิษฐ์หอกหินขวานหินให้มีคม ประดิษฐ์ไม้ กระดุกสัตว์ให้เป็นเครื่องไถ คราด และเก็บเกี่ยวพืชผล

กล่าวโดยสรุป เกษตรกรรมเป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นควบคู่มาพร้อมกับสังคมมนุษย์ตั้งแต่สมัยดึกดำบรรพ์ ทั้งนี้เนื่องจากเกษตรกรรมเป็นที่มาของปัจจัย 4 ซึ่งเป็นปัจจัยหลักในการดำรงชีวิตของมนุษย์ และได้มีการเรียนรู้ พัฒนาสืบต่อกันมาตามยุคตามสมัยกระทั่งถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นเกษตรกรรมแบบก้าวหน้า

1.3 ประเภทและเนื้อหาของเกษตรกรรม

จากความหมายของเกษตรกรรมประกอบด้วยกิจกรรมหลัก 4 อย่าง คือ การปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ ประมง และป่าไม้ แต่ ชัยมงคล สุวพานิช¹⁴ ได้กล่าวถึงการแบ่งประเภทของเกษตรกรรม สรุปได้ว่าเกษตรกรรมแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. เกษตรกรรมเพื่อความสุขทางจิตใจ เพื่อความเพลิดเพลินเจริญใจ เช่น การปลูกไม้ดอกไม้ประดับไว้ในบ้าน การจัดสวนสุขภาพ การเลี้ยงสัตว์ไว้ดูเล่น เป็นต้น
2. เกษตรกรรมประเภททำเป็นกำไร เป็นการทำเกษตรกรรมเพื่อเป็นรายได้เล็กน้อยๆ มาจุนเจือครอบครัว เช่น ทำสวนครัว ปลูกไม้ผล เลี้ยงกล้วยไม้ เลี้ยงปลา เลี้ยงสุกร เลี้ยงเป็ด เลี้ยงไก่ เป็นต้น
3. เกษตรกรรมเป็นอาชีพ เป็นการทำเกษตรกรรมเพื่อเป็นอาชีพหลัก เช่น การทำไร่ ทำสวน ทำนา เลี้ยงสัตว์ เป็นต้น

นอกจากนี้ชัยมงคล สุวพานิช ยังได้กล่าวถึงการกสิกรรมของไทยเกี่ยวกับการใช้เครื่องมือในการกสิกรรม สรุปได้ว่า การกสิกรรมในปัจจุบันจะสำเร็จได้เพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้เป็นส่วนใหญ่จะขาดเสียมิได้ แต่การจะจัดเตรียมเครื่องมือชนิดไหน จำนวนเท่าใดนั้นขึ้นอยู่กับขนาดของงานที่ผู้ประกอบการจะทำการลงทุนในการใช้เครื่องมือต่าง ๆ ต้องคำนึงถึงกำไรและขาดทุนของกิจการนั้นด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการกสิกรรม แบ่งออกเป็น 4 ประเภท

¹³ สุรี สอนสมบุรณ์. เกษตรชลประทาน. 2519. หน้า 1-3.

¹⁴ ชัยมงคล สุวพานิช. หลักกสิกรรม. 2516. หน้า 1-2.

- 1 เครื่องมือที่ได้จากแรงธรรมชาติ เช่น การใช้กังหันลมเพื่อวิดน้ำไปใช้ในการเพาะปลูก การใช้กังหันน้ำ ฯลฯ
- 2 เครื่องมือที่ใช้จากแรงสัตว์ แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ
 - 2.1 เครื่องมือที่เป็นของพื้นเมือง ใช้ง่าย ราคาถูก เบาแรงสัตว์แต่ก็ไม่ค่อยทนทาน
 - 2.2 เครื่องมือที่เป็นของต่างประเทศ มีราคาแพง น้ำหนักมา ใช้ไม่สะดวก แต่มีความทนทาน

เครื่องมือที่ได้จากแรงสัตว์ทั้ง 2 ประเภท ได้แก่ “ไถ” ไถสำหรับที่เนินหรือที่ลาดชัน โดยกร่อง คราด อุปกรณ์ที่ใช้เกลี่ยดิน เครื่องหยอดเมล็ด เครื่องพรวน เครื่องมือกะแถวปลูกพืช

3 เครื่องมือที่ได้จากแรงมนุษย์ ได้แก่ จอบขุด เสียม คราด พลั่ว มีด ขวาน ตะไบ

4 เครื่องมือที่ได้จากแรงเครื่องยนต์

- 4.1 เครื่องมือเตรียมดิน (tillage equipment)
- 4.2 ประเภทเครื่องปลูก (crop planters)
- 4.3 เครื่องมือกำจัดวัชพืช (weed control equipment)
- 4.4 เครื่องมือใส่ปุ๋ย (fertilizing equipment)
- 4.5 เครื่องมือเก็บเกี่ยว (harvesting equipment)
- 4.6 เครื่องมือแปรรูปผลผลิต (crop processing equipment)
- 4.7 เครื่องมือทุ่นแรงอย่างอื่น (laborsaving equipment)

ทัศนีย์ อัดตะนันท์¹⁵ ได้กล่าวถึงการทำนาในประเทศไทย สรุปได้ว่า การทำนาในประเทศไทยแบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ

1 การปลูกข้าวในสภาพน้ำขัง

1.1 การปลูกข้าวในสภาพน้ำขังปกติ

- การปลูกข้าวโดยอาศัยน้ำฝน (rainfed lowland rice culture)
- การปลูกข้าวโดยใช้น้ำชลประทาน (Irrigated lowland rice culture)

1.2 การปลูกข้าวในสภาพน้ำขังลึก (deepwater rice culture)

1.3 การปลูกข้าวขึ้นน้ำ (floating rice culture)

2 การปลูกข้าวไร่

วัชรินทร์ บุญวัฒน์¹⁶ ได้กล่าวถึงระบบการปลูกพืช สรุปได้ว่า ระบบการปลูกพืช (cropping system) หมายถึงวิธีการปลูกพืชต่าง ๆ ทั้งชนิดเดียวกันและต่างชนิดกันลงบนพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง โดยที่เกษตรกรจะได้รับผลิตผล (production) จากพืชนั้น ๆ มากขึ้นอันจะเป็นผลให้ปริมาณอาหารที่ผลิตขึ้นเพิ่มมากขึ้น และจะทำให้รายได้ของเกษตรกรเพิ่มขึ้นอีกด้วย นอกจากนั้นระบบการ

¹⁵ ทัศนีย์ อัดตะนันท์. ดินที่ใช้ปลูกข้าว. 2531. หน้า 185—189.

¹⁶ วัชรินทร์ บุญวัฒน์. หลักการกสิกรรม. 2526. หน้า 256—278.

ปลูกพืชจะช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ของสภาพแวดล้อมได้ ระบบการปลูกพืชแบ่งออกได้ 5 ประเภท คือ

- 1 การปลูกพืชหมุนเวียน (crop rotation) มี 2 วิธี ได้แก่
 - 1.1 การปลูกพืชต่างชนิดกันตามกันในเรื่องที่เดียวกัน
 - 1.2 การปลูกพืชไล่หลังกันในเรื่องที่ต่างกัน
- 2 การปลูกพืชซ้ำ (monoculture or sole cropping or sole cropping or continuous cropping)
- 3 การปลูกพืชแซม (intercropping)
- 4 การทำไร่นาสวนผสม (mixed farming)
- 5 การปลูกพืชหล่อบริเวณ (multiple cropping)

สิริวัฑ์ สโรบล และศักดิ์สงวน กอนันทา ได้กล่าวถึงการเลี้ยงโค กระบือของคนไทยว่า

โคกระบือเป็นสัตว์เลี้ยงคู่ชีวิตกับเกษตรกรไทยมาแต่โบราณกาล เกษตรกรได้ใช้แรงงานโคกระบือในการทำการกสิกรรมเพื่อดำรงชีพ การเพาะปลูกข้าว พืชไร่จะต้องใช้แรงงานโคกระบือช่วยในการไถนา ไถไร่ คราดดิน เตรียมดิน เพื่อความเจริญงอกงามของพืชที่จะปลูก และมีผลผลิตเพียงพอที่จะเลี้ยงครอบครัว นอกจากนี้ยังใช้แรงงานช่วยในการนวดข้าว เทียมเกวียน ขนข้าวเข้ายุ้ง ลากเข็นไม้พินจากป่าไปใช้ในหมู่บ้าน บรรทุกสัมภาระเดินทาง¹⁷

พานิช ทินนิมิตร¹⁸ ได้กล่าวถึงประเภทและเนื้อหาของเกษตรกรกรม สรุปลได้ว่าเกษตรกรกรมเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับกิจการต่าง ๆ ดังนี้

- 1 ผลิตอาหารเพื่อมนุษย์และสัตว์
- 2 ผลิตวัสดุอุปกรณ์ก่อสร้างและที่อยู่อาศัย
- 3 ผลิตยาและสารอื่น ๆ เพื่อใช้เป็นยาป้องกันกำจัดโรค แมลง และพยาธิต่าง ๆ
- 4 ผลิตสิ่งทอ เครื่องนุ่งห่ม เช่น ผ้า ป่าน ปอ
- 5 ผลิตสินค้าออกไปจำหน่ายต่างประเทศ เช่น ข้าว ยาง ข้าวโพด มันสำปะหลัง
- 6 เป็นอาชีพของคน และลดจำนวนคนว่างงาน
- 7 เพิ่มรายได้ให้แก่เกษตรกรและประเทศชาติ

¹⁷ สิริวัฑ์ สโรบล และศักดิ์สงวน กอนันทา. “ความสำคัญของการเลี้ยงสัตว์ในประเทศไทย,” ใน เอกสารการสอนชุดวิชาเกษตรทั่วไป 3: สัตว์เศรษฐกิจ. 2527. หน้า 23

¹⁸ พานิช ทินนิมิตร. หลักการเกษตร. 2527. หน้า 1.

8 ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์และเป็นงานอดิเรก

9 เพื่อความเพลิดเพลิน พักผ่อนหย่อนใจ เช่น การเลี้ยงกล้วยไม้ เป็นต้น

10 ช่วยให้ผู้คลุ้มคลั่งมีพลานามัยสมบูรณ์ เพราะการได้ออกกำลังกายและรับประทานอาหารที่สด ๆ

11 ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติให้คุ้มค่าและประหยัด

12 เป็นรากฐานที่ก่อให้เกิดอาชีพอื่น ๆ เช่น การอุตสาหกรรม พาณิชยกรรม หัตถกรรม

การคมนาคมและการขนส่ง เป็นต้น

กล่าวโดยสรุปได้ว่า เกษตรกรรมซึ่งเป็นกิจกรรมที่ควบคู่มา กับสังคมมนุษย์มี 3 ประเภท คือ เกษตรกรรมเพื่อความสุขาทางจิตใจ เกษตรกรรมที่ทำเป็นกำไร เกษตรกรรมเป็นอาชีพ เกษตรกรรมทั้ง 3 ประเภทดังกล่าว มีเนื้อหาสาระอยู่ในขอบเขตของการเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ ประมง และป่าไม้

1.4 ความสำคัญของเกษตรกรรม

เกษตรกรรมมีความสำคัญต่อมนุษย์และสังคมของมนุษย์ดังที่ มนตรี สุคนพัฒนา และคณะ¹⁹ ได้กล่าวถึงความสำคัญของเกษตรกรรม สรุปได้ว่า เกษตรกรรมมีความสำคัญต่อประเทศและประชากรมามาก เพราะปัจจัยที่จำเป็นส่วนใหญ่ได้จากเกษตรกรรม โดยแบ่งความสำคัญออกเป็น 3 ด้าน คือ

1.4.1 เกี่ยวกับการดำรงชีวิต เช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค

เป็นต้น

1.4.2 เกี่ยวกับเศรษฐกิจ เช่น หัตถกรรม พาณิชยกรรม และอุตสาหกรรม เป็นต้น

1.4.3 เกี่ยวกับศิลปกรรม เช่น การปลูกไม้ประดับโรงเรียน บ้านเรือน สนามหญ้า

ห้องรับแขก เป็นต้น

ในทำนองเดียวกันนี้ ชัยมงคล สุวพานิช ได้กล่าวถึงความสำคัญของเกษตรกรรมไว้ว่า

การดำรงชีพของมนุษย์ต้องอาศัยปัจจัย 4 ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่ อาศัย และยารักษาโรค ทั้ง 4 อย่างนี้ส่วนใหญ่ได้มาจากเกษตรกรรม อาหารต่าง ๆ ที่มนุษย์เราใช้บริโภคประจำวัน ไม่ว่าจะเป็นอาหารที่ปรุงแต่งขึ้นในรูปใดก็ตามได้มาจากพืชและสัตว์ เราปฏิเสธไม่ได้ว่าทั้งพืชและสัตว์ที่เราใช้เป็นอาหาร เป็นผลอันเนื่องมาจากเกษตรกรรม ถ้าจะพิจารณาถึงเครื่องนุ่งห่มที่เราใช้ห่อหุ้มร่างกายป้องกันความร้อนหนาว และแสดงถึงความสวัสดีอยู่ทุกวันนี้ จริงอยู่แม้ว่าปัจจุบันเราจะเริ่ม สังเคราะห์เส้นใยต่าง ๆ ขึ้นมาใช้กัน

¹⁹ มนตรี สุคนพัฒนา และคณะ. หลักสถิติกรรม. 2513. หน้า 1-2

มากมายก็ตาม แต่เรายังขาดไม่ได้ที่จะใช้เครื่องนุ่งห่มที่ได้มาจากพืชและสัตว์ เราได้ขนหนัง เขาจากสัตว์ มาทำเครื่องประดับ เราได้เส้นใยจากพืชและสัตว์ที่ให้เส้นใย เช่น ฝ้าย ป่าน ปอ ไหม มาทำเสื้อผ้า ล้วนแล้วแต่เป็นผลอันเนื่องมาจากการเกษตรกรรมทั้งสิ้น ถ้าพูดถึงที่อยู่อาศัยบ้านเรือน ปัจจุบันเราพบว่าได้มีการนำวัสดุคิบบที่ไม่ใช่พืชและสัตว์มาใช้มากขึ้นทุกที เช่น อิฐ ปูน ทราช เหล็ก แต่ก็ยังจำเป็นต้องใช้ไม้ไผ่ยังขาดไม่ได้ ในด้านการบำบัดโรค เราพบว่ามีการรักษาโรคอยู่เป็นจำนวนมากที่ไม่ได้สังเคราะห์ขึ้นจากพืชและสัตว์ แต่ก็มียาอยู่หลายชนิดที่สังเคราะห์และทำขึ้นจากพืชและสัตว์โดยตรง²⁰

ทำนอง สิงคาลวณิช²¹ ได้กล่าวถึงความสำคัญของเกษตรกรรม สรุปได้ว่าเกษตรกรรมเป็นกิจกรรมหลักในการสร้างผลิตผลทางเกษตร เพื่อใช้ในการบริโภคและอุปโภคโดยอาศัยทรัพยากรธรรมชาติ ความรู้ ประสบการณ์ ประสิทธิภาพของเกษตรกรผู้ผลิต ตลอดจนความต้องการของผู้นำไปใช้ ปัจจุบันผลิตผลทางเกษตรกลายเป็นรากฐานทางเศรษฐกิจของประเทศ ดังจะเห็นว่าประเทศไทยได้ส่งผลิตผลทางการเกษตรเป็นสินค้าหลักออกจำหน่ายต่างประเทศ นำเงินตราเข้าสู่ประเทศ ช่วยให้ประเทศไทยมีฐานะทางการเงินดีขึ้น ส่งผลให้เศรษฐกิจโดยรวมมั่นคงขึ้น สินค้าเกษตรที่ส่งออก เช่น ข้าว ยางพารา ข้าวโพด ปอ มันสำปะหลัง โค กระบือ สุกร เป็ด ไก่ กุ้งแช่แข็ง ปลาแช่แข็ง ฯลฯ

กล่าวโดยสรุปได้ว่าเกษตรกรรมมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์มาแต่อดีตกาลบรรพ์ กระทั่งปัจจุบันก็ยังคงมีความสำคัญอยู่ และกลับมีความสำคัญขยายกว้างมากขึ้นไปถึงการทำเกษตรกรรมเพื่อเป็นสินค้าหลักในการส่งออก ทั้งยังเป็นปัจจัยหลักซึ่งเป็นรากฐานในการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองการปกครองของประเทศ เป็นต้น

²⁰ ชัยมงคล สุวพานิช. หลักสถิติกรรม. 2516. หน้า 5.

²¹ ทำนอง สิงคาลวณิช. เกษตรทรัพย์. ม.ป.ป. หน้า 1.

2. เอกสารที่ให้ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรม

2.1 ความหมายของวัฒนธรรม

จากการศึกษาค้นคว้าผู้ศึกษาพบว่า มีผู้ให้ความหมายของวัฒนธรรมไว้ในลักษณะต่างๆ

ดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายไว้ว่า “วัฒนธรรม หมายถึง สิ่งที่ทำให้เจริญงอกงามแก่หมู่คณะ วิถีชีวิตของหมู่คณะ ในพระราชบัญญัติวัฒนธรรม พุทธศักราช 2485 หมายถึง ลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียวก้าวหน้าของชาติ และศีลธรรมอันดีของประชาชน ทางวิทยาการ หมายถึง พฤติกรรมและสิ่งที่คนในหมู่ผลิตสร้างขึ้น ด้วยการเรียนรู้จากกันและกันและร่วมใช้อยู่ในหมู่พวกของตน”²²

พระยาอนุমানราชชน ให้ความหมายในฐานะของนักมานุษยวิทยาไว้ว่า “วัฒนธรรม หมายถึง สิ่งที่มีมนุษย์ส่วนรวมสร้างขึ้น โดยการเรียนรู้จากกันและสืบต่อเป็นความเจริญก้าวหน้าหรือ อาจจะกล่าวได้ว่าวัฒนธรรมเป็นส่วนทั้งหมดที่ซับซ้อน ประกอบด้วย ความเชื่อ ศิลปะ ศีลธรรม กฎหมาย ประเพณี และความสามารถที่มนุษย์ได้มาในฐานะเป็นสมาชิกของสังคม”²³

สุพัตรา สุภาพ ให้ความหมายในฐานะนักสังคมวิทยาไว้ว่า “วัฒนธรรม หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่แสดงถึงวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคมของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หรือสังคมใดสังคมหนึ่ง มนุษย์ได้คิดสร้างระเบียบกฎเกณฑ์วิธีปฏิบัติ การจัดระเบียบ ตลอดจนระบบความเชื่อ ความนิยม ความรู้ และเทคโนโลยีต่าง ๆ ในการควบคุมและใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ”²⁴ ในทำนองเดียวกันนี้ ประสิทธิ์ กาพย์กลอน ก็ได้ให้ความหมายวัฒนธรรม โดยแยกออกเป็น 2 ประเด็นคือ

วัฒนธรรมในความหมายกว้าง หมายถึง วิถีทางและแบบฉบับในการดำเนินชีวิตที่ได้ปฏิบัติส่งสมกันมา รวมทั้งความคิดต่าง ๆ ที่คนได้กระทำสร้างขึ้น มีการสะสมถ่ายทอด และรักษาไว้ จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ดังนั้นอะไรที่เป็นผลงานและเรื่องราวของมนุษย์ต่างก็เป็นวัฒนธรรมทั้งนั้น ส่วนวัฒนธรรมในความหมายแคบหมายถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียวก้าวหน้าของชาติ และศีลธรรมอันดีของประชาชน ในความหมายนี้จึงจำกัดเฉพาะส่วนที่เป็นขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม²⁵

²² ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. 2525. หน้า 746.

²³ พระยาอนุমানราชชน. วัฒนธรรมเบื้องต้น. 2513. หน้า 2.

²⁴ สุพัตรา สุภาพ. สังคมและวัฒนธรรมไทย. 2518. หน้า 119.

²⁵ ประสิทธิ์ กาพย์กลอน. ภาษากับวัฒนธรรม. 2518. หน้า 3-4.

อุทัย หิริญโต ให้ความหมายวัฒนธรรมในภาษาไทยไว้ว่า

วัฒนธรรม หมายถึงความเจริญงอกงามที่มนุษย์ทำให้เกิดมีขึ้น และกระทำสืบต่อกันมาเป็นมรดกตกทอดไปสู่ชนรุ่นหลัง มรดกทางสังคมดังกล่าวนี้มีลักษณะเป็นการครองตนและครองชีวิต รวมทั้งขนบประเพณีประจำกลุ่มของคนที่ประจำอยู่เป็นพวกเป็นหมู่คณะ ลักษณะเฉพาะในการครองตนและครองชีวิต รวมทั้งขนบธรรมเนียมประเพณีเหล่านี้ นับว่าเป็นวัฒนธรรมที่ตกทอดกันต่อ ๆ มา และได้มีการเปลี่ยนแปลงคลี่คลายหรือเจริญงอกงามขึ้นตามยุคตามสมัย²⁶

ประสาธ หลักศิลา ให้ความหมายวัฒนธรรมในแง่ของพฤติกรรมศาสตร์ โดยแยกเป็น

2 ประเด็น คือ

วัฒนธรรมตามที่เข้าใจกันทั่วไปนั้น หมายถึง การรู้จักปฏิบัติตนให้เข้ากับคนอื่น ๆ ได้ คือประพฤติดี ปฏิบัติตนได้เหมาะสมและเป็นผู้มีจิตใจสูง นอกจากนี้ยังเข้าใจว่า วัฒนธรรมหมายถึงความสำเร็จหรือความเจริญในระดับสูงของสังคมมนุษย์ วัฒนธรรมตามความหมายทางด้านวิชาการ หมายถึงกระบวนการทั้งหลายอันเกิดด้วยการเรียนรู้ ผู้คนในสังคมมนุษย์แต่ละแห่งย่อมมีพฤติกรรมเป็นแบบเดียวกันเช่นนั้น นอกจากพฤติกรรมต่าง ๆ แล้วยังรวมถึงผลแห่งพฤติกรรมเหล่านั้นด้วย สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้มีการถ่ายทอดกันได้ในบรรดาผู้คนของมนุษย์แต่ละแห่ง²⁷

จะเห็นได้ว่าความหมายของวัฒนธรรมนั้นกว้างขวาง และสามารถให้ความหมายแยกแยะไปสู่แง่มุมต่าง ๆ ซึ่งปัญหาข้อยุติที่จะสรุปแน่นอนลงไปให้ชัดเจนหรือตายตัวไม่ได้ ทั้งนี้สุดแล้วแต่ใครจะมองและตีความไปในแง่มุมใด จะอย่างไรก็ตามจากการศึกษาค้นคว้าจะสรุปความหมายของวัฒนธรรมโดยสังเขปได้ว่า วัฒนธรรมมีความหมายใน 2 แง่ คือ วัฒนธรรมในแง่ของความหมายกว้าง ๆ หมายถึงวิถีชีวิตด้านต่างๆ ของมนุษย์ทั้งที่ปรากฏเป็นรูปธรรมและนามธรรม เช่น ที่อยู่อาศัย สิ่งของเครื่องมือเครื่องใช้ ศาสนา ลัทธิความเชื่อ เป็นต้น ส่วนวัฒนธรรมในแง่ของความหมายแคบ หมายถึงเรื่องราวและสิ่งที่ค้ำจุนของมนุษย์

²⁶ อุทัย หิริญโต. สังคมวิทยาประยุกต์. น.ป.ป. หน้า 31 - 32.

²⁷ ประสาธ หลักศิลา. สังคมมนุษย์ในด้านพฤติกรรมศาสตร์. 2514. หน้า 14.

2.2 ลักษณะของวัฒนธรรม

วัฒนธรรมมีลักษณะที่สำคัญหลายประการ ซึ่งมีนักวิชาการผู้รู้และผู้สนใจได้แสดงความ คิดเห็นเอาไว้ ดังนี้

พระยาอนุมานราชธน²⁸ ได้กล่าวถึงลักษณะของวัฒนธรรมว่ามี 3 ประการ ดังนี้คือ ประการ แรกจะต้องมีการสะสม หมายถึงจะต้องมีทุนเดิมอยู่ก่อนแล้วและสะสมทุนนั้นให้เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ประการ ที่สองวัฒนธรรมต้องมีการปรับปรุง หมายถึงต้องรู้จักคัดแปลงและปรับปรุงส่วนที่ยังบกพร่องอยู่ให้ เหมาะสมและถูกต้อง ประการที่สามจะต้องมีการถ่ายทอด คือการทำให้วัฒนธรรมนั้น ๆ แพร่หลายใน วงกว้าง มีการอบรมสั่งสอนให้ผู้อื่นหรือชนรุ่นหลังได้สืบทอดต่อไป

อานนท์ อภาภิรมย์ ได้กล่าวถึงลักษณะของวัฒนธรรมไว้ว่า

วัฒนธรรมเป็นแนวทางแห่งพฤติกรรมอันเกิดจากการเรียนรู้ คือสามารถเรียนรู้กันได้ มิใช่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติและปราศจากการเรียนรู้ เพราะมนุษย์มีสมองอัน ทรงคุณภาพ จึงทำให้มนุษย์รู้จักคิด ถ่ายทอด เรียนรู้ ขบวนการดังกล่าวเกิดขึ้นจากการ ที่บุคคลมีการติดต่อสัมพันธ์กัน วัฒนธรรมมีลักษณะเป็นมรดกทางสังคม เป็นการ ถ่ายทอด การเรียนรู้ ซึ่งมีภาษาเป็นเครื่องมือในการสื่อสาร มีลักษณะเป็นวิถีชีวิตหรือ แนวทางในการดำเนินชีวิต เป็นสิ่งที่ไม่คงที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามสถานการณ์²⁹

ในทำนองเดียวกันประสาธน์ หลักศิลา ได้กล่าวไว้ว่า “วัฒนธรรมย่อมมีการเปลี่ยนแปลง และมักจะเปลี่ยนแปลงอยู่เรื่อยๆ พฤติกรรมของคนเรานั้นในระยะเวลาที่ผ่านมาจะเห็นว่าแตกต่างกับ ที่เคยทำมาแต่เดิม การคิดสร้างสิ่งใหม่จะเกิดขึ้นเรื่อย ๆ แม้แต่สิ่งที่เป็นธรรมดาหรือลักษณะพื้น ๆ ก็ ยังมีการเปลี่ยนแปลงไปได้”³⁰ และ ชูดา จิตพิทักษ์ ได้กล่าวไว้ในลักษณะเดียวกันว่า

วัฒนธรรมมีลักษณะเป็นอนัตตาเนื่องจากไม่อยู่ภายใต้กรอบจำกัดของเอกัตตบุคคล ไม่ พึ่งพาอาศัยบุคคลใดโดยเฉพาะ ทั้งไม่คุมรูปอยู่ชนิดตายตัว ไม่ว่าจะเป็นรูปแกนหรือ รูปเต็ม ถ้าเปรียบกับวัตถุแล้ว วัฒนธรรมไม่ใช่ธาตุแท้แต่เป็นสารผสม ทรงตัวอยู่ได้ ด้วยอาศัยเหตุปัจจัย ซึ่งหลังไหลถ่ายเทและเปลี่ยนแปลงได้ วัฒนธรรมเก่าเสื่อม สิ่งใหม่ ที่เข้ามาแทนที่ ทั้งนี้เพราะมนุษย์ไม่หยุดนิ่ง มีการคิดค้นสิ่งใหม่ ๆ อยู่เสมอ และสิ่งใด เป็นที่สัพยาศัยของกลุ่มก็ย่อมเป็นที่ยอมรับและมีการถ่ายทอดเป็นมรดกทางสังคม ต่อไป³¹

²⁸ พระยาอนุมานราชธน. วัฒนธรรมเบื้องต้น. 2513. หน้า 73.

²⁹ อานนท์ อภาภิรมย์. มนุษย์กับสังคม : สังคมและวัฒนธรรม. 2515. หน้า 106.

³⁰ ประสาธน์ หลักศิลา. สังคมมนุษย์ในด้านพฤติกรรมศาสตร์. 2514. หน้า 15.

³¹ ชูดา จิตพิทักษ์. สังคมวิทยาและวัฒนธรรมไทย. 2528. หน้า 145.

กล่าวโดยสรุป วัฒนธรรมมีลักษณะเป็นพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ การยอมรับถือปฏิบัติ การถ่ายทอดสู่คนรุ่นหลัง จนกลายเป็นมรดกทางสังคม ซึ่งเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตที่เหมาะสม มีการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงให้เข้ากับสถานการณ์และความต้องการของสังคม

2.3 ประเภทและเนื้อหาของวัฒนธรรม

มีนักวิชาการและผู้รู้หลายท่านได้แบ่งประเภทและเนื้อหาของวัฒนธรรมไว้ในทำนองเดียวกัน ดังนี้

พระยาอนุมานราชชน ได้แบ่งวัฒนธรรมออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

วัฒนธรรมทางวัตถุเป็นเรื่องเกี่ยวกับความสุขทางกาย เพื่อให้ได้อยู่ดีกินดีมีความสุข สะดวกสบายในการครองชีพ วัฒนธรรมประเภทนี้ได้แก่สิ่งจำเป็นเบื้องต้นในชีวิต 4 อย่าง และสิ่งอื่นๆ เช่น เครื่องมือ เครื่องใช้ ยานพาหนะ ตลอดจนเครื่องอาวश्यकุโพรปรณ์ที่เป็นเครื่องป้องกันตัว วัฒนธรรมทางจิตใจ หมายถึงถึงสิ่งที่ทำให้ปัญญาและจิตใจมีความเจริญงอกงาม ได้แก่การศึกษาวิชาความรู้อันบำรุงความคิดทางปัญญาและศาสนา จรรยา ศิลปะ วรรณคดี กฎหมาย และระเบียบประเพณี³²

สุพัตรา สุภาพ กล่าวถึงวัฒนธรรมว่ามี 2 ประเภท ดังนี้

ประเภทแรกวัฒนธรรมด้านวัตถุ ได้แก่สิ่งประดิษฐ์และเทคโนโลยีต่าง ๆ เช่น ตู้เย็น หม้อหุงข้าว แก้วน้ำ มีด โต๊ะ รถ เครื่องบิน โทรศัพท์ โทรทัศน์ จรวด บ้าน วัด หอประชุม เป็นต้น ประเภทที่สอง ได้แก่วัฒนธรรมที่ไม่เกี่ยวกับวัตถุ หมายถึงอุดมการณ์ ค่านิยม แนวคิดในเรื่องการแข่งขันอย่างมีเหตุผล ประเพณีการปฏิบัติสืบทอดต่อกันมา เช่น ศาสนา ความเชื่อ ประเพณี ความสนใจ ทักษะคติ ความรู้ความสามารถ³³

ประสิทธิ์ กาพย์กลอน กล่าวถึงวัฒนธรรมว่ามี 4 ประเภท ดังนี้

คติธรรม ได้แก่วัฒนธรรมทางด้านศาสนา ศีลธรรม และทางด้านจิตใจ ซึ่งเป็นเรื่องของคติแนวทางหรือหลักการดำเนินชีวิต เนติธรรม ได้แก่วัฒนธรรมทางกฎหมายหรือขนบธรรมเนียมประเพณี วัตถุธรรม ได้แก่วัฒนธรรมทางวัตถุ และสทธรรม ได้แก่วัฒนธรรมทางสังคม เช่น การติดต่อสัมพันธ์กับกลุ่มชนและมารยาทในสังคม³⁴

³² พระยาอนุมานราชชน. สังคมและวัฒนธรรมไทย. 2513. หน้า 107-111.

³³ สุพัตรา สุภาพ. สังคมและวัฒนธรรมไทย. 2518. หน้า 120.

³⁴ ประสิทธิ์ กาพย์กลอน. ภาษาและวัฒนธรรม. 2518. หน้า 8.

อุทัย หิรัญโต กล่าวถึงวัฒนธรรมตามแนวทางการส่งเสริมและบำรุงรักษาของสภาวัฒนธรรมแห่งชาติ ว่ามี 4 ประเภท ดังนี้

วัฒนธรรมทางคติธรรม คือวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับหลักในการดำเนินชีวิตซึ่งเป็นเรื่องของจิตใจ และส่วนใหญ่ได้มาจากหลักธรรมทางพุทธศาสนา วัฒนธรรมทางเนติธรรมคือวัฒนธรรมทางกฎหมายรวมทั้งระเบียบประเพณีที่ดีงาม วัฒนธรรมทางวัตถุธรรมคือวัฒนธรรมทางวัตถุ เช่น ระเบียบเกี่ยวกับการอยู่ดีกินดี เครื่องนุ่งห่มและบ้านเรือนอยู่อาศัย วัฒนธรรมทางสทธรรม คือวัฒนธรรมทางสังคม หมายถึงระเบียบมารยาทต่างๆ ที่จะต้องมีและยึดถือปฏิบัติต่อกัน³⁵

จากการศึกษาลักษณะ ประเภท และเนื้อหาของวัฒนธรรม แสดงให้เห็นว่าวัฒนธรรมมีความสัมพันธ์กับมนุษย์ 2 ทางคือ ทางกายและทางจิตใจ ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า วัฒนธรรมมี 2 ประเภทคือ วัฒนธรรมทางวัตถุและวัฒนธรรมทางจิตใจ ซึ่งวัฒนธรรมทั้งสองประเภทนี้มีความเหลื่อมล้ำต่อกันไม่อาจแบ่งแยกออกโดยเด็ดขาดได้ มีนักวิชาการและผู้รู้จักแบ่งประเภทของวัฒนธรรมและแบ่งหมวดหมู่ของวัฒนธรรมตามเนื้อหา ดังนี้

พระยาอนุমানราชชน³⁶ ได้แบ่งเนื้อหาของวัฒนธรรมเป็นหมวดใหญ่ๆ 5 หมวด ดังนี้

1. ส่วนที่เกี่ยวกับร่างกายหรือชีวิต ได้แก่สิ่งจำเป็นด้านความต้องการทางกาย เช่น อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ตลอดจนเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ
2. ส่วนที่เกี่ยวกับจิตใจได้แก่เรื่องของความเชื่อ ศาสนา
3. ส่วนที่เกี่ยวกับสุนทรียภาพ ได้แก่เรื่องราวเกี่ยวกับศิลปกรรมต่างๆ
4. ส่วนที่เกี่ยวกับภาษาซึ่งเป็นเครื่องมือในการสื่อสาร
5. ส่วนที่เกี่ยวกับถ่ายทอดวัฒนธรรม

นอกจากนี้ ชำเลียง วุฒิจันทร์³⁷ ได้กล่าวถึงเนื้อหาของวัฒนธรรมโดยแบ่งออกเป็น 9 ประการ คือ วัฒนธรรมทางด้านภาษา วัฒนธรรมทางด้านวัตถุในการดำเนินชีวิต วัฒนธรรมทางด้านศิลปะต่าง ๆ วัฒนธรรมทางด้านนิยายปรัมปรา วัฒนธรรมทางด้านความเชื่อ วัฒนธรรมทางด้านศาสนา วัฒนธรรมทางด้านระบบครอบครัวและสังคม วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับทรัพย์สินสมบัติ วัฒนธรรมทางการเมืองการปกครอง

กล่าวโดยสรุป การแบ่งเนื้อหาของวัฒนธรรมจะโดยลักษณะการเกิด ลักษณะการปฏิบัติหรือลักษณะอื่นๆ อยู่ในขอบข่ายของวัฒนธรรมทางวัตถุและวัฒนธรรมทางจิตใจทั้งสิ้น

³⁵ อุทัย หิรัญโต. สังคมวิทยาประยุกต์. ม.ป.ป. หน้า 39.

³⁶ พระยาอนุমানราชชน. วัฒนธรรมเบื้องต้น. 2513. หน้า 34.

³⁷ ชำเลียง วุฒิจันทร์. วัฒนธรรม. 2519. หน้า 100.

2.4 ความสำคัญของวัฒนธรรม

วัฒนธรรมเป็นมรดกของสังคมที่บ่งบอกถึงเสถียรภาพและความเป็นเอกภาพของสังคม ดังที่จุมพล หนิมพานิช กล่าวไว้ว่า “วัฒนธรรมเป็นตัวกำหนดรูปแบบของสถาบัน เช่น สถาบันครอบครัว วัฒนธรรมทำหน้าที่ควบคุมสังคมให้เกิดความเป็นปึกแผ่น สร้างหรือจัดรูปแบบความประพฤติปฏิบัติของสมาชิกในสังคม”³⁸ ซึ่งในทำนองเดียวกัน อุทัย หิรัญโต กล่าวไว้ว่า

วัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิตซึ่งสังคมมนุษย์ใช้เป็นแนวทางดำเนินชีวิต เพื่อสนองความต้องการอันเป็นมูลฐานที่มีต่อความดำรงอยู่รอด ความถาวรแห่งเชื้อสาย และการจัดระเบียบแห่งประสบการณ์ของสังคม วัฒนธรรมของชาติใดก็ตาม คือประมวลแห่งงานทางวัตถุและจิตใจ แบบหรือกระสวน (pattern) แห่งองค์การทางสังคม แบบแผน ความประพฤติที่ได้รับการอบรมมา รวมทั้งความรู้ ความเชื่อถือ และการดำเนินงานอื่น ๆ ทั้งปวง ซึ่งได้มีการทำให้เจริญขึ้นในสังคมของมนุษย์³⁹

วีระ บำรุงรักษ์⁴⁰ กล่าวถึงความสำคัญของวัฒนธรรม สรุปได้ว่า วัฒนธรรมคือ ชีวิตของชาติที่ได้ดำเนินสืบต่อกันมาจากอดีตจนกระทั่งถึงปัจจุบัน จึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่งต่อชีวิตของสมาชิกทุกคนในชาติหรือเผ่าพันธุ์เดียวกัน ซึ่งจำแนกได้ดังนี้

1. วัฒนธรรมช่วยให้เรารู้จักชีวิตอันยาวนานของชาติ และความยาวนานนี้เองนับเป็นความสามารถอย่างหนึ่งของเผ่าพันธุ์ ซึ่งสามารถฝ่าฟันอุปสรรคนานาประการเพื่อรักษาเผ่าพันธุ์ให้ยั่งยืน และการเรียนรู้ถึงการสร้างสรรค์วัฒนธรรมเพื่อแก้ปัญหาและตอบสนองความต้องการ ทำให้ลูกหลานยุคต่อมาสามารถอาศัยวัฒนธรรมอันสืบทอดมายาวนานและมีอยู่มากมายมาใช้แก้ปัญหาในยุคปัจจุบัน

2. วัฒนธรรมช่วยให้เราทราบถึงความรู้และประสบการณ์ต่าง ๆ ของเผ่าพันธุ์และได้นำมาเป็นพื้นฐานเพื่อพัฒนาให้เจริญก้าวหน้าต่อไป

3. วัฒนธรรมช่วยให้เราได้รู้จักตนเองในฐานะที่เป็นองค์ประกอบของสังคม

4. วัฒนธรรมของชาติใดย่อมบ่งบอกพื้นฐานความเป็นมาในทุกเรื่องของชาตินั้น

5. วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาประเทศ เนื่องจากวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อแก้ปัญหาและตอบสนองความต้องการของมนุษย์

³⁸ จุมพล หนิมพานิช. "มนุษย์กับสังคม," ใน เอกสารประกอบการสอนชุดวิชามนุษย์กับสังคม หน่วยที่ 1-5. 2526. หน้า 137.

³⁹ อุทัย หิรัญโต. สังคมวิทยาประยุกต์. ม.ป.ป. หน้า 48.

⁴⁰ วีระ บำรุงรักษ์. "วัฒนธรรม," ใน เอกสารงานวัฒนธรรมสัมพันธ์จังหวัดชายแดนภาคใต้. 2531. หน้า 15-17.

6. วัฒนธรรมคือชุมทรัพย์อันมหาศาลของเผ่าพันธุ์ ทั้งนี้เป็นเพราะว่าชีวิตของมนุษย์ต้องเผชิญกับปัญหาอยู่เสมอ และมีความต้องการใหม่ๆ ในสภาพที่เป็นจริง

7. วัฒนธรรมคือชุมทรัพย์อันมหาศาลของเผ่าพันธุ์ ทั้งนี้เป็นเพราะว่าชีวิตของมนุษย์ต้องเผชิญกับปัญหาอยู่เสมอ และมีความต้องการใหม่ๆ ในสภาพที่เป็นจริง

8. ความเจริญของวัฒนธรรม หมายถึงความเจริญของชาติ กล่าวคือ หากวัฒนธรรมอันสืบทอดมาแต่เดิมเสื่อมสูญและหมดสิ้นไม่มีร่องรอย ความเป็นชาตินั้นก็จะหมดไปด้วย

9. วัฒนธรรมช่วยให้เผ่าพันธุ์เป็นปึกแผ่น มีความมั่นคง เพราะคนในวัฒนธรรมเดียวกันย่อมเข้าใจกันได้ง่าย

ในทำนองเดียวกันนี้ อานนท์ อากาภิรมย์ กล่าวถึงความสำคัญของวัฒนธรรมไว้ว่า

การที่คนเราเหมือนหรือไม่เหมือนกับคนอื่น ๆ นั้น ขึ้นอยู่กับอิทธิพลของวัฒนธรรมที่ส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ เช่น การมองเป็นการกระทำของสตรีระ แต่การที่จะมองเห็นอะไรอย่างไรนั้นย่อมขึ้นอยู่กับวัฒนธรรม เช่น การมองสิ่งเดียวกันของคนต่างวัฒนธรรมกันย่อมทำให้ความหมายต่างกันไปด้วย ตัวอย่างการมองดวงจันทร์ของคนในแต่ละส่วนของโลกจะมองเห็นสิ่งที่อยู่ในดวงจันทร์แตกต่างกัน เช่น คนไทยมองเห็นกระต่าย ส่วนคนอเมริกันมองเห็นเป็นมนุษย์ผู้ชาย เป็นต้น การสร้างที่อยู่อาศัย การบริโภค การประกอบอาชีพ การแต่งกาย เหล่านี้เป็นผลจากวัฒนธรรมทั้งสิ้น⁴¹

กล่าวโดยสรุปได้ว่า วัฒนธรรมมีความสำคัญต่อมนุษย์ทั้งส่วนบุคคลและสังคม เพราะวัฒนธรรมเป็นปัจจัยสำคัญในการดำเนินชีวิต คือเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของคน ทำให้สังคมมีเอกภาพ ทำให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีเสถียรภาพและเป็นปึกแผ่น มีความเข้าใจต่อกัน อันจะเป็นรากฐานแห่งความมั่นคงของชาติ

จากการศึกษาค้นคว้าเอกสารที่ให้ความรู้เกี่ยวกับเกษตรกรรม และวัฒนธรรมดังกล่าว ผู้วิจัยได้นำความรู้ความคิดมาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการกำหนดหัวข้อการวิจัย เค้าโครงการวิจัย การเก็บรวบรวมและจัดระบบข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การนำเสนอข้อมูล การอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ ซึ่งจะทำการวิจัยครั้งนี้ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย ผลการวิจัยเป็นที่น่าเชื่อถือ มีประโยชน์ต่อผู้อ่านและผู้สนใจ

⁴¹ อานนท์ อากาภิรมย์. มนุษย์กับสังคม : สังคมและวัฒนธรรม. 2515. หน้า 5.

บทที่ 3

ระเบียบวิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรรมและวัฒนธรรม รวมถึงการศึกษาสภาพทั่วไปของพื้นที่ที่ทำการวิจัย เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการวางแผนและกำหนดวิธีการศึกษาวิจัย ดังนี้

1. แหล่งข้อมูล แบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1.1 แหล่งข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิจัย ได้แก่

1.1.1 สำนักหอสมุดกลางมหาวิทยาลัยทักษิณ จังหวัดสงขลา

1.1.2 หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ จังหวัด

สงขลา และวิทยาเขตปัตตานี จังหวัดปัตตานี

1.1.3 หอสมุดสถาบันราชภัฏสงขลา จังหวัดสงขลา

1.1.4 หอสมุดแห่งชาติสาขาวัดคอนรึก จังหวัดสงขลา

1.1.5 หอเอกสารทักษิณ สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ จังหวัดสงขลา

1.1.6 คณะทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขต

หาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

1.1.7 วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีพัทลุง จังหวัดพัทลุง

1.1.8 ที่ว่าการอำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง

1.1.9 ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดพัทลุง

1.2 แหล่งข้อมูลภาคสนามที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิจัย ได้แก่

1.2.1 ชาวบ้านตำบลเกาะนางคำ 7 หมู่บ้าน ทุกเพศ ทุกวัย ทุกระดับการศึกษา

และทุกอาชีพ ที่เคยเกี่ยวข้องกับเกษตรกรรมและ/หรือกำลังเกี่ยวข้องกับเกษตรกรรมในปัจจุบัน

1.2.2 พื้นที่ที่มีการทำเกษตรกรรม ในตำบลเกาะนางคำ อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง

2. ผู้บอกข้อมูล

ผู้บอกข้อมูลจะใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างครัวเรือนทั้ง 7 หมู่บ้าน โดยกำหนดคุณสมบัติ

ตามเกณฑ์การคัดเลือกผู้บอกข้อมูล ดังนี้

2.1 เป็นชาวบ้านตำบลเกาะนางคำโดยกำเนิด และมีภูมิลำเนาอยู่ต่อเนื่องมาจนถึง

ปัจจุบัน ไม่จำกัดเพศ วัย การศึกษา และอาชีพ

2.2 เป็นชาวบ้านที่เคยเกี่ยวข้องกับเกษตรกรรม และ/หรือกำลังเกี่ยวข้องกับ

เกษตรกรรมในปัจจุบัน

2.3 เป็นชาวบ้านที่มีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับเกษตรกรรม และวัฒนธรรมที่

เกี่ยวข้องกับเกษตรกรรมของชาวบ้านตำบลเกาะนางคำ อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง

3. เครื่องมือและอุปกรณ์ที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

3.1 แนวสัมภาษณ์

3.2 เครื่องบันทึกเสียงพร้อมวัสดุ และอุปกรณ์ต่างๆ ที่ใช้ในการบันทึกเสียง

3.3 กล้องถ่ายภาพพร้อมวัสดุ และอุปกรณ์ที่ใช้ในการถ่ายภาพ

3.4 อุปกรณ์เครื่องเขียน

4. วิธีดำเนินการรวบรวมข้อมูล

4.1 กำหนดระยะเวลาในการรวบรวมข้อมูลออกเป็น 4 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 เป็นการสำรวจข้อมูลพื้นฐาน

ระยะที่ 2 เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูล

ระยะที่ 3 เป็นการวิเคราะห์ข้อมูล

ระยะที่ 4 เป็นการเสนอผลการวิจัย

4.2 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

4.2.1 สัมภาษณ์และสังเกตเกี่ยวกับองค์ประกอบและขั้นตอนของการทำ

เกษตรกรรม และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรรม ความคลี่คลายเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับเกษตรกรรม

และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง

4.2.2 ถ่ายภาพกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรรมและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง

4.2.3 ตรวจสอบข้อมูลจากการสัมภาษณ์ แถบบันทึกเสียง และภาพถ่าย

4.2.4 ทำรหัสกำกับภาพถ่ายและแถบบันทึกเสียง

5. วิธีการจัดกระทำกับข้อมูล

5.1 ถอดข้อความที่สัมภาษณ์ที่บันทึกไว้ในแถบบันทึกเสียง พร้อมตรวจสอบข้อมูล

เพื่อยืนยันความถูกต้อง

5.2 นำข้อมูลจากภาพถ่ายมาจัดระบบตามขอบเขตของเนื้อหา

5.3 ทำการวิเคราะห์ข้อมูลตามขอบเขตของเนื้อหา

5.4 จัดทำรายงานผลการวิจัย โดยใช้ระเบียบวิธีพรรณนาวิเคราะห์และใช้ภาพถ่าย

ประกอบการอธิบายบางส่วน

6. ขอบเขตของการวิจัย

6.1 ขอบเขตด้านพื้นที่ ได้แก่พื้นที่ตำบลเกาะนางคำ อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง จำนวน 7 หมู่บ้าน ดังนี้

6.1.1 หมู่ที่ 1	บ้านเกาะแก่ง
6.1.2 หมู่ที่ 2	บ้านเกาะยวน
6.1.3 หมู่ที่ 3	บ้านท่าเนียน
6.1.4 หมู่ที่ 4	บ้านเกาะนางคำ
6.1.5 หมู่ที่ 5	บ้านเกาะนางคำเหนือ
6.1.6 หมู่ที่ 6	บ้านบางพลอง
6.1.7 หมู่ที่ 7	บ้านบางตาล

6.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา

6.2.1 องค์ประกอบและขั้นตอนการทำเกษตรกรรมของชาวบ้านตำบลเกาะนางคำ อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง จำนวน 4 ประเภท ดังนี้

- 1) การเพาะปลูก
- 2) การเลี้ยงสัตว์
- 3) การประมง
- 4) การป่าไม้

6.2.2 วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรรมประเภทการเพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์ การประมง และการป่าไม้ ของชาวบ้านตำบลเกาะนางคำ อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง ดังนี้

- 1) วัฒนธรรมด้านศาสนาและความเชื่อ
- 2) วัฒนธรรมด้านสถาปัตยกรรม
- 3) วัฒนธรรมด้านปฏิมากรรม
- 4) วัฒนธรรมด้านหัตถกรรม
- 5) วัฒนธรรมด้านจิตรกรรม
- 6) วัฒนธรรมด้านวรรณกรรม
- 7) วัฒนธรรมด้านการแต่งกาย
- 8) วัฒนธรรมด้านเครื่องมือเครื่องใช้และเทคโนโลยีชาวบ้าน
- 9) วัฒนธรรมด้านการใช้แรงงานคน สัตว์ เครื่องจักร และพลังงานจากธรรมชาติ
- 10) วัฒนธรรมด้านการคมนาคม

- 11) วัฒนธรรมด้านอาหารการกินและสุขอนามัย
- 12) วัฒนธรรมด้านสังคม
- 13) วัฒนธรรมด้านการค้าขายและเศรษฐกิจ
- 14) วัฒนธรรมด้านภาษา
- 15) วัฒนธรรมด้านอื่นๆ

6.2.3 ความคลี่คลายเปลี่ยนแปลงของเกษตรกรรมและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง

- 1) ความคลี่คลายเปลี่ยนแปลงของการเพาะปลูกและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง
- 2) ความคลี่คลายเปลี่ยนแปลงของการเลี้ยงสัตว์และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง
- 3) ความคลี่คลายเปลี่ยนแปลงของการประมงและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง
- 4) ความคลี่คลายเปลี่ยนแปลงของการป่าไม้และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง

7. ระยะเวลาดำเนินการ

ใช้ระยะเวลาดำเนินการ 2 ปี ระหว่างเดือนตุลาคม 2541 ถึงเดือนกันยายน 2543

8. แผนการดำเนินงาน

ระยะเวลา	รายการ
ตุลาคม 2541 – มกราคม 2542	สำรวจและศึกษารวบรวมข้อมูลพื้นฐาน 3 ส่วน ดังนี้ <ul style="list-style-type: none"> - ข้อมูลเกี่ยวกับตำบลเกาะนางคำ - ข้อมูลเกี่ยวกับเกษตรกรรม - ข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรม
กุมภาพันธ์ 2542 – มีนาคม 2543	เก็บรวบรวมข้อมูลตามขอบเขตของพื้นที่และขอบเขตของเนื้อหา <ul style="list-style-type: none"> - องค์ประกอบและขั้นตอนของการทำการเพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์ การประมง และการป่าไม้ - วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรรมทั้ง 4 ประเภท - ความคลี่คลายเปลี่ยนแปลงของการทำเกษตรกรรมและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรรม ทั้ง 4 ประเภท
เมษายน 2543 – กรกฎาคม 2543	ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล ตรวจสอบข้อมูล และเก็บรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติม
สิงหาคม 2543 – กันยายน 2543	ดำเนินการจัดทำรายงานผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์

ตารางที่ 1 : แสดงแผนการดำเนินการวิจัย

บทที่ 4
ผลการวิจัย

1. สภาพทั่วไปของตำบลเกาะนางค้ำ อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง

1.1 ที่ตั้ง และอาณาเขต

ทิศเหนือ	ติดต่อทะเลสาบสงขลา ตำบลเกาะหมาก อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง
ทิศตะวันออก	ติดต่อทะเลสาบสงขลา ตำบลบางเขียด และตำบลชะแล้ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา
ทิศใต้	ติดต่อทะเลสาบสงขลา ตำบลควนโส อำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา ตำบลปากกรอ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา
ทิศตะวันตก	ติดต่อทะเลสาบสงขลา ตำบลปากพะยูน อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง ตำบลห้วยลึก อำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา

1.2 เนื้อที่และการแบ่งเขตการปกครอง

ตำบลเกาะนางค้ำมีเนื้อที่ทั้งหมด 77 ตารางกิโลเมตร หรือ 48,125 ไร่ บริหารงานโดยองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะนางค้ำ ซึ่งตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 6 บ้านบางพลอง และแบ่งเขตการปกครองเป็น 8 หมู่บ้านดังนี้

หมู่ที่ 1 บ้านเกาะแกง	ผู้ใหญ่บ้าน คือ นายอดุลย์ คงจำรูญ
หมู่ที่ 2 บ้านเกาะขวน	กำนันเพียร ชำเกลี้ยง กำนันตำบลเกาะนางค้ำ
หมู่ที่ 3 บ้านท่าเนียน	ผู้ใหญ่บ้าน คือ นายสมปอง แซ่ลอยเลื่อน
หมู่ที่ 4 บ้านเกาะนางค้ำ	ผู้ใหญ่บ้าน คือ นายแสลิ๊ะ หิมหมัด
หมู่ที่ 5 บ้านเกาะนางค้ำเหนือ	ผู้ใหญ่บ้านคือ นายหมัดหนู สันหนาน
หมู่ที่ 6 บ้านบางพลอง	ผู้ใหญ่บ้านคือ นายอำนาจ ชูช่วย
หมู่ที่ 7 บ้านบางตาล	ผู้ใหญ่บ้านคือ นายใจ ชูช่วย
หมู่ที่ 8 บ้านเกาะนางทอง	ผู้ใหญ่บ้าน คือ นายละบาย เส้นยี่หิม

1.3 ภูมิประเทศ

ตำบลเกาะนางค้ำ มีลักษณะภูมิประเทศเป็นเกาะ และเป็นที่ยาบถม พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นป่าพรุ ในฤดูฝนน้ำท่วมขัง น้ำทะเลจะทะลักเข้ามาในพื้นที่ทำการเกษตร บางหมู่บ้านไม่สามารถสัญจรได้ พื้นที่ในการทำนาทำสวนมีน้อยเนื่องจากสภาพพื้นที่ไม่เหมาะสม และไม่มีแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร

สภาพพื้นที่ที่ศึกษาเป็นพื้นที่ราบสูง ราษฎรประกอบอาชีพทำสวนยางพารา ปลูกได้จะเป็นพื้นที่ลาดต่ำและป่าพรุ

สภาพภูมิอากาศ ลักษณะดินฟ้าอากาศอบอุ่น มี 2 ฤดู คือฤดูฝน และฤดูร้อน ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่เดือน สิงหาคม ถึงเดือน มกราคม ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่เดือน กุมภาพันธ์ ถึงเดือน กรกฎาคม มีอุณหภูมิเฉลี่ย 20-37 องศาเซลเซียส

1.4 ประชากร

หน่วย : คน

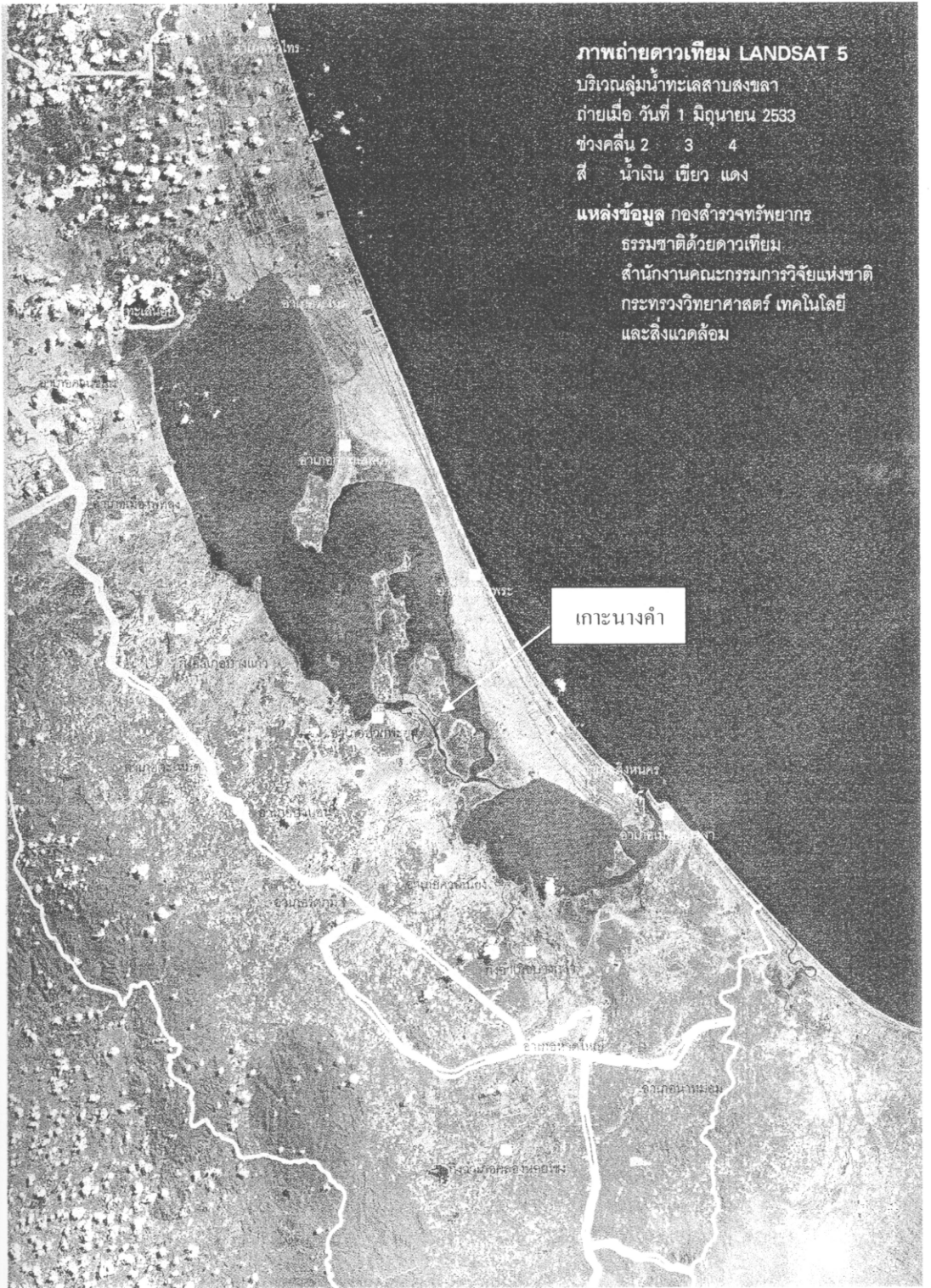
จำนวนครัวเรือน	ชาย	หญิง	รวม (คน)
หมู่ที่ 1 99 ครัวเรือน	253	272	525
หมู่ที่ 2 202 ครัวเรือน	372	386	758
หมู่ที่ 3 95 ครัวเรือน	175	176	351
หมู่ที่ 4 165 ครัวเรือน	478	438	916
หมู่ที่ 5 171 ครัวเรือน	392	405	797
หมู่ที่ 6 44 ครัวเรือน	143	131	274
หมู่ที่ 7 64 ครัวเรือน	142	122	264
หมู่ที่ 8 143 ครัวเรือน	296	301	597

ตารางที่ 2 : แสดงจำนวนครัวเรือนแต่ละหมู่บ้าน และประชากรแยกตามเพศ ปี พ.ศ.2542

หน่วย : คน

อายุ	หมู่ที่ 1 (คน)	หมู่ที่ 2 (คน)	หมู่ที่ 3 (คน)	หมู่ที่ 4 (คน)	หมู่ที่ 5 (คน)	หมู่ที่ 6 (คน)	หมู่ที่ 7 (คน)	หมู่ที่ 8 (คน)
1 วัน - 1 ปี	6	10	8	13	45	4	8	25
2 ปี - 5 ปี	37	65	27	56	101	17	15	67
6 ปี - 12 ปี	64	113	65	190	204	44	49	132
13 ปี - 15 ปี	47	57	16	70	64	18	22	55
16 ปี - 18 ปี	38	136	39	62	59	13	33	54
19 ปี - 50 ปี	257	186	112	308	189	132	82	170
51 ปี - 60 ปี	43	79	32	80	70	14	23	54
มากกว่า 60 ปี ขึ้นไป	33	112	52	137	65	32	32	40

ตารางที่ 3 : แสดงจำนวนประชากรแต่ละหมู่บ้านแยกตามอายุ ปี พ.ศ.2542

ภาพถ่ายดาวเทียม LANDSAT 5

บริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

ถ่ายเมื่อ วันที่ 1 มิถุนายน 2533

ช่วงคลื่น 2 3 4

สี น้ำเงิน เขียว แดง

แหล่งข้อมูล กองสำรวจทรัพยากร

ธรรมชาติด้วยดาวเทียม

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

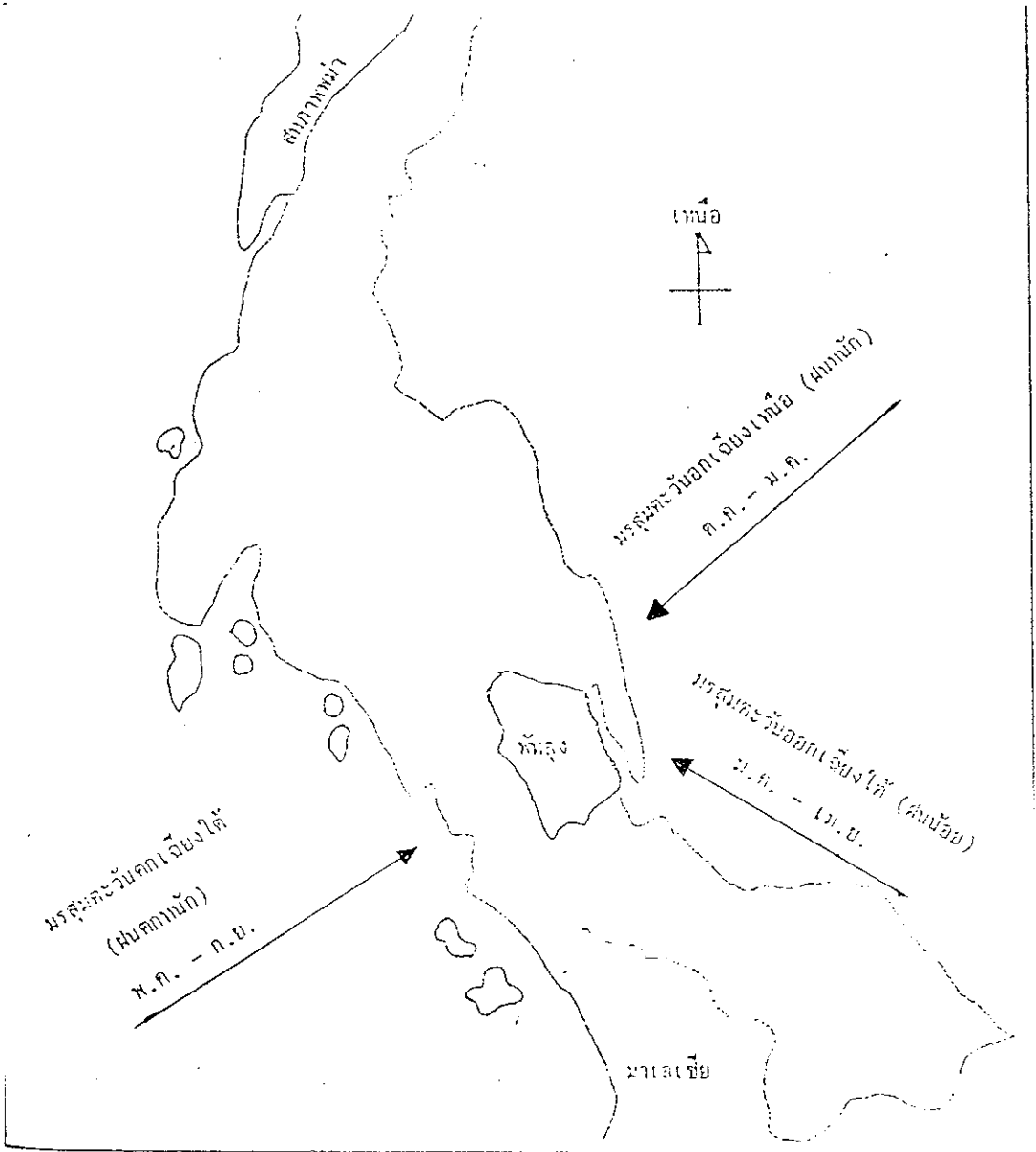
กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี

และสิ่งแวดล้อม

เกาะนางค้ำ

ภาพที่ 1 : แสดงที่ตั้งของตำบลเกาะนางค้ำ

ที่มา : ภาพถ่ายดาวเทียม LANDSAT 5 บริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา กองสำรวจ
ทรัพยากรธรรมชาติด้วยดาวเทียม สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม

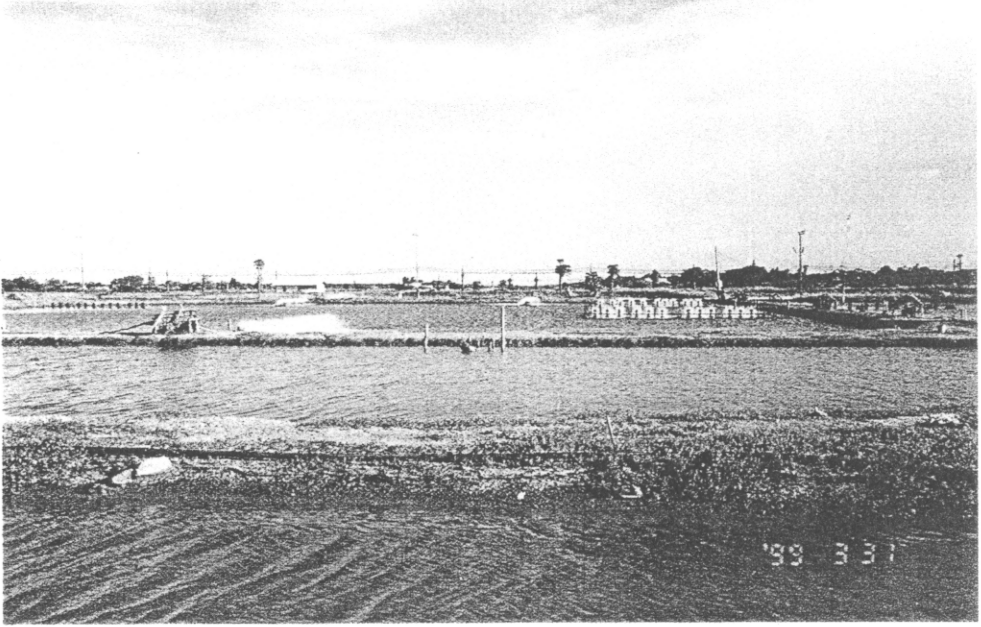
ภาพที่ 2 : แสดงลักษณะของลมฟ้าอากาศของตำบลเกาะนางคำ

ที่มา : สำนักงานจังหวัดพัทลุง. บรรยายสรุปจังหวัดพัทลุง ประจำปี 2535. 2535

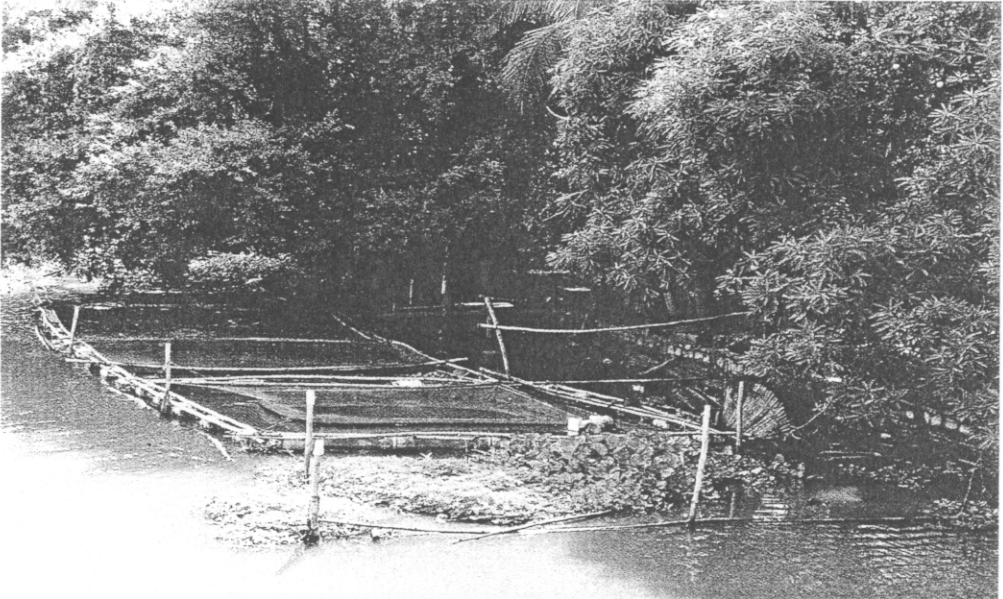
1.5. สภาพทางเศรษฐกิจ

1.5.1 อาชีพ

ประชาชนส่วนใหญ่ทำเกษตรกรรม ได้แก่ ทำสวนยางพารา ไม้ผล เลี้ยงโค(วัว) สุกร(หมู) เป็ด ไก่ การทำประมง การเลี้ยงกุ้งกุลาดำ/กุ้งขาว และปลากะพงขาวในกระชัง ฯลฯ

ภาพที่ 3 : แสดงการเลี้ยงกุ้งกุลาดำในบ่อดิน

ภาพที่ 4 : แสดงการเลี้ยงปลากะพงในกระชัง ในพื้นที่ หมู่ที่ 3 ต.เกาะนางคำ อ.ปากพะยูน จ.พัทลุง

1.5.2 หน่วยธุรกิจในเขต อบต.

การพาณิชย์กรรม มีร้านค้ากระจายทั่วไปในชุมชนในแต่ละหมู่บ้าน มีปั๊มน้ำมัน 4 แห่ง (ตั้งอยู่ในเขต หมู่ที่ 1,2,8)

ภาพที่ 5 : แสดงลักษณะของร้านค้าในหมู่บ้าน หมู่ที่ 5 ต.เกาะนางคำ อ.ปากพะยูน จ.พัทลุง

ภาพที่ 6 : แสดงลักษณะของปั๊มน้ำมันในหมู่บ้าน หมู่ที่ 1 ต.เกาะนางคำ อ.ปากพะยูน จ.พัทลุง

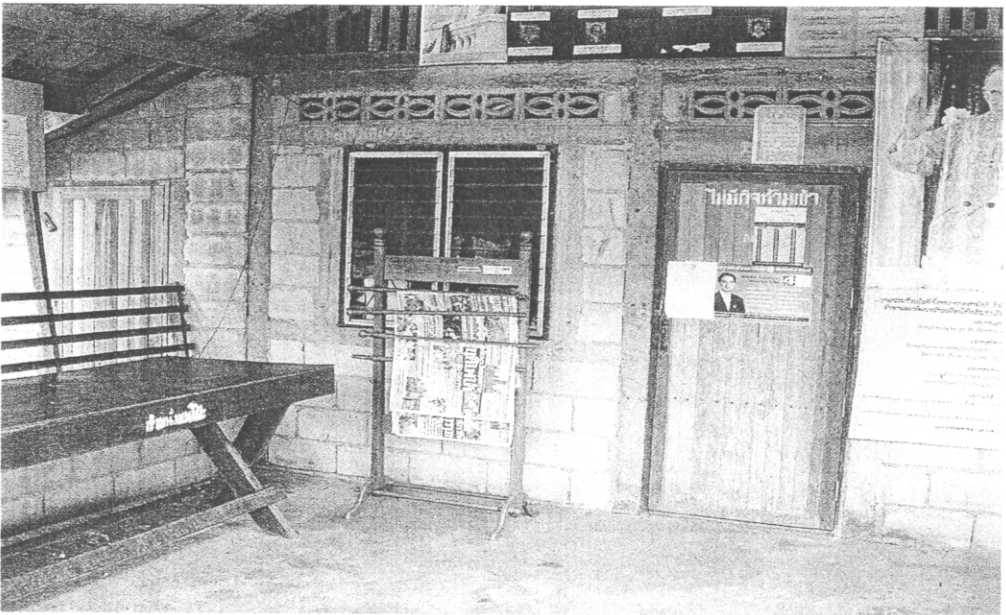
1.6. สภาพสังคม

1.6.1 การศึกษา

- ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 3 แห่ง (ตั้งอยู่ในเขต หมู่ที่ 1,2,5)
- โรงเรียนประถมศึกษา 5 แห่ง (ตั้งอยู่ในเขต หมู่ที่ 1,2,3,5,8)
- ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน/ห้องสมุดประชาชน 4 แห่ง

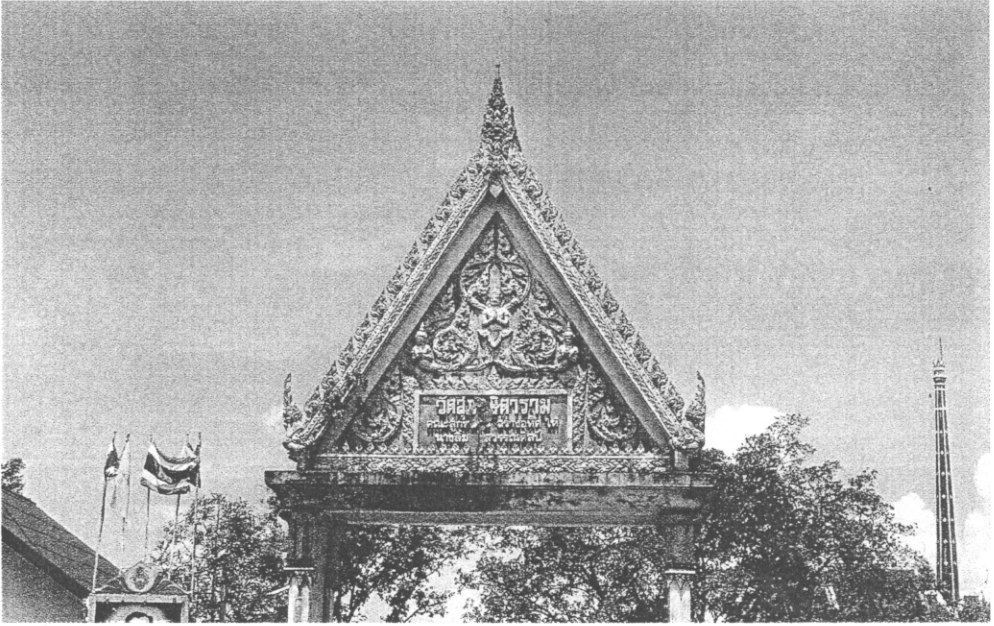
ภาพที่ 7 : โรงเรียนวัดแหลมดินสอ หมู่ที่ 2 ต.เกาะนางคำ อ.ปากพะยูน จ.พัทลุง

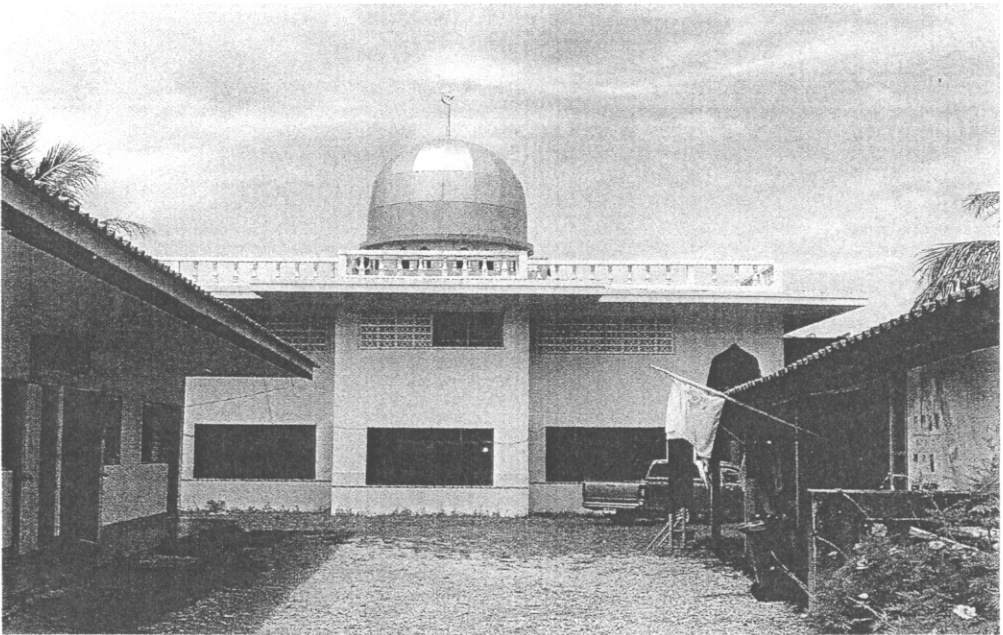
ภาพที่ 8 : ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน หมู่ที่ 5 ต.เกาะนางคำ อ.ปากพะยูน จ.พัทลุง

1.6.2 สถาบันและองค์กรทางศาสนา

- วัด/สำนักสงฆ์	4	แห่ง (ตั้งอยู่ในเขต หมู่ที่ 1,2,7)
- มัสยิด	2	แห่ง (ตั้งอยู่ในเขต หมู่ที่ 4,5)
▼ - หอกระจายข่าว	5	แห่ง (ตั้งอยู่ในเขต หมู่ที่ 1,4,5,6,8)

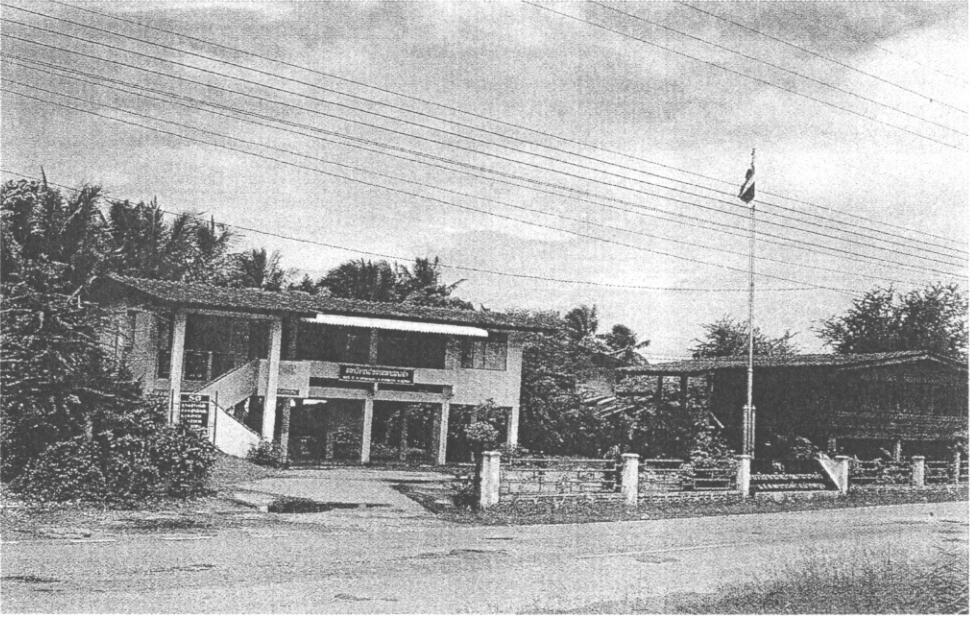
ภาพที่ 9 : วัดสุภาภิตาราม (วัดเกาะแก่ง) หมู่ที่ 1 ต.เกาะนางคำ อ.ปากพะยูน จ.พัทลุง

ภาพที่ 10 : มัสยิดประจำตำบลเกาะนางคำ หมู่ที่ 4 ต.เกาะนางคำ อ.ปากพะยูน จ.พัทลุง

1.6.3 สาธารณสุข

- สถานีอนามัยประจำตำบล/หมู่บ้าน 2 แห่ง (ตั้งอยู่ในเขต หมู่ที่ 7,8)
- อัตราการมีและใช้ส้วมราดน้ำ ร้อยละ 100

ภาพที่ 11 : สถานีอนามัยเกาะนางคำ หมู่ที่ 4 ต.เกาะนางคำ อ.ปากพะยูน จ.พัทลุง

1.6.4 ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

- มีสถานีตำรวจ 1 แห่ง (ตั้งอยู่ในเขต หมู่ที่ 5)

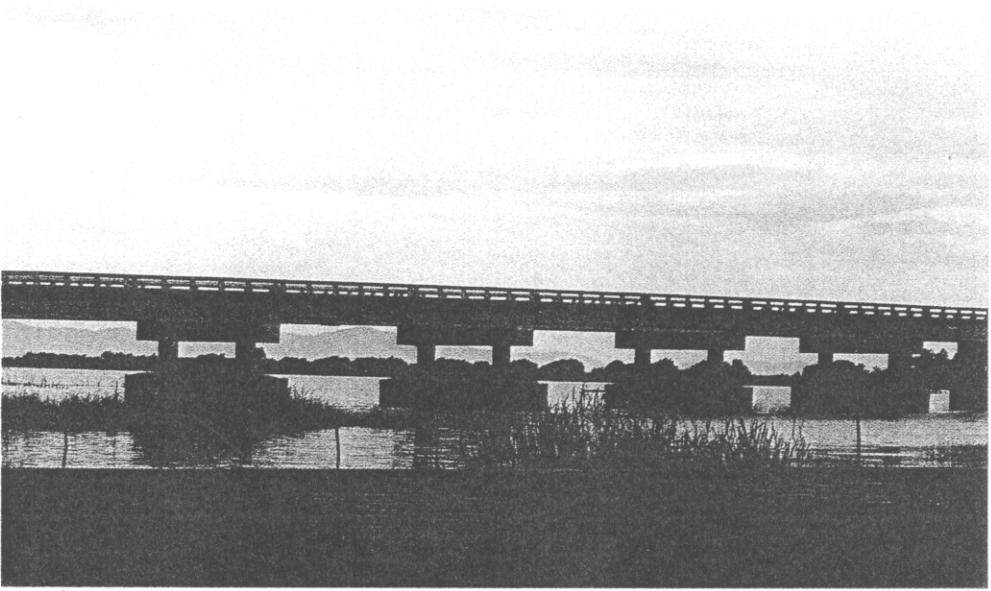
ภาพที่ 12 : สถานีตำรวจประจำตำบลเกาะนางคำ หมู่ที่ 5 ต.เกาะนางคำ อ.ปากพะยูน จ.พัทลุง

1.7 การบริการพื้นฐาน

1.7.1 การคมนาคม

- ทางบก คือทางรถยนต์ มีถนนเชื่อมระหว่างหมู่บ้านทุกหมู่บ้าน โดยมีถนนสายหลักคือ ถนนสายปากพะยูน-ชะแล้ สามารถเดินทางไป อ.สิงหนคร จ.สงขลา ได้โดยมีสะพานเชื่อมคือ สะพานเฉลิมพระเกียรติ

- ทางน้ำ มีเรือยนต์และเรือหางยาววิ่งในทะเลสาบติดต่อกันระหว่างตำบล และเขตอำเภอที่มีอาณาเขตติดต่อกับทะเลสาบสงขลา

ภาพที่ 13 : สะพานเฉลิมพระเกียรติ หมู่ที่ 2 ต.เกาะนางคำ อ.ปากพะยูน จ.พัทลุง

1.7.2 การโทรคมนาคม

- ที่ทำการไปรษณีย์โทรเลข (อนุญาต) 1 แห่ง (ตั้งอยู่ในเขต หมู่ที่ 4)
- มีโทรศัพท์สาธารณะ 3 แห่ง (ตั้งอยู่ในเขต หมู่ที่ 4,5,8)
- มีโทรศัพท์บริการ (แบบเคลื่อนที่) ประมาณร้อยละ 30 ของจำนวนครัวเรือน

1.7.3 การไฟฟ้า

มีไฟฟ้าใช้ทุกหมู่บ้าน ยกเว้นหมู่ที่ 2 บางช่วงไฟฟ้าเข้าไม่ถึง จำนวน 5 ครัวเรือน เพราะครัวเรือนราษฎรตั้งห่างกันมาก

1.7.4 แหล่งน้ำธรรมชาติ

- สภาพพื้นที่เป็นเกาะจึงมีแหล่งน้ำธรรมชาติโดยรอบคือ ทะเลสาบสงขลา
- มีคลอง จำนวน 2 สาย คือ คลองบางพลอง และคลองท่าน

1.7.5 แหล่งน้ำที่สร้างขึ้น

- บ่อน้ำบาดาล จำนวน 4 แห่ง (ตั้งอยู่ในเขต หมู่ที่ 2 มี 2 จุด หมู่ที่ 6 และ หมู่ที่ 7)

1.8 ข้อมูลอื่นๆ

1.8.1 ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่

ตำบลเกาะนาคามี ปลา กุ้ง จากแหล่งน้ำธรรมชาติมาก ราษฎรส่วนใหญ่ ประมาณร้อยละ 50 ประกอบอาชีพการประมง จับปลา กุ้ง ปู เป็นรายได้หลัก

1.8.2 มวลชนจัดตั้งในตำบล

- ลูกเสือชาวบ้าน	2	รุ่น	300	คน
- ชุคอาสาป้องกันชุมชน	1	รุ่น	181	คน

1.9 สภาพปัญหา

1.9.1 ปัญหาโครงสร้างพื้นฐาน

1) การคมนาคม

เส้นทางคมนาคมไม่สะดวก ถนนน้ำท่วมขังไม่สามารถสัญจรไปมาได้ สภาพถนนเป็นดินลูกรัง และระดับถนนต่ำ หมู่ที่ 1 - 8

2) ราษฎรส่วนใหญ่มีอาชีพประมง มีรายได้น้อย หมู่ที่ 1 - 8

3) ไฟฟ้าไม่ทั่วถึง หมู่ที่ 2 จำนวน 5 ครัวเรือน

1.9.2 ปัญหาการผลิต การตลาด รายได้ และการมีงานทำของประชากร

- 1) การประกอบอาชีพ และการมีงานทำ ส่วนใหญ่ประชากรว่างงานหลังฤดูเก็บเกี่ยว (ทำนา)
- 2) ผลผลิตการทำนาคต่ำ
- 3) การอพยพหางานทำ
- 4) รายได้ไม่เพียงพอกับการดำรงชีพ

1.9.3 ปัญหาสาธารณสุขและการอนามัย

- 1) การบริการด้านสาธารณสุข ซึ่งไม่เพียงพอกับความต้องการของประชากร
- 2) การคมนาคมไม่สะดวก
- 3) ขาดสารอาหารในเด็กแรกเกิด
- 4) การจัดบ้านเรือน และบริเวณบ้านให้ถูกสุขลักษณะ

1.9.4 ปัญหาน้ำกิน น้ำใช้ เพื่อการเกษตร

- 1) ไม่มีเงินทุนสำหรับเจาะน้ำประปาหมู่บ้าน
- 2) ขาดแหล่งน้ำจืด

1.9.5 ปัญหาความรู้เพื่อการปรับปรุงคุณภาพชีวิต

- 1) อัตราการเรียนในระดับสูงกว่าประถมศึกษาของประชาชนอยู่ในเกณฑ์ต่ำ คือเด็กในวัยเรียนประมาณร้อยละ 40 ไม่ได้ศึกษาต่อ
- 2) ขาดสถานที่ให้บริการด้านข่าวสารข้อมูล

1.9.6 ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติ

- 1) ดิน พื้นที่ดินเป็นดินเปรี้ยว ดินเหนียว ป่าพรุ มีน้ำท่วมขัง ม.1 - 8
- 2) ประชากรขาดความรู้ในเรื่องการปรับสภาพดิน ม.1 - 8
- 3) น้ำขาดแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร ม.1 - 8

1.9.7 ปัญหาการบริหาร และการจัดการขององค์กรบริหารส่วนตำบล

- 1) ประชากรมีการศึกษาน้อย ขาดความรู้ ความเข้าใจ
- 2) ประชาชนต่างถิ่นเข้ามาทำมาหากินในเขตพื้นที่มาก

1.9.8 ปัญหาอื่นๆ

- 1) ประชากรบางกลุ่มคิดยาเสพติด
- 2) ปัญหาด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
- 3) จัดให้มีศูนย์กลางตลาดภายในตำบล

1.10 นโยบายและแนวทางในการพัฒนา

การจัดทำแผนและกำหนดนโยบายในการพัฒนายึดตามแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาของจังหวัดและอำเภอปากพะยูน ดังนี้

1.10.1 ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด

- 1) จัดทำถนนลาดยาง และยกระดับถนน
- 2) ส่งเสริมอาชีพแก่คนว่างงาน เพื่อให้มีงานทำ
- 3) ส่งเสริมด้านอาชีพแก่กลุ่มเยาวชน และสนับสนุนด้านกีฬาเพื่อสุขภาพ และพละนามัย และหลักเลี้ยงขนเสพติด
- 4) สนับสนุนด้านการศึกษา ตั้งแต่ระดับก่อนวันเรียน จนถึงระดับอุดมศึกษา
- 5) ส่งเสริมกิจกรรมลูกเสือชาวบ้านเฉลิมพระเกียรติ
- 6) ส่งเสริมกลุ่มอาชีพสตรี
- 7) สนับสนุนให้รักษาทรัพยากรธรรมชาติให้มีอยู่ตลอดไป
- 8) รณรงค์ป้องกันโรคเอดส์
- 9) พัฒนาให้มีแหล่งท่องเที่ยว

1.10.2 แนวทางการพัฒนาอำเภอ

- 1) ส่งเสริมผู้ถูกเลิกจ้างให้มีงานทำ
- 2) ต้องการพัฒนาเศรษฐกิจชนบท โดยส่งเสริมทางด้านอาชีพ
- 3) สนับสนุนให้มีการพัฒนากลุ่มองค์กรต่างๆ เช่น กลุ่มสตรี กลุ่มแม่บ้าน
- 4) ต้องการจัดหาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร
- 5) ต้องการซ่อมแซมถนนภายในหมู่บ้านที่เป็นหลุมบ่อ

6) สนับสนุนจัดตั้งกลุ่มลูกเสือชาวบ้าน

7) สนับสนุนด้านกีฬาแก่เยาวชน

1.10.3 ศักยภาพของชุมชนและพื้นที่

ประชาชนในตำบลเกาะนางคำ ส่วนใหญ่จะยึดอาชีพการประมง มีฐานะเท่าเทียมกัน ไม่มีการแบ่งแยกระดับชนชั้น ประชาชนจะมีความเอื้ออาทรต่อกันมีการช่วยเหลือกันตลอด ไม่ว่าจะเป็นในหมู่บ้านเดียวกัน หรือต่างหมู่บ้าน ถ้ามีเงินงบประมาณเพียงพอก็จะเป็นการง่ายต่อการพัฒนา ประชาชนจะได้รับประโยชน์อย่างทั่วถึง แต่ตำบลเกาะนางคำไม่มีงบประมาณเพียงพอในการบริหาร พัฒนาตำบล หมู่บ้าน เนื่องจากรายได้ที่ได้จากงบประมาณของตนเองนั้นมีน้อยจะเห็นได้จากเงินภาษี ค่าธรรมเนียมต่างๆ ที่จัดเก็บเองก็ดี ที่ส่วนราชการจัดเก็บให้ก็คติน้อยไม่เพียงพอกับการพัฒนา จำเป็นต้องรอเงินอุดหนุนจากรัฐบาลอย่างเฉียวที่จะนำมาพัฒนาตำบล

2. รูปแบบและวิธีการทำเกษตรกรรมของชาวบ้านตำบลเกาะนางคำ อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง

เกษตรกรรมที่ชาวบ้านตำบลเกาะนางคำ อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง ทำอยู่นั้นมี 4 ประเภท ได้แก่ การเพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์ การประมง และการป่าไม้ แต่ละประเภทจะมีรูปแบบ และวิธีการทำดังต่อไปนี้

2.1 การเพาะปลูก

ชาวบ้านตำบลเกาะนางคำ อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง ส่วนหนึ่งทำการเพาะปลูกเป็นอาชีพหลักและอีกส่วนหนึ่งเป็นอาชีพรอง พืชที่ทำการเพาะปลูก ได้แก่ ข้าว ยางพารา ทุเรียน ส้มโอ ส้มจุก มะพร้าว มะม่วงและผักสวนครัว ในการเพาะปลูกพืชแต่ละชนิด มีรูปแบบและวิธีการ ดังนี้

2.1.1 การทำนา

ชาวบ้านตำบลเกาะนางคำ ทำนาปีละ 1 ครั้ง เป็นการทำนาปี พื้นที่ที่ทำการปลูกข้าวจะเป็นที่ราบน้ำท่วมขัง ในบริเวณริมน้ำโคยรอบเกาะ และฝั่งตรงข้ามเกาะในพื้นที่อำเภอสะทิงพระ อำเภอสิงหนครและอำเภอดวนเนียง จังหวัดสงขลา การทำนามีรูปแบบและวิธีการดังนี้

2.1.1.1 การปลูกข้าว

การปลูกข้าวมี 2 รูปแบบ คือ การปลูกข้าวนาดำและการปลูกข้าวนาหว่าน แต่ละรูปแบบมีวิธีการดังนี้

1) การปลูกข้าวนาดำ

ชาวบ้านตำบลเกาะนางคำส่วนใหญ่จะทำนาดำ โดยมีวิธีการทำนาตามลำดับดังนี้

- การคัดเลือกพื้นที่

พื้นที่ที่คัดเลือกมี 2 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นร่องกล้าหรือแปลงกล้า และส่วนที่เป็นแปลงนา

โดยส่วนที่เป็นร่องกล้าหรือแปลงกล้า มีไว้สำหรับหว่านเมล็ดข้าวเพื่อเพาะต้นกล้าสำหรับนำไปปักดำ ในแปลงนา ชาวบ้านจะคัดเลือกแปลงนาที่อยู่ใกล้ที่พักรหรือแปลงนาอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นอยู่กับความสะดวก สภาพดินอุดมสมบูรณ์มีน้ำเพียงพอ หรือเป็นที่ลุ่มที่เหมาะสม

- การคัดเลือกพันธุ์ข้าว

พื้นที่ทำนาในตำบลเกาะนางคำ อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง ส่วนใหญ่จะมีน้ำท่วมขังในหน้าฝนเป็นเวลานาน (ประมาณ 2 เดือน) ดังนั้นการคัดเลือกพันธุ์ข้าวจึงต้องคำนึงถึงสภาพแวดล้อมเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งพันธุ์ข้าวที่ใช้เพาะปลูกส่วนใหญ่จะเป็นพันธุ์พื้นเมือง เช่น ข้าวหอมจันทร์ ข้าวเงี้ยวและข้าวเล็บนก มีพันธุ์อื่นบ้างเล็กน้อย พันธุ์ข้าวเหล่านี้เป็นข้าวเจ้า

- ขั้นตอนการทำนา

ชาวบ้านตำบลเกาะนางคำได้รับการเรียนรู้และถ่ายทอดรูปแบบการทำนาจากบรรพบุรุษ ซึ่งสันนิษฐานว่ามีมาควบคู่กับชุมชนและการตั้งถิ่นฐานของชาวบ้าน และยังคงยึดถือรูปแบบดั้งเดิมอย่างเหนียวแน่น ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

ก. การเตรียมพื้นที่

- การแรกไถหรือการแรกนา

ชาวบ้านจะทำการคูฤกษ์ยามที่เป็นสิริมงคลในการแรกไถหรือแรกนา โดยจะเริ่มตั้งแต่วันขึ้น 1 ค่ำ เดือน 6 ของทุกปี การแรกไถนั้นจะมีพิธีกรรมตั้งแต่เช้าตรู่และจะต้องให้เสร็จพิธีก่อนสาย เวลาประมาณ 10.00 น. จะไม่ทำพิธีแรกไถหลังจากตะวันตกไปแล้ว หากไม่สามารถดำเนินการได้ทันทีจะทำการควนและฤกษ์ยามใหม่

- การไถนา

หลังจากทำการแรกไถหรือแรกนาแล้วจะทำการไถตะ โดยใช้วัวเทียมไถคู่ ปัจจุบันใช้รถไถเดินตามหรือรถไถ 7 งาน (แทรกเตอร์) หลังจากไถตะเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็จะทำการเตรียมร่องกล้าหรือแปลงกล้า โดยการไถแปลและไถลาดเพื่อทำเทือก (ลักษณะโคลนคม) เพื่อเอาวัชพืชออกให้หมดแล้วทำการหว่านกล้า จากนั้นก็จะทำการไถแปลในที่นา แล้วรดต้นกล้าได้ขนาดที่เหมาะสม น้ำอุดมสมบูรณ์ ก็จะทำการไถลาดเพื่อเอาวัชพืชออกและทำการปักดำ

ข. การปักดำ

การปักดำใช้กล้าที่มีอายุประมาณ 25-30 วัน ระยะปักดำขึ้นอยู่กับชนิดและพันธุ์ข้าว การปักดำควรปักดำจับละ 3-5 ต้น/กอ ทำให้ข้าวแตกหน่อใหม่ได้เต็มที่ ถ้าปักดำลึก ทำให้ข้าวแตกกอน้อย วิธีการปักดำจะใช้ไม้ปักดำลงไปในเทือก เรียกว่า “ไม้ถั่ง”⁴² เมื่อเกิดเป็นช่อง เท้าหัวไม้ถั่งแล้วจึงเอาต้นกล้าใส่ลงไปนั้นแล้วใช้มือกวาดดินกลบโคนให้มิด โดยปกติการปักดำจะมีระยะห่างระหว่างต้นกล้าแต่ละกอประมาณ 1 ฟุต เพราะหากปักดำถี่เกินไปจะได้ผลผลิตไม่เต็มที่ ควรปักในระยะห่างพอดีและเหมาะสม

⁴² วิมล คำศรี. วัฒนธรรมข้าวและพลังอำนาจชุมชนรอบทะเลสาบสงขลา. 2544. หน้า 19

กับประเภทของพันธุ์ข้าว การปักดำจะใช้วิธีการเดินถอยหลัง เพื่อป้องกันไม่ให้เหยียบย่ำต้นกล้าที่ปักดำไว้แล้วและยังสามารถปักดำได้เป็นแถวคูเป็นระเบียบเรียบร้อย

2) การปลูกข้าวนาหว่าน

ชาวบ้านมีขั้นตอนต่าง ๆ ในการทำนาหว่านน้ำตมนั้น เหมือนกับการเตรียมต้นกล้าทุกประการ ตั้งแต่การเตรียมแปลงจนถึงการหว่านโดยลดขั้นตอนการตกกล้า การถอนกล้า และการปักดำออกไป ปล่อยให้ข้าวที่หว่านลงในแปลงเจริญเติบโตจนถึงเก็บเกี่ยว มีวิธีการดังนี้

- การคัดเลือกพื้นที่

พื้นที่ที่คัดเลือกมีส่วนเดียว คือ ส่วนที่เป็นแปลงนา ชาวบ้านจะคัดเลือกแปลงนาที่อยู่ใกล้ที่ปักหรือแปลงนาอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นอยู่กับความสะดวก สภาพดินอุดมสมบูรณ์มีน้ำเพียงพอ หรือเป็นกลุ่มที่เหมาะสม

- การเตรียมพันธุ์ข้าว

จะต้องคำนวณปริมาณเมล็ดพันธุ์ที่จะต้องใช้ให้พอเหมาะกับพื้นที่

- ขั้นตอนการทำนา มีขั้นตอนดังนี้

ก. การเตรียมพื้นที่

ชาวบ้านใช้คราดทำการคราดพื้นที่ให้เรียบและคราดเอาวัชพืชออกให้หมด มีการคราดหลายรอบเพื่อจะทำให้ดินแตกตัวเกิดเป็นเทือกหรือคมให้มากที่สุด หลังจากนั้นแบ่งแปลงหว่านออกเป็นแปลงย่อย

ข. การหว่านเมล็ดข้าว

การหว่านเมล็ดจะต้องหว่านอย่างสม่ำเสมอ กระจายให้ทั่วพื้นที่นา

ค. การปลูกซ่อมข้าว

หลังจากหว่านเมล็ดพันธุ์ลงในแปลงแล้ว ต้นข้าวจะเริ่มเติบโตเรื่อย ๆ ขั้นตอนที่ต้องทำ คือ จะต้องสูบน้ำเข้าแปลงให้ท่วมผิวดินแต่อย่าให้ท่วมยอดข้าว จะมีผลในการช่วยป้องกันการเจริญเติบโตของวัชพืชบางชนิดได้ เมื่อข้าวมีอายุได้ 15 วัน ถ้าหากเห็นว่ามีบางแห่งที่ข้าวขึ้นไม่สม่ำเสมอจะต้องรีบซ่อมโดยการถอนต้นกล้าจากบริเวณที่มีปริมาณหนาแน่นย้ายไปปักดำในบริเวณดังกล่าว ควรรีบซ่อมให้เร็วที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพราะจะทำให้ต้นข้าวที่ซ่อมตั้งตัวได้เร็วและออกรวงได้พร้อมกัน

2.1.1.2 การดูแลรักษา

1) ควบคุมวัชพืช

ชาวบ้านมีวิธีการที่ช่วยควบคุมวัชพืชโดยใช้ระดับน้ำในนาและต้นกล้าข้าวที่มีการเจริญเติบโตก่อนวัชพืชการเตรียมดินให้มีผิวดินสม่ำเสมอ และการรักษาระดับน้ำขังในนาในระยะแรก ประมาณ 1-2 เดือนหลังปักดำ ทำให้สามารถควบคุมวัชพืชอย่างได้ผล อีกวิธีหนึ่งคือการถอนหรือตัดออกจากผิวนาแล้วนำไปใช้ประโยชน์อย่างอื่น

2) การป้องกันและกำจัดศัตรูข้าว

ศัตรูข้าวมีหลายประเภท เช่น ปู หนอน นก ฯลฯ และบางโอกาสกิจกรรมบางอย่างของมนุษย์ก็เป็นการทำลายข้าวกล้าได้เช่นกัน วิธีป้องกันและกำจัดศัตรูข้าวดังกล่าวมีหลายวิธีด้วยกัน เช่น ใช้ใบกระสอบ ฯลฯ ไปหว่านโปรยไว้โดยรอบบริเวณที่ปลูกอาศัย ปูนาจะพากันหนีไปหมด ทำหุ่นไล่กา ทำกับดัก ปักขอ ปักกำ เพื่อสื่อสารหรือห้ามการกระทำบางอย่างที่มีผลต่อต้นข้าว นอกจากนี้ยังมีวิธีการป้องกันศัตรูข้าวโดยธรรมชาติอีกวิธีหนึ่ง คือ ชาวนาจะพร้อมใจกันปลูกข้าวพันธุ์เดียวกัน พร้อม ๆ กัน ในพื้นที่ใกล้เคียงกัน จนทำให้มีปริมาณข้าวจำนวนมาก พวกนก หู จะกระจายกันกิน การสูญเสียข้าวของชาวนาแต่ละรายจะมีปริมาณไม่มากนัก

2.1.1.3 การเก็บเกี่ยวข้าว

ประมาณเดือนกุมภาพันธ์ - เมษายน ของทุกปี จะทำการเก็บเกี่ยวข้าว โดยใช้แกะ เก็บที่ลรวงแล้วนำมามัดรวมกันเป็นเลียง การเก็บข้าวด้วยแกะ สามารถเก็บข้าวได้เกือบหมดทุกลรวงตกหล่นน้อยที่สุด ไม่เปลืองเนื้อที่เก็บรักษาข้าว เพราะไม่มีฟางข้าวและใบข้าวเหมือนเกี่ยวด้วยเกี่ยวสะดวกในการนวดข้าว

2.1.1.4 การเก็บรักษาเลียงข้าว

ข้าวเลียงที่เก็บด้วยแกะก่อนที่ชุมชนชาวนาจะนำจากฝัมนาไปเก็บรักษาไว้ที่ห้องข้าวหรือเรือนข้าว จะได้รับการตากหรือผึ่งแดดโดยธรรมชาติในฝัมนาจนแห้ง เมื่อขนข้าวเลียงไปถึงเรือนข้าวหรือห้องข้าวแล้ว ข้าวเลียงจะได้รับการจัดไว้อย่างเป็นระเบียบ โดยการจัดวางเลียงข้าวซ้อนเป็นชั้น ๆ เป็นรูปสี่เหลี่ยมตามลักษณะของเรือนข้าว เรือนข้าวโดยทั่วไปจะไม่กั้นมิดชิดแต่จะปล่อยให้อากาศถ่ายเทได้สะดวก เพื่อลดความอับชื้น หรือความร้อนอบอ้าว ข้าวเลียงที่ใช้เป็นพันธุ์ข้าวปลูกจะจัดวางไว้ต่างหาก สะดวกแก่การดูแลรักษาและการใช้ประโยชน์ วิธีการตากข้าวเลียงให้แห้งก่อนนำขึ้นเก็บบนเรือนข้าว ลักษณะของเรือนข้าวและวิธีการจัดวางเลียงข้าวซ้อนเป็นชั้น ๆ เป็นรูปสี่เหลี่ยมเป็นภูมิปัญญาที่ช่วยให้สามารถรักษาข้าวเลียงไว้ใช้ได้นาน

2.1.1.5 การนวดข้าว

จะนำเอาข้าวเลียงมานวดด้วยวิธีการพื้นบ้านด้วยแรงคน หรือแรงสัตว์ ชาวนาจะใช้วิธีการนวดด้วยแรงคน เมื่อต้องการข้าวเปลือกจำนวนไม่มากด้วยการนวดด้วยเท้า แต่หากต้องการข้าวเปลือกจำนวนมากจะใช้วิธีการตีข้าว ส่วนการนวดด้วยแรงสัตว์ เช่น วัวหรือควาย จะใช้กรณีที่ต้องการข้าวเปลือกจำนวนมาก การนวดโดยใช้แรงงานสัตว์และการตีข้าวมักมีเมล็ดข้าวติดค้างอยู่ที่ฟางจำนวนหนึ่ง จึงต้องนำฟางนั้นมานวดซ้ำด้วยคนอีกครั้งหนึ่ง เมื่อสิ้นสุดกระบวนการนวดแล้ว จะนำเมล็ดข้าวบรรจุกระสอบเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ต่าง ๆ ต่อไป

2.1.1.6 การเก็บรักษาข้าวเปลือก

จะเก็บข้าวเปลือกไว้ในที่ซึ่งมีอากาศถ่ายเทได้สะดวก ระวังมดระวังไม่ให้ที่เก็บข้าวเปลือกมีสภาพชื้น ในพื้นที่บางแห่งซึ่งเก็บรักษาข้าวเปลือกไว้จำนวนมาก ๆ เช่น โกดัง โรงสี หรือ

เรือนข้าวขนาดใหญ่ จะใช้ไม้ไผ่เป็นปล้อง ๆ ปักลงไปในกองข้าวโดยไม่ให้เมล็ดข้าวไปอุดในปล้องไม้ไผ่ ทั้งนี้เพื่อให้ไม้ไผ่แต่ละปล้องทำหน้าที่ระบายอากาศให้ถ่ายเทได้สะดวก

2.1.1.7 การใช้ข้าวเปลือกทำเป็นข้าวสาร

ข้าวเปลือกที่นวดแล้วเมื่อต้องการจะทำเป็นข้าวสาร จะต้องนำไปตากแดดให้แห้ง โรยผัด ให้เหลือเฉพาะเมล็ดที่สมบูรณ์ แล้วจึงนำไปตำหรือสีด้วยครกสีมือ การสีด้วยครกสีมือหรือการตำข้าวโดยการใส่ครกใส่สากในครั้งแรกจะได้เป็นข้าวกล้อง นำข้าวกล้องไปตำอีกครั้งหนึ่ง เรียกว่า “ซ้อมสาร” เมื่อซ้อมสารเสร็จแล้วจะนำมาผัดเพื่อแยกรำ ปลายข้าวและข้าวสารออกจากกัน รำและปลายข้าวใช้เลี้ยงสัตว์ ส่วนข้าวสารใช้บริโภคในครัวเรือนและใช้ประโยชน์อย่างอื่น

2.1.2 การทำสวนยางพารา

ชาวบ้านตำบลเกาะนางคำ มีอาชีพการทำสวนยาง โดยมีวิธีการทำสวนยางดังนี้

2.1.2.1 การเตรียมการก่อนปลูก

1) การเลือกพันธุ์ยาง

ชาวบ้านจะพิจารณาสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม ได้แก่ ชนิดของดิน ความลาดชันของพื้นที่ปลูก ความลึกของดินและระดับน้ำใต้ดิน ลมและโรคยาง หลังจากนั้นต้องเตรียมพันธุ์ยางด้วยการเพาะต้นกล้ายาง หรือทำการติดตายางหรือเตรียมต้นตอตายางไว้สำหรับปลูกในขั้นต่อไป ซึ่งพันธุ์ยางที่นิยมปลูก ได้แก่ พันธุ์ยาง RRIM 600, PR 255, PR 261, GT 1 และ PB 5/51

2) การเตรียมพื้นที่ปลูกยางพารา

พื้นที่ที่ใช้ปลูกต้นยางพารามีการไถพลิกประมาณ 1-2 ครั้งและไถพรวนอีก 1 ครั้ง ในการวางแผนปลูกควรพิจารณาถึงทิศทางลม โดยไม่ให้มีการต้านลม ควรจัดให้ต้นยางเรียงตามแนวตะวันออก-ตก เพื่อให้สามารถปลูกพืชแซมยางได้ โดยไม่ถูกต้นยางบังแสงแดด ในกรณีพื้นที่มีความลาดเอียง เช่น บนภูเขา ควน สามารถเตรียมพื้นที่ปลูกเพื่อสร้างเป็นสวนยางได้โดยการ โคน ถางป่า และเก็บเศษปรน ต่อจากนั้นต้องมีกรอนุรักษ์ดินและน้ำไว้ โดยการเตรียมพื้นที่ปลูกเป็นแบบขั้นบันได โดยให้มีแถวยาวของขั้นบันไดขวางกับทิศทางลาดเท เพื่อลดและป้องกันการชะล้างของหน้าดิน

3) ระยะปลูกยาง

ต้นยางพาราแต่ละพันธุ์กำหนดระยะปลูกระหว่างต้นและแถวแตกต่างกัน ดังนั้นจึงต้องคำนึงถึงความหนาแน่นของต้นยางในแปลงปลูก ต้องคำนึงถึงผลผลิตต่อไร่ที่สูงสุดและเสียค่าใช้จ่ายต่ำ ดังนั้นระยะปลูกที่ใช้กันมากที่สุด คือ ระยะปลูก 3 x 7 เมตร

2.1.2.2 การปลูกยางพาราด้วยต้นติดตา

เป็นการปลูกด้วยเมล็ดคงอกหรือเมล็ดสดหรือต้นกล้าสองใบมัดตรงในหลุมปลูก แล้วติดตาด้วยยางพันธุ์ดี ต้นกล้าที่มีขนาดเหมาะสมเพื่อใช้เป็นต้นยางต่อไป คือ ต้นที่มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 12-15 มิลลิเมตร ที่ระดับติดตา หลังจากติดตสำเร็จ 3-4 อาทิตย์แล้ว

ให้ตัดยอดต้นกล้าข้างเดิมทิ้งในช่วงต้นฤดูฝน ให้ทำด้วยปูนขาว ตรงตำแหน่งที่ตัด เพื่อป้องกันการเน่าหรือเกิดโรคได้ ซึ่งการปลูกยางมีขั้นตอนการปลูกดังนี้

- 1) เตรียมดินข้างชำถุงขนาด 1-2 ฉัตรขึ้นไป
- 2) เตรียมหลุมสำหรับปลูก ขนาด 50x50x50 เซนติเมตร
- 3) ตัดกิ่งถุงต้นยางชำประมาณ 1 นิ้ว ห่างจากกิ่งถุง เพื่อตัดปลายรากที่คดงอ

และม้วนเป็นวงทิ้ง ทำให้รากงอกใหม่แทงลึกลงในดิน

- 4) นำต้นยางชำที่ตัดกิ่งถุงแล้ว วางลงในหลุมสำหรับปลูก โดยให้กิ่งถุงแนบชิดกับดินต้นถุงเดิมและให้ต้นยางตั้งตรงกับแนวต้นอื่น ๆ ในแถว
- 5) ใช้มีดกรีดด้านข้างถุงให้ขาดจากกัน
- 6) กลบดินไปครึ่งหนึ่งของหลุม แล้วดึงถุงพลาสติกออกใช้เท้าเหยียบดินที่ถมข้างถุงให้แน่น

- 7) เดิมดินให้เต็มหลุม แล้วเหยียบดินให้แน่นอีกครั้ง

- 8) ใช้เศษวัชพืชหรือวัสดุเหลือใช้คลุมดินบริเวณโคนต้น

- 9) ปักไม้ชะมบไว้ใกล้ ๆ ต้นยาง แล้วใช้เชือกผูกยึดต้นยางหลวม ๆ ตรงกึ่งกลางของฉัตรที่ 1 หรือสูงไปทางส่วนยอดเล็กน้อย เพื่อป้องกันลมโยก

2.1.2.3 การบำรุงรักษาสวนยาง

1) การปลูกซ่อม ภายใน 6 เดือนแรกหลังปลูก ต้นยางที่ไม่สมบูรณ์อาจตายหรือถูกแมลงทำลายได้ ดังนั้นจึงควรทำการปลูกซ่อมด้วยต้นยางสำรองที่ปลูกอยู่ในระยะเดียวกัน โดยต้นยางทั้งหมดจะโตได้ขนาดใกล้เคียงกัน หากต้นยางที่ปลูกเกิน 1 ปีแล้ว เกิดความเสียหายหรือตายไปไม่ควรทำการปลูกซ่อม เพราะต้นยางที่ปลูกใหม่จะมีขนาดเล็กกว่า และจะถูกบังจนไม่สามารถเจริญเติบโตได้

2) การตัดแต่งกิ่ง ต้นยางปลูกใหม่ควรตัดแต่งกิ่งที่งอกออกจากต้นตอตาเก่า และควรตัดแต่งกิ่งแขนงข้างพันธุ์ที่งอกออกมาจากลำต้นตรงบริเวณที่จะใช้เป็นหน้ากรีดยางซึ่งสูงจากพื้นประมาณ 2 เมตร โดยการใช้กรรไกรหรือมีดหงายขึ้นตัดกิ่งที่ไม่ต้องการจากด้านล่างขึ้นด้านบนของลำต้น และต้องระวังอย่าให้คมมีดบาดถุงต้นยางเป็นแผล

3) เมื่อต้นยางอายุได้ 3 ปี อาจมีต้นยางที่ไม่สมบูรณ์ ซึ่งเกิดความเสียหายจากโรคแมลง ความแห้งแล้งหรือลม จึงควรทำการตัดทิ้ง เพราะหากปล่อยทิ้งไว้ก็จะไม่สามารถเจริญเติบโตได้ดีเหมือนต้นยางอื่นที่ปลูกในแปลงเดียวกัน และจะทำให้สิ้นเปลืองเวลาและค่าบำรุงรักษา

4) การปลูกพืชแซมยางหรือคลุมดิน ในสวนยางขนาดเล็กที่มีต้นยางยังไม่เปิดกรีด ในช่วงระยะเวลา 1-3 ปี แรกของการปลูกยาง สามารถปลูกพืชแซมยางชนิดต่าง ๆ เช่น ต้นยาสูบ ข้าวโพด ถั่วฝักยาว สับปะรด ผักชนิดต่าง ๆ เป็นการเพิ่มรายได้ให้ชาวสวนยางก่อนเปิดกรีดยาง

5) การกำจัดวัชพืช ในบริเวณพื้นที่ห่างจากต้นยาง 1 เมตร จำเป็นต้องมีการหมั่นกำจัดวัชพืชอยู่เสมอ โดยอาจใช้แรงงานคนถางออก ใช้วัชพืชที่แห้งช่วยคลุมดิน หรือใช้สารเคมีปราบวัชพืช แต่ต้องระวังไม่ให้สารเคมีทำให้ต้นยางเกิดความเสียหาย หรือเกิดการชะงักการเจริญเติบโตได้ วัชพืชที่แห้งแล้วจะช่วยคลุมดินป้องกันการระเหยของน้ำ ป้องกันการรอกของวัชพืชและสลายตัวไปเป็นปุ๋ยต้นยางต่อไป

6) การใส่ปุ๋ย เป็นการเพิ่มธาตุอาหารให้แก่ต้นยาง มีความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับพื้นที่ปลูกที่ขาดความอุดมสมบูรณ์ของดิน การใส่ปุ๋ยที่ถูกต้องอย่างสม่ำเสมอทำให้ต้นยางสมบูรณ์สามารถเปิดกรีดได้ เมื่ออายุต้นยาง 6.5 ปี ขณะที่แปลงไม่ใส่ปุ๋ยอาจเปิดกรีดได้ เมื่อต้นยางอายุ 8-9 ปี ปุ๋ยที่ใส่ สามารถใส่ได้ทั้งปุ๋ยอินทรีย์และปุ๋ยอนินทรีย์ และควรใส่ปุ๋ยในช่วงฤดูฝน ปีละ 2 ครั้ง คือ ต้นฤดูฝน และปลายฤดูฝน เพราะดินมีความชุ่มชื้นเพียงพอ สำหรับวิธีการใส่ปุ๋ย มีหลายวิธีขึ้นกับสภาพของสวนยาง เช่น

- ใส่ปุ๋ยรองกันหลุม เช่น ปุ๋ยร็อกฟอสเฟตซึ่งเป็นปุ๋ยที่เร่งให้รากงอก จะใส่เมื่อเริ่มปลูกยางต้นกล้า โดยการปุ๋ยซึ่งเคลื่อนที่ได้ยากนี้ มาผสมดินกันหลุมแล้วใส่ลงไปหลุมซึ่งเตรียมไว้ ต่อจากนั้นจึงนำยางชำถุงมาปลูกในหลุมซึ่งเตรียมไว้

- ใส่ปุ๋ยเป็นวงกลมรอบลำต้น ใช้สำหรับต้นยางอ่อน มีอายุต่ำกว่า 2 ปี
- ใส่ปุ๋ยแบบหว่าน ใช้สำหรับต้นยางอายุเกิน 2 ปีขึ้นไป สำหรับสวนยางที่มีพื้นที่ราบ ใช้วิธีหว่านปุ๋ยให้ห่างจากโคนยางข้างละ 1 เมตร

- ใส่ปุ๋ยเป็นแถบ โดยขุดเป็นร่องแล้วใส่ปุ๋ยกลบเป็นแถวยาวตามแนวยาง วิธีนี้ใช้กับสวนยางที่มีพื้นที่ปลูกลาดเอียงเล็กน้อย หรือพื้นที่ปลูกแบบขั้นบันได

- ใส่แบบหลุม โดยการใส่ปุ๋ยในหลุมแล้วกลบด้วยดิน วิธีนี้เหมาะสำหรับพื้นที่ปลูกยางที่ลาดเท และไม่ได้ทำการปลูกแบบขั้นบันได

2.1.2.4 การปฏิบัติในระยะต้นยางให้ผลผลิต

1) การกรีดยาง หลังจากปลูกต้นยาง 5-8 ปี จะสามารถเปิดกรีดได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสมบูรณ์ของต้นยาง ซึ่งจะพิจารณาจากขนาดของลำต้นยางที่ระดับความสูงของการเปิดกรีด โดยต้องมีขนาดของเส้นรอบวงของลำต้นที่ตำแหน่งเปิดกรีด ไม่น้อยกว่า 50 เซนติเมตร สำหรับความสูงของการเปิดกรีด ต้นยางปลูกด้วยเมล็ดควรเปิดกรีดหน้าแรกที่ระดับความสูง 75 เซนติเมตร และเปิดกรีดครั้งที่ 2 ที่ระดับความสูง 150 เซนติเมตร ส่วนต้นยางตัดดา สามารถเปิดกรีดที่ระดับความสูง 150 เซนติเมตร วิธีการกรีดยางจะต้องให้รอยกรีดเอียงทำมุมประมาณ 30 องศากับแนวระดับ โดยให้กรีดยางจากด้านบนข้างซ้ายลงมาข้างขวา และจะต้องกรีดให้ใกล้เยื่อเจริญมากที่สุด โดยให้ห่างเยื่อเจริญประมาณ 1 มิลลิเมตร เพื่อให้ได้น้ำยางมากที่สุด และป้องกันไม่ให้มีดกรีดยางบาดถูกเนื้อเยื่อเจริญ

จึงควรกรีดเปลือกให้บางเพื่อลดความสิ้นเปลืองเปลือกของหน้ayangและทำให้เปลือกยางอกใหม่หนาและสมบูรณ์ สามารถเปิดกรีดหน้ayangรอบสองได้ โดยปกติแล้วต้นยางซึ่งรับการกรีดที่ดีสามารถกรีดให้หน้ayangได้ประมาณ 25-30 ปี สำหรับอุปกรณ์ที่ใช้ในการกรีดยางคือ มีดกรีดยางโดยทั่วไปเรียก มีดเจ้บง ก่อนที่จะกรีดยางจะต้องทำการแต่งมีด โดยใช้หินหยาบลับมีดกรีดยางจนมีความคมและใช้หินละเอียดซึ่งบางลับข้างจนเกิดความคม ส่วนเวลากรีดยางที่เหมาะสมสามารถให้ผลผลิตได้สูงสุดอยู่ในช่วงเวลา 03.00-08.00 น. และจะหยุดกรีดยางในฤดูแล้ง ใบไม้ผลัดใบหรือช่วงที่มีการผลิใบใหม่ ไม่ควรกรีดขณะที่ดินยางเปียก เพราะอาจทำให้เกิดโรคและหน้ayangเสียได้ ส่วนการรองรับหน้ayangควรจัดตำแหน่งด้วยรองรับหน้ayangให้ปากถ้วยห่างจากลิ้นรองรับหน้ayangประมาณ 10 เซนติเมตร การติดตั้งโดยใช้ด้ามมีดกรีดยาง ตอกลิ้นรองรับหน้ayangเบา ๆ ให้ติดกับต้นยาง โดยให้ห่างจากจุดต่ำสุดของแนวกรีดประมาณ 25-30 เซนติเมตร และติดตั้งลวดสปริงเพื่อวางถ้วยรับหน้ayang

2) การเก็บหน้ayang หลังจากที่ได้กรีดยางแล้ว ควรทำการเก็บหน้ayangไม่เกิน 6 ชั่วโมง อุปกรณ์ที่ใช้เก็บหน้ayang ประกอบด้วย ไม้ปาดหน้ayang เป็นไม้ด้ามสั้นพอจับถนัด ตรงปลายมียางแผ่นหนาประมาณ 0.5 ซม. ขนาดประมาณ 5x5 ซม. รูปร่างคล้าย ๆ ขางสั้นรองเท้าแต่บางกว่า ตอนปลายมีความโค้งที่จะใช้กวาดหน้ayangในถ้วยได้ และถึงเก็บรวบรวมหน้ayang อาจเป็นถึงสังกะสีปากกว้าง

3) การผลิตยางแผ่น

- นำหน้ayangสดที่กรีดได้มารองผ่านตะแกรง เพื่อแยกสิ่งสกปรก ใบไม้เปลือกไม้ที่ติดปนมาออกไป

- การเจือจางหน้ayang โดยนำหน้ayangสดที่กรองแล้วมา 1 ส่วน ผสมน้ำสะอาด 1 ส่วน ใส่ลงในตะกวดขนาดบรรจุหน้ayangได้ 5-6 ลิตรแล้วกวนให้เข้ากัน

- เตรียมสารละลายกรดฟอร์มิคเจือจางเพื่อจับตัวก้อนยาง โดยใช้กรดฟอร์มิค เข้มข้น 90 % ปริมาณ 1 ช้อนแกง (ประมาณ 8 ลูกบาศก์เซนติเมตร) ต่อน้ำ 2 กระป๋อง (ประมาณ 640 ลูกบาศก์เซนติเมตร)

- ตวงน้ำกรดที่ผสมให้เจือจางแล้ว 1 กระป๋องนมคือน้ayangสดที่จะทำยางแผ่น 1 ตะกวด ค่อย ๆ เทน้ำกรดใส่ลงไปในน้ayangสดที่จะทำเป็นยางแผ่น กวนช้า ๆ กลับไปมาประมาณ 5-6 รอบ แล้วปาดฟองยางออก

- ปล่อน้ayangให้เกิดการจับตัว เป็นเวลาประมาณ 30 นาที โดยมีภาชนะปิดป้องกันสิ่งสกปรกตกลงไป

- เมื่อยางจับตัวโดยสมบูรณ์แล้วให้เติมน้ำสะอาดลงไปอีกจนคลุมผิวยาง ทำให้น้ayangที่จับตัวหลุดออกจากขอบตะกวด

- ล้างพื้นหรือโต๊ะที่จะใช้นวดยางและเครื่องรีดยางให้สะอาด

- เทยางในตะกวดที่จับตัวดีแล้ว คว่ำลงบนโต๊ะ

- เอาตะกอนออก แล้วนวดก้อนยางด้วยมือ ไม้ลูกกลิ้ง หรืออาจใช้เท้าเหยียบ ให้ได้ยางที่บางค่อนข้างสม่ำเสมอ ประมาณ 1 เซนติเมตร

- นำยางที่นวดแล้ว เข้าเครื่องรีดลูกกลิ้งผิวเรียบ ประมาณ 3 ครั้ง โดยค่อย ๆ ลดช่องว่างระหว่างลูกกลิ้ง จนกระทั่งได้ยางแผ่นหนาประมาณ 3-4 มิลลิเมตร

- นำยางแผ่นเข้าเครื่องรีดลายดอกครั้งสุดท้าย ได้ยางแผ่นมีความหนาเฉลี่ย 2.8-3.2 มิลลิเมตร

- ล้างยางแผ่นด้วยน้ำสะอาดครั้งสุดท้ายแล้วผึ่งลมในที่ร่มให้แห้ง

- ล้างทำความสะอาดอุปกรณ์เครื่องใช้ทุกชนิดที่ใช้ทำยางแผ่น กว้างและตากแดดให้แห้ง เพื่อใช้ในครั้งต่อไป

- รวบรวมยางแผ่นดิบซึ่งทำไว้มากพอสมควรแล้วไปจำหน่าย เพื่อรมควันให้แห้งสนิทต่อไป

2.1.3 การทำสวนผลไม้

โดยปกติชาวบ้านตำบลเกาะนางคำ จะนิยมปลูกผลไม้แบบผสมผสานหลายชนิดในพื้นที่เดียวกัน ผลไม้ที่นิยมปลูกในตำบลเกาะนางคำ ได้แก่ มะม่วง มะพร้าว ทุเรียน ส้มโอ ส้มจุก เป็นต้น โดยมีวิธีการปลูกผลไม้แต่ละชนิด ดังนี้

2.1.3.1 มะม่วง

มะม่วงเป็นผลไม้ที่ขึ้นได้ง่าย เจริญเติบโตเร็ว สามารถขึ้นในดินแทบทุกชนิด พันธุ์มะม่วงมีหลายพันธุ์ ถ้าจะแบ่งออกไปตามความนิยมของผู้บริโภคแล้ว สามารถแบ่งได้ 3 ประเภท คือ

1) ประเภทที่ไว้รับประทานผลดิบ ได้แก่ มะม่วงมัน เช่น พิมเสนมัน เขียวเสวย แดงกวา มันหนองแขง เป็นต้น

2) ประเภทที่ไว้รับประทานผลสุก ได้แก่ มะม่วงอกร่อง น้ำดอกไม้ พราหมณ์ เป็นต้น

3) ประเภทที่ใช้สำหรับคอง ได้แก่ มะม่วงแก้ว

- การขยายพันธุ์มะม่วงทำได้หลายวิธี เช่น การเพาะเมล็ด การตอน การทาบกิ่ง การติดตาและการต่อกิ่งหรือเสียบยอด แต่โดยทั่วไปมักนิยมวิธีทาบกิ่งมากกว่าวิธีอื่น ๆ

- การปลูก ให้ทำการปลูกโดยขุดดินกลางหลุมให้เป็นรูได้ขนาดพอเหมาะกับขนาดของดินที่ติดกับรากต้นพันธุ์ วางต้นลงไปหลุมให้ตรง กลบดิน โคนต้นให้แน่น รดน้ำให้ดินชุ่ม

- การดูแลรักษา ควรรดน้ำสม่ำเสมอในระยะเริ่มปลูก และจะต้องตัดแต่งกิ่งเป็นประจำทุกปีหลังการเก็บเกี่ยว ส่วนการใส่ปุ๋ย ใส่ได้ทั้งปุ๋ยอินทรีย์และปุ๋ยเคมี โดยปกติทั่วไปจะใส่ปุ๋ยปีละ 2 ครั้ง คือช่วงต้นฤดูฝนและปลายฤดูฝน และการป้องกันแมลงและวัชพืชโดยทั่วไปมักนิยมใช้สารเคมีในการป้องกัน

- การเก็บเกี่ยว ควรเลือกเก็บเฉพาะผลที่แก่เต็มที่แล้ว การดูแลมะม่วงว่าแก่หรือยัง หรือที่ชาวสวนเรียกว่า “เข้าไคล” ให้ดูนวลมะม่วง เมื่อแก่เต็มที่แล้วจะขึ้นนวลแสดงว่าเก็บได้แล้ว หลังจากเก็บมาแล้วถ้าเป็นมะม่วงที่ใช้รับประทานผลสุก ก็ต้องนำมาบ่ม ซึ่งการบ่มนั้นนิยมบ่มกันในตุ่ม

2.1.3.2 มะพร้าว

มะพร้าวขึ้นได้ดีในดินแทบทุกชนิด แต่ดินที่เหมาะสมที่สุด คือ ดินร่วนซุยมีการระบายน้ำดี ถ่ายเทอากาศได้ดี สามารถอุ้มน้ำไว้ได้ดี สำหรับดินที่อยู่ริมแม่น้ำหรือทะเลซึ่งมีน้ำขังลง ก็เหมาะสำหรับการเจริญเติบโตของมะพร้าวเช่นกัน มะพร้าวแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ

1) มะพร้าวพันธุ์เตี้ย เป็นมะพร้าวที่มีลำต้นเล็กสูงประมาณ 5-6 เมตร โดเต็มที่สูงไม่เกิน 12 เมตร หลังจากปลูก 3-4 ปี จะเริ่มออกดอกออกผล ผลมีขนาดเล็ก เช่น มะพร้าวน้ำหอม มะพร้าวไฟ มะพร้าวหมูสีเขียวและหมูสีเหลือง เป็นต้น

2) มะพร้าวพันธุ์ต้นสูง เป็นมะพร้าวที่มีลำต้นสูงใหญ่ อายุยืน ต้นโตเต็มที่สูงถึง 18 เมตร หรือกว่านั้น จะเริ่มตกผลเมื่อมีอายุ 5-6 ปีขึ้นไป ส่วนมากเป็นมะพร้าวที่ปลูกเพื่อขายผลแก่หรือทำมะพร้าวแห้ง ให้ผลใหญ่ เนื้อมาก มักมีชื่อเรียกกันไปต่าง ๆ เช่น มะพร้าวปากจก มะพร้าวเปลือกหวาน และมะพร้าวทะเลบัว เป็นต้น

- การคัดเลือกผลมะพร้าวสำหรับเพาะ ควรเป็นผลที่โตและสมบูรณ์ ไม่เป็นโรคหรือถูกแมลงทำลาย และควรเป็นผลที่แก่จัดเมื่อเขย่าดูมีน้ำคลอนผลหนักสม่ำเสมอ ไม่เล็กหรือใหญ่ผิดปกติ การเพาะมะพร้าวจะนำมะพร้าวมาฉีกตรงหัวให้เป็นรอยเท่าฝ่ามือ แล้วนำไปวางตามร่องที่เตรียมไว้ใช้ดินกลบให้เลยครึ่งผลเล็กน้อย หลังจากเพาะแล้วรดน้ำให้สม่ำเสมอ

- การปลูกมะพร้าว ขุดกลางหลุมที่เตรียมไว้ให้มีขนาดเท่าผลมะพร้าว นำหน่อมะพร้าวมาวางในหลุมปลูกให้ลึกจากผิวดินประมาณ 2 นิ้ว กลบดินเหยียบให้แน่น รดน้ำสม่ำเสมอจนมะพร้าวตั้งตัวได้ดี

- การเก็บเกี่ยว ผลมะพร้าวมีขนาดโตเต็มที่เมื่อช่อดอกแตกออกจากกาบประมาณ 6 เดือน เมื่อมะพร้าวแก่ดีแล้ว ถ้าต้นสูงใช้มีดตะขอเกี่ยวลงมา หรือใช้ปีนขึ้นไปปลิดลงมา

2.1.3.3 ทูเรียน

พันธุ์ทูเรียน สามารถแบ่งออกได้เป็นประเภทใหญ่ ๆ 3 ประเภท คือ

1) พันธุ์เบา คือ ทูเรียนตั้งแต่เริ่มปลูก ใช้เวลา 4-6 ปี ก็ออกผล เช่น พันธุ์กระดุมทอง ชมพูศรี ชะนี

2) พันธุ์กลาง คือ ทูเรียนตั้งแต่เริ่มปลูก ใช้เวลาประมาณ 5-6 ปี จึงจะให้ผล เช่น ทูเรียนพันธุ์ก้านยาว กบต่าง ๆ หมอนทอง

3) พันธุ์หนัก เป็นทูเรียนที่ใช้เวลาปลูก 6 ปีขึ้นไปจึงจะออกผล เช่น ทูเรียนพันธุ์กำป็น ทองช้อยฉัตร

- การขยายพันธุ์ สามารถขยายพันธุ์ได้หลายวิธี เช่น การเพาะเมล็ด การตอน และการทาบกิ่ง สามารถหาซื้อได้

- การปลูก ดินที่จะปลูกทุเรียนได้ต้องเป็นดินที่ไม่เหนียวหรือแข็งจนเกินไป ต้องเป็นดินร่วนปนทรายที่มีความชุ่มชื้นและมีอินทรีย์วัตถุในดินมาก ๆ การวางระยะปลูกขึ้นอยู่กับทุเรียนแต่ละพันธุ์ ระยะห่างที่นิยมใช้กันคือ 10x10 เมตร นำกิ่งตอนหรือกิ่งทาบบางลงในหลุม เมื่อกลบหลุมควรให้ดินตรงหลุมสูงกว่าระดับพื้นดินเล็กน้อยแล้วหาไม้ปักให้ชิดกับต้นทุเรียน ใช้เชือกผูกมัดทุเรียนให้ติดกับหลักเพื่อกันลมโยก หลังจากปลูกในระยะแรก ๆ ต้องรดน้ำทุกวันเป็นเวลาอย่างน้อย 1 เดือน ต่อจากนั้นรดตามความเหมาะสมขึ้นอยู่กับความชื้นในดิน

- การดูแลรักษา หลังจากปลูกทุเรียนแล้ว 3-5 เดือน ควรใส่ปุ๋ยบำรุงโดยใช้ปุ๋ยเคมี ควรใส่ทุก ๆ 6 เดือน ส่วนการกำจัดวัชพืชควรทำอย่างสม่ำเสมอ ทำให้หลายวิธี คือใช้จอบตาก หรือใช้สารเคมี นอกจากนี้ทุเรียนจำเป็นต้องมีการตัดแต่งกิ่งทุกปี โดยการตัดกิ่งที่ไม่ได้รับแสงแดดหรือกิ่งที่อ่อนออกทิ้งไป

- การเก็บเกี่ยว ควรเลือกตัดเฉพาะทุเรียนที่แก่ ซึ่งการดูว่าทุเรียนแก่พอที่จะเก็บเกี่ยวหรือไม่ให้สังเกต สีของผลทุเรียนแก่จะมีสีเปลี่ยนไปจากเดิม เมื่อผลแก่จะเปลี่ยนจากสีเขียวไร ๆ เป็นสีน้ำตาลหรือเขียวแกมแดง เปลือกหนามแห้ง และบริเวณร่องหนามก็มีสีน้ำตาลเข้ม ถ้าเราใช้มือดีดทุเรียนเสียงที่หนักแน่น แสดงว่ายังไม่แก่ ส่วนทุเรียนที่แก่แล้วเสียงจะ โพรก ไม่ที่หนักแน่น ทุเรียนแก่จะมีก้านผลอวบโต เมื่อเอามือลูบจะรู้สึกสาก ๆ

2.1.3.4 ส้มโอ

ส้มโอที่ชาวบ้านปลูกส่วนใหญ่เป็นพันธุ์ชาวน้ำผึ้ง ขาวทองดี ขาวใหญ่ และขาวแดงขาว

1) การปลูก ขุดหลุมปลูกให้มีขนาดกว้างและลึกประมาณ 50 เซนติเมตร ผสมดินปุ๋ยคอกเข้าด้วยกัน กลบดินลงหลุมให้สูงกว่าระดับดินเดิมประมาณ 20-30 เซนติเมตร

2) การดูแลรักษา การให้น้ำในระยะปลูกใหม่ ๆ ต้องให้น้ำสม่ำเสมอจนกว่าจะตั้งตัวได้ เมื่อส้มโอเจริญเติบโตดีแล้ว ให้น้ำเป็นครั้งคราวเมื่อจำเป็น นอกจากนี้ควรให้ปุ๋ยตามความเหมาะสม และควรตัดแต่งกิ่งที่มีลักษณะไม่สมบูรณ์ ตัดกิ่งที่ปลาย และกิ่งที่ชิดโคน ส่วนการป้องกันกำจัดศัตรูพืชจะนิยมใช้สารเคมีฉีดพ่น

3) การเก็บเกี่ยว ส้มโอเริ่มให้ผลผลิตเมื่ออายุ 4 ปี และให้ผลผลิตไม่ต่ำกว่า 15-20 ปี ระยะเวลาดอกบานถึงผลแก่ประมาณ 8 เดือน ฤดูกาลเก็บเกี่ยว ช่วงที่ให้ผลผลิตมากอยู่ระหว่างเดือนสิงหาคม – ตุลาคม ต้องสังเกตลักษณะผล ผิวเปลือกจะเริ่มเปลี่ยนสีจากสีเขียวเข้ม เป็นสีเขียวอมเหลือง ต่อมน้ำมันบริเวณก้นผลจะขยายใหญ่และห่างกันมากขึ้น

2.1.3.5 ส้มจุก

ส้มจุก เป็นส้มในกลุ่มส้มเปลือกอ่อนเช่นเดียวกับส้มโชกุน และส้มเขียวหวาน มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวแตกต่างจากส้มชนิดอื่น คือบริเวณขั้วผลมีปุ่มยื่นออกมาคล้ายจุก ภาษาท้องถิ่นภาคใต้เรียกส้มชนิดนี้ว่า "ส้มแป้นหัวจุก" แหล่งปลูกดั้งเดิมอยู่ที่ อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ตามประวัติที่เล่าสืบต่อกันมาส้มจุกมีการเพาะปลูกมาก่อน ปี พ.ศ. 2444 ซึ่งเป็นการเพาะปลูกของเกษตรกรรายย่อย ต่อมาเมื่อได้รับความนิยจากผู้บริโภคจึงมีการขยายพื้นที่ปลูกไปทุกตำบลใน อำเภอจะนะ ในสมัยนั้นผลผลิตแพร่หลายไปสู่ผู้บริโภค ในภูมิภาคต่างๆ จากชื่อเสียงและรสชาติที่ดีของส้มจุกทำให้มีการขยายพื้นที่ปลูกไปยังแหล่งอื่นๆ ในภาคใต้ ปัจจุบันส้มจุกได้รับการสนับสนุนจากหลายหน่วยงานให้มีการปลูกมากขึ้น เนื่องจากการปลูกส้มจุกให้ผลตอบแทนแก่เกษตรกรต่อพื้นที่ค่อนข้างสูง โดยพ่อค้ารับซื้อจากสวนในราคา กิโลกรัมละ 25-30 บาท ซึ่งหากมีการปฏิบัติดูแลรักษาที่ดี ส้มจุกจะให้ผลผลิตสูงถึงไร่ละ 7,000 กิโลกรัม/ไร่/ปี (ประมาณ 175,000-210,500 บาท/ไร่/ปี) ด้านการตลาดผลผลิตของส้มจุกแต่ละปีมีจำนวนน้อย การจำหน่ายยังจำกัดในท้องถิ่นภาคใต้ โดยพ่อค้าคนกลางรับซื้อผลส้มจุกจากสวนเกษตรกร ซึ่งแนวโน้มความต้องการบริโภคส้มจุกยังมีมากทั้งตลาดในภาคใต้และภูมิภาคอื่นๆ ของประเทศ

1) การขยายพันธุ์ นับได้ว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญมากที่จะทำให้ผู้ปลูกส้มจุกประสบความสำเร็จ เกษตรกรนิยมขยายพันธุ์โดยใช้กิ่งตอน ไม่มีการคัดเลือกต้นพันธุ์ ทำให้เกิดปัญหาติดตามากภายหลัง โดยเฉพาะความสมบูรณ์ของกิ่งและปัญหาของโรคที่ติดมากับกิ่งพันธุ์ ดังนั้นการขยายพันธุ์ต้องมีการคัดเลือกต้นพันธุ์ที่สมบูรณ์แข็งแรง และนำมาติดตามต้นตอพันธุ์ส้มจุกที่ได้จากการเพาะเมล็ด

2) การปลูก

- การเตรียมดิน การปลูกส้มจุกไม่ว่าจะเป็นสภาพพื้นที่ลุ่มและพื้นที่ดอน ต้องมีการยกร่องเพื่อให้มีการระบายน้ำออกจากระบบรากของส้มจุกได้อย่างรวดเร็ว และการวัดค่าความเป็นกรด-ด่างของดิน เพราะการวิเคราะห์ความสมบูรณ์ของดิน ตั้งแต่การเตรียมดินและตลอดระยะเวลาของการปลูก จะมีส่วนทำให้การปลูกส้มประสบความสำเร็จ

- วิธีการปลูก ระยะปลูกควรกำหนดพร้อมๆ กับการเตรียมพื้นที่ ระยะปลูกที่เหมาะสม คือ ระยะระหว่างแถว 5-6 เมตร ระยะระหว่างต้น 4-5 เมตร ขุดหลุมขนาด 50x50 เซนติเมตร รองก้นหลุมด้วยปุ๋ยคอกหรือปุ๋ยหมักก่อนปลูก

3) การปฏิบัติดูแลรักษา

- การให้น้ำ สามารถทำได้หลายวิธีจะเลือกใช้วิธีการใดนั้น จะต้องพิจารณาจากลักษณะภูมิประเทศ คุณสมบัติของดิน ลักษณะของพื้นที่ วิธีการเพาะปลูก เงินค่าลงทุนตลอดจนปริมาณของน้ำที่จะหาได้ในพื้นที่นั้นๆ

- การใส่ปุ๋ย ใส่ปุ๋ยคอกหรือปุ๋ยหมักร่วมกับปุ๋ยเคมี 2-3 เดือนต่อครั้ง ตั้งแต่เริ่มปลูกพร้อมกับการฉีดพ่นปุ๋ยธาตุอาหารเสริมทางใบ โดยใส่ปุ๋ยเคมีในระยะต่างๆ
- การตัดแต่งกิ่ง มีการตัดแต่งกิ่งสัมจุกเพื่อสร้างทรงพุ่มตั้งแต่เริ่มปลูก ให้ได้ทรงพุ่มที่ดัดงาและการตัดแต่งทรงพุ่มหลังการเก็บเกี่ยวทุกครั้ง เพื่อสร้างความสมบูรณ์ของต้น โดยตัดแต่งกิ่งที่เป็นโรคกิ่งกระโดง และกิ่งที่ทำมุมแคบกับลำต้น การจัดการทรงพุ่มของส้มมีผลในการลดต้นทุนการผลิต ผลผลิตที่ได้มีคุณภาพสูง สะดวกต่อการจัดการดูแลรักษา

4) การเก็บเกี่ยว หากขยายพันธุ์ด้วยกิ่งตอนหรือติดตา สัมจุกจะเริ่มให้ผลผลิตเมื่ออายุ 3-4 ปีหลังปลูก โดยมีอายุของผลตั้งแต่ดอกบานถึงเก็บเกี่ยวใช้เวลา 6 - 7 เดือน ผลจะมีลักษณะผิวเกลี้ยงเป็นมัน ไม่ขรุขระเหมือนผลอ่อนเมื่อใช้มีดกดที่ท้ายผลจะนุ่ม หากปล่อยให้ยาวนานโอกาสที่จะเกิดอาการข้าวสารจะมีสูง เก็บเกี่ยวโดยใช้กรรไกรตัดข้อผลแล้วจึงตัดก้านออกไม่ให้เหลือติดอยู่กับผล เพราะก้านผลที่เหลืออยู่อาจทิ่มแทงสัมจุกผลอื่นทำให้เกิดแผล เมื่อเก็บเกี่ยวแล้วควรใส่ในภาชนะที่ไม่ลึกมากนัก เพราะจะทำให้ส้มช้ำได้

2.1.4 การปลูกพืชผักสวนครัว

ชาวบ้านตำบลเกาะนางคำ นิยมปลูกพืชผักสวนครัวไว้บริเวณบ้าน และปลูกเพื่อใช้ประกอบอาหาร มีได้ปลูกเพื่อขาย พืชผักที่นิยมปลูก ได้แก่ พริกขี้หนู ตะไคร้ ข่า กะเพรา ถั่วฝักยาว แตงกวา มะเขือ พริกไทย มะกรูด ตำลึง ต้นแค ขี้เหล็ก มะขาม การปลูกผักสวนครัวต้องคำนึงถึงปัจจัยต่างๆ ดังนี้

2.1.4.1 การเลือกสถานที่หรือทำเลปลูก ควรเลือกพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ที่สุด อยู่ใกล้แหล่งน้ำ และไม่ไกลจากที่พักอาศัยมากนักเพื่อความสะดวกในการปฏิบัติงานด้านกรปลูก การดูแลรักษาและสะดวกในการเก็บมาประกอบอาหารได้ทันทีตามความต้องการ

2.1.4.2 การเลือกประเภทผักสำหรับปลูก ชนิดของผักที่จะปลูกควรคำนึงถึงการใช้เนื้อที่ให้ได้ประโยชน์มากที่สุด โดยการปลูกผักมากชนิดที่สุดเพื่อจะได้มีผักไว้บริโภคหลาย ๆ อย่าง ควรเลือกชนิดของผักที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและปลูกให้ตรงกับฤดูกาล ทั้งนี้ควรพิจารณาเปอร์เซ็นต์ความงอกของเมล็ดพันธุ์ วันเสื่อมอายุ ปริมาณหรือน้ำหนักโดยดูจากสลากข้างกระป๋องหรือซองที่บรรจุเมล็ดพันธุ์ ซึ่งจะช่วยให้ทราบว่าเมล็ดพันธุ์นั้นใหม่หรือเสื่อมความงอกแล้ว เวลาวันที่ผลิตถึงวันที่จะซื้อถ้ายิ่งนานคุณภาพเมล็ดพันธุ์จะลดลง

ก. การเลือกทำเลการปลูกผัก

1) ที่ตั้งของสถานที่ปลูก ในการปลูกผักหรือพืช จำเป็นต้องมีดินหรือวัสดุให้ต้นพืชยึดเกาะรวมทั้งเป็นแหล่งน้ำ แหล่งธาตุอาหารที่จำเป็นในการเจริญเติบโตของพืช ซึ่งพิจารณาจากลักษณะของพื้นที่คือ

- มีพื้นที่เป็นพื้นดินในบริเวณบ้าน อาจจะเป็นแหล่งน้ำหรือพื้นที่ปลูกบริเวณบ้าน เป็นสภาพพื้นที่ที่ปลูกผักได้หลากหลายชนิดตามความต้องการ

- ไม่มีพื้นดินในบริเวณบ้าน ผักสวนครัวบางชนิดการจะปลูกได้

จำเป็นต้องปลูกในภาชนะใส่ดินปลูก อาจวางบนพื้นหรือแขวนเป็นผักสวนครัวลอยฟ้า

2) สภาพแสงและร่มเงา นับว่ามีความจำเป็นในขบวนการสังเคราะห์แสงของพืชเพื่อสร้างอาหาร ปริมาณแสงที่ได้รับในพื้นที่ปลูกแต่ละวันนั้น จะมีผลต่อชนิดของผักที่ปลูก โดยทั่วไปแล้วจะแบ่งความต้องการแสงในการปลูกผัก ดังนี้

- สภาพที่ไม่ได้รับแสงแดดตลอดทั้งวัน ควรปลูกพืชผักที่สามารถเจริญเติบโตในร่มได้ เช่น ต้นชะพลู สะระแหน่ ตะไคร้ โหระพา ขิง ข่า และ กะเพรา เป็นต้น

- สภาพที่ได้รับแสงแดดตลอดทั้งวัน ควรเลือกปลูกผักที่สามารถเจริญเติบโตได้ในแสงปกติ เช่น ถั่วฝักยาว คะน้า ผักกาดเขียว กวางตุ้ง พริกต่าง ๆ ยกเว้น พริกชี้หูสวน

ข. ฤดูกาลปลูก การปลูกผักควรเลือกให้เหมาะสมกับฤดูกาล เพื่อให้ได้ผักที่มีคุณภาพดี จึงควรพิจารณาเลือกปลูกผัก ดังนี้

1) ผักที่ควรปลูกในต้นฤดูฝน คือ ตั้งแต่เดือนพฤษภาคมถึงเดือนกรกฎาคม ได้แก่ หอมแบ่ง ผักกาดเขียว กวางตุ้ง ผักบุ้ง คะน้า พริกต่าง ๆ มะเขือต่าง ๆ ผักกาดหอม บวบ มะระ ผักเขียว พริกต่าง ๆ มะเขือต่าง ๆ ผักกาดหัว ผักกาดหอม บวบ มะระ ผักเขียว แฟง แดงกวา ข้าวโพดหวาน ถั่วฝักยาว ถั่วพุ่ม น้ำเต้า ถั่วพู ผักบุ้งจีน กระเจียบเขียว

2) ผักที่ควรปลูกปลายฤดูฝน ผักใดที่ปลูกต้นฤดูฝนก็ปลูกได้ผลดีในปลายฤดูฝน ยิ่งกว่านั้นยังปลูกผักฤดูหนาวได้อีกด้วย เช่น กะหล่ำปลี กะหล่ำดอก กะหล่ำปลม บร็อกโคลี่ ถั่วถัสนเดา หอมหัวใหญ่ แครอท แรดิช ผักชี ผักกาดเขียวปลี ผักกาดขาวปลี ผักกาดหอมห่อ ข้าวโพดหวาน แดงเทศ แดงโม พริกยักษ์ พริกหยวก ฟักทอง มะเขือเทศ ขึ้นฉ่าย

3) ผักที่ควรปลูกในฤดูร้อน ได้แก่ ผักที่ทนร้อนได้ดี และทนความแห้งแล้งพอสมควร ถึงแม้ว่าผักเหล่านี้จะทนร้อนและความแห้งแล้งได้ แต่ถ้าจะปลูกในฤดูร้อนผักบางอย่างก็ต้องรดน้ำ เช้า-เย็น ต้องพรุนดิน แล้วคลุมด้วยฟางข้าว เพื่อรักษาความชุ่มชื้นไว้ให้พอ เช่น ข้าวโพดหวาน ข้าวโพดเทียม บวบ มะระ ถั่วฝักยาว ถั่วพุ่ม น้ำเต้า แฟง ฟักทอง ถั่วพู คะน้า ผักกาดเขียว ผักกวางตุ้ง ผักกาดหอม ผักชี (ผักกาดหอม และผักชีนั้น ควรทำร่มไว้ให้ด้วย) ผักกาดขาวเล็ก ผักกาดเขียวใหญ่ มะเขือมอญ

4) ผักและพืชบางอย่างที่ควรปลูกไว้รับประทานตลอดปี ได้แก่ พืชที่ทนทาน ปลูกครั้งเดียวรับประทานได้ตลอดปี เช่น สะระแหน่ ผักชีฝรั่ง หอมแบ่ง แมงลัก โหระพา กะเพรา ผักคำลิ่ง ผักบุ้งไทย กระชาย ข่า ตะไคร้ บัวบก มะแว้ง มะเขือพวง พริกชี้ฟ้า พริกชี้หู มะเขือต่าง ๆ

ค. วิธีการปลูกผักสวนครัว

1) การปลูกผักในแปลงปลูก มีขั้นตอน คือ

- การพรวนดิน ใช้จอบขุดดินลึกประมาณ 6 นิ้ว เพื่อพรวนดินให้มี

โครงสร้างดีขึ้น กำจัดวัชพืชในดิน กำจัดไข่แมลงหรือโรคพืชที่อยู่ในดิน โดยการพรวนดินและตากทิ้งไว้ประมาณ 7-15 วัน

- การยกแปลง ใช้จอบพรวนยกแปลงสูงประมาณ 4-5 นิ้ว จากผิวดิน

โดยมีความกว้างประมาณ 1-1.20 เมตร ส่วนความยาวควรเป็นตามลักษณะของพื้นที่หรืออาจแบ่งเป็นแปลงย่อยๆ ตามความเหมาะสม ความยาวของแปลงนั้นควรอยู่ในแนวทิศเหนือ - ใต้ ทั้งนี้เพื่อให้ผักได้รับแสงแดดทั่วทั้งแปลง

- การปรับปรุงเนื้อดิน เนื้อดินที่ปลูกผักควรเป็นดินร่วนแต่สภาพดินเดิม

นั้นอาจจะเป็นดินทรายหรือดินเหนียว จำเป็นต้องปรับปรุงให้เนื้อดินดีขึ้น โดยการใส่ปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยคอก อัตราประมาณ 2-3 กิโลกรัม ต่อเนื้อที่ 1 ตารางเมตร คลุกเคล้าให้เข้ากัน

- การกำหนดหลุมปลูกจะกำหนดภายหลังจากเลือกชนิดผักต่างๆ แล้ว

เพราะว่าผักแต่ละชนิดจะใช้ระยะปลูกที่ต่างกัน เช่น พริก ควรใช้ระยะ 75*100 เซนติเมตร ผักบุ้งจะเป็น 5*5 เซนติเมตร เป็นต้น

2) การปลูกผักในภาชนะ การปลูกผักในภาชนะควรพิจารณาถึงการขัง

รากของพืชผักชนิดนั้นๆ พืชผักที่ขังรากดินสามารถปลูกได้ดีในภาชนะปลูกชนิดต่างๆ และภาชนะชนิดห้อยแขวนที่มีความลึก ไม่เกิน 10 เซนติเมตร คือ ผักบุ้งจีน คะน้าจีน ผักกาดกวางตุ้ง (เขียวและขาว) ผักกาดฮ่องเต้ ผักกาดหอม ผักกาดขาวชนิดไม่ห่อ (ขาวเล็ก ขาวใหญ่) ตั้งโอ้ ปวยเล้ง หอมแบ่ง (ต้นหอม) ผักชี ขึ้นฉ่าย ผักโขมจีน กระเทียมใบ (Leek) กุยช่าย กระเทียมหัว ผักชีฝรั่ง บวบกระดาก แมงลัก โหระพา (เพาะเมล็ด) กะเพรา (เพาะเมล็ด) พริกขี้หนู ตะไคร้ ชะพลู หอมแดง หอมหัวใหญ่ หัวผักกาดแดง (แรดิช) วัสดุที่สามารถนำมาทำเป็นภาชนะปลูกอาจคิดแปลงจากสิ่งที่ใช้แล้ว เช่น ขากรรณคดีเก่า กะละมัง ปลูกซีเมนต์ เป็นต้น สำหรับภาชนะแขวนอาจใช้ กาบมะพร้าว กระดาษ หรือเปลือกไม้ วิธีการปลูกผักในภาชนะแย่งออกได้เป็น 2 วิธี

- เพาะเมล็ดด้วยการหว่านแล้วถอนแยกหรือหยอดเป็นแถวแล้วถอนแยก

ซึ่งพืชที่ควรปลูกด้วยวิธีนี้ ได้แก่ ผักบุ้งจีน คะน้าจีน ผักกาดขาวกวางตุ้ง ผักกาดเขียวกวางตุ้ง ผักฮ่องเต้(กวางตุ้งได้หัว) ตั้งโอ้ ปวยเล้ง ผักกาดหอม ผักโขมจีน ผักชี ขึ้นฉ่าย โหระพา กระเทียมใบ กุยช่าย หัวผักกาดแดง กะเพรา แมงลัก ผักชีฝรั่ง หอมหัวใหญ่

- ปักชำด้วยดิน และหัว ได้แก่ หอมแบ่ง (หัว) ผักชีฝรั่ง กระเทียมหัว (ใช้

หัวปลูก) หอมแดง (หัว) บวบ (ไหล) ตะไคร้ (ต้น) สะระแหน่ (ยอด) ชะพลู (ต้น) โหระพา กิ่งอ่อน แมงลัก (กิ่งกิ่งแก่กิ่งอ่อน)

- มีบางพืชที่ปลูกด้วยหัว หรือส่วนของต้นก็ได้ ปลูกด้วยเมล็ดก็ได้

ดังนั้นจึงมีชื่อผักที่ซ้ำกันทั้งข้อ 1 และ 2

ง. การปฏิบัติดูแลรักษา การดูแลรักษาด้วยความเอาใจใส่ จะช่วยให้ผักเจริญเติบโตอย่างสมบูรณ์จนถึงระยะเก็บเกี่ยว การดูแลรักษาดังกล่าว ได้แก่

1) การให้น้ำ การปลูกผักจำเป็นต้องให้น้ำเพียงพอ การให้น้ำผักควรรดน้ำในช่วง เช้า- เย็น ไม่ควรรดตอนแดดจัด และรดน้ำแต่พอชุ่มอย่าให้โชก

2) การให้ปุ๋ย มี 2 ระยะคือ

- ใส่รองพื้นคือการใส่เมื่อเวลาเตรียมดิน หรือรองก้นหลุมก่อนปลูก ปุ๋ย

ที่ใส่ควรเป็นปุ๋ยคอกหรือปุ๋ยหมัก คลุกในดินให้ทั่วก่อนปลูกเพื่อปรับโครงสร้างดินให้โปร่งร่วนซุย นอกจากนั้นยังช่วยในการอุ้มน้ำและรักษาความชื้นของดินให้เหมาะสมกับการเจริญเติบโตของพืชด้วย

- การใส่ปุ๋ยบำรุง ควรใส่ปุ๋ยวิทยาศาสตร์ โดยแบ่งใส่ 2 ครั้ง ครั้งแรกเมื่อย้ายกล้าไปปลูกจนกล้าตั้งตัวได้แล้ว และใส่ครั้งที่ 2 หลังจากใส่ครั้งแรกประมาณ 2-3 สัปดาห์ การใส่ให้โรยบางๆ ระหว่างแถว ระวังอย่าให้ปุ๋ยอยู่ชิดต้น เพราะจะทำให้ผักตายได้ เมื่อใส่ปุ๋ยแล้วให้พรวนดินและรดน้ำทันที สูตรปุ๋ยที่ใช้กับพืชผัก ได้แก่ ยูเรีย หรือ แอมโมเนียซัลเฟต สำหรับบำรุงดินและใบ และปุ๋ยสูตร 15-15-15 และ 12-24-12 สำหรับเร่งการออกดอกและผล

3) การป้องกันกำจัดศัตรูพืช ควรบำรุงรักษาต้นพืชให้แข็งแรงโดยการกำจัดวัชพืช ให้น้ำอย่างเพียงพอและใส่ปุ๋ยตามจำนวนที่กำหนดเพื่อให้ผักเจริญเติบโต แข็งแรง ทนต่อโรคและแมลง หากมีโรคและแมลงระบาดมากควรใช้สารธรรมชาติ หรือใช้วิธีการต่างๆ ในการป้องกันกำจัด เช่น หนอนต่างๆ ใช้มื่อจับออก ใช้พริกไทยป่นผสมน้ำฉีดพ่น ใช้น้ำคั้นจากใบหรือเมล็ดสะเดา ถ้าเป็นพวกเพลี้ย เช่น เพลี้ยอ่อน เพลี้ยแป้ง เพลี้ยหอย และเพลี้ยจักจั่น ให้ใช้น้ำยาล้างจาน 15 ซีซี ผสมน้ำ 20 ลิตร ฉีดพ่นได้ใบเวลาเย็น ถ้าเป็นพวกมด หอย และทาก ให้ใช้ปูนขาวโรยบางๆ ลงบริเวณพื้นดิน

จ. การเก็บเกี่ยว การเก็บเกี่ยวผักควรเก็บในเวลาเช้าจะทำให้ได้ผักสดดี และหากยังไม่ได้ใช้ให้ล้างให้สะอาด และนำเก็บไว้ในตู้เย็น สำหรับผักประเภทผลควรเก็บในขณะที่ผลไม่แก่จัด จะได้ผลที่มีรสดีและจะทำให้ผลตก หากปล่อยให้ผลแก่ค้ำตัน คอ ไปจะออกผลน้อยลง สำหรับในผักใบหลายชนิด เช่นหอมแบ่ง ผักบุ้งจีน คะน้า กะหล่ำปลี การแบ่งเก็บผักที่สดอ่อนหรือโตได้ขนาดแล้ว โดยยังคงเหลือลำต้นและรากไว้ไม่ถอนออกทั้งต้น รากหรือต้นที่เหลืออยู่จะสามารถงอกงามให้ผลได้อีกหลายครั้ง ทั้งนี้จะต้องมีการดูแลรักษาให้น้ำและปุ๋ยอยู่ การปลูกพืชหมุนเวียนสลับชนิดหรือปลูกผักหลายชนิดในแปลงเดียวกัน และปลูกผักที่มีอายุการเก็บเกี่ยวสั้นบ้างยาวบ้างคละกันในแปลงเดียวกัน หรือปลูกผักชนิดเดียวกันแต่ทยอยปลูกครั้งละ 3-5 ต้น หรือประมาณว่าพอรับประทานได้ในครอบครัวในแต่ละครั้งที่เก็บเกี่ยว ก็จะทำให้ผู้ปลูกมีผักสดเก็บรับประทานได้ทุกวันตลอดปี

2.2 การเลี้ยงสัตว์

ชาวบ้านตำบลเกาะนางคำ อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง นิยมเลี้ยงสัตว์ไว้เพื่อเป็นอาหาร และ ไข่ขาย สัตว์ที่นิยมเลี้ยงได้แก่ แพะ ไก่ เป็ด วัว ควาย และหมู ในการเลี้ยงสัตว์แต่ละชนิดมีรูปแบบและ วิธีการเลี้ยง ดังนี้

2.2.1 การเลี้ยงแพะ

ชาวบ้านตำบลเกาะนางคำ ไม่ได้เลี้ยงแพะเป็นอาชีพหลัก แต่เลี้ยงเป็นอาชีพรอง ผสมผสานอยู่กับอาชีพหลักทางการเกษตรอย่างอื่น เช่น การทำสวน ทำไร่ ทำนา หรือการประมง ดังนั้น ชาวบ้านนิยมเลี้ยงแพะเพื่อการให้เนื้อ ให้นมและใช้ในงานพิธีหรือประเพณีทางศาสนา ส่วนแพะที่นิยม เลี้ยง ได้แก่ แพะพันธุ์พื้นเมือง สำหรับวิธีการเลี้ยงแพะโดยทั่วไปมีอยู่ 4 แบบ คือ การเลี้ยงแบบปล่อยให้ แพะเล็มเอง การเลี้ยงแบบผูกล้าม การเลี้ยงแบบขังคอก และการเลี้ยงแบบกึ่งกักกึ่งปล่อย แต่โดยทั่วไป ชาวบ้านมักนิยมเลี้ยง 3 วิธีด้วยกัน คือ

2.2.1.1 การเลี้ยงแบบปล่อย ให้แพะออกหาแพะเล็มเองนี้อาจจะแบ่งย่อยออกได้อีก 3 แบบ คือ

1) การปล่อยให้แพะออกหากินหญ้า หรือพืชอาหารสัตว์ ที่เกิดขึ้นเองตาม ธรรมชาติ โดยที่เจ้าของไม่ได้ควบคุมดูแล ซึ่งส่วนใหญ่แพะจะแทะเล็มหญ้าในทุ่งหญ้าธรรมชาติหรือ ตามข้างถนนและหาที่ร่มพักเอง และบางครั้งต้องหาแหล่งน้ำกินเอง

2) การปล่อยให้แพะออกแทะเล็มโดยอยู่ภายในการควบคุมดูแลของเจ้าของ ซึ่ง ผู้เลี้ยงแพะจะควบคุมดูแลทั้งเรื่องแหล่งแทะเล็ม แหล่งน้ำ และทิศทางในการเคลื่อนย้ายด้วย ผู้เลี้ยง อาจจะฉ้อนแพะไปเรื่อย ๆ ตามที่คนเห็นว่าเหมาะสมและมีอาหารพอเพียงต่อความต้องการของแพะ

3) การปล่อยในแปลงหญ้า หรือพืชอาหารสัตว์ ซึ่งมีการล้อมรั้วแบ่งออกเป็น แปลง ๆ มีการปลูกหญ้าและบำรุงรักษาไว้สำหรับการแทะเล็มของแพะโดยเฉพาะ ผู้เลี้ยงแพะจะต้อง จัดหาแหล่งน้ำไว้ให้แพะกินเองในแปลงหญ้าด้วย แม้ว่าวิธีนี้อาจจะใช้แรงงานในการดูแลแพะที่ปล่อย ในแปลงหญ้าน้อยมาก แต่ผู้เลี้ยงจะต้องใช้แรงงานบางส่วนในการดูแลแปลงหญ้า ต้องลงทุนสูงขึ้นเพื่อ ทำรั้ว วิธีนี้เหมาะสำหรับการเลี้ยงแพะจำนวนมากเพื่อการค้า

2.2.1.2 การเลี้ยงแบบผูกล้าม เหมาะสำหรับเกษตรกรที่เลี้ยงแพะจำนวนน้อยกว่า 10 ตัว ต่อครอบครัว ผู้เลี้ยงจะต้องหาแหล่งอาหารที่เหมาะสมและจัดหาน้ำให้แก่แพะด้วย การเลี้ยงแบบนี้จะ ช่วยป้องกันไม่ให้แพะไปกินพืชผัก หรือทำความรำคาญให้กับครอบครัวอื่นได้

2.2.1.3 การเลี้ยงแบบกึ่งกักกึ่งปล่อย เป็นการเลี้ยงแบบปล่อยและขังคอกสลับกันไป เช่น ในฤดูฝน ขังแพะไว้ในคอกและหาอาหารมาให้แพะกิน และเมื่อฝนหยุดก็เลี้ยงแบบปล่อย

2.2.2 การเลี้ยงไก่

ชาวบ้านมักนิยมเลี้ยงไก่พันธุ์พื้นเมือง โดยมีวิธีการเลี้ยง ดังนี้

2.2.2.1 การจัดการพ่อแม่พันธุ์ ชาวบ้านจะปล่อยให้ไก่พื้นเมืองผสมพันธุ์กันเองตามธรรมชาติ โดยเฉลี่ยเกษตรกรจะมีพ่อพันธุ์ 1 ตัวและแม่พันธุ์ 3-5 ตัว พ่อแม่พันธุ์ส่วนใหญ่จะมาจากไก่ในฝูงซึ่งเป็นไก่ที่เหลือจากการบริโภคหรือจำหน่าย เมื่อถึงวัยเจริญพันธุ์หลังจากที่แม่ไก่ได้รับการผสมพันธุ์ก็จะวางไข่ ฟักไข่และเลี้ยงลูก

2.2.2.2 อาหารไก่ ชาวบ้านจะปล่อยให้ไก่หาอาหารกินเองตามธรรมชาติโดยมี รำ ปลายข้าว ข้าวเปลือก และอาหารในครัวเรือนหรืออาหารที่ผลิตได้ในท้องถิ่นในการเลี้ยงไก่ และจะใช้สมุนไพรเพื่อป้องกันและกำจัดโรค

2.2.2.3 การทำเล้าไก่ ใช้เป็นที่ป้องกันลมและฝนสำหรับไก่ในเวลากลางคืน สะดวกต่อการป้องกันกำจัดโรคและพยาธิ ลักษณะที่สำคัญของเล้าคือ ขังไก่ได้ คนเข้าออกสะดวก มีคอนสำหรับให้ไก่นอนเพื่อลดปัญหาการติดพยาธิ มีรังไข่เท่ากับจำนวนแม่ไก่ ขนาด รูปทรงของรังไข่และตำแหน่งที่วางรังไข่ควรต่างกันเพื่อลดปัญหาการไข่ซ้อนรัง ที่วางรังไข่ควรอยู่ในมุมมืด แต่อากาศถ่ายเทสะดวก

2.2.3 การเลี้ยงเป็ด

ชาวบ้านนิยมเลี้ยงเป็ดทั้งพันธุ์เป็ดเนื้อและเป็ดไข่ แต่โดยทั่วไปมักนิยมเลี้ยงเป็ดไข่มากกว่า พอเปิดแกให้ไข่ไม่คุ้มค่า ก็จะขายเป็นเป็ดเนื้อไป ส่วนวิธีการเลี้ยงเป็ด คือ

2.2.3.1 การจัดทำเล้าเป็ด โดยทั่วไปจะทำเล้าแบบง่าย ๆ เพียงแค่กั้นคอกไว้ได้ถุนเรือน โดยแบ่งเล้าออกเป็น 2 ส่วน คือส่วนหนึ่งใช้สำหรับให้เป็ดพักผ่อนตอนกลางคืน ส่วนนี้ควรมีหลังคาเพื่อกันแดดและฝน อีกส่วนหนึ่งไม่ต้องมีหลังคา ควรเป็นลานกว้าง บริเวณที่ตั้งเล้าเป็ดควรเป็นที่โล่งแจ้ง อากาศถ่ายเทได้สะดวก เป็ดได้รับแสงแดดดีในตอนกลางวัน

2.2.3.2 การเลี้ยง ต้องอาศัยพื้นที่กว้างพอสมควร เช่น เลี้ยงในนาและบริเวณที่มีน้ำ เพื่อให้เป็ดสามารถลงเล่นน้ำและหาอาหารตามธรรมชาติเองได้ สำหรับอาหารเป็ด ได้แก่ รำ ปลายข้าว หัวอาหารเป็ด และอาหารตามแหล่งธรรมชาติ ได้แก่ ลูกปลา กุ้ง

2.2.4 การเลี้ยงควาย

ชาวบ้านนิยมเลี้ยงควายพันธุ์ควายไทย ซึ่งมีนิสัยชอบนอนแช่ปลัก ซึ่งการเลี้ยงควายในอดีตมักเลี้ยงเพื่อใช้แรงงานในการไถนาและลากเกวียน แต่ปัจจุบันนิยมเลี้ยงเพื่อขาย สำหรับวิธีการเลี้ยงควายโดยทั่วไปมีดังนี้

2.2.4.1 บริเวณเลี้ยงควาย ควายชอบที่ลุ่มและมีน้ำขัง บริเวณพื้นที่น้ำจึงเหมาะสำหรับเลี้ยงควาย เพราะจะมีหญ้าและวัชพืช

2.2.4.2 อาหารสำหรับเลี้ยงควาย ได้แก่ หญ้า วัชพืชและฟาง บริเวณตามหัวไร่ปลายนาและริมถนน

2.2.5 การเลี้ยงสุกร

2.2.5.1 รูปแบบการเลี้ยงสุกร แบ่งออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

1) การเลี้ยงแบบหลังบ้านหรือแบบงานอดิเรก การเลี้ยงประเภทนี้ผู้เลี้ยงไม่ได้มีความประสงค์จะเลี้ยงอย่างจริงจัง หรือถือเป็นอาชีพหลัก จุดประสงค์ที่ต้องการคือ ผู้เลี้ยงต้องการให้สุกรกินเศษอาหารที่มีอยู่ เพื่อที่จะเปลี่ยนแปลงของที่ไร้ประโยชน์ให้มีเป็นของที่มีค่าขึ้นมา

2) การเลี้ยงสุกรควบคู่ไปกับงานอื่นหรือการเลี้ยงแบบสาขาอาชีพหลัก การเลี้ยงสุกรด้วยวิธีนี้มุ่งหวังที่จะใช้สุกรในการลดต้นทุนการผลิตของการประกอบอาชีพหลัก โรงสีเล็กที่รับจ้างสีข้าวก็จะมีปลายข้าวและรำเหลือ หรือโรงงานทำเต้าหู้ ทำเส้นหมี่ ทำเส้นก๋วยเตี๋ยว หรือทำแป้งมันก็จะมีส่วนที่เหลือหรือกากถั่วเหลืองซึ่งนำมาเลี้ยงสุกรได้

3) การเลี้ยงสุกรเป็นอาชีพหลัก หมายถึงการเลี้ยงสุกรเป็นจำนวนมาก โดยถือเอารายได้จากการเลี้ยงสุกรเป็นรายได้หลัก รายได้จากกิจการอื่นเป็นเพียงรายได้ประกอบ เพราะฉะนั้นการเลี้ยงสุกรด้วยวิธีนี้ผู้เลี้ยงจะต้องมีความรู้ความชำนาญ มีทุนในการดำเนินงาน มีสถานที่เหมาะสม หาอาหารได้ง่ายมีความสะดวกในการขนส่ง และมีตลาดที่แน่นอน

2.2.5.2 วิธีการเลี้ยงสุกร

1) การเลือกทำเลในการก่อสร้างโรงเรือนสุกร จะต้องคำนึงถึงเรื่องต่อไปนี้เป็นที่ควรระบายน้ำได้ดี เพื่อให้พื้นคอกและโรงเรือนแห้งและสะอาดอยู่เสมอ นอกจากนี้จะต้องมีน้ำจืดเพียงพอ เพื่อที่จะใช้ดื่มตลอดจนล้างและทำความสะอาดคอกและตัวสุกร ส่วนแบบของโรงเรือนจะต้องสร้างให้โปร่ง โลงเพื่อให้อากาศถ่ายเทได้สะดวก จะต้องสร้างให้ความยาวของโรงเรือนไปในแนวตะวันออกและตะวันตก สำหรับหลังคาสามารถทำได้หลายแบบทั้งแบบเพิงหมาแหงนและแบบหน้าจั่วแล้วแต่ความเหมาะสม

2) การให้อาหารสุกร อาหารที่ใช้เลี้ยงสุกรแบ่งได้เป็น 4 ประเภท

- เลี้ยงด้วยเศษอาหาร เป็นวิธีการให้อาหารแบบเก่าซึ่งนิยมกันโดยทั่วไป โดยใช้เศษอาหารจากครัวเรือน หรือโรงเรียน ร้านค้าขายข้าวแกง จัดได้ว่าเป็นการเลี้ยงที่ทุนรายจ่ายที่สุก วิธีการที่ดีควรจะนำเศษอาหารไปต้มเสียก่อนเพื่อป้องกันโรค

- การเลี้ยงด้วยรำ ปลายข้าวและผักพื้นบ้าน เป็นวิธีที่เหมาะสมที่จะนำไปใช้ในชนบท ซึ่งมีรำ ปลายข้าวและผักพื้นบ้านอุดมสมบูรณ์ การเลี้ยงทำได้โดยเอาปลายข้าวมาต้มเสียก่อนแล้วใส่รำลงไป สำหรับพืชผักพื้นบ้านสามารถนำมาสับให้ละเอียดและนำไปให้สุกรกินได้ทันที การเลี้ยงวิธีนี้อาจทำให้สุกรเจ็บป่วยได้ง่ายเพราะขาดโปรตีน และทำให้สุกรอ้วนมากเกินไป ซึ่งส่งผลทำให้ราคาสุกรไม่คุ้มค่าที่ควร

- การเลี้ยงด้วยอาหารผสม เป็นการเลี้ยงด้วยอาหารที่ถูกหลักวิชาการ กล่าวคือ ผู้เลี้ยงจะซื้อวัตถุดิบ เช่น รำ ปลายข้าว ข้าวโพด ปลาป่น กากถั่ว ไวตามิน แร่ธาตุ มาผสมเอง โดยแบ่งเป็นสูตรอาหารต่าง ๆ ตามความต้องการของสุกรแต่ละประเภท แต่ละวัย การเลี้ยงสุกรด้วยอาหารผสมจะมีข้อดี คือ หากสามารถหาวัตถุดิบได้ง่ายจะทำให้ลดต้นทุนในการผลิตอาหารและได้อาหารที่ไม่มีการปลอมปน มีคุณภาพ สำหรับข้อเสียทำให้สิ้นเปลืองแรงงานมากกว่าปกติ

- การเลี้ยงด้วยอาหารสำเร็จรูป เป็นวิธีที่สะดวกที่สุดในการเลี้ยง เพราะจะมีบริษัทที่ผลิตอาหารของสุกรจำนวนมากให้ผู้เลี้ยงเลือกใช้ ผู้เลี้ยงต้องการอาหารชนิดใด ใช้กับสุกรประเภทใด ก็สามารถซื้อเอามาเลี้ยงได้ตามความพอใจ แต่มีข้อเสียคือ ราคาค่อนข้างสูงมากกว่าผสมเอง อาหารสำเร็จรูปสามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ อาหารสำเร็จรูปโดยตรง กับหัวอาหาร

2.2.5.3 การดูแลสุกร เป็นเรื่องที่สำคัญเพราะสุกรเป็นสัตว์ที่เลี้ยงค่อนข้างยากเมื่อเทียบกับสัตว์ชนิดอื่นที่เลี้ยงกัน การดูแลสุกรจึงเป็นเรื่องที่สำคัญ

1) การป้องกันไม่ให้โรคเข้าไปในคอกสุกร โดยบริเวณที่เลี้ยง ต้องมีรั้วรอบ ป้องกันสัตว์ที่จะเป็นพาหะเชื้อโรคเข้าไปในคอก เช่น สุนัข นก หนู เป็นต้น และบริเวณคอกจะต้องทำความสะอาดอยู่เสมอ

2) ห้ามบุคคลภายนอกเข้าไปในคอกสุกร แต่ถ้าจำเป็นควรเปลี่ยนรองเท้าและล้างเท้าก่อนเข้าคอก

2.2.5.4 หลังจากจำหน่ายสุกรชุดเก่าไม่ควรนำสุกรชุดใหม่มาเลี้ยงทันที

2.2.5.5 อาหารที่ให้สุกรกินต้องสะอาดและไม่บูด ถ้าเป็นเศษอาหารต้องต้มเสียก่อน น้ำที่ใช้อาบและกินต้องเป็นน้ำที่สะอาด

2.2.5.6 บริเวณรอบคอกสุกรไม่ควรให้มีน้ำขังและควรทำความสะอาดคอกโดยการโรยปูนขาวบริเวณที่เก็บมูลสุกร

2.2.5.7 การจำหน่าย จำหน่ายให้กับพ่อค้าในหมู่บ้านหรือนอกหมู่บ้านที่เข้ามารับซื้อ เพื่อนำไปประกอบอาหาร ทั้งในตลาดและในหมู่บ้าน เวลาปฏิบัติงานประเพณีในหมู่บ้าน เช่น งานแต่งงาน งานบวช เป็นต้น

2.2.6 การเลี้ยงวัว

2.2.6.1 พันธุ์วัว วัวที่ใช้เลี้ยงกันโดยทั่วไปเป็นวัวพื้นเมือง มีขนาดเล็กซึ่งน่าจะเป็นวัวงานมากกว่าวัวเนื้อ เพราะจุดประสงค์ส่วนใหญ่คือใช้งาน ลักษณะของวัวส่วนใหญ่มีสีออกเหลือง ตัวผู้เมื่อโตเต็มที่มีน้ำหนักประมาณ 300-350 กิโลกรัม ตัวเมียหนักประมาณ 200-270 กิโลกรัม

2.2.6.2 คอกวัว การเลี้ยงวัวอาจทำแบบง่าย ๆ คือการสร้างคอกด้วยไม้ไผ่ขังวัว กลางคอกมีหลังคาพอกันแดดกันฝน ตอนเช้าก็ค้อนวัวออกไปหากินในแปลงหญ้า กินน้ำตามลำคลอง หนอง บึง ตอนเย็นก็ค้อนวัวเข้าคอก บริเวณคอกควรกวาดให้สะอาดไม่ให้มีหนามทิ่มแทงวัวได้ และเพื่อป้องกันการติดโรคจากแมลงต่างๆ ในคอกยามค่ำคืนหากเลี้ยงวัวไว้น้อยตัว อาจทำมุ้งในล่อนราคาถูๆ

เฉพาะในฤดูที่มียุ้งหรือแมลงมาก จะช่วยให้วัวมีสุขภาพดีขึ้น แต่ถ้าไม่มีมุ้งอาจจุดไฟโดยใช้เศษหญ้าหรือเศษไม้เป็นเชื้อเพลิงซึ่งสามารถไถ่ได้

2.2.6.3 การผสมพันธุ์วัว คือการปล่อยให้วัวผสมกันเองตามธรรมชาติในแปลงหญ้า การผสมแบบนี้โอกาสที่จะผสมพลาดน้อยมาก ทั้งยังเป็นวิธีที่ประหยัดแรงงาน แต่ต้องคอยสังเกตว่าเมื่อวัวสาวเป็นสัดพอวัวได้ผสมติดจริง เพราะบางครั้งถ้าวัวตัวผู้ไม่มีสมรรถภาพก็จะเกิดผลเสียและเสียเวลาเปล่า ส่วนวิธีการจูงวัวเข้าผสม เป็นอีกวิธีการหนึ่งที่ผู้เลี้ยงกำหนดการผสมให้พอวัวผสมกับวัวตัวเมียเป็นตัว ๆ ไป เมื่อรู้ว่าวัวตัวเมียตัวใดเป็นสัด ก็จะจูงเข้าไปผสมกับพ่อวัวที่แยกอยู่ต่างหากแล้ว การผสมแบบนี้ทำให้ผู้เลี้ยงทราบรายละเอียดต่าง ๆ ในการผสม เช่นวันที่เป็นสัด วันผสมและสามารถกำหนดวันคลอดได้ แต่เป็นวิธีการที่ใช้เวลาในการเฝ้าสังเกตและดูแลมากขึ้นกว่าการผสมตามธรรมชาติ

2.2.6.4 การเลี้ยง ปล่อยให้วัวกินหญ้าตามธรรมชาติที่ขึ้นอยู่ทั่วบริเวณชุมชนของเกาะนางคำ ซึ่งมีทั้งที่ปล่อยและที่ผูกไว้กับหลักให้กินหญ้า ตอนเที่ยงจะพาไปกินน้ำและนำกลับมาผูกในพื้นที่ซึ่งมีหญ้าอุดมสมบูรณ์ ตอนเย็นจึงนำวัวเข้าคอก ในบางกรณีผู้เลี้ยงอาจตัดหญ้าในพื้นที่ซึ่งพาวัวเข้าไปปล่อยชาก เช่น ในบริเวณสวนยาง สวนผลไม้ ผู้เลี้ยงจะตัดหญ้ามาให้วัวเพื่อเพิ่มความแข็งแรงของวัว

2.2.6.5 การจำหน่าย เมื่อวัวโตได้ขนาดตามที่ต้องการ จะขายให้กับพ่อค้าในพื้นที่หรือพ่อค้าข้างนอกเพื่อนำไปฆ่าแหละขาย วัวตัวผู้บางตัวที่มีลักษณะและคุณสมบัติตามที่ชาวบ้านกำหนดก็อาจจะเลี้ยงไว้เป็นวัวชน หากขายจะได้ราคาดีกว่าวัวทั่วไป

2.3 การประมง

ชาวบ้านตำบลเกาะนางคำจะทำประมงพื้นบ้านหรือประมงขนาดเล็ก ซึ่งเป็นการทำประมงโดยใช้เรือหรือไม่ใช้เรือก็ได้ ถ้าใช้เรือก็เป็นเรือหางยาวตั้งแต่ไม่มีเครื่องยนต์จนใช้เครื่องยนต์ ระหว่างหนึ่งถึงเจ็ดแรงม้าเท่านั้น ใช้เครื่องมือจับสัตว์น้ำแบบเรียบง่ายไม่ซับซ้อน เป็นคันฉ่อง อวนลอยปลา กุ้ง อวนจมู เบ็ด ไช และอื่น ๆ ซึ่งมีรูปแบบและวิธีการ โดยการใช้เครื่องมือประมงพื้นบ้านดังนี้

2.3.1 ไช

เป็นเครื่องมือจับสัตว์น้ำ มีหลายรูปแบบ แต่ละแบบมีวัตถุประสงค์และวิธีใช้ต่างกันไป

2.3.1.1 ไชยก หรือไชใหญ่ เป็นไชนอนขนาดใหญ่สำหรับวางประจำที่ตามลำน้ำลึกหรือสายน้ำใหญ่ ซึ่งเป็นทางเดินของปลา มีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 2 เมตร หรือโตกว่านี้ มีความยาวประมาณ 3-5 เมตร มีงาอยู่ในแนวนอนตรงส่วนปากและงาค้นเพื่อแบ่งตอนของตัวไชตามแนวนอนเป็น 2-3 ตอน ตรงส่วนท้องของแต่ละตอนมีที่เปิดปิดสำหรับล้วงเอาปลาออก เรียกว่า “ปั้งไช” เว้นแต่ตอนท้ายสุดมักทำที่เปิดปิดขนาดใหญ่กว่าตอนอื่น ๆ ไว้ตรงส่วนกัน เนื่องจากไชยกเป็นไชนขนาดใหญ่ต้องใช้รอก หรือเพลเป็นเครื่องผ่อนแรงในการวางเข้าที่ดักและการกู้

การปักไชยกต้องทำที่ขึ้นโดยเฉพาะ มีเสาหลักที่มั่นคงรายรอบด้าน เพื่อบังคับไม่ให้ไชเคลื่อนที่ได้ มีโรงเรือนสำหรับวางคานเพื่อคิครอกหรือเพลาเพื่อวางลงคักและกู่ เมื่อวางไชลงคักได้ที่แล้วต้องให้ส่วนบนของไชไหลลงคักน้ำได้ ตรงบริเวณหน้าไชจะมีเฟือกหรือไม้รวกปักเป็นขารายเพื่อหลอกล่อให้ปลาเข้าไช ถ้าเป็นเฟือกที่ถักกรองเรียกว่า โม่ระ ถ้าปักรายโดยไม่ถักกรองเรียกว่า ช้าง ในแหล่งที่มีต้นราโพ นิยมใช้ต้นราโพทำช้าง เพราะจะงอกและแตกหน่อแน่นหนาอยู่ตลอดไปไม่ต้องทำใหม่ทุกปี

2.3.1.2 ไชหัวหมู มีขนาดโตปานกลาง สานด้วยดอกเล็กกลมและผูกถักโดยรอบ ตรงส่วนปากมีงาปากกว้างท้ายเรียว ก้นอาจรวบหรือสูงเขียดขึ้น มีจะปั้งเปิดปิดได้ ใช้คักสัตว์น้ำขนาดกลางและขนาดเล็ก

2.3.1.3 ไชนาง มีขนาดโตปานกลาง ลักษณะอย่างนาง คือเปิดช่วงบนตลอด ช่วงข้างและช่วงล่างโค้งก้นด้วยดอกแบนและผูกถักมีงาและมีเฟือกปิดช่วงบน ใช้คักปลาขนาดเล็กที่ผ่านร่องน้ำพร้อมกันคราวละมาก ๆ ในฤดูเดือน 11-12 ซึ่งเป็นฤดู ปลาลง (ย้ายที่จากห้วยหนอง ทุ่งนา ลงสู่แม่น้ำลำคลอง) ไชชนิดนี้เทปลาออกได้ง่าย จึงเหมาะในการคักปลาลงคักกล่าว

2.3.1.4 ไชหนู หรือ ไชธนู เป็นไชที่ทำขึ้นอย่างง่าย ๆ ปากบานท้ายสอบ ช่วงปากไม่มีงาแต่มีประตูกลซึ่งผูกโยงไว้กับคันบังคับและสลัก เมื่อสัตว์น้ำเข้าไชและถูกสลัก ๆ จะหลุด ประตูกลจะปิดทันที

2.3.1.5 ไชน้ำเต้า ใช้คักปลาน้ำจืดที่ทำจากเปลือกผลน้ำเต้าโดยเอาน้ำเต้าที่แก่เต็มที่ทั้งผลมาตัดตรงสวนใกล้ขั้วแล้วก็ทะลวงเอาเนื้อผลออกให้หมด ตรงบริเวณใกล้กันจะเป็นรูสี่เหลี่ยมผืนผ้าสำหรับเป็นทางให้ปลาเข้า และคักงาทำเป็นไชคักปลา ส่วนบนตรงรอยตัดทำฝาปิดและอาจเจาะรูผูกเชือกสำหรับหิ้ว ก็จะได้ไชคักปลาตามต้องการ เรียกว่าไชน้ำเต้า

2.3.1.6 ไชรำ เป็นไชขนาดเล็ก ดอกเล็กมากผูกถัก ลักษณะอย่างไชหัวหมู ใช้คักกุ้งรำในฤดูน้ำหลากและคักลูกปลาเล็ก ๆ

2.3.1.7 ไชนั่ง คือไชคักปลาประเภทที่ทำปากและงาไว้ด้านข้างเมื่อใช้คักไชจะอยู่ในแนวตั้ง จึงเรียกว่า ไชนั่ง ต่างกับไชชนิดอื่น ๆ ซึ่งส่วนมากเมื่อคักต้องวางในแนวนอน

ไชที่กล่าวแล้วนี้ มีไชนูเพียงอย่างเดียวที่วางคักในแอ่งน้ำ โดยไม่ต้องวางคักในร่องน้ำไหลส่วนชนิดอื่นๆ ต้องคักในร่องน้ำไหลทั้งสิ้น และมีไชที่ใช้เป็นเครื่องมือขังปลาไม่ใช่คักจับมืออยู่ 2 ชนิด คือ

- ไชไข่เห้ คือ ชนิดที่มีลักษณะหัวท้ายเรียวช่วงกลางป่อง ไชชนิดนี้จะสานด้วยไม้ไผ่ไม่ได้ผูกเหมือนกับไชอื่น ๆ ใส่ปลาแล้วเข็นน้ำไว้ได้เช่นกัน แต่ขังปลาไว้ได้ไม่นานเพราะดอกที่สานถัก

- ไชทน เป็นไชขังปลาอีกชนิดหนึ่ง ไชชนิดนี้ผูกด้วยซี่ไม้ไผ่ ระหว่างซี่ห่างกันประมาณครึ่งเซนติเมตร จึงเป็นไชที่มีช่องระบายอากาศมากกว่าไชขังปลาชนิดอื่น ๆ ทั้งยังมีขนาดใหญ่กว่าไชไข่เห้อีกด้วย เมื่อเข็นน้ำขังปลาทำให้ปลาอยู่ได้นาน

2.3.2 เชงเลง

เป็นเครื่องมือจับปลาชนิดหนึ่งเป็นรูปกรวยส่วนท้ายเรียวสอบติดกัน ลักษณะคล้าย กระชู่ ไม่มีงา เป็นที่รู้จักกันของชาวบ้านทั่วไป เชงเลงมีหลายขนาด ความยาวตั้งแต่ 6-8 ศอก ความกว้างของปาก 1-2 ศอก วิธีทำ เลือกลำไม้ไผ่สีสุกที่แก่จัด เส้นผ่านศูนย์กลางขนาด 3 นิ้ว หรือ โดกว่า ความยาวขนาด 8 ปล้อง ผ่าลำไม้จากโคนไปหาปลาย โดยเว้นส่วนปลายไว้ 2 ปล้องกันแตกหรือ ฉีกออก โดยผ่าเป็นซี่ ๆ ขนาดประมาณครึ่งนิ้วและจะต้องให้ไล่จำนวนซี่ เช่น 17 ซี่หรือ 19 ซี่เพื่อให้ขัด ดอกได้ลงตัว เกลาเนื้อ ไม้ค้ำในออกให้ปลายซี่เรียว ตรงส่วนท้ายทำกรองด้วยเชือกปาที่ขูดเปลือกออก แล้ว โดยใช้เชือกขนาดเล็กก่อนถัดมาใช้เชือกขนาดกลางมัดเพื่อให้แข็งแรงและป้องกันปลาตันออก ถัดมาใช้ดอกไม้ไผ่ความกว้าง 1 กระเบียด รวม 3 ปั้น ขัดไขว้กันไปเช่นเดียวกับการไพลครกสีข้าว ให้ได้ความยาวถัดจากเชือกกรองประมาณ 1 คืบ การไพลจะช่วยให้ซี่ขึ้นทางผายออกได้ขนาด จากนั้น ขัดด้วยดอกไม้ไผ่ผ่าเอาค้ำในออกเกลารียบขนาดกว้างครึ่งนิ้ว ขัดไปรอบจนถึงปากแล้วใช้เชือกมัด เป็นปลาระ ๆ รอบปากกันดอกหลุด ใช้เชือกปานขนาดกลางผูกตรงส่วนที่ถัดจากปากเชงเลงประมาณ ศอกครึ่งทั้งสองข้าง ความยาวตามต้องการแล้วแต่ละข้างงานในน้ำลึกหรือน้ำตื้น แล้วผูกปลายทั้งสอง ข้างเข้าด้วยกันเพื่อใช้ผูกกับหลักกันน้ำพัดพาและใช้สำหรับดึงเชงเลงขึ้นจากน้ำ ในการดักปลาน้ำจืดข่อย หรือคันมันสำปะหลังที่ลงไปจนใบร้อนเกรียมเปลือกปะทุสุกหอมในปริมาณมากพอควร เป็นเหยื่อเพื่อล่อให้ปลาเข้าอ้าคัยและกักกินเปลือกไม้ ใบไม้ รวมทั้งป้องกันปลาหลุดออกเวลาขยหรือกู่ เชงเลงขึ้นจากน้ำ จมเชงเลงลงในลำคลองหรือบึงที่น้ำค่อนข้างนิ่ง ถ้าเป็นบริเวณที่มีสุ่มทุมพุ่มไม้ ปกคลุมเหนือน้ำยิ่งดีเพราะปลาจะชอบอาศัย และน้ำจะต้องลึกพอสมควร จากนั้นปักหลักผูกเชือก สำหรับดึงขึ้นและป้องกันน้ำพัดพา หลังจากจมน้ำไว้ 3-4 วัน ใบไม้และเปลือกไม้จะเริ่มเปื่อย ปลาที่ ชอบกินใบไม้และเนื้อไม้ประเภทนี้ ได้แก่ ปลาจุก ปลาตุ๊ก ปลาชะโอน ปลาขี้ขม ปลากระด้าง ปลาหลด และปลากระทิงจะเข้าไปกินและอาศัยอยู่ ในการกู่เชงเลงจะใช้การดึงเชือกขึ้น หากน้ำลึก จะต้องช่วยกัน 2 คน โดยคนหนึ่งจะต้องคว่ำน้ำลงไปยกปากเชงเลงให้ไหลพ้นน้ำโดยเร็วอีกคนช่วย ดึงเชือกขึ้น ไม่เช่นนั้นปลาจะออกไปจากเชงเลงก่อน ปลาที่หลบหนีออกไปจากเชงเลงได้จะไม่เข้า เชงเลงที่วางไว้ตรงที่เดิมอีก จะต้องย้ายที่จมเชงเลงใหม่ การเอาปลาออกจากเชงเลงใช้วิธียกกันเชงเลง คว่ำปากลง ปลาที่อยู่ภายในจะร่วงออกมา เสร็จแล้วนำเชงเลงไปจมน้ำใหม่ที่ใหม่และกู่จับปลาได้ทุกวัน จนใบไม้ที่ใส่ไว้ล่อปลาเปื่อยหมด ปลาจะไม่เข้าอีกต้องเปลี่ยนใหม่

2.3.3 แร้วปู่คำ

เป็นเครื่องมือใช้จับปูดำตามริมตลิ่งและในทะเลที่มีน้ำตื้น ปูดำจะชอบอยู่ซุกซุ่มในป่า ชายเลนที่มีดินแสม ดินลำพู หรือริมแม่น้ำลำคลองที่มีป่าจาก โดยเฉพาะตามป่าชายเลนริมอ่าว ซึ่งมี พื้นที่เป็นโคลนตมปูดำจะชอบอาศัยอยู่เป็นพิเศษ ปูดำขุดรูเป็นที่อยู่อาศัยทั้งรูที่มีน้ำท่วมหรือไม่มีน้ำเลย

รูปคล้ายไม้เกิน 2 สอก วิธีสังเกตว่ารูไคยังมีปูค้ำอยู่หรือไม่สังเกตจากดินจับปู คือ ถ้าถูกขุดขึ้นมาใหม่ ๆ หรือปรากฏรอยนิ้วปูจับบนดิน ปากรูเป็นทางยังใหม่ ๆ และมีหลายรอยก็แสดงว่ารูนั้นยังมีปูค้ำอาศัยอยู่ ถ้าไม่มีรอยก็เป็นรูร้าง การจับปูที่อยู่ในรูใช้วิธีขุดปู ส่วนการจับปูค้ำซึ่งออกหากินนอกรู ตามริมตลิ่ง หรืออ่าวที่มีพื้นดินได้นำเป็นโคลนคม ใช้วิธีจับด้วยวิธีหน่วงปู หรือคักด้วยเร็วปูค้ำ คันเร็วปูค้ำนิยม ทำด้วยลวด ไม้ฝาคัดตรง ขนาดนิ้วหัวแม่มือ และไม้โตเกินนิ้วหัวแม่เท้า ยาวประมาณ 2 เมตร เหลาโคน ให้แหลมเพื่อสะดวกในการปักลงดิน สูงขึ้นมาจากที่เหลาแล้วประมาณ 1 สอก ใช้ดาบขุดถักเป็นวงกลม เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 15 - 20 นิ้ว ตรงกลางเว้นเป็นรูไว้เพื่อให้คันเร็วสอดลงได้ ใช้เชือกมัดไว้กับคันเร็วจนแน่น รอบนอกสุดใช้หวายขนาดเล็กทั้งลำหรือเถาวัลย์ขดเป็นวงผูกติดไว้โดยรอบ ริมขอบดักกล่าวใช้หวายเหลาเป็นเส้นจำนวน 3 เส้น ผูกเข้ากับริมขอบนั้นแบ่งเป็นระยะให้เท่ากันเป็น 3 เส้น และยาวขึ้นมาเกือบสุดปลายเร็วผูกรวบเข้าด้วยกันที่ปลายเร็วนั้นแล้วถักหวายเป็นปลอกวงกลม สวมจากปลายคันเร็วลงมาจนทับลงบนเชือกหวายที่ผูกรวบไว้นั้นเรียกว่า "ปลอกคันเร็ว" ปลอกคันเร็วนี้เลื่อนขึ้นลงได้ กล่าวคือ ถ้าต้องการใช้เร็วเวลาจับปูค้ำก็จะรูดปลอกคันเร็วให้ต่ำลง สายคันเร็วก็จะตึงและตั้งตัวดาบข่อยให้อยู่ในแนวราบพร้อมที่จะใช้จับปูได้ แต่ถ้าไม่ใช้งานก็จะรูดปลอกขึ้นมา สายคันเร็วสองสายซึ่งผูกติดกับปลอกคันเร็ว จะช่วยตั้งขอบดาบข่อยด้านหนึ่งให้สูงขึ้น ส่วนสายอีกด้านหนึ่งซึ่งผูกติดปลอกคันเร็วค่อนข้างหลวม จะหย่อนลงไปทางโคนคันเร็วทำให้ขอบดาบข่อยเฉียงลงแนบกับคันเร็ว จะทำให้เก็บได้สะดวก ผูกดาบข่อยติดกับคันเร็วสูงขึ้นมาประมาณ 3 นิ้ว ใช้ไม้ทำเป็นขอบปลายแหลม หากคันเร็วมีกิ่งตรงส่วนนี้ก็เว้นไว้ทำเป็นตะขอได้ หากไม่มีกิ่งก็ใช้ไม้อื่นทำตะขอแทนโดยผูกแน่นติดกับคันเร็วไว้ ตะขอดังกล่าวเรียกว่า "ขอเหยื่อ" มีไว้สำหรับเสียบเหยื่อ เหยื่อที่ปูค้ำชอบมากที่สุด ได้แก่ ปลาไหลและปลาจิ้งหรีด (ปลากระเบนชนิดหนึ่ง) สับเป็นชิ้นขนาดหัวแม่มือ เกี่ยวเข้ากับขอเหยื่อ

วิธีจับปูค้ำด้วยการใช้เร็วดังกล่าว ใช้เรือบรรทุกคันเร็วซึ่งเสียบเหยื่อไว้เรียบร้อย กางเร็วออกแล้วปักรายให้เป็นแถว ห่างกันประมาณ 5 - 6 เมตร หลังจากวางเร็วประมาณ 20 นาที เริ่มกู้เร็วขึ้นจากจุดตั้งต้นถึงจุดสุดท้ายตามลำค้ำ (อาจมีระยะทางประมาณ 500 เมตรถึง 1 กิโลเมตร) วิธีกู้เร็วจับปูค้ำคือพายเรือไปหยุดตรงเร็ว คนหัวเรือถอดคันเร็วขึ้น เร็วคันใดปูค้ำกินเหยื่ออยู่รีบตกลงในเรือ ถ้าเหยื่อหมดเกี่ยวเหยื่อใหม่แล้วปักลง ณ ที่เดิม ถ้าปูค้ำจะปล่อยเหยื่อออกจากปาก ตัวปูค้ำจะหลุดลงสู่ดาบข่อยจะมีโอกาสหลุดลงไปใต้น้ำได้ยาก เพราะดาบข่อยที่หย่อนจะตลิ่งห้องข้างรองรับไว้ ปูค้ำตัวผู้ตัวเมียมักจะไปหากินด้วยกันเป็นคู่ ๆ เสมอ และมีอยู่บ่อยครั้งที่ปูค้ำกินเหยื่อพร้อมกันในขอเกี่ยวเหยื่ออันเดียวกัน จึงจับปูค้ำได้ 2 ตัวในคราวเดียวกัน ถ้าเป็นลักษณะนี้ปูค้ำตัวเมียมักมีไข่เต็มกระดอง เพราะตัวเมียมักกำลังตั้งท้อง ตัวผู้จึงคอยป้องกันตัวเมียแบบไปไหนไปด้วยกัน การจับปูค้ำด้วยเร็วปูค้ำนี้ในบางครั้งจะได้ปูค้ำเป็นจำนวนมาก ในห้องเรือจะต้องมีกิ่งไม้ใส่ไว้ด้วยเพื่อป้องกันไม่ให้ปูค้ำใช้ก้ามหนีกัน

2.3.4 เบ็ด

เบ็ด เป็นเครื่องมือสำหรับตกปลา ส่วนมากทำด้วยเหล็กที่ปลายด้านหนึ่งเป็นรูปตะขอตรงปลายตะขอจะแหลม และมักมีเงี่ยงสำหรับเกี่ยวเหยื่อและเกี่ยวปากปลา ส่วนที่ปลายอีกด้านหนึ่งมีลักษณะแบนกลมหรือเป็นห่วงมีรูตรงกลางสำหรับผูกสายเบ็ดเมื่อเวลาจะใช้ เบ็ดมีหลายขนาดตามลักษณะการนำใช้ เช่น เบ็ดที่ใช้ตกจะเล็กกว่าเบ็ดที่ใช้ขั้ว เป็นต้น เบ็ดโดยทั่วไปจะมีขนาดจากปลายเบ็ดสำหรับผูกเชือกถึงส่วนโค้งตะขอประมาณ 1-3 นิ้ว

เบ็ดที่ชาวบ้านใช้ มีทั้งเบ็ดสำเร็จรูปซึ่งวางขายกันทั่วไปในท้องตลาด และเบ็ดที่ชาวบ้านทำขึ้นเอง โดยการนำโลหะที่ต้องการทำเบ็ดซึ่งจะเป็นเหล็กหรือทองแดงเป็นส่วนมากขนาดหน้าตัดและความยาวของเบ็ดเหมาะสมที่จะใช้งาน โดยเทียบเคียงจากเบ็ดที่วางขายตามท้องตลาด ที่ปลายโลหะด้านหนึ่งเข้ามาประมาณ 0.5-0.75 เซนติเมตร บากให้เป็นเงี่ยงลับหรือฝนปลายเงี่ยงนั้นด้วยตะไบหรือหินให้แหลมแล้วจึงตัดส่วนที่ถัดจากปลายเงี่ยงนั้นพอสมควร ให้งอเป็นรูปตะขอ เรียกว่า “พดเบ็ด” โดยให้ส่วนที่เป็นเงี่ยงอยู่ด้านในของตะขอ ที่ปลายอีกด้านหนึ่งตีให้แบนกลมหรือตัดให้เป็นห่วงกลมสำหรับผูกสายเบ็ด ก็จะได้เบ็ดตามต้องการ การนำเบ็ดมาใช้จำแนกตามลักษณะของเบ็ด และวิธีใช้ได้หลายชนิด คือ

2.3.4.1 เบ็ดตก หรือเบ็ดคัน เป็นเบ็ดที่ใช้ในการตกปลา ทั้งปลาน้ำจืดและปลาน้ำเค็มใช้ตกได้ทั้งในบริเวณน้ำลึกหรือน้ำตื้น เบ็ดตกอาจมีคันเบ็ดหรือไม่ก็ได้ตามความจำเป็น คือถ้าใช้ตกในระยะใกล้ตัวตามแหล่งน้ำที่ผู้ตกสามารถจะหย่อนเบ็ดลงไปได้สะดวก ก็ไม่จำเป็นต้องใช้คันเบ็ด เบ็ดตกที่มีคันเบ็ดเรียกว่า เบ็ดคัน โดยทั่วไปแล้วผู้ตกเบ็ดจะใช้เบ็ดคันมากกว่า เพราะสามารถจะใช้ตกตามแหล่งต่าง ๆ ได้สะดวก

ลักษณะเบ็ดคันประกอบด้วย คันเบ็ด ซึ่งส่วนมากนิยมทำด้วยไม้ไผ่ เพราะหาได้ง่ายและมีลักษณะเหมาะสมที่จะใช้เป็นคันเบ็ด คือ ตรง โคนคันเบ็ดมีขนาดพอเหมาะที่จะใช้มือจับถือ และเล็กเรียวไปเรื่อยจนถึงปลายคันเบ็ดซึ่งมีสายเบ็ดผูกติดอยู่ คันเบ็ดนี้มีความยาวตามลักษณะการใช้งาน คือ ถ้าไม่จำเป็นต้องยื่นเบ็ดไปไกล ๆ เวลาตกก็ใช้คันเบ็ดสั้น ๆ แต่ถ้าจำเป็นต้องยื่นเบ็ดไปไกล ๆ ก็ใช้คันเบ็ดยาว โดยทั่วไปแล้วคันเบ็ดจะมีความยาวประมาณ 2-4 เมตร ปลายคันเบ็ดมี สายเบ็ด ผูกอยู่ สายเบ็ดนิยมใช้ด้าย เอ็น หรือ ไนลอน ความยาวประมาณ 2.5-8 เมตร ที่ปลายสายเบ็ดอีกด้านหนึ่งจะมีเบ็ดหรือที่ชาวบ้านเรียกกันว่าคาเบ็ด ผูกติดอยู่ เหนือคาเบ็ดขึ้นมาเล็กน้อยมี ตรีบเบ็ดผูกอยู่ ตรีบเบ็ดนี้ นิยมใช้ตะกั่วหรือเหล็กมีขนาดราวปลายนิ้วก้อย ทำหน้าที่เป็นตัวถ่วงให้เบ็ดจมในแหล่งที่ตกได้ง่ายขึ้น และช่วยไม่ให้เบ็ดลอยตัวไปตามกระแสน้ำได้ง่ายด้วย เหนือตรีบเบ็ดขึ้นมาจะมีทุ่นเบ็ด ผูกติดอยู่ นิยมใช้ไม้ระกำ รากลำพู หรือ ไม้อื่นที่มีน้ำหนักเบาและลอยน้ำได้ ทุ่นเบ็ดนี้อยู่ห่างจากเบ็ดเท่าไรขึ้นอยู่กับว่าผู้ตกจะใช้เบ็ดนั้นตกในบริเวณน้ำตื้นลึกแค่ไหน ต้องการให้สายเบ็ดจมในน้ำเท่าไร ก็ผูกทุ่นเบ็ดตรงนั้น นิยมผูกให้ปรับเลื่อนได้ตามต้องการ ทุ่นเบ็ดจะเป็นเครื่องสังเกตเมื่อเวลาปลาคิดเบ็ด

การใช้เบ็ดตกหรือเบ็ดคันเพียงแต่หาเหยื่อ ซึ่งอาจเป็นกุ้ง ไล่เดือน หรือเหยื่ออื่น ๆ ที่ผู้ตกเห็นว่าเหมาะสมมาเกี่ยวเข้ากับตาเบ็ด แล้วนำไปตกตามแหล่งต่าง ๆ ทั้งแหล่งน้ำจืดและน้ำเค็มได้ตามต้องการขณะตกคอยสังเกตท่อนเบ็ด ถ้าปลากินเบ็ดจะดึงท่อนเบ็ดจมลงไป ในจังหวะนั้นก็วัดคันหรือกระตุกสายเบ็ด (ชักเบ็ด) ขึ้นมาก็จะได้ปลาตามต้องการ ในการตกเบ็ดถ้าไปตกไกล ๆ บ้านผู้ตกจะต้องเอาเหยื่อสำรองและภาชนะใส่ปลาหรือเชือกร้อยปลาติดตัวไปด้วย

2.3.4.2 เบ็ดทง เป็นเบ็ดที่ใช้ในการทงเบ็ด นิยมใช้ทงปลาน้ำจืดมากกว่าปลาน้ำเค็มเท่าที่ใช้กันอยู่มีทั้งที่มีคันเบ็ดและไม่มี เบ็ดทงที่ไม่มีคันเบ็ดมีวิธีใช้ง่าย ๆ เพียงแต่นำเอาสายเบ็ดที่มีเบ็ดและเหยื่ออยู่ด้วย ไปผูกเข้ากับกิ่งไม้ที่มีต้นงอกอยู่ริมแหล่งน้ำที่จะทงเบ็ด โดยผูกกับกิ่งที่ขึ้นไปทางน้ำนั้น ส่วนคันเบ็ดที่นิยมใช้กันมีอยู่ 2 ลักษณะ คือ ลักษณะหนึ่งใช้คันเบ็ดตรงคล้าย ๆ กับคันเบ็ดตก อีกลักษณะหนึ่งใช้คันเบ็ดปลายโค้ง คันเบ็ดทั้ง 2 ลักษณะนี้ส่วนมากทำด้วยไม้ไผ่มีความยาวประมาณ 1 เมตร สายเบ็ดทงยาวประมาณ 1.5-2 ฟุต ที่คันเบ็ดทั้ง 2 ลักษณะมักจะทำที่เก็บเบ็ดหลังเลิกใช้ทงแล้ว ด้วยปากที่ตัวคันเบ็ดเพียงเล็กน้อยในระดับที่สายเบ็ดยาวถึง แล้วใช้เส้นลวด เอ็น หรือเชือกผูกช่อให้เป็นปวงเล็ก ๆ สำหรับเกี่ยวเบ็ดเก็บไว้ ที่เก็บเบ็ดนี้บางแห่งเรียกว่า “นมเบ็ด” เบ็ดทงไม่ว่าจะเป็นลักษณะใดจะไม่มีท่อนเบ็ด และทรูปเบ็ดอย่างเบ็ดตก

การทงเบ็ดนิยมใช้ในการจับปลาน้ำจืด เช่น ปลาช่อน ปลาดุก เป็นต้น โดยการเอาเหยื่อ เช่น ไล่เดือน ลูกเขียด ลูกปลาหมอบ หรือปลากระดี่ที่เป็น ๆ เกี่ยวกับตาเบ็ดแล้วนำสายเบ็ดไปผูกกับกิ่งไม้ดังกล่าวถ้าเป็นเบ็ดทงที่มีคันเบ็ดก็นำคันเบ็ดไปปักไว้ตามริมคลอง หนอง บึง หรือท้องทุ่งที่มีน้ำเจิ่งนอง โดยเลือกปักบริเวณที่มีดินแข็ง ๆ ปักให้จมลงไปในดินพอประมาณ กะดูว่าไม่ให้คันเบ็ดล้มหรือหลุดถอนได้ง่ายเมื่อปลาที่ติดเบ็ดคัน และจะต้องปักให้คันเบ็ดเอียงไปข้างหน้าเล็กน้อยเพื่อให้สายเบ็ดห้อยลงน้ำได้สะดวก ปักแล้วเหยื่อจะอยู่ปริ่ม ๆ น้ำ หรือจมลงไปจากผิวน้ำเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ในการทงเบ็ดจะปักเบ็ดทงไว้หลาย ๆ คันให้ห่างกันเป็นระยะ ๆ ผู้ทงเบ็ดไม่ต้องเฝ้าดูเบ็ดตลอดเวลา ค่อยกลับมาดูเบ็ดเป็นช่วงเวลา เรียกว่า “กู้อเบ็ดหรือแลเบ็ด”

2.3.4.3 เบ็ดขั่ว เป็นเบ็ดที่ใช้สำหรับขั่วเบ็ด นิยมใช้ขั่วเบ็ดปลาน้ำจืดตามแหล่งน้ำต่าง ๆ เช่นเดียวกับการทงเบ็ด เบ็ดขั่วมีลักษณะคล้ายกับเบ็ดทงชนิดคัน ต่างกันแต่ขนาดกล่าวคือ เบ็ดขั่วมีขนาดโตกว่าเบ็ดทงมาก ตัวเบ็ดหรือตาเบ็ดที่ใช้ในการขั่วเบ็ดมีขนาดใหญ่กว่าเบ็ดทงและเบ็ดตกทั่ว ๆ ไป คันเบ็ดขั่วทำด้วยไม้ไผ่ ส่วนปลายของลำคันซึ่งมีลักษณะหนาที่โคนและเรียวไปสู่ปลายที่ผูกสายเบ็ด ไม้ไผ่มีคุณสมบัติเหนียวไม่หักง่าย จึงเหมาะที่จะใช้เป็นคันเบ็ดขั่วมาก คันเบ็ดขั่วมีความยาวประมาณ 2-4 เมตร มีสายเบ็ดซึ่งส่วนมากทำด้วยด้ายผูกไว้ที่ปลายไม้ไผ่ สายเบ็ดมีความยาวประมาณ 2.5-5 เมตร ปลายอีกด้านหนึ่งของสายเบ็ดผูกตาเบ็ดเอาไว้ เบ็ดขั่วไม่มีท่อนเบ็ดและทรูปเบ็ด การใช้เบ็ดขั่วส่วนใหญ่จะนิยมขั่วปลาช่อนมากกว่าปลาอื่น เหยื่อที่นิยมใช้คือลูกปลาหรือเขียด เมื่อเกี่ยวเหยื่อแล้วผู้ขั่วนำเบ็ด ไปขั่วตามแหล่งน้ำต่าง ๆ ที่คาดว่าจะมีปลาช่อนอาศัยอยู่ เมื่อปลาสูบเหยื่อก็ดักคันเบ็ดขึ้น

2.3.4.4 เบ็ดราว เป็นเบ็ดที่ใช้ในการราวเบ็ด ทั้งปลาน้ำจืดและปลาน้ำเค็ม เบ็ดราวจะมีสายเบ็ดราว มีความยาวตามแต่ผู้ใช้ต้องการ และมีสายเบ็ดซึ่งปลายด้านหนึ่งผูกตาเบ็ดไว้ผูกติดกับสายเบ็ดราวอีกทีหนึ่ง สายเบ็ดที่มีตมเบ็ดมีความยาวประมาณ 0.5 เมตร ตมเบ็ดมีจำนวนไม่จำกัด เบ็ดแต่ละสายห่างกันประมาณ 1-1.5 เมตร การราวเบ็ดส่วนมากนิยมทำในเวลากลางคือ โดยนำเหยื่อตามที่เห็นว่าเหมาะสมมาเกี่ยวที่ตาเบ็ด แล้วนำปลายสายเบ็ดราวทั้ง 2 ข้างผูกไว้กับสิ่งต่าง ๆ เช่น ต้นไม้ สะพานหรือหลักที่ปักเตรียมไว้ โดยให้สายเบ็ดราวตั้งพวยปริ่ม ๆ น้ำ ถ้าสายเบ็ดราวยาวมากอาจใช้หลักเสริมเป็นระยะ ๆ ได้ เมื่อราวเบ็ดไว้ได้เวลาพอสมควร ผู้ราวเบ็ดก็จะมาจับเบ็ดที่หนึ่ง การราวเบ็ดส่วนมากจะราวตามลำแม่น้ำลำคลอง เพื่อความสะดวกในการสัญจรทางน้ำและความปลอดภัยของผู้อื่นด้วย

2.3.4.5 เบ็ดลาก เป็นเบ็ดที่ใช้ในการลากเบ็ด มีลักษณะเหมือนเบ็ดราวทุกประการ แต่บางแห่งจะใช้ตุ้มเบ็ดด้วยเพื่อเวลาลากตาเบ็ดจะได้ไม่ลอยตามแรงลาก การลากเบ็ดเป็นการจับปลาน้ำเค็ม นิยมใช้กุ้งหรือลูกปลาเล็ก ๆ เป็นเหยื่อเกี่ยวไว้ที่ตาเบ็ดแต่ละตา แล้วใช้เรือ 2 ลำ ยึดปลายสายเบ็ดลากล่าละปลาย ลากไปตามบริเวณที่ต้องการ

2.3.4.6 เบ็ดขวาง เบ็ดโยน เบ็ดแซ่ เบ็ดซัด มีลักษณะง่าย ๆ คือ ประกอบด้วยสายเบ็ดความยาวไม่จำกัด ภาชนะให้ยาวพอเหมาะที่จะใช้ขวางไปได้ไกล ๆ ปลายสายเบ็ดด้านหนึ่งมีตาเบ็ดผูกอยู่เหนือตาเบ็ดขึ้นมาเล็กน้อยมีตุ้มเบ็ดผูกติดอยู่ด้วยเพื่อช่วยให้เหวี่ยงไปได้สะดวกขึ้น เบ็ดขวางใช้ตกได้ทั้งปลาน้ำจืดและปลาน้ำเค็ม โดยเอาเหยื่อเกี่ยวเข้ากับตาเบ็ด แล้วจับตาเบ็ดและตุ้มเบ็ดขวางไปตามระยะที่ต้องการ ถ้าปลาติดเบ็ดก็จะลากสายเบ็ดไปด้วย ปล่อยสายเบ็ดให้ปลาลากไปสักระยะแล้วจึงกระตุกและสาวสายเบ็ดกลับมา

2.3.4.7 เบ็ดขั้วปลาไหล เป็นเบ็ดที่ใช้ในการขั้วปลาไหล ตาเบ็ดขั้วปลาไหลมักมีลักษณะแปลกกว่าเบ็ดอื่น ๆ ทั่วไปคือ ไม่มีเสียงขาวบ้านมักจะทำขึ้นใช้เอง นิยมใช้กันอยู่ 2 ลักษณะ คือ ลักษณะหนึ่งเอาตาเบ็ดผูกติดกับด้ามไม้ด้วยสวดหรือเชือก อีกลักษณะหนึ่งเอาตาเบ็ดผูกติดกับสายเบ็ดยาวประมาณ 3-5 เมตร เมื่อจะใช้ขั้วปลาไหลจะใช้เหยื่อเกี่ยวเข้ากับตาเบ็ดแล้วหย่อนลงไปในรูปปลาไหล ผู้ที่จะใช้เบ็ดนี้จึงต้องเป็นผู้รู้จักสังเกตรูปปลาไหลด้วยเมื่อปลาไหลกินเบ็ดก็ดึงปลาไหลขึ้นมาจากรู

ในการผูกเชือกสายเบ็ดเข้ากับตาเบ็ดซึ่งเรียกว่า "หมุดเบ็ด" นั้น ชาวบ้านมีวิธีปฏิบัติที่แฝงความเชื่อเพื่อเอาเคล็ดอย่างหนึ่งว่าให้หมุดเบ็ดขณะที่เนือยแรง (กำลังหิวจัด) เพราะเชื่อว่าจะทำให้ปลากินเบ็ดดียิ่งขึ้น โดยเฉพาะในการหมุดเบ็ดคราวละมาก ๆ

2.3.5 ชั่ง

ชั่ง คือ กิ่งไม้ที่ปักเรียงเป็นแนวไว้กลางทางน้ำ เช่น คลอง หนอง บึง เพื่อขวางกั้นทางเดินของปลา หลอกล่อให้ปลาเดินเข้าติดเครื่องดักหรือวังข้ามตรงหลุมวัง (หลุมโจร) โดยปกติจะปักเรียงรายอย่างแน่นหนาอยู่ทั้ง 2 ข้างของเครื่องดัก ให้ค้อยผายออกคล้ายรูปขาทราย ส่วนปลายของชั่งมักโผล่เลยระดับน้ำขึ้นมา ดังนั้นเมื่อสวะหรือซากสัตว์ลอยน้ำมาก็มักจะติดอยู่ที่ชั่ง

2.3.6 อวน

เป็นเครื่องมือจับสัตว์น้ำทั้งน้ำลึกและน้ำตื้น โดยใช้เส้นด้ายหรือเส้นใยสังเคราะห์ผูกเป็นตาข่าย (ตาอวน) ขนาดต่าง ๆ อวนที่ใช้มี 2 ชนิด คือ อวนปลาและอวนกุ้ง อวนปลาตาข่ายถักด้วยด้ายเส้นใหญ่กว่าที่ถักแหประมาณ 3-4 เท่า ตาห่างประมาณ 2-2.5 เซนติเมตร อวนปากหนึ่งภาษาถิ่นเรียกว่า “1 หัว” มีความยาวต่อเนื่องกันประมาณ 200-300 เมตร กว้างหรือลึกประมาณ 1.5-2.1 เมตร ขอบบนและขอบล่างร้อยและผูกทาบด้วยเชือกเรียกว่า “คร่าวอวน” หรือ “เข้าอวน” โดยตลอดส่วนมากทำด้วยเชือกปอพื้นเป็น 3 เกลียว ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 1 เซนติเมตร ที่คร่าวจะผูกท่อนไว้เป็นระยะ ๆ ห่างกันประมาณ 60 เซนติเมตร ท่อนทำด้วยไม้ที่ลอยน้ำได้ เช่น ลำพู นุ่น หรือทองหลาง ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 3-4 เซนติเมตร ยาวประมาณ 5-6 เซนติเมตร เจาะรูเป็นแกนกลางตลอดแนว สำหรับร้อยเชือกทะเลหัวท้าย แล้วนำเชือกนี้ไปผูกทาบกับคร่าวบนอีกทีหนึ่ง คร่าวบนของอวนจึงมี 2 เส้นคู่กันตลอดแนว เส้นที่ร้อยท่อนจะเล็กกว่าเล็กน้อย

อวนกุ้งตาข่ายถักด้วยเส้นด้ายใหญ่กว่าใช้ถักแหประมาณ 2 เท่า ตาห่างประมาณ 1 เซนติเมตร ปากหนึ่งมีความยาวประมาณ 150-250 เมตร กว้างหรือลึกประมาณ 1.2-2 เมตร คร่าวและท่อนของอวนกุ้งมีขนาดย่อมกว่าอวนปลาเล็กน้อย ด้วยเหตุที่อวนปลามีขนาดใหญ่กว่าอวนกุ้งในทุกรายละเอียด ชาวบ้านจึงมักเรียกอวนปลาอีกอย่างหนึ่งว่า “อวนใหญ่”

ทั้งอวนปลาและอวนกุ้งต้องใช้คู่กับเรือที่เรียกว่า “เรืออวน” เรืออวนมักทำให้มีรูปเพรียาว ขนาดยาวประมาณ 10-18 เมตร กว้างประมาณไม่เกิน 1.5 เมตร ไซ้แจวประมาณ 3-4 ใบและโดยมากจะมีใบเรือด้วย เรืออวนและอวนมักมีเจ้าของเป็นคนเดียวกัน เรียกเจ้าของว่า “นายอวน” อวนกุ้งลำหนึ่งมีลูกเรือรวมทั้งนายอวนประมาณ 3-4 คน ส่วนอวนปลาอาจมี 4-7 คน เพราะเรืออวนปลาบางลำอาจมีอวน 1-3 ปาก นอกจากนายอวนเรียกคนบนเรือว่าลูกอวน เมื่อจับปลาแต่ละครั้งถือเป็นประเพณีว่า ถ้าต้องไปค้างคืนหรือทำการเกินครึ่งวัน นายอวนจะต้องรับภาระเลี้ยงดูทั้งหมด การซ่อมแซมนายอวนต้องหาซื้ออุปกรณ์ แต่ทุกคนต้องช่วยกันทำกุ้งและปลาที่จับได้แบ่งเป็นส่วน ส่วนละเท่า ๆ กัน จำนวนส่วนประกอบด้วย นายอวน 2 ส่วนและลูกอวนคนละ 1 ส่วน

การจับปลาหรือกุ้งด้วยอวน มีคำเรียกต่างกัน เช่น ออกอวน ลงอวน วางอวน ตีอวน ส่วนมากเรืออวนจะออกทะเลในตอนเย็นใกล้ค่ำแล้วกลับในตอนสายของวันรุ่งขึ้น แต่ถ้าพบฝูงปลาชุกชุมอาจจับปลาต่อเนื่องกันไป 3-5 วันก็มี อวนปลาใช้สำหรับจับปลา เช่น ปลาช่อน ชะโค ตรีบ สลาด โอน กด ตุ่ม แขง ฯลฯ อวนกุ้งใช้จับกุ้งตะเาะ หรือกุ้งนางและมักจะได้ปลาขนาดเล็กด้วย เช่น แขง จี๋ขมและปลาแมว เป็นต้น

วิธีการจับ อาจใช้แจวหรือแล่นไปไปยังแหล่งปลาชุกชุม ซึ่งต้องใช้ประสบการณ์ช่วยในการเลือกแหล่ง เช่น คูทิศทางลม ความแรงจัดและอ่อนตัวของคลื่น ความขุ่นของน้ำ บางรายชำนาญมากถึงขนาดเห็นผิวน้ำก็รู้ว่ามิฝูงปลาชนิดใดอยู่มากเมื่อเลือกที่ได้แล้วจะค่อยชลอเรือจนเกือบจะหยุดนิ่ง

ใช้ไม้ซึ่งมีความยาวกว่าความกว้างของอวนเล็กน้อย ผูกทาบกับปลายข้างหนึ่งของอวนตามแนวขวาง เรียกว่า “ไม้หูกาง” แล้วให้ลูกอวนคนหนึ่งกระโดดลงน้ำพร้อมกับถือไม้หูกางลงไป ปีกลงคืนแล้วยื่นเกาะให้มันไว้ ถ้าน้ำลึกเกือบท่วมไม้หูกางต้องเลี้ยงตัวโดยวิธีที่เรียกว่า “เดียน้ำ” เข้าช่วย และถ้าน้ำลึกจนท่วมไม้หูกางต้องใช้ไม้อีก 1 อันที่ยาวกว่าระดับน้ำปักไว้สำหรับเกาะทรงตัวเมื่อเห็นว่าผู้ถือไม้หูกางอยู่ได้อย่างปลอดภัยแล้ว จะค่อย ๆ แจวเรือให้เคลื่อนไปช้า ๆ ตามแนวที่จะตีวงล้อม อีกคนหนึ่งจะค่อย ๆ ปล่อยอวนซึ่งพาดอยู่บนไม้คานตรงกลางลำเรือให้ตกลงในน้ำ โดยค่อยจับคร่าวบนปล่อยไปตามลำดับที่ซ้อนไว้อย่างมีระเบียบ ถ้ามีการพันติดกันบ้างก็ต้องรีบปลดออก ปล่อยอวนลงน้ำไปเรื่อย ๆ ให้สัมพันธ์กับความเร็วของเรือ จนหมดความยาวของอวน ก็จะใช้ไม้หูกางผูกปลายสุดของอวนทำนองเดียวกับปลายด้านแรก แล้วให้ลูกอวนอีกคนหนึ่งกระโดดลงน้ำทำเช่นเดียวกับคนแรก แต่คนนี้จะใช้มืออีกข้างหนึ่งยึดเกาะข้างเรือไว้ตรงหลักแจวด้านที่อยู่วงนอกของวงล้อม คนแจวเรือจะค่อยแจวลากไม้หูกางอันนี้ตีวงล้อมเข้าไปหาคนแรกเรื่อย ๆ จนคนแรกสามารถจับเกาะหัวเรือได้ ต่อจากนั้นให้คนถือไม้หูกางอีกข้างหนึ่งคงปฏิบัติอยู่เช่นเดิม อีก 2 คนจะนำไม้หูกางอีกข้างหนึ่งขึ้นเรือ แล้วค่อย ๆ สาวอวนขึ้นเรือเรื่อย ๆ โดยสาวให้เชิงของอวนอยู่ชิดกับคนที่ยังถือหูกางที่ยังปักค้างอยู่ในน้ำ คนที่สาวคร่าวบนอยู่ห่างไปทางท้ายเรือเกือบเท่าความกว้างของอวน ค่อย ๆ สาวขึ้นพร้อมกัน อวนก็จะสั้นเข้าวงล้อมก็ค่อยแคบเข้าเรื่อย ๆ ปลาหรือกุ้งที่อยู่ในวงล้อมก็ลุดออกไม่ได้ เมื่อสาวอวนขึ้นเรือใกล้จะหมด คนถือหูกางจะค่อยเคลื่อนเข้ามาอยู่ทางด้านเดียวกันกับคนที่สาวอวนขึ้นและให้ชิดกับคนสาวเชิงอวนยิ่งขึ้น เรียกตอนนี้ว่า “เข้าวงใน” ผู้สาวจะต้องเร่งมือให้เร็วขึ้นตามลำดับเรือจะหมุนเร็วขึ้นน้ำจะปะทะข้างเรือแรงขึ้นปลาจะไม่กล้าลุดออกมาทางใต้ท้องเรือ พร้อมกันนั้นผู้ถือไม้หูกางจะช่วยกระทุ้งน้ำหลอก ให้ปลากลัวจะได้หนีไปทางตรงกันข้ามซึ่งมีอวนกันอยู่ จนขั้นสุดท้ายคนถือไม้หูกางจะรีบปล่อยเรือแล้วดำน้ำวัดเชิงอวนด้านที่คนถืออยู่ ตักปลาและกุ้งขึ้นโดยเร็ว อีก 2 คนจะช่วยสาวอวนขึ้นเรือจนหมด ปลาและกุ้งทั้งหมดที่ยังเหลืออยู่ก็จะติดอวนขึ้นมา เสร็จแล้วจึงล้อมจับในที่แห่งใหม่ต่อไป

2.3.7 หอย

หอย เป็นตาข่ายสำหรับดักจับปลา มีลักษณะรูปร่างและการใช้ใกล้เคียงกับขย คือขนาดจะเล็กกว่าประมาณหนึ่งในสี่ของขย เวลากรยกหอยนิยมยกในเวลากลางคืน ในฤดูน้ำหลากหรือช่วงปลายฝนจนเริ่มเข้าหน้าหนาว ซึ่งปลาบางชนิดจะวางไข่บริเวณที่น้ำไหลระดับน้ำตื้นใกล้ ๆ ริมหาด สถานที่ที่จะยกหอยนั้น ต้องเป็นบริเวณที่กระแสน้ำไหลเชี่ยวมาก ๆ แต่ไม่เป็นแก่งหรือโดนอยู่ท้ายวังหรือหัววัง ระดับน้ำลึกประมาณครึ่งเมตร หากลำธารหรือคลองกว้างมีปริมาณน้ำมาก ก็จะใช้ไม้

ดอกเป็นหลักห่างกันประมาณ 1-2 เมตร ในรูปคล้ายปากโพงพาง โดยให้ส่วนกว้างอยู่เหนือหน้า ส่วนแคบอยู่ทางใต้น้ำ ความกว้างระหว่างหลักสุดท้ายของทั้งสองแถว จะห่างกันเท่ากับความกว้างของหยอง นำไม้ไผ่มาผ่าเป็นซี่ ๆ กรองด้วยหวายหรือเถาวัลย์ความกว้างเท่ากับระดับความลึกของระดับน้ำ หากกระแสน้ำในลำธารน้อยก็จะใช้ก้อนหินมาวางเป็นแนวทั้งสองด้านแทนฟาก ทั้งแนวฟากหรือแนวก้อนหินดังกล่าว เรียกว่าซั้งหยอง ตรงที่จะวางหยองคักปลาต้องทำให้พื้นดินใต้น้ำเสมอกัน

เวลาขยกหยองมีสองเวลา คือ ตอนพลบค่ำจนถึงประมาณสามทุ่ม และตอนหลังคึกจวนใกล้สว่าง ก่อนขยกหยองต้องขึ้นหยองก่อน โดยใช้ไม้รวักของสี่อันสอดขั้วกันโดยใช้เชือก แล้วนำมุมทั้งสี่ของหยองไปสอดกับนิ้วมูมละหนึ่งนิ้ว การขึ้นหยองจะไปขึ้นที่ริมหาดใกล้ที่จะขยก แล้วกดให้นิ้วของสองนิ้วจมน้ำติดกับพื้น ตรงติดกับหลักสุดท้ายหลักละนิ้ว เนื้อตาข่ายของหยองระหว่างนิ้วทั้งสองจะจมน้ำติดกับพื้นตลอด นิ้วอีกสองนิ้วจะต้องยกขึ้นให้สูงกว่าระดับน้ำ คนขยกหยองจะต้องยืนจับนิ้วของด้วยสองมือ ๆ ละนิ้วอยู่อย่างนั้น เมื่อมีปลาตอมน้ำมากกระทบตาข่าย คนขยกหยองก็จะรู้สึกถึงความผิดปกติ ก็จะต้องรีบขยกหยองขึ้นให้พ้นจากน้ำ หากเป็นปลาก็จะคืน แต่หากเป็นขยะหรืออุจจะไมคืนก็จะสะบัดทิ้งไป

2.3.8 โพงพาง

โพงพาง เป็นเครื่องมือดักกุ้งในที่ที่มีน้ำลึก ได้แก่ ในอ่าว แม่น้ำ ลำคลองและในทะเลสาบ ในอดีตโพงพางดักด้วยด้ายขาวเส้นโตขนาดก้านจากแล้วข้อมด้วยน้ำเปลือกโกก้างเพื่อให้มีความเหนียวและคงทนยิ่งขึ้น ในปัจจุบันไม่ดักด้วยด้ายโดยใช้มือดัก แต่เปลี่ยนมาเป็นการทอดด้วยเครื่องจักร โดยใช้ไนลอน ตาข่ายที่ตัวโพงพางมีขนาดกว้างตาละประมาณนิ้วหัวแม่เท้าที่ปากโพงพาง ขนาดของตาจะเล็กลงเรื่อย ๆ จนถึงหางโพงพางจะมีขนาดพอแห่ก้านไม้ซัดลงไปได้ การดักด้วยมือหรือทอดด้วยเครื่องจักรจะทำเป็นตุ้มรูปกรวยปากกว้างประมาณ 5 – 6 เมตร ร้อยด้วยเชือกกามมะพร้าวหรือเชือกมะนิลา ขนาดเท่านิ้วชี้ไว้รอบปากตุ้ม ปัจจุบันใช้เชือกไนลอนขนาดเท่ากัน ร้อยแทน จากปากตุ้มจะเรียวสอบจนถึงหางตุ้ม ปลายปากหางตุ้มกว้างประมาณ 6 นิ้ว มีเชือกผูกเพื่อแก้ไขให้หลุดออกได้เมื่อเทกุ้ง ปลาออก โพงพางมี 3 ขนาด คือขนาดใหญ่ใช้ดักในแม่น้ำที่มีกระแสน้ำไหลเชี่ยว ยาวประมาณ 25 – 30 เมตร ขนาดกลางใช้ดักในอ่าวหรือในทะเลสาบที่มีกระแสน้ำไม่เชี่ยว นึกและมีความลึกของแม่น้ำไม่เกิน 6 – 8 เมตร ยาวประมาณ 18 – 24 เมตร ขนาดเล็กใช้ดักในบางหรือในลำคลองที่ไม่กว้างและมีกระแสน้ำไม่เชี่ยวจนเกินไป ยาวไม่เกิน 17 เมตร

สถานที่ดักโพงพางต้องเลือกทำเลที่มีกระแสน้ำพุ่งได้ตรงทั้งเวลาน้ำขึ้นหรือน้ำลงเพื่อให้กระแสน้ำพัดตุ้มกุ้งให้รวมตัวไปด้วยกัน หากเลือกสถานที่ที่มีกระแสน้ำไหลไม่ตรง เช่น ตามคูกคลอง คูกแม่น้ำ หรือจุดน้ำวน ในอ่าวหรือในทะเลจะทำให้ตุ้มกุ้งกระจายคักโพงพางไม่ได้ผล หลังจากเลือกทำเลที่เหมาะสมได้แล้วจึงใช้ไม้ปักเป็นเสา 2 เสาให้ห่างกันพอ ๆ กับปากโพงพาง คือประมาณ 5 – 6 เมตร ถ้าปักในคลอง ในบางหรือในทะเล ในอ่าว เรียกว่า หลักซั้ง ถ้าปักในแม่น้ำเรียกว่า

“หลักโพงพาง” ไม้ที่ใช้ทำหลักนี้นิยมใช้ไม้หลาโอน (เหลาชะโอน) ไม้โกกงาง ไม้คัลก ที่มีลำต้นตรง เพราะง่ายต่อการวางและกู้โพงพาง หากลำต้นคดแม้แต่นิดเดียวจะยุ่งยากในการวางและการกู้อย่างมาก จนเกือบจะทำได้ไม่ได้เลย เสาหรือหลักนี้มีความใหญ่ขนาดขาเป็นอย่างน้อย ถ้าเล็กกว่านั้นจะสู้แรงน้ำ ไม่ได้ ความยาวของหลักหรือเสาเมื่อปักฝังดินแล้วส่วนปลายต้องพินน้ำขึ้นมาอย่างน้อย 1.5 – 2.0 เมตร เพื่อผูกเชือกระหว่างปลายเสาให้เป็นที่สังเกตของเรือที่ผ่าน ไปมา หากเรือไม่ทันสังเกตเข้าไปใน ระหว่างหลักเมื่อมีกระแสน้ำเชี่ยว จะทำให้เป็นอันตรายต่อเรือ อาจพลิกคว่ำได้ง่าย หรือเป็นอันตรายต่อ โพงพางที่กำลังดักอยู่ได้น้ำด้วย ซึ่งจะทำให้ใบพัดเรือยนต์พินจนโพงพางขาด หรือถ้าเป็นเรือพาย เรือแจวใบพายหรือใบแจวกี่มีส่วนทำให้ขาดได้เหมือนกัน ในขณะที่ดักโพงพางอยู่ในเวลากลางคืน จะต้องจุดตะเกียงรั้วแขวนไว้ที่ปลายเสานั้นด้วยเพื่อให้เรืออื่นสังเกตเห็น จะได้ระวังอันตรายดังกล่าว จากหลักโพงพางออกไปทั้งสองข้าง เอาไม้เท่าที่หาได้ เช่น ลำไผ่ ไม้ลำพู ไม้ฝาด ไม้คัลก ไม้พวน ที่มี ขนาดโตเท่าข้อมือปักฝังลงดินใต้พื้นน้ำให้ชิดติดกัน และโผล่พื้นน้ำเกือบเท่ากับเสาหรือหลักทั้งสองที่ ปักไว้แล้ว ให้มีแนวเฉียงออกไปเท่ากันทั้งสองข้าง ถ้าเป็นในคลอง ในบาง จะปักเป็นแนวไปถึงริมตลิ่ง เรียกว่า “ปักโพงพาง” ถ้าในอ่าว ในทะเล ให้แนวยาวออกไปประมาณข้างละ 40 – 50 เมตร เรียกว่า “ซั้ง” บนสุดของแนวไม้ที่ปักลงไปด้วยไม้ไผ่หรือไม้อื่น ๆ แล้วผูกด้วยหวายมัดให้แน่น ป้องกันไม่ให้ แนวปักโพงพางหรือซั้งแยกออกจากกัน เมื่อถูกกระแสน้ำพัดแรงปักโพงพางหรือซั้งมีประโยชน์เพื่อ ช่วยกันกระแสน้ำให้ไหลรวมตัวเข้ามาในช่องหลักทั้งสอง เป็นการช่วยให้ฝูงกุ้ง ฝูงปลา ตามกระแสน้ำ เข้ามาติดโพงพางได้มาก แต่ถ้าเป็นหลักโพงพางที่ดักโพงพางในแม่น้ำจะมีเสาหลักปักไว้เป็นช่อง ๆ เท่ากัน ไม่มีปักโพงพางหรือปักซั้งเหมือนกับในทะเลหรือทะเลสาบ เพราะกฎหมายไม่อนุญาตให้ทำ ถ้าทำจะกีดขวางทางจราจรของเรืออื่นๆ อุปกรณ์ที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งคือ ไม้ตั้นโพงพาง หรือเรียกสั้นๆ ว่า “ไม้ตั้น” ทำด้วยลวด ไม้ตรงๆ ยาวเท่ากับความลึกของน้ำตอนน้ำขึ้นสูงสุด ณ ที่ดักโพงพางแห่งนั้นๆ ส่วนโคนของไม้ตั้นโตขนาดข้อมือ ปลายเล็กกว่านี้หัวแม่เท้าเล็กน้อย ส่วนโคนมีไม้งอรูปพระจันทร์ เสี้ยว (มักใช้ไม้โกกงาง) เอาส่วนกลางของโค้งนอกผูกติดไว้กับโคนไม้ตั้นโพงพางทำไว้ 1 คู่

การดักโพงพางดักได้ทั้งน้ำขึ้นและน้ำลง แต่ส่วนมากนิยมดักเฉพาะตอนน้ำขึ้น เพราะถือว่ากุ้งจะมาที่กระแสน้ำขึ้น แต่บางรายนิยมดักเวลาน้ำลงเพราะถือว่ากุ้งที่มากับกระแสน้ำลง ก็มีอยู่ไม่น้อยเหมือนกัน มีอยู่มากมายที่นิยมดักทั้งน้ำขึ้นและน้ำลง ถ้าดักเฉพาะน้ำขึ้นหรือน้ำลงเพียงน้ำ เดียวก็ใช้โพงพางเพียงหัวเดียว ถ้าดักทั้งสองน้ำก็ใช้โพงพางสองหัว น้ำละหัว ระยะเวลาที่ดักกุ้งได้มากที่สุด เรียกว่า “ชอนน้ำ” ต้องเป็นช่วงที่น้ำขึ้นเต็มที่ เดือนละ 2 ครั้ง แต่ละช่วงตั้งแต่ข้างขึ้น 8 ค่ำ ถึง แรม 4 ค่ำ เพราะช่วงนี้กระแสน้ำไหลเชี่ยว และมีระดับน้ำสูงมาก โดยเฉพาะขึ้นหรือแรม 15 ค่ำ น้ำจะขึ้นสูงสุด และลดต่ำสุด ไหลเชี่ยวที่สุด ก่อนถึง 8 ค่ำและจาก 4 ค่ำไปแล้วกระแสน้ำไหลเอื่อย ๆ จนน้ำไม่ขึ้น ไม่ลง เรียกว่า “น้ำตาย” จึงหยุดดัก แล้วค่อยเริ่มกันใหม่เมื่อชอนน้ำ

ปัจจุบันการดักโพงพางยังมีอยู่ในพื้นที่ทะเลสาบสงขลา ซึ่งนิยมดักตอนน้ำลงเท่านั้น การดักซั้งตามคลองหรือบางเล็กๆ มีเหลืออยู่บ้าง

2.3.9 การหลอนปลา

เป็นวิธีจับปลาน้ำจืดวิธีหนึ่ง ทำที่บริเวณหนองน้ำในหน้าแล้ง หรือตามคันนา โดยใช้วิธีการคือ ช่วงกลางวันลงกวนน้ำในหนองให้ปลาตื่นตกใจพอดตกเย็นก็ขุดร่องตื้น ๆ จากขอบหนองทอดยาวออกไปราว 2 – 3 เมตร เอาโคลนเลนจากลำคลองหรือแม่น้ำมาละเลงในร่องนั้นตรงช่วงปลายสุดของร่องขุดเป็นหลุมลึกเอาไว้ พอดตกกลางคืนปลาได้กลิ่นน้ำโคลนจากลำน้ำหรือแม่น้ำ ก็คงสำคัญคิดว่าหนองน้ำนั้นอยู่ใกล้ลำธารใหญ่ ประกอบกับช่วงเวลากลางคืน ปลาตื่นตกใจจึงหาทางหนีจากหนองน้ำนั้น เมื่อพบร่องน้ำที่ขุดไว้ก็คงเข้าใจว่าเป็นทางไปสู่แม่น้ำลำคลอง จึงว่ายไปตามร่องน้ำจนตกหลุมที่ขุดเอาไว้ ปลาที่จะหลอนได้โดยวิธีนี้ได้แก่ ปลาช่อน ปลาคูกและปลาหมอ และจะหลอนได้เฉพาะช่วงหน้าแล้งที่หนองน้ำนั้นน้ำแห้งงวดลงไปทุกวัน ๆ จนปลาคิดว่าจะหาที่อยู่ใหม่ หลุมที่ขุดขึ้นหลอนปลานี้เรียกว่า “หลุมวัง”

2.3.10 ใटकปลา

ประมาณต้นเดือนยี่ ปลาจะเริ่มออกจากท้องนาสู่แม่น้ำลำคลองหรือบึงหนองขนาดใหญ่ ท้องนาที่เป็นหนองบางส่วนปลาจะรวมกันอยู่ ประมาณต้นเดือนสามน้ำเริ่มลดลง ข้าวเริ่มสุก ถ้าจะลงจับปลาในหนองที่มีต้นข้าวอยู่ ต้นข้าว รวงข้าว จะได้รับความเสียหาย ชาวบ้านมีวิธีการเพื่อให้ได้ปลาแต่ไม่ทำลายต้นข้าว คือ การทำใटकปลา โดยการขุดหลุมลงข้างหนองฝั่งไหนไปให้ปากใทอยู่สูงจากระดับดินเล็กน้อย จากนั้นไปขุดดินโคลนในคลองหรือหนองน้ำใหญ่ ๆ ใส่ถังตักน้ำให้มึนน้ำคิดมาด้วย นำดินโคลนมาทาดั้งแต่ปากใทจนถึงหนองน้ำ โดยทำเป็นทางสั้น ในใทก็ใส่น้ำลงไปด้วยเล็กน้อย ใทถึงไม้เล็ก ๆ ที่มีใบปกไว้ข้าง ๆ ใท อย่าเหยียบย่ำดินให้มึนรอยเท้ามากนัก พอดตกกลางคืนปลาได้กลิ่นจากน้ำและดินโคลนเข้าใจว่ามีทางที่จะออกลำคลอง จึงตะเกียกตะกายขึ้นตามทางโคลนที่ทำไว้ เมื่อมาถึงปากใทได้กลิ่นน้ำคลองปลาเข้าใจว่าเป็นลำคลองก็ลงไปใท ปากใทมีขนาดเล็กเมื่อปลาลงไปแล้วออกมาไม่ได้ (ปลาที่ลงใทส่วนมากคือ ปลาช่อน ปลาคูก ปลาหมอ ปลาหลด) รุ่งเช้าจึงไปกู้ใทขึ้น การทำใटकปลานี้มีความคล้ายคลึงกับวิธีหลอนปลาหรือหลุมวังเพียงแต่มีการใช้ใทเป็นวัสดุเพิ่มขึ้นเท่านั้นเอง

2.3.11 เหลียะ

เป็นเครื่องมือชนิดหนึ่งสำหรับดักปลา นิยมใช้ดักปลาในช่วงน้ำขึ้น คือ ขึ้นจากแหล่งน้ำใหญ่ เช่น แม่น้ำ ลำคลอง ไปยังห้วย หนอง ท้องนา (น้ำเอ่อ) โดยนำไม้ไผ่ผ่าซีกเหลาแล้วสานเป็นเฟือกยาวประมาณ 3 วา ความสูงประมาณวาเศษ วางเฟือกดักกล่าวในแนวตั้งเป็นวงกลมหรือสี่เหลี่ยม ให้ปลายทั้งสองข้างของเฟือกม้วนเข้าในคล้ายงาของไซ หันส่วนที่คล้ายงาไปค้ำตามน้ำ ตำแหน่งที่ทำเหลียะเลือกเอาริมตลิ่งที่น้ำลึกประมาณแค่กลางขาเป็นอย่างมาก วางเสร็จแล้วก็ตอกซี่เฟือกฝังดินให้กระชับ เว้นไว้เพียงช่วงงาปล่อยให้เปิดอ้าได้สะดวก เพื่อให้เหลียะมันคงขึ้นอาจใช้ไม้กระทุ้งปักตรงไว้เป็นช่วง ๆ อีกทีหนึ่ง ภายในปักไม้ 2 – 3 อันไว้กันสำหรับปีนลงไปจับปลา บริเวณด้านข้างของเหลียะด้านที่ติดกับตลิ่ง หาไม้มาผูกกันมิให้ปลาผ่านได้ เมื่อปลาขึ้นมาติดแนวกันและเฟือกคอกก็จะหาทางผ่าน พบประตูผ่านเข้าไปติดในเหลียะ

การทำเหยื่อจะทำเพื่อล่อไว้ตรงจุดนั้นตลอดช่วงปลาขึ้น เจ้าของจะมาดูทุกเช้า หรือ 2 - 3 วันต่อครั้ง การจะปั่นขึ้นไปยืนบนไม้ที่ปักไว้กัน ลังเกิดคล้ายปลาเข้าก็ใช้สวิงซึ่งมีขนาดปากกว้างราว 1 ฟุตเศษ ค้างยาวราว 1 วา ตักช้อนปลาออกจากเหยื่อ

2.4 การป่าไม้

2.4.1 การทำไม้

ชาวบ้านตำบลเกาะนางคำได้ใช้ประโยชน์จากพื้นที่ป่าชายเลนและป่าเสม็ดใน 3 ลักษณะด้วยกัน คือ

2.4.1.1 การใช้ประโยชน์โดยตรง เป็นการใช้ประโยชน์โดยนำไม้ที่ได้จากป่าชายเลนและป่าเสม็ดมาใช้โดยตรง เช่น นำมาทำสะพาน ทำเสารั้ว ทำไม้พื้น ไม้เครื่องเรือน ทำคอกเลี้ยงสัตว์ชนิดต่าง ๆ ทั้งคอกวัว คอกไก่ คอกเป็ด เป็นต้น

2.4.1.2 การใช้ประโยชน์โดยการเผาถ่าน ส่วนใหญ่จะนำไม้โกงกางจากป่าชายเลนและไม้เสม็ดมาเผาถ่าน มีทั้งเผาถ่านไว้ใช้เองและที่เหลือจะนำมาขาย

2.4.1.3 การใช้ประโยชน์โดยการขาย ส่วนใหญ่ชาวบ้านจะตัดไม้เสม็ดมาขายเป็นไม้ท่อน โดยขายให้กับกลุ่มธุรกิจนาถุ้งเป็นส่วนใหญ่

เกี่ยวกับการทำไม้ ตามข้อ 2.4.1.3 นั้น ชาวบ้านเล่าให้ฟังว่าเจ้าหน้าที่ป่าไม้เคยเข้ามาทำการจับกุมโดยแจ้งว่าทำผิดกฎหมาย แต่ไม่ได้ดำเนินคดีแต่อย่างใด และปัจจุบันก็ยังคงตัดไม้เสม็ดเพื่อขาย ซึ่งเป็นการลักลอบตัด และชาวบ้านทั่วไปได้ตั้งข้อสังเกตว่าเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องอาจจะได้รับผลประโยชน์เป็นรายเดือน (ผู้วิจัยนำเสนอตามคำบอกเล่า)

2.4.2 ตาลโตนด

2.4.2.1 การปลูกตาลโตนด ตาลโตนดเป็นไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ขยายพันธุ์ด้วยเมล็ด มีวิธีเพาะเมล็ดตาล 3 วิธีด้วยกัน

- นำผลตาลโตนดสุกมาปอกเปลือกนอกออก ขยำเอาเนื้อตาลโตนดออกนำไปจำหน่าย กิโลกรัมละ 10 บาท ถ้ามีปริมาณมากก็จะใส่โองหมักโดยใส่สารกันบูดตามอัตราส่วนเพื่อชลอการขายต่อไป หลังจากขยำเอาเนื้อออกหมดแล้วก็นำเมล็ดที่ได้ใส่ในถุงปุ๋ยนำไปแช่น้ำทิ้งดูประมาณ 5 วัน นำขึ้นจากน้ำกองบนพื้นดินหาฟางข้าวคลุมทับประมาณ 15 วันตาลจะเริ่มงอก ช่วงนี้ถ้าต้องการนำเมล็ดตาลไปปลูกก็นำไปปลูกได้เลย โดยขุดหลุมลึกประมาณ 25 x 25 เซนติเมตร ใช้ปุ๋ยคอกรองกันหลุมเล็กน้อย วางเมล็ดที่เริ่มงอกลงไป ระวังอย่าให้ปลาทายรากหัก เพราะถ้าปลาทายรากหักจะไม่สามารถพัฒนาเป็นต้นอ่อนได้ กลบดิน รดน้ำบ้างถ้าฝนไม่ตก ประมาณ 30 วันต้นอ่อนจะงอกพื้นดิน ระยะปลูกที่เหมาะสมอยู่ระหว่าง 6 x 6 เมตรถึง 8 x 8 เมตรแล้วแต่ความอุดมสมบูรณ์ของดิน

จากการสังเกตพบว่าดินอ่อนจะค่อยๆ พัฒนากายในรากของเมล็ดตาลซึ่งจะงอกรากยาวประมาณ 30-60 เซนติเมตร และจะหยุดการเจริญเติบโตพร้อมกับการพัฒนาต้นอ่อนภายในรากซึ่งติดกับปาล์มชนิดอื่นๆ หลังจากพัฒนาเป็นอ่อนสมบูรณ์แล้วก็จะแทงต้นอ่อนสวนขึ้นมาโผล่พื้นดินซึ่งจะเป็นเวลาประมาณ 30 วันตามที่กล่าวแล้ว

- นำผลตาลทั้งผลไปแช่น้ำ(หมัก)ประมาณ 30 วันและไม่ควรแช่นานเกิน 60 วันจะทำให้เมล็ดภายในเน่าได้ นำขึ้นมากองบนพื้นใช้ฟางคลุมประมาณ 15 วันเมล็ดจะเริ่มงอก นำเมล็ดที่เริ่มงอกไปปลูกในที่ที่เตรียมไว้ต่อไป ระยะปลูก 6 x 6 เมตรถึง 8 x 8 เมตร

- นำผลตาลโคนดสูงทั้งผลไปวางในตำแหน่งที่เราต้องการปลูก ขุดหลุมฝังกันสัตว์กัดแทะวิธีนี้ต้องใช้เวลามากกว่า 2 วิธีแรกถึงจะได้ตาลต้นใหม่ หลังจากตาลงอกแล้วซึ่งอาจงอกหลายต้น ตอนต้นที่ไม่ต้องการทิ้ง ทำรั้วกันวัวควายเหยียบย่ำ ระยะปลูก 6 x 6 เมตรถึง 8 x 8 เมตร

2.4.2.2 การดูแลรักษา ตาลโคนด เป็นพืชที่ทนทานต่อสภาพแวดล้อมสามารถขึ้นได้ในดินแทบทุกชนิด และถ้าปลูกในช่วงฤดูฝนแทบจะไม่ต้องทำอะไรมากนักนอกจากทำรั้วกันสัตว์เหยียบย่ำเท่านั้น ปกติต้นตาลจะเริ่มตั้งสะโพกหลังปลูกประมาณ 3 - 5 ปีควรมีการตัดแต่งทางตาลออกเสียบ้างให้เหลือประมาณ 15 - 20 ใบจะช่วยให้ต้นตาลเจริญเติบโตเร็วขึ้น

2.4.2.3 วิธีการสังเกตต้นตาลตัวผู้หรือต้นตาลตัวเมีย จากการสอบถามผู้ที่มีอาชีพเกี่ยวกับตาลในจังหวัดเพชรบุรีพบว่า ก่อนที่ต้นตาลจะออกกระโปง ใบที่ยอดตาลประมาณชั้นใบที่ 4 จะเบะออก และใบจะยาวกว่าใบชั้นอื่นๆ ส่วนการสังเกตว่าต้นไหนเป็นต้นตัวผู้ หรือตัวเมียนั้น มีวิธีการสังเกตหลายวิธีด้วยกันดังนี้

1) ถ้าดูจากผลตาลที่แก่หรือสุกเต็มที่แล้ว ถ้าผลตาลนั้นทั้งผลมีเพียง 1 เมล็ด ถ้านำเมล็ดนั้นไปเพาะ จะได้ต้นตาลที่เป็นต้นตัวเมียร้อยละ 80

2) ในกรณีที่เป็นต้นขนาดใหญ่ ให้สังเกตการเรียงตัวของทางใบ ถ้ามีการเรียงตัววนไปทางขวามือจากโคนไปสู่ยอด จะเป็นต้นตาลตัวเมีย แต่ถ้าการเวียนของทางใบวนไปทางซ้ายมือ จะได้ต้นตัวผู้ร้อยละ 80

2.4.2.4 การเก็บผลเพื่อขายผลตาลอ่อน (ลอนตาล) ต้นตาลจะเริ่มให้ผลหลังจากปลูกประมาณ 15 ปีขึ้นไป ต้นตาลที่เก็บผลเพื่อขายตาลอ่อน ต้องเป็นต้นตัวเมียนั้นโดยใช้พะองปีนขึ้นไป ใช้มีดเลือนขั้วทะลาย ผูกเชือกค้อยๆ หย่อนลงพื้นดินเฉาะเอาเมล็ดตาลในผลออกที่เรียกว่า " ลอนตาล " ตาล 1 ผลจะให้ลอนตาลประมาณ 1 - 4 ลอน นำไปใส่ถุงขายกิโลกรัมละ 20 - 30 บาท แล้วแต่ฤดูภายในลอนตาลเมื่อปลอกเปลือกออกจะเป็นเนื้อสีขาว อ่อนนุ่ม รสหวานใช้บริโภคสด หรือทำขนมประเภทของหวาน รับประทานกับน้ำแข็ง แต่ถ้าไม่เก็บผลเพื่อขายลอนตาล ผลตาลจะค่อยๆ แก่ และสุก หลังจากออกจั่นแล้วประมาณ 5 เดือนจากการสังเกตเมล็ดตาลอ่อน หรือลอนตาลที่วางขายอยู่ริมถนนเพชรเกษมพบว่า มีการนำลอนตาลที่เฉาะใหม่ๆ จุ่มลงในสารฟอกขาว ซึ่งเป็นสารพวกโซเดียมไฮโครซัลไฟด์ หรือสารพวกโซเดียมเมตาไบซัลไฟด์ สารดังกล่าวนี้ ทำให้อ่อนตาลมีสีขาวสวย

คงสภาพหลายชั่วโมง ผู้บริโภคที่ซื้อไปถ้าไม่ล้างทำความสะอาดเสียก่อน อาจจะทำให้ท้องเสียได้ ทางที่ดีควรเลือกซื้อลอนตาลที่มีสีขาวอมแดง ซึ่งเป็นสีปกติของลอนตาลที่ทำปฏิกิริยากับอากาศจะปลอดภัยกว่า

* 2.4.2.5 ผลิตภัณฑ์/ผลิตภัณฑ์ผลิตผลจากตาล โคนค ผลิตภัณฑ์ผลิตผลจากตาล โคนคมีมากมาย หลายชนิดด้วยกันได้แก่

1) เฟอร์นิเจอร์จากไม้ตาล ปัจจุบันเป็นที่นิยมมาก เนื่องจากแข็งแรง ทนทาน ราคาไม่แพงมากนัก มีตั้งแต่ของใหญ่พวกโต๊ะ เก้าอี้ เติงนอนจนถึงของชำร่วยเล็กๆ เช่น กล่องใส่บุหรี่ยี่ ด้วยน้ำชา แจกันใส่ดอกไม้ กระจกและอื่นๆ อีกมากมาย

2) จาวตาลเชื่อม นำจาวตาลที่ได้แช่น้ำผสมมะนาวอัตราส่วน จาวตาล 100 เมล็ดต่อมะนาว 2 - 3 ผลแช่จนกว่าไข่ที่หุ้มเมล็ดเปลือกย่อยใช้ใบชอขัดผิวให้สะอาด นำจาวตาลที่ได้แช่น้ำปูนใสอีกครั้งเพื่อให้จาวตาลแข็ง ใช้น้ำคั้นวานเอาไข่ออก เพื่อให้ น้ำตาลซึมเข้าได้ง่ายขึ้นต้มพอสุก นำมาลอยในน้ำเย็นตั้งไฟอ่อนๆ ใรอน้ำตาลทรายประมาณ 2-2.5 กิโลกรัม / จาวตาล 100 เมล็ด

3) ขนมหาล ทำจากเนื้อตาลสุกที่ได้จากการยี่มีลักษณะเหลวๆ นำไปห่อผ้าดิบให้สะอาดแล้วเสร็จแล้วเสกกับแป้งและน้ำเล็กน้อยนวดให้เข้ากัน นำไปผึ่งแดดประมาณ 2-3 ชม. ขนมหาลที่ได้จะฟูขึ้นโดยไม่ต้องใส่ผงฟู ตักใส่กระทงหรือถ้วยนำไปนึ่งจะได้ขนมหาลที่มีกลิ่นหอมอร่อยปลอดภัยจากสารเคมีเจือปน

4) ข้าวเหนียวลูกตาล ปัจจุบันเป็นขนมที่ขึ้นชื่อของจังหวัดเพชรบุรีชนิดหนึ่งมีลักษณะคล้ายข้าวเหนียวมะม่วง ต่างกันตรงที่เมื่อนึ่งข้าวเหนียวเสร็จแล้วก็ตักข้าวเหนียวใส่จานราดด้วยหัวกะทิข้นๆ ผ่านจาวตาลที่เชื่อมแล้วเป็นชั้นบางๆ วางทับบนข้าวเหนียวโรยทับด้วยมะพร้าวขูดที่เป็นเส้นใยบางๆ ตามด้วยน้ำตาลทรายที่คลุกกับงาคั่วที่คั่วแล้วก็จะได้ข้าวเหนียวลูกตาลที่แสนจะอร่อย

5) ขนมหาลทอด เป็นขนมที่ใส่เป็นจาวตาลเชื่อม นำมาชุบแป้งข้าวเหนียวที่ผสมกับน้ำตาลโคนค หัวกะทิบางสูตรผสมแป้งข้าวเจ้าชนิดหน้อย นำไปทอดลงในกะทะน้ำมันร้อนๆ จะได้ขนมโคนคทอดที่นุ่ม หอมหวานน่ารับประทาน

6) แกงหัวโหนด(ตาล) เป็นอาหารคาวคู่บ้านคู่เมืองของจังหวัดสงขลา พัทลุง และเพชรบุรี มาแต่โบราณกาล แกงหัวโหนด(ตาล)ได้มาจากลูกตาลอ่อนหรือลอนตาลที่ยังอ่อนอยู่โดยปอกเปลือกและฝานเป็นชั้นบางๆ ต้มกับน้ำเกลือหรือแช่น้ำมะขามเปียกเสร็จแล้วล้างน้ำให้สะอาด นำไปแกงกับกะทิแบบแกงเผ็ดใส่กระชายให้มากหน้อย ใส่เครื่องแกงที่ผสมเนื้อปลาข่าง กุ้งหัวมัน หรือกุ้งหางแดง ลงไปปรุงรสด้วยน้ำตาลเมืองเพชรพร้อมกับใส่เนื้ออย่างลงไปรับประทานได้เลย

2.4.2.6 การทำจาวตาล ปัจจุบันจาวตาลเป็นที่ต้องการของตลาดทั้งในประเทศ และนอกประเทศ ถ้าเป็นตลาดภายในประเทศ นิยมทำเป็นจาวตาลเชื่อมรับประทานกับข้าวเหนียว

ส่วนตลาดต่างประเทศ โดยเฉพาะฮ่องกง นิยมมากถือว่าเป็นยาบำรุงกำหนดชนิดหนึ่ง และการทำจาวตาลนี้อาจจะเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้จำนวนต้นตาลไม่เพิ่มขึ้น เพราะการทำจาวตาล จะเคঁดปลายรากของตาลออก ซึ่งเป็นจุดที่จะเจริญเป็นต้นใหม่ซึ่งมีขึ้นตอนดังนี้

1) นำเมล็ดตาลที่ได้จากผลตาลที่สุกเต็มที่แล้ว นำมาใส่กระสอบปุย ผูกปากกระสอบให้แน่น แช่น้ำไว้ประมาณ 5 วัน (อย่าแช่นานกว่า 1 เดือน เมล็ดจะเน่า)

2) นำเมล็ดตาลขึ้นจากน้ำ กองทับกันแล้วใช้ฟางคลุมรดน้ำ 2 - 3 วัน/ครั้ง ประมาณ 15 วัน จะงอกรากยาวประมาณ 1 คืบ เคঁดปลายรากออกเล็กน้อย เพื่อให้จาวสมบูรณ์เต็มที่ ทิ้งไว้อีก 30 วัน จาวตาลจะขยายเต็มเมล็ด การสังเกตว่าจาวตาลเต็มเมล็ดหรือยังนั้น ให้สังเกตที่รากตาล ถ้ารากตาลมีสีน้ำตาล และส่วนที่ติดกับเมล็ดเริ่มคอดลง นำมาผ่าเอาจาวตาลคั้นในได้

2.4.2.7 การทำน้ำตาลโดนด การทำน้ำตาลโดนด แต่เดิมทำเพื่อบริโภคภายในครัวเรือน ถ้าเหลือก็แจกจ่ายญาติพี่น้อง โดยใช้เวลาร้างหลังจากการทำมาแล้ว ปัจจุบันมีการทำน้ำตาลโดนดเพื่อจำหน่ายเป็นอาชีพ มีการจัดตั้งกลุ่มผู้ผลิตน้ำตาลโดนด รวบรวมน้ำตาลสดเพื่อส่งเตาเถี่ยวน้ำตาล ผลิตน้ำตาลป๊อบ และน้ำตาลปึกส่งขายทั้งใน และนอกประเทศ

1) ช่วงเวลาในการทำน้ำตาลโดนด อยู่ระหว่างเดือนมกราคม - พฤษภาคม หรือประมาณ 5 เดือน ทำได้ทั้งต้นตัวผู้ และต้นตัวเมีย ปกติต้นตาลจะสามารถทำน้ำตาลได้ ต้องอยู่ในวัยเจริญพันธุ์อายุตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป อยู่ในระยะแทงช่อดอกใหม่ๆ ซึ่งมีวิธีทำคล้ายๆ กันทั้งต้นตัวผู้ และต้นตัวเมีย แต่แตกต่างกันเฉพาะไม้ที่ใช้วนคั้น ที่เรียกว่า "ไม้คียบ" คือไม้คียบที่ใช้วนคั้นช่อดอกตัวผู้ (จัน) จะมีลักษณะแบน ส่วนไม้คียบที่ใช้วนคั้นช่อดอกตัวเมีย จะมีลักษณะกลมและยาวกว่าไม้คียบที่ใช้กับต้นตัวผู้

2) อุปกรณ์ในการทำน้ำตาล

- มีดปาดตาล
- เชือกหรือเข็มขัดหนังสำหรับเหน็บมีด
- กระบอกลี้น้ำตาล
- พะอง
- ไม้คียบตัวผู้ ไม้คียบตัวเมีย
- พะยอม
- กางเกงขาสั้นหรือกางเกงขาก๊วย

3) วิธีการทำน้ำตาล

- ถ้าเป็นต้นตัวผู้ ต้องเป็นต้นที่ออกจันแล้ว (อายุ 10 ปีขึ้นไป) ยาวประมาณ 50 เซนติเมตร ถ้าเป็นตัวเมียจัน หรือวงตาลต้องยังไม่ลืมตาหรือผลตาลมีขนาดเท่าผลมะนาว

- ดันตัวผู้ รวบจันเข้าด้วยกัน ใช้ไม้คาบตัวผู้วนคเบาๆ วันละครั้ง

ประมาณ 3 - 4 วัน ใช้มีดปาดตาลปาดปลายวงในตอนเช้า ถ้ามีน้ำตาลไหลซึมออกมาไม่หยุดแสดงว่าใช้ได้ ถ้าเป็นต้นตัวเมีย ใช้ไม้คาบตัวเมียนวาระหว่างลูกประมาณ 3 วัน ใช้มีดปาดตาลปาดปลายจัน (วง) คูถ้ามีน้ำตาลไหลซึมไม่หยุดแสดงว่าใช้ได้

- นำกระบอคน้ำตาลใส่พะยอมเล็กน้อย (พะยอม เป็นไม้ยืนต้นใช้แทนสารกันบูด) ถ้าน้ำตาลเสีย อย่าใส่มากจะทำให้ น้ำตาลมีรสขมได้ นำกระบอกไปรองรับน้ำตาลสดซึ่งวันแรกๆ จะได้น้อยมากน้ก และจะเพิ่มมากขึ้นในวันต่อไป โดยปาดปลายวงตาลก่อนรองน้ำตาลทุกครั้ง จนปริมาณน้ำตาลที่ได้ไม่น้อยไม่คุ้มกับการขึ้นต้นตาลก็หยุด คาลต้นหนึ่งๆ ให้น้ำตาล 4 - 5 กระบอก หรือ 20 ลิตร/ต้น/วัน

- นำน้ำตาลสดที่ได้กรองด้วยผ้าขาวบาง นำไปเคี่ยวให้เดือด ถ้าจำหน่ายในรูปน้ำตาลสด ก็เคี่ยวพอน้ำตาลเดือด (ประมาณ 100 เซลเซียส) ปรงแต่งกลิ่น รสตามใจชอบ เช่น ใส่ใบเตยหอม สารแต่งกลิ่นอื่นๆ สารกันเสีย บรรจุขวดเพื่อจำหน่ายต่อไป หรือถ้าทำเป็นน้ำตาลขันหรือน้ำตาลปึก ก็เคี่ยวต่อไปอีกประมาณ 2 - 3 ชั่วโมง จนน้ำตาลแก่ (ขัน แดง พู) ฟองจะรวมกันก็ยกกลงจากเตา คนให้เข้ากันโดยใช้เหล็กกระทก ตักใส่แบบพิมพ์น้ำปึกที่รองด้วยผ้าขาว ตั้งทิ้งไว้ประมาณ 2 ชั่วโมง นำไปจำหน่ายได้

4) อุปกรณ์ในการเกี่ยวน้ำตาล

- เตา ส่วนใหญ่จะก่อด้วยอิฐฉาบปูน ขนาดของเตาขึ้นอยู่กับปริมาณน้ำตาลสดที่ได้ อาจจะเป็น 1 - 3 เตา 3 - 5 เตา ปัจจุบันมีการรวมกลุ่มกันสร้างเตาเคี่ยวตาลขนาดใหญ่สามารถเคี่ยวตาลได้ครั้งละ 10 เตา ในเวลาเดียวกัน ซึ่งตั้งอยู่ที่ตำบลบ้านหม้อ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี

- กะทะเหล็ก เป็นกะทะขนาดใหญ่

- เครื่องกรองน้ำตาล

- เหล็กกระทกน้ำตาล

- อุปกรณ์อื่นๆ เช่น กงสำหรับใส่น้ำตาล ถ้วย กระบวยตักน้ำตาล เสียม

5) ปัจจัยที่มีผลต่อสีของน้ำตาลสด จากการศึกษาพบว่า ถ้าฝนตก คุณภาพของน้ำตาลไม่ดีเท่าที่ควร เนื่องจากความเข้มข้นของน้ำตาลลดลง สีจะขุ่น และถ้าแดดจัด สีของน้ำตาลสดจะจางใส ความเข้มข้นของน้ำตาลจะมาก จากการสังเกตพบว่า พื้นที่ปลูกแต่ละแหล่งให้คุณภาพของน้ำตาลต่างกัน และเมื่อนำไปเคี่ยวจะได้เนื่อน้ำตาลต่างกันด้วย

6) การทำความสะอาดกระบอคน้ำตาล หลังจากเทน้ำตาลออกจากกระบอคน้ำตาลแล้ว จะทำความสะอาดโดยใช้น้ำสะอาดหลายๆ แล้วเททิ้งไป หลังจากนั้นนำไปปรนโดยวางครอบรูเตาประมาณ 30 นาที ระวังอย่าให้ไฟแรงเกินไป จะทำให้กระบอกแตกได้ บางท้องถิ่นอาจจะใช้น้ำร้อน

หรือน้ำตาลที่ดื่มจนเคี้ยวเคี้ยวจนกระทั่งบดก็ได้อีก จากการศึกษาถึงสาเหตุที่ไม่ใช้สารเคมีทำความสะอาดกระบอกตาลได้ความว่า ถ้าใช้สารเคมีแล้วจะทำให้น้ำตาลหดรได้ (น้ำตาลที่ได้จะน้อยกว่าปกติ) และน้ำตาลที่ได้จะมีกลิ่นของสารเคมีปนได้

2.4.3 การเก็บหาของป่า

พื้นที่ป่าที่ชาวบ้านมักเข้าไปเก็บหาของป่า ส่วนใหญ่จะเป็นพื้นที่ป่าสงวน การเก็บของป่าจึงมีทั้งของป่าที่หวงห้ามและไม่หวงห้าม หากเป็นของป่าที่หวงห้ามจะต้องขออนุญาตก่อนเก็บหาหรือล่าขาย ของป่าที่ทางราชการได้กำหนดให้เป็นของป่าหวงห้าม คือ รวงผึ้ง น้ำมันยาง ขางสน ไบลาน ชัน ตะเคียนตาแมว ขางขนุนนก ฟิน ถ่าน เอื้องเงินหลวง รongเท้าแตงนารี หวายตะค้าทอง เปลือกไม้ก่อ เปลือกไม้โกงกาง เปลือกไม้ตะเคียนทอง เปลือกไม้โปรง เปลือกไม้ฝาด เปลือกไม้พยอม เปลือกไม้บง เปลือกไม้อบเชย เปลือกไม้มะหาด เปลือกไม้สีเสียด เปลือกไม้กัถลิน ลำต้นและรากเฟิร์น แต่ถ้าหากผู้ใดครอบครองของป่าหวงห้าม เพื่อใช้สอยในครัวเรือนไม่ต้องขออนุญาต แต่ต้องมีปริมาณไม่เกินที่กฎหมายกำหนด ดังนี้

2.4.3.1 รวงผึ้ง น้ำมันยาง ขางรัก ขางขนุนนก ชันตะเคียนตาแมว เปลือกไม้โกงกาง เปลือกไม้ตะเคียนทอง เปลือกไม้โปรง เปลือกไม้ฝาด เปลือกไม้พยอม เปลือกไม้บง เปลือกไม้มะหาด เปลือกไม้สีเสียด เปลือกไม้กัถลิน อย่างละไม่เกิน 30 กก.

2.4.3.2 น้ำมันยาง ไม่เกิน 150 กก.

2.4.3.3 ขางสน ไม่เกิน 15 กก.

2.4.3.4 ไบลาน ไม่เกิน 1,000 ใบ

2.4.3.5 ฟิน ไม่เกิน 1 ลูกบาศก์เมตร

2.4.3.6 ถ่าน ไม่เกิน 3 กระสอบ

2.4.3.7 กล้วยไม้ ไม่เกิน 20 ต้น

2.4.3.8 หนุ่ยคา อ้อ พง แขม ปรีอ กก กระจูด ไบพลวง เพื่อใช้สอยในครัวเรือน

2.4.3.9 ผลไม้ หน่อไม้ เห็ด หรือพืชชนิดอื่น ๆ เพื่อบริโภค

2.4.3.10 ผัก กลอย มัน สมุนไพร รากไม้เพื่อบริโภค

2.4.3.11 หวาย และเถาวัลย์เพื่อใช้สอย

2.4.3.12 ไม้ไผ่ เพื่อใช้สอย

2.4.3.13 ชันไม้ เพื่อใช้สอย

2.4.3.14 ผักสะตอ และผักเหรียญเพื่อบริโภค

2.4.4 การเก็บเห็ดป่า

โดยปกติเราจะพบเห็ดได้ตามป่าประเภทต่าง ๆ ทั้งป่าดงดิบ ป่าสนทรายใกล้ชายหาด ป่าเสม็ดซึ่งเป็นป่าในพื้นที่ชุ่มน้ำ แต่ตามลานบ้าน หัวไร่ปลายนาที่มีความชุ่มชื้นก็จะพบเห็ดได้ทั่วไปเช่นกัน ปริมาณความชื้นจากน้ำฝนจะเป็นตัวดึงดูดให้มีเห็ดขึ้นเป็นอย่างดี ซึ่งเห็ดป่าที่ชาวบ้านเก็บบริโภคได้ ได้แก่

1) เห็ดเสม็ด ขึ้นอยู่กับป่าเสม็ดซึ่งเป็นป่าพรุประเภทหนึ่ง ชาวบ้านเชื่อว่า เห็ดเสม็ดจะอยู่กับรากเสม็ดแม้ว่ามีการตัดต้นเสม็ดทิ้งแล้วยังมีดอก ปกติเห็ดเสม็ดจะงอกหลังจากฝนตกท่าแรก หรือหลังฝนที่ตกในฤดูร้อน การบริโภคจะนำมาตัดรากแล้ว ต้มจนสุก ซึ่งจะทำให้เห็ดนุ่มและลื่นเพราะมีน้ำเมือกออกมามาก จากนั้นก็เอาไปประกอบอาหาร เช่น จิ้มน้ำพริก แกงหรือบางคนจะเอาไปแกงเลียง ไม่ค่อยมีใครบริโภคเห็ดเสม็ดสด ๆ เพราะมีรสขมจัด

2) เห็ดมันทราย จะพบเห็ดมันทรายใกล้กับเห็ดเสม็ด แต่จะพบเห็ดมันทรายน้อยกว่า

3) เห็ดยาง ขึ้นอยู่กับโคนต้นยาง มีเห็ดยางแดงและยางขาว ป้ายางจะเป็นป่าในเขตสันทรายใกล้ทะเล มีไม้จำพวกยาง เสม็ด ชะเมา ขึ้นปะปนกันอยู่ มีเห็ดบางชนิดที่คล้ายเห็ดยางมาก ต่างกันเพียงที่ หมวก เห็ดมียางเหนียวๆ เท่านั้น ต้องระมัดระวัง

3) เห็ดโคนหรือเห็ดปลวก มีอยู่หลายชนิดที่มีลักษณะคล้าย ๆ กันและบริโภคได้ เห็ดนมหนูเป็นอีกหนึ่งในจำนวนนั้น เห็ดโคนขึ้นอยู่ตามหัวไร่ปลายนารหรือป่าทึบ บางทีก็ขึ้นอยู่ตามจอมปลวก เพราะเป็นแหล่งสะสมความอุดมสมบูรณ์ของอินทรีย์วัตถุ บางแห่งจึงเรียกว่าเห็ดปลวก เห็ดโคนเป็นเห็ดที่มีรสชาติอร่อยมากและใครพบถือว่าเป็นคนโชคดีมาก

4) เห็ดค้ำเต่า ขึ้นอยู่ในป่าดิบชื้นหรือป่าดงน้ำที่มีความชื้นสูง พบมากในฤดูฝน บางแห่งเรียกเห็ดดินแดง เป็นเห็ดขนาดใหญ่ พบเพียงหนึ่งหรือสองดอกก็เป็นอาหารได้ทั้งครอบครัว ชาวบ้านเคยพบเกือบเท่ากระดิ่งเล็ก ๆ น้ำหนักประมาณ 1 กิโลกรัม

5) เห็ดแครง เกิดตามต้นไม้ที่ตายแล้ว ตามรั้วบ้านที่ทำด้วยไม้เนื้ออ่อน ขอนไม้ยางพาราที่ถูกทิ้งไว้จะมีเห็ดแครงขึ้นอยู่เต็ม เห็ดสดจะนำมาแกงคั่วคล้ายเนื้อที่ซอยเป็นแผ่นบาง ๆ ถ้าได้มากชาวบ้านจะเก็บมาตากแห้งเก็บไว้ทำอาหาร เมื่อจะใช้ก็จะเอามาแช่น้ำให้นิ่มก่อน

ข้อสังเกตเกี่ยวกับเห็ดพิษ ลักษณะของเห็ดพิษจะมีรูปร่างแปลก ๆ หรือสีสรรฉูดฉาด มีวงแหวนที่ก้านดอก แผลงมักจะไม่ดอม ถ้าจะพิสูจน์ให้ชัดเจนกว่านั้นให้ทดลองเอาช้อนเงินปักลงไป ในดอกเห็ด ถ้าช้อนเงินเปลี่ยนเป็นสีดำแสดงว่าเป็นเห็ดมีพิษ สำหรับเห็ดที่กินได้มักจะมียางเหนียวหรือไม่มีกลิ่นเหม็น หมวกเห็ดเป็นทรงร่มหรือกลมและไม่มีวงแหวนที่ก้านดอก ข้อระมัดระวังอีกอย่างหนึ่ง คือ เห็ดที่ไม่มีพิษถ้าขึ้นอยู่ใต้ต้นไม้บางชนิดจะกลายเป็นเห็ดมีพิษ เช่น ถ้าขึ้นอยู่ใต้ต้นมะค่า พุงรัก เอามารับประทานไม่ได้เป็นเห็ดมีพิษ

2.4.3.2 การจับฝิ่ง

ฝิ่งที่ชาวบ้านนิยมจับ มี 4 ชนิด คือ ฝิ่งแมลงวัน ฝิ่งหนอกวัว ฝิ่งสองและฝิ่งใหญ่หรือฝิ่งหลวง ซึ่งขั้นตอนและวิธีการจับฝิ่ง มีดังนี้

1) การหารังผึ้ง ผึ้งชอบทำรังในบริเวณป่าเชิงเขาหรือต้นไม้ขนาดใหญ่

ที่ขึ้นอยู่ตามช่องเขา การหารังผึ้งจะต้องสังเกตพฤติกรรมของผึ้ง กล่าวคือ

2) ต้นไม้ที่ผึ้งเคยสร้างรังมาก่อน ต้นไม้ต้นใดที่ผึ้งเคยสร้างรังมาก่อนในปี

ต่อมาผึ้งฝูงนั้นมักจะกลับมาสร้างรังในที่เดิมอีก จะเปลี่ยนไปสร้างรังในที่อื่นก็ต่อเมื่อบริเวณนั้นขาดความอุดมสมบูรณ์หรือบริเวณนั้นเกิดสิ่งรบกวน

3) การลงกินน้ำของผึ้ง โดยธรรมชาติของผึ้งจะเลือกสถานที่สร้างรังที่ไม่

ไกลจากแหล่งน้ำ เมื่อผึ้งกินน้ำเสร็จแล้ว ผึ้งก็จะเอน้ำไปให้ผึ้งตัวอ่อนหรือตัวอื่น ๆ ในรังด้วย พฤติกรรมของผึ้งดังกล่าวนี้ ชาวบ้านตะเรียกว่า “ซาบน้ำ” นักจับผึ้งจะสังเกตจากการลงกินน้ำของผึ้ง หากบริเวณนั้นมีผึ้งมาทำรังอยู่ก็จะเห็นผึ้งบินลงมากินน้ำคราวละมาก ๆ เมื่อบินกลับจะโฉบขึ้นสูงให้มีระดับของความสูงใกล้เคียงกับความสูงของรังบนต้นไม้ เมื่อความสูงได้ระดับแล้วก็จะบินกลับรังเป็นเส้นตรงจนถึงรัง ไม่แวะหยุดระหว่างทาง จะคล้ายอยู่ข้างก็ต่อเมื่อบินหลีกเลี่ยงสิ่งกีดขวาง นักจับผึ้งก็จะเดินตามเป็นเส้นตรงจนพบรังของผึ้ง บางครั้งจะมองเห็นผึ้งบินกลับรังเป็นสายยาว ความห่างระหว่างรังผึ้งกับแหล่งน้ำจะมีระยะทางตั้งแต่ประมาณ 50 เมตรถึง 500 เมตร

4) มองหารังผึ้งบนต้นไม้ใหญ่ที่ขึ้นอยู่ระหว่างช่องเขาหรือหุบเขา การ

เคลื่อนย้ายของฝูงผึ้งจะเคลื่อนตัวจากแนวทิศตะวันตกไปทิศตะวันออกตามทางของช่องเขาหรือหุบเขา และนักจับผึ้งก็จะพบการสร้างรังของผึ้งอยู่บ่อยครั้ง หากป่าแถบนั้นมีดอกไม้ที่อุดมสมบูรณ์และมีแหล่งน้ำอยู่ใกล้ ๆ

5) การเตรียมอุปกรณ์ วัสดุอุปกรณ์สำหรับใช้จับผึ้ง ประกอบด้วย

- ไม้แคหรือแม่แถบคนจะเรียกว่าแม่หก เป็นไม้ชนิดใดก็ได้มีลักษณะ

กลม เนื้อเหนียว เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 10-15 เซนติเมตรและความยาวประมาณ 8-12 เมตร

- ไม้ง่า เป็นไม้มีลักษณะกลม เป็นไม้ชนิดใดก็ได้ มีเนื้อเหนียว

เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 3-5 เซนติเมตรและความยาวประมาณ 45 เซนติเมตร

- ค้อน

- ตะปู

- หมรง เป็นภาชนะสำหรับใส่น้ำผึ้ง ทำด้วยกาบไม้ไผ่เห็น หรือกาบ

ของไม้หลาโอน (เหลาชะโอน)

- เชือกครู เป็นเชือกสำหรับใช้ผูกหมรงที่ใส่น้ำผึ้งจากต้นไม้ เพื่อย่อน

ลงมายังพื้นดินข้างล่าง เชือกครูมีความยาวประมาณ 30-50 เมตร จะนิยมควั่นด้วยหาว

- กาย คบไฟจุดเพื่อให้เกิดสะเก็ดสำหรับล่อผึ้งให้ออกจากรัง หรือ เกิดควันสำหรับไล่ผึ้งออกจากรัง จะนิยมใช้ย่านขลุ ดันฉิ่ง หรือกามมะพร้าว นำมาทุบให้ละเอียด ดากให้แห้ง แล้วมัดด้วยหวายหรือเชือก

- ไม้ปี่ รูปร่างคล้ายพระขรรค์ สำหรับใช้ตัดรวงผึ้ง ทำด้วยไม้หลา ชะ โอน หรือไม้เตาผี

- ถัง สำหรับแบ่งน้ำผึ้งจากหมรวง ใส่น้ำผึ้งลงมาจากรังของผึ้ง

6) ขั้นตอนการจับผึ้ง

การจับผึ้งทำกันเป็นคณะ เรียกคณะตีผึ้งว่า โหมน โดยถือเป็นเคล็ดว่าจะไม่เรียกชื่อจริง คนที่เป็นหัวหน้าคณะเรียกว่า นายโหมน ลูกน้องเรียกว่า ลูกโหมน และเรียกผึ้งอีกอย่างหนึ่งว่า นางศรีดอกไม้ การจับผึ้งต้องเดินทางไปล่วงหน้า นับตั้งแต่ออกเดินทางก็เริ่มเรียกกันว่า โหมน และมีความเชื่อว่าตลอดเวลาที่ไปจับผึ้งนั้น ห้ามลูกเมียที่อยู่ทางบ้านแต่งตัวสีจูดจาด ห้ามใช้เครื่องประทีนผิวและห้ามทะเลาะกับใครเด็ดขาด มิฉะนั้นโหมนจะมีอันเป็นไปอาจถึงแก่ชีวิต ครั้นบรรดาโหมนไปถึงบริเวณใกล้ต้นไม้ที่ผึ้งทำรังจะช่วยกันทำที่พักแรม ซึ่งเรียกว่า ทับ และจะทำพิธีไหว้ไม้ พอดกเย็นก็ช่วยกันทำบันไดสำหรับปีนขึ้นไปตีผึ้ง เรียกบันไดนั้นว่า ไม้แค การแคไม้เป็นหน้าที่ของลูกโหมน โดยจะเริ่มจากนำไม้แคที่มีความยาวประมาณ 8-12 เมตร ไปทาบติดกับต้นไม้ที่ผึ้งทำรังอยู่แล้วนำไม้ง่า 2 อันความยาวประมาณ 30-45 เซนติเมตร ไปทับไม้แคไว้โดยให้ปลายชิดกัน ส่วนด้านปลายที่ติดกับต้นไม้ใช้ตะปูตอกติดกับลำต้นไม้ให้แน่น และส่วนปลายที่ชิดกันก็จะใช้ตะปูตอกให้ติดกับไม้แคและต้นไม้ให้แน่น เมื่อลูกโหมนแคเสร็จเรียบร้อยแล้วก็ต้องกลับลงมาเพื่อให้นายโหมนขึ้นไปตีผึ้งซึ่งจะเริ่มกระทำในตอนพลบค่ำ นายโหมนพร้อมด้วยลูกโหมนอีก 1 คน จะปีนขึ้นไปตามไม้แคโดยใช้ลูกแคแทนขั้นบันได

การตีผึ้งจะเริ่มจากรังที่อยู่ต่ำที่สุดโดยนายโหมนจุดกายไล่ผึ้งออกจากรังจนหมด แล้วใช้ “หมรวง” รองรับไว้ได้รังผึ้งแล้วจึงใช้ปี่ตีตัดหัวน้ำ ปล่อยให้น้ำผึ้งไหลลงสู่หมรวง พอได้น้ำผึ้งเกือบเต็มก็ใช้เชือกครุผูกหมรวงหย่อนลงมาข้างล่าง เมื่อตีผึ้งเสร็จรังหนึ่งแล้ว ก็ตีรังต่อ ๆ ไปจนหมดคันทัน เมื่อเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก่อนนำน้ำผึ้งกลับบ้านจะต้องทำพิธี ตั้งโหมน คือการสังเวยเจ้าที่เจ้าทางเสียก่อน แล้วจึงช่วยกันนำน้ำผึ้งกลับบ้านแบ่งปันกันตามส่วน

2.4.3.17 การหาสมุนไพร

สมุนไพรในป่าของตำบลเกาะนางคำมีไม่มากนัก ชาวบ้านส่วนใหญ่จะหา มาเป็นเครื่องยาประกอบกับไปหาต่างพื้นที่มาผสมกัน ที่ยังคงมีหาอยู่บ้าง ได้แก่ หัวไพร เจริญหมูน(บอเพชร) ส้มป่อย ชะมวง หนามหมอ(เหงือกปลาหมอ) ขมิ้นอ้อย ฯลฯ

3. วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรรมประเภทการเพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์ การประมงและ การป่าไม้ ของชาวบ้านตำบลเกาะนางคำ อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง

3.1 วัฒนธรรมด้านศาสนาและความเชื่อ

ชาวบ้านตำบลเกาะนางคำมีทัศนคติและระบบความเชื่ออันเกี่ยวข้องกับหลักศาสนา วิถีชีวิต และความเป็นอยู่ผูกพันกับระบบเกษตรกรรม อันประกอบไปด้วยการเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ ประมงและ ป่าไม้ การทำเกษตรดังกล่าวมีทั้งรูปแบบและวิธีการที่สืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษอย่างต่อเนื่อง จากการศึกษาพบว่าชาวบ้านมีการปฏิบัติตามประเพณีศาสนา รวมทั้งมีความเชื่อในด้านต่างๆ ซึ่งรายละเอียด มีดังนี้

3.1.1 ด้านศาสนา

ชาวบ้านดำรงชีวิตในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมควบคู่ไปกับการปฏิบัติตามหลักศาสนา โดยเฉพาะการเข้าร่วมในประเพณีซึ่งเป็นวันสำคัญทางศาสนาต่างๆ รูปแบบของประเพณีที่เกี่ยวข้องกับหลักศาสนาจะสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตของชาวบ้านอันเกี่ยวข้องกับการทำเกษตรกรรม รูปแบบประเพณีที่เกี่ยวข้องกับหลักศาสนาที่เห็นได้ชัด คือ ประเพณีทำบุญสารทเดือนสิบ เป็นประเพณีที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาเป็นเวลายาวนานของชาวบ้านภาคใต้ จุดมุ่งหมายของประเพณีนี้มีหลายประการด้วยกัน⁴³ ดังนี้

3.1.1.1 เป็นการอุทิศส่วนกุศลให้บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว

เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้พ่อแม่ ปู่ย่าตายาย ญาติพี่น้องหรือบุคคลอื่นที่ล่วงลับไปแล้ว ด้วยคติความเชื่อที่ว่าผู้ตายไปแล้วเหล่านี้ซึ่งเป็น “ปรต” อยู่ในนรกจะได้รับการปล่อยตัวให้มาพบลูกหลานและญาติพี่น้องของตนในวันแรม 1 ค่ำ เดือน 10 และถูกเรียกตัวกลับไปอยู่ในนรกตามเดิมในวันแรม 15 ค่ำ เดือน 10 ดังกล่าวแล้ว ผู้ที่มีชีวิตอยู่ต่างก็พยายามหาอาหารไปทำบุญตามวัด เพื่ออุทิศส่วนบุญส่วนกุศลไปให้ผู้ล่วงลับ ทั้งที่เป็นญาติของคนและที่ไร้ญาติซึ่งขึ้นมาจากนรกในช่วงเวลานี้

3.1.1.2 เป็นการแสดงความชื่นชมยินดีในโอกาสที่ได้รับผลิตผลทางการเกษตร

ในช่วงปลายเดือน 10 ซึ่งตรงกับประเพณีสารทเป็นระยะที่พืชพันธุ์ต่าง ๆ กำลังให้ผล ชาวบ้านที่มีอาชีพเกษตรกรรมจะชื่นชมกับผลิตผลที่ตนผู้ลงทุนลงแรงมานานหลายเดือน การแสดงความชื่นชมยินดีที่นิยมกระทำกันลักษณะหนึ่งในฐานะที่เป็นพุทธศาสนิกชน คือ “การทำบุญ” โดยนำเอาพืชผลของคนทั้งในลักษณะที่ไม่แปรสภาพและแปรสภาพเป็นอาหารต่าง ๆ แล้วไปถวายพระ เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัว และเพื่อผลในการประกอบอาชีพต่อไป

⁴³พรศักดิ์ พรหมแก้ว. “ทำบุญเดือนสิบ : ประเพณี,” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่มที่ 7. 2542.

3.1.1.3 เพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกในด้านปัจจัยอาหารแก่ภิกษุสงฆ์

ในช่วงฤดูฝน โดยการนำเอาพืชผลไม้และอาหารต่าง ๆ ซึ่งจะเริ่มในตอนปลายของเดือน 10 ด้วยเป็นฤดูกาลที่พระบิณฑบาตได้ไม่สะดวก การจัดเสวยอาหารดังกล่าวนี้ก็จะจัดเป็นสำรับที่ชาวใต้เรียกว่า “จัดหมรับ”

3.1.1.4 เพื่อเป็นการแสดงความสนุกสนานรื่นเริงประจำปีร่วมกัน

เนื่องในโอกาสประเพณีทำบุญสารทเดือนสิบ บรรดาญาติมิตรที่อยู่ใกล้ไกลจะกลับมาสู่ภูมิลำเนาค่อนข้างพร้อมหน้าพร้อมตากันและหลังจากที่ได้ทำบุญกันตามประเพณีแล้วต่างก็มีความสุข จึงมักมีการจัดงานรื่นเริงเพื่อเฉลิมฉลองกันไปด้วย

3.1.2 ด้านความเชื่อ

ความเชื่ออันเกี่ยวข้องกับการทำเกษตรกรรม ประกอบด้วยความเชื่อเกี่ยวกับวิญญาณไสยศาสตร์ โหราศาสตร์ ปราศกฤตกรรมธรรมชาติและ การถือเคล็ด ซึ่งมีรายละเอียดแต่ละความเชื่อ ดังนี้

3.1.2.1 ความเชื่อเกี่ยวกับวิญญาณ

ชาวบ้านตำบลเกาะนางคำเชื่อว่าวิญญาณมีอยู่จริง และสามารถบันดาลให้เกิดคุณหรือโทษต่อการทำเกษตรกรรมได้ ซึ่งความเชื่อเกี่ยวกับวิญญาณที่เกี่ยวเนื่องกับการทำเกษตรกรรม มีรายละเอียดดังนี้

1) ความเชื่อเกี่ยวกับแม่โพสพ

แม่โพสพเป็นเทพธิดาแห่งข้าว เป็นขวัญและวิญญาณของข้าว ชาวบ้านเชื่อว่าถ้าข้าวมีขวัญสถิตอยู่ประจำไม่เหินหนีไปไหน ต้นข้าวก็จะงอกงามสมบูรณ์ให้ผลผลิตสูง ไม่มีโรคภัยเบียดเบียนหรือเฉาตาย แม้เก็บเกี่ยวขึ้นเรือนข้าวแล้วจะนำไปขายหรือกินก็จะสิ้นเปลืองน้อยที่สุด ชาวบ้านจึงมีความเชื่อและผูกพันกับแม่โพสพสืบต่อกันมาแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จึงมีเรื่องเล่าเกี่ยวกับความเป็นมาของแม่โพสพและจะเห็นได้ว่าแต่ละขั้นตอนของการทำนามจะมีพิธีกรรมต่าง ๆ เพื่อระลึกและเป็น การเช่นสรวงบูชาต่อแม่โพสพ ไม่ว่าจะเป็นขั้นตอนการแรกไถ ปักดำ เก็บเกี่ยว การเก็บรักษาข้าว ตลอดจนการนำข้าวมารับประทาน

2) ความเชื่อเกี่ยวกับแม่ธรณี

แม่ธรณีเป็นเทพธิดาประจำผืนดิน คอยปกป้องรักษาผืนดินให้คงสภาพอยู่เป็นปกติ บันดาลความอุดมสมบูรณ์แก่ผืนดิน ชาวบ้านเชื่อว่าการปลูกพืชใด ๆ ลงบนผืนดินจะต้องบอกกล่าวต่อแม่ธรณีให้รับรู้เสียก่อน เป็นการขออนุญาตหรือขอขมาพร้อมทั้งอัญเชิญให้มาคอยดูแลรักษาพันธุ์พืชต่าง ๆ ที่ทำการเพาะปลูกลงไป การบอกกล่าวต่อแม่ธรณีนั้นชาวบ้านจะทำพิธีเช่นสรวงบูชาต่อแม่ธรณี บางครั้งชาวบ้านอาจจะเรียกกันว่า การไหว้เจ้าที่

3) ความเชื่อเกี่ยวกับแม่คงคา

แม่คงคาเป็นเทพเจ้าประจำแม่น้ำ ทะเล เป็นผู้ดูแลสัตว์น้ำทั้งหลาย และมีอำนาจเหนือภูตผีปีศาจในท้องน้ำ ชาวบ้านเชื่อว่าจะต้องเคารพนับถือแม่คงคา เพราะเป็นผู้มีพระคุณต่อมนุษย์ จึงต้องปฏิบัติต่อแม่น้ำ ลำคลอง ท้องทะเลด้วยความเคารพ เพื่อให้แม่คงคาพึงพอใจ การปฏิบัติดังกล่าว เช่น ห้ามถ่ายอุจจาระหรือปัสสาวะลงในแม่น้ำ ไม่นำของสกปรกทิ้งในแหล่งน้ำ เพราะเชื่อว่าเป็นการลบหลู่คุณมีนต่อแม่คงคา ทำให้แม่คงคาโกรธ ก่อให้เกิดอาเพศขึ้นได้ ดังนั้นเมื่อถึงวันเพ็ญเดือนสิบสองของทุกปี ชาวบ้านจะทำกระทงไปลอยในแม่น้ำลำคลองเพื่อเป็นการขอขมาและเช่นสรวงต่อพระแม่คงคา

4) ความเชื่อเกี่ยวกับแม่ย่านาง

แม่ย่านางเป็นวิญญาณที่สิงสถิตอยู่ประจำเรือ โดยสิงสถิตอยู่บริเวณหัวเรือของเรือทุกลำ ชาวบ้านเชื่อว่แม่ย่านางจะเป็นผู้บันดาลโชคลาภหรือนำความหายนะมาสู่เรือและคนในเรือได้ ดังนั้นเพื่อให้เป็นสิริมงคล จะต้องมีการเช่นสรวงบูชา โดยเฉพาะเมื่อต่อเรือหรือทำเรือเสร็จแล้วเจ้าของเรือจะต้องทำพิธีทำขวัญเรืออัญเชิญแม่ย่านางมาสิงสถิตบนเรือทุกครั้ง การทำพิธีต้องเตรียมเครื่องเช่นบูชา ได้แก่อาหารต่าง ๆ ผ้าแดงและด้ายต่างสีเพื่อนำมาผูกที่หัวเรือ มีการจุดธูปบูชา จุดประทัด เจิมพระเจ้าห้าองค์ และเอาน้ำลูบหัวเรือ ชาวบ้านเชื่อว่าการทำพิธีดังกล่าวทำให้แคล้วคลาดจากภัยอันตรายทั้งปวงเพราะแม่ย่านางจะคอยดูแลและบันดาลโชคลาภ นอกจากนี้ยังเชื่อว่าจะต้องแสดงความเคารพต่อแม่ย่านางในขณะที่อยู่บนเรือด้วย เช่น ห้ามเหยียบหัวเรือ ห้ามเล่นบริเวณหัวเรือ ห้ามปัสสาวะรดบนเรือ ห้ามใส่รองเท้าลงเรือ เป็นต้น เพราะการกระทำดังกล่าวจะเป็นการลบหลู่ต่อแม่ย่านาง ทำให้แม่ย่านางลงโทษให้ผู้นั้นมีอันเป็นไปได้ ดังนั้นจึงต้องให้ความเคารพนับถือต่อแม่ย่านางทุกครั้งขึ้นบนเรือและออกเรือหาปลา

5) ความเชื่อเกี่ยวกับเทวดา

ชาวบ้านตำบลเกาะนางคำมีความเชื่อเกี่ยวกับเทวดาซึ่งเชื่อมโยงกับหลักศาสนาพุทธ โดยจะเล่าต่อ ๆ กันมาว่าเทวดาทั้งหลายจะมีพระอินทร์เป็นหัวหน้าหมู่เทวดาทั้งหลาย ในแต่ละปีพระอินทร์จะส่งเทวดาลงมาประจำยังโลกมนุษย์ เพื่อคอยดูแลรักษาและบันดาลให้มวลมนุษย์อยู่เย็นเป็นสุข โดยจะลงมาประจำยังโลกมนุษย์ตามปีศักราชของไทย นั่นคือช่วง 1 ค่ำเดือน 5 จนถึงแรม 15 ค่ำเดือน 4 ชาวบ้านจะทำพิธีต้อนรับการลงมาของเทวดาองค์ใหม่และส่งเทวดาองค์เก่า พิธีดังกล่าวเรียกกันว่า “การไหว้เทยมดา” มีการเช่นสรวงบูชาด้วยเครื่องเช่นสังเวศต่าง ๆ โดยชาวบ้านจะปลูกโรงพิธี 4 เสาด้วยกัน ในห่อมบ้านหนึ่ง ๆ จะร่วมกันทำพิธีไหว้เทยมดาด้วยกัน พิธีกรรมดังกล่าวนับว่าเป็นการแสดงความเคารพและระลึกถึงพระคุณของเทวดาให้ช่วยปกปักรักษาคุ้มครองรักษา และช่วยให้ผลผลิตทางการเกษตรของชาวบ้านงอกงามตลอดทั้งปี

6) ความเชื่อเกี่ยวกับพระภูมิเจ้าที่

การไหว้พระภูมิเจ้าที่ซึ่งหมายถึง การไหว้เทวดารวมไปถึงผีบรรพบุรุษต่าง ๆ ซึ่งเป็นผู้ดูแลรักษาสถานที่ดังกล่าว คอยปกป้องคุ้มครองภัยอันตรายจากภูตผีปีศาจอื่น ๆ และภัยอันตรายจากธรรมชาติทั้งปวง ในการทำเกษตรกรรมของชาวบ้านตำบลเกาะนางคำมีความเชื่อและความผูกพันกับพระภูมิเจ้าที่อย่างเหนียวแน่นมาแต่อดีตกระทั่งปัจจุบัน จึงเกิดพิธีกรรม “ไหว้เจ้าที่” ในขั้นตอนต่าง ๆ ในการทำเกษตรกรรม เช่น การทำนาเมื่อเริ่มแรกไถหรือแรกเก็บ ชาวบ้านมักจะไหว้เจ้าที่และปัจจุบันชาวบ้านที่ทำนาทุ่งโดยใช้พื้นที่ที่เคยทำนาข้าวมาก่อน ชาวบ้านจะมีพิธีขอขมาและเช่นสรวงบูชาพระภูมิเจ้าที่ด้วย นอกจากนี้ยังมีการไหว้เจ้าที่วัว – ควาย โดยเชื่อว่าวิญญาณของบรรพบุรุษวัว – ควาย และพระภูมิเจ้าที่จะคอยปกป้องรักษาให้วัว – ควายคลาดแคล้วจากภัยอันตรายต่าง ๆ และสามารถนำมาใช้งานได้เป็นอย่างดี โดยจะให้หมอปิธิกรรมในหมู่บ้านเป็นผู้ดำเนินพิธีกรรม การไหว้เจ้าที่จะนิยมไหว้ตั้งแต่ตอนเช้าจนถึงเที่ยง จะพยายามไม่ให้เลยเวลาเที่ยง และจะเลือกไหว้ในวันเสาร์และวันอังคาร ชั้นเตรียมการ ต้องเตรียมสิ่งของที่ใช้ในพิธีกรรม ได้แก่ ธูปเทียน หมากพลู ข้าวเหนียว ข้าวจ้าว (หุงสุกแล้ว) ปลายี่ห้อมีหาง กล้วย อ้อย ขนมถั่วงา ไข่ เป็ด หรือหัวหมูแล้วแต่ความเหมาะสม เหล้า 1 ขวด ธูปเทียน หมากพลู และหางคองซึ่งมีไว้ให้ผีระดับต่ำกิน หลังจากนั้นหมอปิธิกรรมจะเริ่มกล่าวนะโม ตามด้วยบทสวดชุมนุมเทวดา และกล่าวไหว้เจ้าที่ ซึ่งจะไหว้ตามลักษณะของพื้นที่ประกอบด้วย 6 ชั้น ได้แก่ การไหว้เทวดาชั้นบน การไหว้เทวดาชั้นดิน การไหว้พญานาค การไหว้ผีบรรพบุรุษ การไหว้เจ้าที่ป่าเขา และการไหว้นางธณี ซึ่งบทสวดมีดังนี้⁴⁴

๑ สิบนิ้วข้าไหว้ เทวาทังหลาย

ท้าวขัตตุคาม ท้าวกามเทพ

ท้าววิสุทท์ วิสุทท์ภิษสามล

ท้าวเวสสุวรรณ

แก่เทวาเป็นยุคพัน

ขอเทวานั้นมาได้กรุณา

ศักรู้อย่ามีมา

อันอยู่ชั้นบน

ทั้งท้าวสามล

ท้าวกุเหวนนุรณ

พระเจ้าฝากพระศาสนา

คูศิคูชอบประกอบทางธรรม

ข้าจะขอที่นั้งที่ตั้งปีนลา

ของจวินาศวินายสาย ฯ

⁴⁴ สังคม เกื้อหนุน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 40 หมู่ที่ 2 ตำบลเกาะนางคำ อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 13 กรกฎาคม 2543.

๑ สิบนิ้วข้าไหว้ เทวาทังหลาย

ไหว้ภูเขาลวง ภูเขาทั้งปวง

ข้าจักพรรณนาประกาศมาให้ได้ยิน

ข้าไหว้เทพรักษา

ไหว้แม่โพสพ

องค์พระเพชรสะหนุกัณฑ์

พระเสื่อเมืองเรื่องฉันทมณีเมขลา

ทุกแห่งแหล่งหล้า

อมฤตสังครา อีกรุงพาลี

คิดถวิลยินดี แต่งเครื่องบูชา

ปลูกเข่าเคหา

ปลูกผลพฤกษา

เทวดาทังหลาย

อย่าได้ถือโทษ

ขอถือกรรมสิทธิ์

เจ้าเรือนหญิงชาย

ทำมาค้าเกิดขอให้มิกำเหนิด

สะพันเสื่อผ้า

พูนมาปักใจ

แก้วแหวนเงินทอง

พูนมาก่ายกอง

ดียิ่งกว่าคน

โจรร้ายไม่ดี

ปรารถนาสิ่งใด

พูนมาบัคคด

เจ้าเรือนท่านแต่ง

ขององค์เทวา

ข้าจะขอที่นั้ง

ที่กินที่อยู่

ขอที่ปลูกถาด

อันอยู่ชั้นดิน

เคารพจบสิ้น

นับมาให้สิ้นในวันนี้นี้หนา

ดินไม้เครือวัลย์

เลี้ยงโลกทั่วจบ

พระมากุหี พระเพลิงทรงทัณฑ์

เป็นใหญ่ในสมุทร รักษามนุษย์

พระภูมิเจ้าที่ นางธรณีและคงคา

เจ้าเรือนท่านหา ข้ามาวันนี้

ข้าขอที่ดิน ตั้งบ้านฐานถิ่น

ขอที่ทำกิน

ขององค์เทวา

ท่านอย่าจึงโกรธ

เจ้าเรือนหญิงชาย

แต่นี้โดยหมาย

จงอยู่สนุกสบายคะเย็นใจ

ตั้งขึ้นเป็นใหญ่

วิ้วควายธัมมา

ขอให้มิโกใจ

สะพรรณเสื่อผ้า

อย่ารู้บกร่อง

ความไข้อย่ามี

อย่าได้ปะปน

อย่าได้ขัดสน

คุณจะดังจะหัวใจ

ถ้วนถึ้นนา

มาได้เห็นคุณ

ที่ตั้งข้างครุ

ที่นอนทั้งนั้น

เสื่อสาตสมสรรณ์

ขอที่กางกั้น

ขอที่ปูพรม

ข้าวเปลือกข้าวสาร

แต่สักสิ่งอัน

ฤกษ์ยามยามพลัน

อะ มะ ฤคคะ โลปา

อะมะฤคคะ โลเป

นะรินทันเท นะริจัจตสูง

โลเป จะเยปีปา

พาทา สาสะนัง

ชนะนะ สัมปันนัง

๑ สิบนิ้วข้าไหว้

เสด็จจะมาสู่

คาสีร์ตัน

ท่านทั้งสี่

มีมะ โน

นางเอื้อยและนางเอ

หกคนทั้งนั้นหนา

ข้าจะบูชาสังเว

เพียน ชนะนะสัมปันนัง ประริฎนชัตตุ

๑ สิบนิ้วข้าไหว้

ท่านผู้โถมจลาจ

นীরมิตรบิดตัว

อันอยู่ท่ามกลาง

ใต้ดินพระสุเมร

ในปีตติพิน

คามเดือนโดยถวิล

นึกถึงคุณทุกเวลา

คิดถึงภูพาน

มุ้งม่านเพดาน

คั้งวางทุกกลม

อย่ามีโทษแก่ตัวของข้า

วันนี้วันดีเป็นศรีแสงฉาน

ตัวข้าจะขอเชิญเทวดา

ชนะมาโลม้ง

ชนะเต สัตตุง

อะมะลิกคะ

อะมะลิกคะ โจเจจะ

สะสุพะเนียน

ประริฎนชัตตุ จะ มหาภูคา ฯ

เทวาททั้งหลาย

คาบุตรและยายบัตร

ยายพุดโธ

เป็นตราไซ

ท้าวจนา

เป็นเจ้าของที่แต่ก่อนมา

เชิญท่านมา

สาสะนัง สะสุกนะ

จะ มายาเทวดา ฯ

พระยานาค

อันอยู่ท่ามกลาง

เจ็ดหัวเจ็ดหาง

ในระหว่างแผ่นดิน

ท่านอยู่เป็นเกณฑ์

ผินหัวผินหาง

มนุษย์ทำกิน

วันนี้มีการ

ท่านทำวนาคา

ขอเชิญท่านมา
 บัตรพลีเต็มใจ
 สาธะนัง สะสุภพะเนียง
 ประริกษขันตุ

๑ สิบนิ้วข้าไหว้

ท้าวครอบครองที่
 ท้าวทรงตะบองทอง
 คูท้าวแดนไตร
 ทำการสิ่งใด
 อั้งโกรธา โกรธา
 ชื่นชมหันสา
 ร้องหัวกา
 ชื่นชมสบายใจ
 ท่านผู้มีฤทธิไกร
 รับเอาเครื่องเมรัย
 คัวข้าแต่งถวายบูชา
 ชะนะสัมปันนัง

๑ สิบนิ้วข้าไหว้

ชาวหอมีศรี
 ทรงเครื่องอาภรณ์
 ล้วนแก้วประพาน
 ผมเอื้อยเลื้อยดิน
 ระยับจับตา
 บวรชัชวาล
 ประดับเกษา
 ในฝูงมนุษย์ล้ำ
 หึงชายทุกคน
 กิดร้ายอกุศล
 ช่วยคุณมุคไต
 กิดถึงทรมไวย

รับเอาเครื่องเมรัย
 คัวข้าแต่งถวายบูชา
 ชะนะสัมปันนัง
 จะมหาเทวดา ฯ
 ท้าวกรุงพาลี
 ในป่าหิมพาน
 มือซ้ายถือบอง
 มนุษย์ทั้งหลาย
 ครันเห็นเป็นไป
 ถ้าว้าผู้ใด บูชาเต็มใจ
 ให้สิ่งให้พร
 หายความโกรธา
 วันนี้มีการคิดถึงภูพาน
 ขอเชิญท่านมา
 บัตรพลีเต็มใจ
 สาธะนัง สะสุภพะเนียง
 ประริกษขันตุจะมหาเทวดา ฯ
 นางธรรณี
 ระยับจับตา
 บวรชัชวาล
 ประดับเกษา
 คำผสมเครือนิล
 ทรงเครื่องอาภรณ์
 ล้วนแก้วประพาน
 มีคนล้ำเลิศ
 ในแผ่นดินพสุธา
 มนุษย์ทั้งหลาย
 หึงชายทุกคน
 วันนี้มีการ
 บัตรพลีเต็มใจ

ตัวข้าแต่งถวายบูชา	ศาสนัง สะสุพพะเนียน
ชนะสัมปันนัง	ปะริภณขันตุ จมะมหาเทวี ๑
ปุริมัตถิ สังกัสสะรัตโถ	
๑ เมื่อท่านกินแล้ว	ท่านจงไป
ท่านจงให้พรชัย	แก่ท่านเจ้าเรือน
ขอให้อยู่สถิต	ขอให้อยู่เสถียร
ขอให้มิตะปะ	ขอให้ชนะ
แก่คนเพียร	โอมปริภณขันตุสะวาหาย ๑
หลิโต ปัพพะตาโตวา	รุกขะโต ปติโคณะโร
อุโต ปะตัตถัง	ลักพะตติ - ตติ ๑

จบบทไหว้ภูมิ

ส่วนการไหว้เจ้าที่้ว - ถวาย เมื่อกล่าวณะโม 3 จบแล้ว บูชาพระรัตนตรัย

ขุนนมเทวดา แล้วจึงสวดบูชาเจ้าที่้วถวาย ตามบทสวดดังนี้

สิบนิ้วข้าประกาศพระยานาคราช อยู่ใต้บาดาลทุกองค์เทวามาเสวยสำราญ
 วันนีวันดี วันเสาร์วันคาร ช้าน้อยนมัสการ แก่ท่านทั้งปวง สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย
 เจ้าที่คอกวัว - ถวาย ข้าขอบวงสรวง เหล้าข้าวเปลือก ไร่ รูปเทียนทั้งปวง อย่าได้
 หนักหน่วง เลขห้ามเทวดา ภูมิมะภูมิโม รักษาประตู ทั้งซ้ายทั้งขวา พระภูมิที่คอก
 บอกปิ่นกันมา นางเอื้อยนางตุม นางโยนางมูม ช่วยคุ้มรักษา ตาแรคตาหู ข้างจัก
 บูชา แค้นเบื้องหน้า อย่ามีอันตรายให้ก่อฝูงใหญ่ ตกลูกต่อไป อย่าให้บันหลาย
 อย่าให้เฟริดพรายจำหมอจำควาญ ครั้นเวลาค่ำ ให้นางคุร่า ชักลูกจูงหลาน
 มาหลัดมาดอก อย่าให้ตกฟาน หมู่พวกบริวาร แห่ห้อมล้อมมา แม้นเที่ยวกิน ไกล
 กินทุ่งกินใส ในพงคงป่า ตกลูกสักตัว อย่ามีโรคา ตกโบกตกแบ้ จะทำขวัญตา
 ถ้าตกลูกเหมียวอย่าให้ง้อยเปลี่ย อย่าหักอย่าราน ทอดอกทอดุน ทอรั้วทอบ้าน
 ให้จำหมอควาน จำคอกจำโรง ให้รู้จักเจ้า คนอื่นอย่าเข้ามาได้ใกล้ฝูง ไร่เทพารักษ์
 เข้าหลักทั้งมูล ช่วยเกื้อช่วยหนุน ช่วยคุ้มรักษา เขาตั้งบวงพี ขึ้นน้ำลงท่า
 กันงูกันเสียมุนิเมขลา ช่วยกันรักษา สวัสดิ์มีชัย⁴⁵

⁴⁵ ถิ่นศิริวัฒน์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประสิทธิ์ บัวงาม เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 21 หมู่ที่ 3 ตำบลเกาะ

การไหว้ภูมิจะแตกต่างจากการไหว้เจ้าที่ตรงที่การไหว้ภูมิ จะไหว้เกี่ยวกับเทวดาที่รักษาบ้านเรือน อาคารสถานที่ต่าง ๆ จะทำพิธีกรรมในช่วงงานมงคล เช่น งานขึ้นบ้านใหม่ งานแต่งงาน ซึ่งสามารถจะทำพิธีในวันใดก็ได้ แต่ต้องเป็นช่วงบ่ายสี่โมงเย็นจนถึงค่ำ การทำพิธีกรรมจะต้องเตรียมสิ่งของเหมือนกับการไหว้เจ้าที่ แต่การกล่าวบทสวดจะต้องกล่าวสวดศุติพระผู้เป็นเจ้าแล้วตามด้วยบทสวดไหว้เจ้าที่ซึ่งกล่าวไว้แล้วข้างต้น

7) ความเชื่อเกี่ยวกับโนราลงครุ⁴⁶

โนราลงครุ เป็นการแสดงโนราเพื่อเชิญวิญญาณบรรพบุรุษที่เป็นโนรา ซึ่งเรียกว่า ตายายโนรา หรือ “ตาทหลวง” มาเข้าทรงลูกหลานที่เป็นคนทรง เพื่อแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ เพื่อความมีสวัสดิมงคลแก่ชีวิตครอบครัว หรือเพื่อแก้บนตามที่ได้อบนานไว้ ซึ่งมักเกี่ยวกับการประกอบอาชีพเกษตรกรรม การจัดให้มีโนราลงครุมักทำเป็นประจำ อาจเป็นปีละครั้ง ปีเว้นปี 3 ปีต่อครั้งหรือห่างกว่านั้น ทั้งนี้ยอมแล้วแต่ความสะดวกและความสามารถของผู้เป็นเจ้าของภาพ และแล้วแต่ความยินยอมผ่อนผันของ “ตาทหลวง” ที่เข้ามาทรงในครั้งก่อนนั้น แต่จะเลิกจัดรำโนราลงครุตลอดไปยอมไม่ได้ เพราะตายายโนราจะให้โทษ ทำให้เจ็บไข้ได้ป่วยต่าง ๆ นานา เจ้าภาพอาจเลือกเวลาแต่เหมาะ ๆ ดินฟ้าอากาศปลอดโปร่ง เช่น เดือน 5 เดือน 6 เดือน 9 ส่วนโรงโนราที่ใช้ลงครุทำเหมือนโรงโนราธรรมดา แต่ซีกที่โนราแต่งตัวปล่อยโล่งไม่ต้องมีฉากกันแต่อย่างใด ด้านทิศตะวันออกมีเครื่องเช่นเครื่องบูชา ประกอบด้วยบายศรีและดอกไม้รูปเทียน ตรงจั่วด้านทิศตะวันออกทำเป็นพาไลสำหรับตั้งศาลวางเครื่องบูชาและเครื่องสังเวศ ได้แก่ หัวหมู ไก่ เหล้า หมากพลู บุหรี่ ทุปเทียน ข้าวตอก ดอกไม้ ของหวาน ของลาว และมะพร้าวอ่อน รวมแล้วครบ 12 อย่าง ซึ่งเมื่อตาทหลวงเข้าทรงแล้วจะต้องขึ้นสำรวจเครื่องบูชาเหล่านี้ โรงโนราด้านทิศตะวันออกจึงต้องคาดไม้แทนบันได ส่วนซีกขวามือมีเทริด หน้าพราน และเครื่องแต่งตัวโนราแขวนไว้เป็นเครื่องบูชา

โนราที่จะเล่นลงครุได้ต้องมีความรอบรู้เรื่องพิธีกรรมในการรำลงครุเป็นอย่างดี คณะโนราจะเข้าประจำในวันพุธตอนเย็น และตามปกติจะสิ้นสุดรายการในวันศุกร์ตอนบ่ายหรือเย็น แต่ถ้าวันศุกร์ตรงกับวันพระทำพิธีไม่ได้ต้องหยุด และเลื่อนไปทำพิธีตาทหลวงและลาโรงหรือออกโรงในวันเสาร์ ในวันแรกจะมีการแสดงให้คนดู วันรุ่งขึ้นจะเป็นวันเริ่มพิธีลงครุ ในช่วงเช้าโนราจะรำไหว้ครุครึ่งวัน เรียกการรำตอนนี่ว่า “แต่งพอก” ในช่วงบ่ายจะเริ่มพิธีเชิญตาทหลวงเข้าทรง ตามปกติคนทรงมีประจำอยู่แล้ว หากคนทรงตายไปก่อนจะต้องเลือกคนทรงใหม่ ลูกหลานต้องมานั่งพร้อมหน้ากัน แต่งตัวเป็นคนทรงไว้ให้พร้อม คือ นุ่งผ้าโจงกระเบน คาดเข็มขัดเงินหรือนาก ผ้าสไบพาดไหล่ จะนั่งบนบ้านหรือในโรงโนราก็ได้ ทุกคนมีผ้าขาวคลุมเพื่อความสะดวกในการตั้งสมาธิ นายโรงโนราจะขับร้องบนเชือกครุ เชิญพ่อแม่ตายายซึ่งเรียกว่า “ตาทหลวง” มาเข้าทรง

⁴⁶ สว่าง สุวรรณโร. “โนราลงครุ.” ใน *สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่มที่ 8*. 2542. หน้า 3914-3919.

คาหลวงที่เข้าทรงมีหลายองค์ตามแต่สายตระกูลของตน แต่ที่ทุกตระกูลหรือเจ้าภาพทุกคนถือเป็นบรรพบุรุษร่วมก็คือ บูรพาจารย์ของโนรา ซึ่งโนราที่มาประกอบพิธีจะรู้ว่ามิใครบ้าง นั่นคือ คาหมอเฒ่า คาหมอเทพ และคาเทพสิงห จากนั้นก็จะเชิญตาขาย โнораของเจ้าภาพเอง การเชิญต้องเชิญมาเข้าทรงที่ละองค์ องค์เดิมต้องมัด (สัด) เสียก่อน จึงจะเชิญคาหลวงองค์ต่อไป ขณะร้องเชิญคาหลวงมาเข้าทรงคนตรีทำเพลงเชื้อ เมื่อเริ่มเข้าทรง คนทรงจะสั่น เรียกตอนนี้ว่า “จับลง” แต่ละองค์เมื่อจับลงแล้วจะขึ้นศาลเพื่อตรวจดูเครื่องบูชาแล้วลงมานั่งอมเทียน 3 ครั้ง อาจกินหมากหรือสูบบุหรี่ มีการซักถามกัน หมดปัญหาที่มัด คาหลวงที่เป็น โнораอาจไม่ขึ้นพาไล แต่จะขอเครื่องทรงมาสวมและร่ายรำตามแบบของโนรา

ในวันสุดท้ายของพิธีสังครุ เริ่มด้วยการเชื้อคาหลวงทุกองค์มาลงอีกครั้ง ในคนทรงเดิม มีการซักถามปัญหานั้นและพิธีที่จะมีในปีต่อ ๆ ไป จากนั้นมีการสร่งน้ำ ระหว่างเปลี่ยนเครื่องแต่งตัวอยู่ลูกหลานที่บนบานอะไรไว้ก็เตรียมตัวเก็บน พวกเปิด ไม้ หัวหมู สำหรับกับข้าว รวมทั้งเหล้า บุหรี่ จัดเตรียมไว้ในโรงโนรา เปลี่ยนเครื่องแต่งตัวเสร็จก็ถึงเวลาเสวย วิถีเสวยใช้เทียนขี้ผึ้งวน แล้วเอาเทียนเข้าปากจุดใหม่แล้ววนอีกจนครบอาหารทุกอย่าง เสร็จเสวยก็เป็นช่วงของผู้ที่บนรำ บนออกพราน มารำเก็บนกัน จากนั้นลูกหลานเข้าไปหมอบกราบคาหลวงขอศีลขอพร โดยทั่วกัน หลังจากนั้นโนราทำเพลงเซ็ดคนทรงก็มัด เป็นเสร็จพิธีเข้าทรง ส่วน โนรายังไม่เสร็จ ต้องร้อกรอบเพื่อส่งพ่อแม่ตาขาย และ ไล่ผีสาวที่พลอยเข้ามาผสมโรงกินของสังเวย หลังจากนั้นจึงจบพิธีทั้งหมด

8) ความเชื่อเกี่ยวกับผีฟ้า (อุบาทว์)

ผีฟ้าเป็นวิญญาณของเทพดาฝ่ายมารที่ก่อให้เกิดเหตุร้ายแก่พื้นที่ทำเกษตรกรรมในลักษณะต่าง ๆ เช่น ฟ้าผ่า ซึ่งชาวบ้านเกาะนางคำบางคนเชื่อว่าฟ้าผ่ามีอยู่ 2 ลักษณะด้วยกัน ได้แก่ ฟ้าผ่าร้อนหรือฟ้ารอก บริเวณที่โดนฟ้าผ่าร้อนจะมีรอยไหม้ ต้นไม้บริเวณนั้นจะเหี่ยว ต้นแดงเหมือนโดนน้ำร้อนลวก ส่วนฟ้าผ่าอีกลักษณะหนึ่งเรียกกันว่า ฟ้าขวาน ต้นไม้ที่ถูกฟ้าขวานจะเป็นรอยแยกหรือขาดออกจากกัน เหมือนโดนของมีคม บริเวณใดที่โดนฟ้าผ่าใน 2 ลักษณะดังกล่าวชาวบ้านจะเรียกว่า โดนอุบาทว์ฟ้าเป็นสิ่งไม่ดี จะต้องมีการทำพิธีกรรมเพื่อให้แคล้วคลาดจากเหตุร้ายต่าง ๆ ดังนั้นเมื่อเกิดอุบาทว์ฟ้าขึ้นในพื้นที่ใดแล้วจึงต้องให้ครุหมอปิธีกรรมในหมู่บ้านเป็นคนทำพิธีขับไล่อุบาทว์ บางคนอาจจะทำพิธีกรรมด้วยตนเองในขั้นต้น ซึ่งเรียกว่า “รับ” โดยนำหมากพลู รูปเทียนไปวางไว้บริเวณที่โดนฟ้าผ่า มีการกล่าวคำเพื่อตอบรับว่าหลังจากนี้จะประกอบพิธีกรรมให้ แล้วนำหมากพลู รูปเทียนมาเก็บไว้ในบ้าน เมื่อมีโอกาสจะต้องนำครุหมอมารับทำพิธีกรรมตรงบริเวณที่โดนฟ้าผ่าดังกล่าว ซึ่งอุบาทว์ที่เกิดขึ้นตามความเชื่อของชาวบ้านตำบลเกาะนางคำ เชื่อกันว่าลักษณะของอุบาทว์เกิดจากเทวดา 8 องค์⁴⁷ ได้แก่ พระอินทร์ พระเพลิง พระยม พระนารายณ์

⁴⁷ สังคม เกื้อหนุน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 40 หมู่ที่ 2 ตำบลเกาะนางคำ อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม 2543.

พระวรุณ พระพาย พระโสมราชและพระไพศรพนธ์ ซึ่งการกล่าวบทवादในพิธีกรรมจะกล่าวตาม
ขั้นตอนของอุบาทว์แต่ละองค์ คือ อุบาทว์พระอินทร์ อุบาทว์พระเพลิง อุบาทว์พระยม อุบาทว์พระ
นารายณ์ อุบาทว์พระวรุณ อุบาทว์พระพาย อุบาทว์พระโสม อุบาทว์พระไพศรพนธ์ และอุบาทว์เก้า
ได้แก่ พระอาทิตย์ จันทร อังคาร พุธ พฤหัส เสาร์ พระราหู พระเกตุ

9) ความเชื่อเกี่ยวกับเจ้าป่า

ชาวบ้านเชื่อว่าต้นไม้ สัตว์ป่า ตลอดจนสิ่งของต่าง ๆ ที่อยู่ในป่านั้นย่อม
มีเจ้าของคอยดูแลรักษา เจ้าของนั้นหมายถึงเจ้าป่า ซึ่งเป็นวิญญาณหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การที่ชาวบ้าน
เข้าไปตัดไม้ หรือหาของป่าจะต้องบอกกล่าวหรือขอจากเจ้าป่าทุกครั้ง

10) ความเชื่อเกี่ยวกับผีป่า

ผีป่าเป็นวิญญาณเร่ร่อนในป่า ชาวบ้านเชื่อว่าเมื่อเข้าป่าหากพบเห็นสิ่ง
ผิดปกติใด ๆ ห้ามทักหรือแสดงอาการตกใจกลัว เพราะสิ่งที่เห็นนั้นเป็นวิญญาณของผีป่า ถ้าผู้ใด
ทักหรือตกใจกลัวผีป่าจะเข้าสิงและตามหลอกหลอน จะต้องหาครุหมอมาทำพิธีขับไล่ผีให้ออกจึงจะ
หายเป็นปกติ

11) ความเชื่อเกี่ยวกับผีนางตะเคียน

ชาวบ้านเชื่อว่าไม้ตะเคียนเป็นไม้เนื้อแข็งสามารถนำมาใช้ประโยชน์
ในการสร้างบ้านเรือน ทำเครื่องเรือนและนำมาต่อเรือ การนำไม้ตะเคียนมาใช้หรือโค่นไม้ตะเคียน
จะต้องทำพิธีบวงสรวงขอขมาเสียก่อน จะทำให้เป็นสิริมงคลต่อผู้ที่นำไม้มาใช้

12) ความเชื่อเกี่ยวกับต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์

ต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวบ้านให้การเคารพ กราบไหว้สักการบูชา มักจะ
เป็นต้นไม้ใหญ่ที่มีอายุยาวนานเป็นต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ ชาวบ้านเชื่อว่ามีเทพารักษ์สิงสถิตอยู่ เมื่อเข้าป่า
พบต้นไม้ดังกล่าวจะต้องนำผ้าแดงไปผูกห่อที่โคนต้นไม้ นั้นให้เป็นที่รู้ว่าจะต้องเคารพบูชา ห้ามมิให้
โค่นรานต้นไม้ดังกล่าว ผู้ใดฝ่าฝืนจะถูกเทพารักษ์ลงโทษให้เจ็บไข้ได้ป่วยได้

13) ความเชื่อเกี่ยวกับผีพราย

ผีพรายเป็นผีที่ประจำท้องทะเล ชาวบ้านเชื่อว่าถ้านำเรือออกหาปลา
บริเวณที่ผีพรายอยู่โดยเฉพาะบริเวณที่เป็นวังน้ำวน จะถูกผีพรายทำอันตราย เช่น ยึดแขนขาผู้ที่อาศัย
อยู่ในเรือให้จมน้ำตาย หรือจมน้ำ ผู้ที่ตายบริเวณนั้นเชื่อกันว่าจะไปเป็นผีพรายแทนผิคนเก่า จึงทำให้
ชาวบ้านไม่กล้าเข้าไปหาปลาในบริเวณที่ผีพรายอยู่ แม้บริเวณนั้นจะมีสัตว์น้ำชุกชุมก็ตาม

3.1.2.2 ความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์

ไสยศาสตร์เป็นศาสตร์ที่เกี่ยวกับเวทมนตร์คาถา ประกอบด้วยคาถายู่อียงคง
กระพัน เครื่องรางของขลัง คาถาเมตตามหานิยม เสน่ห์ยาแฝด การลงเลขยันต์ การทำคุณ ในการทำ
เกษตรกรรมของชาวบ้านตำบลเกาะนางคำ ได้นำเรื่องของไสยศาสตร์เข้ามาเกี่ยวข้องกับผูกพันกับการ
ทำเกษตรกรรมซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1) ความเชื่อเกี่ยวกับโจ

โจ หมายถึง เครื่องรางของขลังที่เป็นเครื่องมือป้องกัน หรือทำให้เกิดอันตรายแก่คนที่มาลักขโมยผลไม้หรือสัตว์เลี้ยง โจมิใช้กันอยู่หลายชนิด สามารถแบ่งตามวัตถุประสงค์ในการใช้ได้ 2 แบบ คือ โจฝิ่งและโจหลอก โจฝิ่งจะเป็นโจที่ศักดิ์สิทธิ์ มีการลงอักขระเลขยันต์เวทมนตร์คาถา ทำโดยครูหมอ หรือคนเฒ่าคนแก่ที่มีเวทมนตร์คาถาเป็นผู้ทำ เชื่อกันว่าผลไม้ที่ลักขโมยไปจากต้นไม้ที่ใส่โจไว้ นั้น เมื่อนำไปกินจะทำให้ปวดท้อง อาจจะต้องถึงตายได้ ส่วนโจหลอกคือ โจที่ไม่ได้ลงเลขยันต์หรือคาถาอาคมไว้ ใคร ๆ ก็คิดเลียนหลอกขึ้นได้ แต่คนอื่นไม่รู้ว่าเป็นโจของจริงหรือโจหลอกขู่ไว้ รูปร่างของโจหลอก เช่น โจแขวน โจบอก โจพริก เป็นต้น

2) ความเชื่อเกี่ยวกับคาถาในการทำนา

ขั้นตอนการทำนาบางขั้นตอนชาวบ้านตำบลเกาะนางคำ ให้ความสำคัญต่อการทำพิธีกรรมตามเชื่อของคนที่ยึดถือกันจากบรรพบุรุษ เพราะเชื่อกันว่าจะทำให้ข้าวอุดมสมบูรณ์ ปราศจากศัตรูข้าวที่มาทำลาย และเป็นการบูชาพระแม่โพสพ ทำให้มีข้าวไว้เหลือกินเหลือใช้ได้ตลอด ซึ่งรายละเอียดแต่ละขั้นตอนของพิธีกรรมในการทำนามีดังนี้

- การแรกดำ ชาวบ้านเชื่อว่าก่อนที่จะทำการปักดำ ชาวบ้านบางส่วนจะทำการไหว้เจ้าที่ซึ่งในที่นี้ก็คือไหว้แม่โพสพ โดยใช้หมอปิธิกรรมมาทำพิธีบริเวณที่นา มีการเตรียมสิ่งของเพื่อเช่นไหว้⁴⁸ ได้แก่ รูปเทียน หมากพลู ข้าวเหนียว ข้าวจ้าว (หุงสุกแล้ว) ปลายี่ห้อมีหางกล้วย อ้อย ขนมหั่งงา ไก่หรือเป็ดหรือหัวหมูแล้วแต่ความเหมาะสม เหล้าและหางคอง หลังจากนั้นหมอมจะทำพิธีเฉพาะช่วงเช้าจนถึงเที่ยง ชาวบ้านบางคนจะคุดูฤกษ์ยามในวันแรกดำ บางคนมีการกล่าวคาถาแรกดำ โดยจะปักดำ 3 หลุม 7 หลุมหรือ 9 หลุมก็ได้แล้วแต่ความเชื่อของแต่ละคน และกล่าวคาถาในขณะที่ปักแต่ละหลุม คือ “ฤก ฤา ฤก ฤา” เมื่อปักครบจำนวนหลุมให้กล่าวคำว่า “ฤา” เหยหน้ำมองฟ้า” ซึ่งพิธีกรรมดังกล่าวมีความเชื่อว่าการให้แม่โพสพได้อยู่คู่แลข้าวกล้าในนาให้เจริญอุดม และช่วยป้องกันหนู แมลงและสัตว์ต่าง ๆ ที่จะมาทำอันตรายกับต้นข้าวและเป็นสิริมงคลแก่ตนตลอดไป

- การเก็บเกี่ยว แรกเก็บข้าวชาวบ้านบางคนจะต้องคุดูฤกษ์ยามก่อนเก็บข้าวเพื่อเป็นสิริมงคล โดยให้หมอปิธิกรรมในหมู่บ้านเป็นผู้ดูให้ หรือบางคนมีตำราสามารถดูเองได้ โดยควันข้างขึ้นข้างแรม เพื่อควว่าพระแม่โพสพเป็นอะไร หากเป็นสัตว์ซึ่งเป็นศัตรูข้าวจะเรียกว่า “ถูกระ” (วันไม่คีข้าวจะเสียหายจากสัตว์ต่าง ๆ) จะไม่เก็บ จะต้องคววันที่แม่โพสพเป็นมนุษย์ เช่น

⁴⁸ สังคม เกื้อหนุน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 40 หมู่ที่ 2 ตำบลเกาะนางคำ อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม 2543.

⁴⁹ เขียม เรืองแก้ว เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 46 หมู่ที่ 3 ตำบลเกาะนางคำ อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2543.

เป็นศาสำหรับจำศีล เมื่อเริ่มเก็บข้าวบางคนจะมีพิธีการแรกเก็บ เช่น การอุ้มเพื่อลงเก็บข้าว โดยดูจากตำราว่ามุมในแปลงนาคันไหนสามารถลงเก็บเป็นลำดับแรก หลังจากนั้นจะเก็บเวียนไปทางขวา บางคนจะต้องมีพิธีการขอขงข้าวก่อนเก็บ โดยรวบคันข้าว 3 กอ หรือบางคนรวบ 9 กอ⁵⁰ อาจจะต้องใช้สิ่งของในการทำพิธี⁵¹ เช่น อ้อย ย่านางหรือเชือกด้าย 2-3 สีไว้สำหรับมัดคอกข้าวที่รวบไว้แล้ว กล่าวว่า “น คัตถาหิ กิตติ กิตติ มานิ มามา พุทธรัตนัง ธัมมรัตนัง สังฆรัตนัง” เชื่อกันว่าเป็นการเรียกพระแม่โพสพให้มาอยู่ดูแลข้าวให้ข้าวอยู่ด้วยนานๆ และมีปริมาณมาก ๆ เมื่อรวบข้าวเสร็จแล้วจะมีการกล่าวคาถาแรกเก็บข้าว “อุมนะ คหิ โยนา เก็บไปข้างหน้า พูมาข้างหลัง ดิศัพท์แม่กุยง ดิศัพท์แม่กุยง” บางคนจะเก็บข้าวในแปลงนาแต่จะเว้นข้าวที่รวบไว้เก็บหลังสุดหรืออาจจะเก็บข้าวที่รวบไว้ก่อนแล้วค่อยเก็บข้าวที่เหลือในแปลงนา ข้าวที่รวบไว้ซึ่งเรียกว่า “ขวัญข้าว” เมื่อเก็บเสร็จแล้วจะใส่สอบนึ่งนำมาไว้ในเร็นข้าว (เร็นข้าว) ระหว่างนั้นห้ามมิให้พูดคุยกับใครในช่วงของการนำขวัญข้าวมาเก็บ หากจำเป็นต้องพูดคุยให้วางขวัญข้าวนั้นไว้ก่อน การทำพิธีกรรมแรกเก็บดังกล่าวถือว่าเป็นขั้นตอนที่ศักดิ์สิทธิ์บางคนจึงให้คนเฒ่าคนแก่ในหมู่บ้านเป็นผู้ทำพิธีแรกเก็บให้

- การดับข้าว ข้าวเลี้ยงที่เก็บเรียบร้อยแล้ว ชาวบ้านจะนำมาไว้บนเร็นข้าว ข้าวเลี้ยงจะได้รับการจัดไว้อย่างเป็นระเบียบ โดยการจัดวางเลี้ยงข้าวซ้อนเป็นชั้น ๆ เป็นรูปสี่เหลี่ยมตามลักษณะของเร็นข้าว แล้วนำขวัญข้าวมาวางไว้ตรงกลางชั้นบนสุด ซึ่งชาวบ้านตำบลเกาะนางคำเรียกขั้นตอนดังกล่าวว่า “การดับข้าวหรือการผูกข้าว” ซึ่งบางคนจะต้องดูฤกษ์ยามว่าวันใดเหมาะสมในระหว่างการดับแต่ละชั้นบางคนจะกล่าวคาถาว่า “พุทธรัตนัง ธัมมรัตนัง สังฆรัตนัง”⁵² หรือบางคนจะกล่าวเหมือนคาถาแรกเก็บ ซึ่งขึ้นอยู่กับความเชื่อของแต่ละคน การใช้คาถาและพิธีกรรมในการดับข้าวมีความเชื่อกันว่า ต้องการให้แม่โพสพช่วยดูแลข้าวให้ข้าวอยู่บนเร็นข้าวนาน ๆ ไม่ให้ข้าวหมักเร็วและช่วยดูแลข้าวให้ปลอดภัยจากสัตว์และสิ่งต่าง ๆ

⁵⁰ สงวน รอดรมย์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 33 หมู่ที่ 3 ตำบลเกาะนางคำ อำเภอบ้านแพะ จันทบุรี จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม 2543.

⁵¹ ลี้อ สุวรรณะ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 60 หมู่ที่ 3 ตำบลเกาะนางคำ อำเภอบ้านแพะ จันทบุรี จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2543.

⁵² คลี ชุมพวง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 40 หมู่ที่ 1 ตำบลเกาะนางคำ อำเภอบ้านแพะ จันทบุรี จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2543.

- การรื้อข้าวจากเร็นข้าว ชาวบ้านตำบลเกาะนางคำจะทำการ “รื้อข้าว” เป็นการนำเอาข้าวเลียงมาขนาด บางคนจะดูฤกษ์ยามในการรื้อข้าวจากเร็นข้าว ในขณะที่รื้อบางคนก็จะกล่าวคาถาไปด้วย คือ “รื้อข้าวไปข้างหน้า พุนมาข้างหลัง สัมปะติแม่ยัง สัมปะติแม่ยัง”⁵³ ซึ่งมีความเชื่อว่าการให้แม่โพสพช่วยให้ข้าวที่รื้อมาสามารถนำมาใช้รับประทานได้นาน ๆ ไม่หืนเร็วและไม่สิ้นเปลือง

นอกจากนี้ยังมีความเชื่ออีกว่า หากกินข้าวหกหรือข้าวเหลือจะทำให้ขวัญข้าว นั่นคือทำให้แม่โพสพไม่พอใจ อาจส่งผลให้การทำนาไม่ได้อีกด้วย

3) ความเชื่อเกี่ยวกับยันต์

ยันต์เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วยป้องกัน นก หนู แมลงและสัตว์ต่าง ๆ ชาวบ้านเชื่อว่ายันต์สามารถป้องกันสัตว์ต่าง ๆ ไม่ให้มากัดกินต้นข้าวในนาและพืชผักผลไม้ที่ปลูกไว้ ซึ่งยันต์ที่ชาวบ้านนำมาใช้มีหลายลักษณะด้วยกัน เช่น ยันต์กันหนู ยันต์กันปู ยันต์กันนก ยันต์รูปปลา อานนท์ ยันต์ลงอักขระบนใบตาล เป็นต้น

4) ความเชื่อเกี่ยวกับผ้าผูกหัวเรือ

ชาวบ้านเชื่อว่า ผ้าที่นำมาผูกหัวเรือจะต้องเป็นผ้าหลายสีหรือด้ายหลายสี แต่จะต้องมีจำนวนเป็นเลขที่เสมอ ให้นำผ้าดังกล่าวไปให้ครูหมอบเป็นผู้ปลุกเสกคาถา เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่เรือและเจ้าของเรือ ทำให้คลาดแคล้วจากอันตรายทั้งปวงและได้ปลาจำนวนมาก

5) ความเชื่อเกี่ยวกับการเจิมเรือ

เรือที่年新ใหม่ ๆ ก่อนจะนำเรือลงน้ำ ชาวบ้านเชื่อว่า จะต้องทำพิธีเจิมเรือโดยลงอักขระและเวทมนตร์คาถาไว้ที่หัวเรือ นั้น คือการเจิมพระเจ้าห้องค์ เพราะจะเป็นสิริมงคลแก่เรือ ทำให้ออกเรือหาปลาได้มาก และคลาดแคล้วจากอันตรายต่าง ๆ

3.1.2.3 ความเชื่อเกี่ยวกับโหราศาสตร์

โหราศาสตร์เป็นศาสตร์ที่มีการศึกษาเล่าเรียนและจดจำค่อ ๆ กันมา ซึ่งประกอบไปด้วยการทำนายโชคชะตาราศี ทำนายลักษณะวันเดือนปีในการประกอบกิจการต่าง ๆ และการดูฤกษ์ยาม ชาวบ้านตำบลเกาะนางคำมีความเชื่อและความผูกพันกับโหราศาสตร์อันเกี่ยวข้องกับการทำเกษตรกรรม มีรายละเอียดดังนี้

1) ความเชื่อเกี่ยวกับการดูฤกษ์ยาม

ชาวบ้านเชื่อว่าฤกษ์ยามดีจะเป็นสิริมงคลประกอบกิจการใดจะได้ผลดีในการทำเกษตรกรรมส่วนใหญ่จะดูฤกษ์ยามก่อนไม่ว่าจะเป็นการเพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์ การประมงหรือการป่าไม้ โดยเฉพาะในกรณีของการทำนาจะมีการดูฤกษ์ยามเกือบทุกขั้นตอน

⁵³ ถ้อย สวรรณะ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 60 หมู่ที่ 3 ตำบลเกาะนางคำ อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2543.

ซึ่งขึ้นอยู่กับความเชื่อของแต่ละคน เช่น ตั้งแต่แรกไถ หว่านกล้า ถอนกล้า ปักดำ ใส่ปุ๋ย แรกเก็บ ทำขวัญข้าว ช่อซัง เอาข้าวขึ้นลอม รื้อข้าวลงจากลอม ตลอดจนการนวดข้าว สีข้าวและนำข้าวไปขาย เป็นต้น ส่วนการดูฤกษ์ยามในการซื้อขายวัว-ควาย และสัตว์เลี้ยงต่าง ๆ ชาวบ้านเชื่อว่าจะต้องดูวันที่ดีเหมาะสมแก่การซื้อขายตามตำรา ซึ่งได้แก่ วันพุธ พญาวัน วันจรม วันทรุด ซึ่งเชื่อกันว่า วันพุธและพญาวัน เป็นวันดี หากเป็นวันจรม วันทรุดห้ามทำการใด ๆ นอกจากนี้ชาวบ้านยังมีความเชื่อเกี่ยวกับการดูฤกษ์ยามในการซื้อเรือ ต่อเรือและการออกเรือหาปลา เพราะฤกษ์ที่ดีจะเป็นสิริมงคลแก่เรือและเจ้าของเรือ สำหรับการดูฤกษ์ยามในการใช้ประโยชน์จากไม้ ก่อนที่จะไปตัดต้นไม้หรือโค่นต้นไม้ จะต้องดูวันดีข้างขึ้นข้างแรมเสียก่อน เช่น เชื่อว่าวันข้างขึ้นให้ไปตัดไม้ในวันดี ส่วนวันข้างแรมไปตัดไม้ไม่ได้ในวันคู่ นอกจากนี้ชาวบ้านบางคนจะเลือกตัดไม้ในวันเสาร์กับวันอังคาร เพราะเชื่อว่าเป็นวันแข็งเหมาะสำหรับการตัดไม้ และเพื่อความ เป็นสิริมงคลแก่ผู้ตัด

ในการดูฤกษ์ยามดังกล่าวชาวบ้านจะดูและเชื่อตามตำราว่าด้วยการดูลักษณะวันทั้งเจ็ด คือ วันอาทิตย์ วันจันทร์ วันอังคาร วันพุธ วันพฤหัสบดี วันศุกร์ และวันเสาร์ และจะดูตามลักษณะเดือนอ้าย เดือนยี่ เดือนสาม เดือนสี่ ไปจนถึงเดือนสิบสอง และลักษณะข้างขึ้นข้างแรมของแต่ละเดือน การดูฤกษ์ยามดังกล่าวชาวบ้านอาจให้พระสงฆ์ ครูหมอบเป็นผู้ดูฤกษ์ยามให้

2) ความเชื่อเกี่ยวกับการดูลักษณะวัว

ในอดีตชาวบ้านเลี้ยงวัวเพื่อไว้ใช้งาน โดยเฉพาะใช้แรงงานในการทำนา ดังนั้นชาวบ้านจึงมีความเชื่อเกี่ยวกับลักษณะที่ดีของวัวที่เลี้ยงไว้ใช้งาน คือ ลำตัวใหญ่ คอใหญ่ คร่อมใหญ่ ท้ายแบน โคนหางใหญ่ ขนหางดก หน้าโพขาว หางดอก หนอกพาดผ้าและขวัญวัว* จะต้องเป็นขวัญทูนข้าวปลูก ซึ่งจะขึ้นอยู่กับระหว่างเขาทั้งสอง วัวที่มีขวัญชนิดนี้เหมาะสำหรับใช้ไถนาทำนาได้ผลผลิตสูง

3.1.2.4 ความเชื่อเกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติ

ชาวบ้านเชื่อว่าปรากฏการณ์ธรรมชาติจะส่งผลเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน ซึ่งปรากฏการณ์ธรรมชาติอาจเกิดขึ้นเป็นประจำหรือเกิดขึ้นเป็นบางครั้ง ชาวบ้านมีความเชื่อว่าปรากฏการณ์ธรรมชาติที่เกิดขึ้นอาจส่งผลดีหรือร้าย ขึ้นอยู่กับปรากฏการณ์นั้น ๆ ด้วย จากการศึกษาพบว่าปรากฏการณ์ธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับการทำเกษตรกรรมมีดังนี้

* ขวัญวัว คือ ขนที่ขึ้นเวียนคล้ายรูปก้นหอยตามส่วนต่าง ๆ บนผิวหนังของวัว การเลือกวัวพันธุ์ไทยแท้ เพื่อไว้ใช้งานหรือเป็นวัวชน นอกจากดูรูปร่างลักษณะ สี เขา ฟัน หนอก คอ เท้า กีบหางและลำสิงค์แล้ว การเลือกขวัญก็เป็นเรื่องสำคัญ

1) ความเชื่อเกี่ยวกับเดือนเป็นจันทร์ (การเกิดจันทร์ปราภา)

ชาวบ้านเชื่อว่า เมื่อเดือนเป็นจันทร์ หมายถึง พระราหูอมพระจันทร์เอาไว้ จะต้องช่วยพระจันทร์โดยการขับไล่พระราหูให้คายพระจันทร์ออกมา โดยช่วยกันทำให้เกิดเสียงดังต่าง ๆ หรืออาจจะต้นไม้ผลทุกต้น เพราะเชื่อว่า จะทำให้ไม้นั้นมีผลตกและถ้าไม่ได้เกาะต้นไม้ผลต้นใด จะทำให้ต้นไม้ผลนั้นออกผลไม่ดี

2) ความเชื่อเกี่ยวกับฟ้าเหลือง

ชาวบ้านเชื่อว่าเมื่อเกิดฟ้าเหลือง ซึ่งหมายถึงเวลาที่ท้องฟ้ามีสีเหลือง จะทำให้เกิดลมพายุ

3) ความเชื่อเกี่ยวกับฟ้าแดง

ชาวบ้านเชื่อว่าเมื่อเกิดฟ้าแดง ซึ่งหมายถึงเวลาที่ท้องฟ้ามีสีแดงในตอนเช้าและตอนเย็น มีกุ่มชุกชุมตามคำกล่าวที่ว่า “ฟ้าแดงถูกกุ่ม”

4) ความเชื่อเกี่ยวกับเดือนแจ่มเดือนมืด

เชื่อกันว่าคืนเดือนแจ่มกุ่มปลาจะอยู่ลึกลงไปใต้น้ำ จึงต้องใช้เครื่องมือประมงที่คักจับในระดับน้ำลึกได้ ส่วนคืนเดือนมืดกุ่ม ปลาจะขึ้นมาอยู่บนผิวน้ำ สามารถใช้เครื่องมือสำหรับคักจับในระดับผิวน้ำ

5) ความเชื่อเกี่ยวกับน้ำขึ้นน้ำลง

ชาวบ้านเชื่อว่าน้ำขึ้นน้ำลงตามธรรมชาติจะส่งผลต่อการทำประมง ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับกรนำแหอวนมาวางให้ได้เวลาและสถานที่ที่เหมาะสม เพื่อให้สามารถคักจับปลาและสัตว์น้ำต่าง ๆ ได้ในปริมาณที่มาก

3.1.2.5 ความเชื่อเกี่ยวกับการถือเคล็ด

การถือเคล็ดเป็นเรื่องของการปฏิบัติให้ถูกต้องตามความเชื่อ เพื่อให้เกิดสิริมงคลแก่ผู้ปฏิบัติ ชาวบ้านตำบลเกาะนางคำมีความเชื่อเกี่ยวกับการถือเคล็ดที่เกี่ยวกับเกษตรกรรม ดังนี้

1) ห้ามทักทายหรือพูดคุยกับคนที่ทำการแรกเก็บหรือดับข้าวขึ้นลอม เพราะเชื่อว่าจะเกิดผลร้ายต่อผู้ดับข้าว ทำให้แม่โพสพโกรธ ทำนาไม่ได้ผล ห้ามทิ้งข้าวสุกหรือข้าวสารเรี่ยราด เพราะเชื่อว่าเป็นการดูหมิ่นคุณแคลนต่อแม่โพสพ ทำให้แม่โพสพโกรธ อันจะทำให้ทำนาไม่ได้ผลและจะไม่มีข้าวกิน ห้ามกินข้าวเหลือและหกรเรี่ยราด เพราะเชื่อว่าจะไม่รู้คุณค่าของข้าว ทำให้แม่โพสพเสียใจและโกรธ อันจะทำให้การทำนาไม่ได้ผล

2) การแรกไถควรเลือกวันแรกไถเป็นวันอาทิตย์ เพราะเชื่อว่าเป็นวันร้อน จะทำให้หญ้าตายรวดเร็วและตายหมด

3) การเก็บข้าวในนาจะต้องเก็บให้หมดทั้งแปลงนา เพราะเชื่อว่า ถ้าเก็บไม่หมดแม่โพสพจะเสียใจ อันจะทำให้การทำนาไม่ได้ผล

4) ห้ามนวดข้าวในวันสุกข์และวันพระ เพราะเชื่อว่าแม่โพสพจะเสียใจ

5) การนำหินจากเกาะหนู เกาะแมวมาวางไว้ในนา เชื่อว่าจะช่วยป้องกันหนูไม่ให้มากินข้าวได้

6) ห้ามข้ามคันนาหรือใช้คันนาทาบทุบตีสัตว์จะทำมาหากิน ไม่ขึ้นหรือทำกินไม่บังเกิด

7) การต่อเรือจะต้องต่อให้ขนาดของเรื่อนั้นตกเป็นเศษเสมอ เช่น 8 วา 1 คืบ หรือ 10 วา 2 ศอก เป็นต้น เพราะจะเป็นสิริมงคลแก่เรือและเจ้าของเรื่อนั้น

8) ห้ามพุดเป็นलगหรือพุดประชิดประชันในเวลาออกหาปลา เพราะเชื่อว่าจะทำให้อับโชคหรือขาดลาภ หรือประสบกับเคราะห์กรรมต่าง ๆ ได้

9) ห้ามข้ามเบ็ดตกปลาเพราะเชื่อว่าจะทำให้ปลาไม่ติดเบ็ด

10) ห้ามเล่นลูกนก เพราะเชื่อว่าจะทำให้ผู้เล่นนั้นต้องพลัดพรากจากพ่อแม่

11) เมื่อเข้าป่าห้ามตะโกนล้อเสียงตัวเอง เพราะเชื่อว่าจะทำให้เจ้าป่าหรือผีสงเทวดาโกรธ จะลงโทษให้พลัดหลงในป่า

12) การถ่ายอุจจาระหรือปัสสาวะในป่า เชื่อว่าเป็นการลบหลู่ต่อเจ้าป่าเจ้าเขา ตลอดจนเทพารักษ์ต่าง ๆ ที่สิงสถิตอยู่ ดังนั้นจะต้องบอกกล่าวขอขมาต่อเจ้าป่า เจ้าเขาเสียก่อน หากไม่ขอขมาจะทำให้ผู้นั้นถูกลงโทษให้เจ็บไข้ได้ป่วย หรือมีอันเป็นไปต่าง ๆ ได้

13) การตัดไม้หรือหาของป่าทุกครั้ง จะต้องบอกกล่าวต่อเจ้าป่าเสียก่อน เพราะเชื่อว่า เจ้าป่าเป็นเจ้าของทุกสิ่งทุกอย่างในป่า

14) เมื่อเข้าป่าห้ามพุดถึงภูตผีปีศาจและสัตว์ร้าย เพราะเชื่อว่าจะได้พบเห็นตามที่พุดถึงหรือทำให้อับโชคและประสบเคราะห์กรรมได้

3.2 วัฒนธรรมด้านสถาปัตยกรรม

วัฒนธรรมด้านสถาปัตยกรรม เป็นวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับสิ่งปลูกสร้างหรือถาวรวัตถุที่สามารถสะท้อนถึงรูปแบบวิถีชีวิตและระบบความคิดของชาวบ้าน อันเกี่ยวเนื่องในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมของชาวบ้านตำบลเกาะนางคำ จากการศึกษาพบว่าวัฒนธรรมด้านสถาปัตยกรรมที่เกี่ยวข้องกับการทำเกษตรกรรม มีหลายรูปแบบด้วยกัน คือ

3.2.1 เรินข้าวหรือเรินข้าว

เรินข้าวหรือเรินข้าว หมายถึง โรงเรือนที่สร้างไว้สำหรับเก็บข้าวเลียงโดยเฉพาะ ซึ่งจะยกพื้นสูงมีเสาค้ำยันอย่างแน่นหนามั่นคง เรินข้าวบางคนอาจสร้างแบบไม่มีฝาคัน ทำให้ระบายความร้อนได้ดี แต่ต้องมีตาข่ายกันนกและหนู และในฤดูฝนต้องทำฝาคันเพื่อกันฝนสาด

เรือนข้าวของครอบครัวที่มีนาไม่มากนักอาจเป็นหลังเดียวกันกับเรือนครัว โดยแบ่งเป็นคนละห้อง แต่ถ้าครอบครัวใดมีนามากมักปลูกเรือนข้าวแยกเป็นอีกหลังหนึ่งต่างหาก เรือนข้าวแต่ละห้องมักจัดลอมข้าวเพียงลอมเดียว ให้ขนาดลอมเต็มเนื้อที่ ลอมข้าวจึงมักเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าตามพื้นห้อง สำหรับหลังคาของเรือนข้าว ชาวบ้านนิยมนำจากหรือไบลานมาเย็บเพื่อมุงหลังคา

3.2.2 คุก

เป็นอีกรูปแบบหนึ่งของสถาปัตยกรรมภาคใต้ ที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของชาวนา เนื่องจากคุกเป็นโรงเรือนที่ต่อยื่นออกไปจากบ้านเรือน โดยต่อหลังคาและใช้ผาผนังเดียวกับตัวบ้าน หลังคาอาจใช้จากหรือกระเบื้องดินเผา จุดประสงค์ในการสร้างคุกเพื่อใช้สำหรับเป็นลานนวดข้าว ซ่อมข้าว เลี้ยงวัว-ควายและทำกิจกรรมต่าง ๆ ของครัวเรือน

3.2.3 โรงซัง

เป็นโรงเรือนสำหรับเก็บซังข้าว สร้างขึ้นอย่างง่าย ๆ ใช้วัสดุในพื้นที่นำมาสร้าง ทำเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขนาดของโรงซังขึ้นอยู่กับปริมาณของซังข้าวหรือฟางที่จะเก็บ หลังคามีลักษณะเป็นเพิงหมาแหงนหรือหน้าจั่ว มุงด้วยจาก ไบลาน หรือไบอลาโดนมาเย็บเป็นรูปปีกอี่ว (คล้ายปีกนกเหยี่ยว) ส่วนไม้ที่นำมาทำเป็นเสา อาจใช้ไม้เสม็ดหรือไม้เนื้อแข็งที่สามารถหาได้ในพื้นที่ สำหรับเสาโรงซังจะขึ้นเสาสี่เสาด้วยกัน พื้นยกสูงระดับเข่าหรือสะเอว เรียบด้วยฟากไม้กลมหรือไม้ไผ่ผาซิก ใช้ไม้ผูกกันฝาไว้ห่าง ๆ ชาวบ้านมักสร้างโรงซังไว้บริเวณหัวนาเพื่อเก็บซังข้าวไว้ให้วัวกินในช่วงหน้าฝนซึ่งหาหญ้าได้ยาก

3.2.4 หนา

หนา หรือ หน้า สร้างไว้เพื่อเป็นเพิงพักในบริเวณทุ่งนา รูปแบบของหนาจะสร้างอย่างง่าย ๆ โดยหลังคาใช้จากนำมามุงและเสาของหนาจะใช้ไม้เสม็ด ฝาที่กั้นมักนิยมใช้ไม้ไผ่นำมาสานเป็นฝากันหรือใช้จากที่เย็บเป็นแผง ส่วนใหญ่จะสร้างแบบยกพื้นโดยใช้ฟากไม้ไผ่ สำหรับฝากันเพียง 3 ด้าน ด้านหน้าจะไม้กั้นมักจะเปิดให้โล่ง จุดประสงค์ของการสร้างหนาเพื่อไว้พักผ่อนหลบแดดฝนของชาวนา และเป็นที่สำหรับรับประทานอาหารเช้าหรือเที่ยงในช่วงของการทำนา

3.2.5 คอกเลี้ยงสัตว์

ชาวบ้านตำบลเกาะนางคำส่วนใหญ่เลี้ยงสัตว์เกือบทุกครัวเรือน โดยเฉพาะการเลี้ยงเปิด ไก่ วัว ควาย สุกร แพะ ฯลฯ สัตว์ที่เลี้ยงไว้ส่วนใหญ่จะเลี้ยงแบบปล่อยตามธรรมชาติ ไม่ได้เลี้ยงเพื่อขายอย่างจริงจังหรือเป็นอาชีพหลัก การสร้างคอกสัตว์จึงสร้างอย่างง่าย ๆ ใกล้กับที่อยู่อาศัยเพื่อความสะดวกในการเลี้ยงดูรักษา และใช้วัสดุที่สามารถหาได้ง่ายในท้องถิ่นนำมาก่อสร้างคอกเลี้ยงสัตว์ รูปแบบที่สะท้อนวัฒนธรรมด้านสถาปัตยกรรมของคอกเลี้ยงสัตว์ ขึ้นอยู่กับชนิดของสัตว์ด้วยว่าเป็นสัตว์ชนิดใด หากเป็นสัตว์ปีก เช่น เป็ด ไก่ จะสร้างคอกแบบง่าย ๆ มีหลังคาพอกันฝน

อาจไม่มีฝักกันก็ได้ และอาจสร้างร้านหรือค่อไม้เป็นคอนไว้สำหรับให้ไก่นอนหรือวางรังให้แม่ไก่ไข่และฟัก ส่วนคอกเลี้ยงสัตว์ใหญ่ เช่น วัว ควาย ชาวบ้านนิยมสร้างไว้ใต้ถุนบ้านหรือบริเวณใกล้บ้าน โดยจะสร้างแบบง่าย ๆ สร้างด้วยไม้ไผ่ กลางคอกอาจมีหลังคาไว้สำหรับกันฝน โดยนำไม้เนื้อแข็ง เช่น ไม้ตาล โคนคมาทำเป็นลิ้มใช้สำหรับตอกเป็นสลักอย่างแน่นหนาบริเวณทางเข้าคอก เพื่อป้องกันโจรขโมย สำหรับช่วงที่ยุงชุมชาวบ้านบางคนอาจใช้คานำมาขึงไว้รอบคอกเพื่อป้องกันยุงกัดวัว-ควาย ส่วนคอกเลี้ยงสุกร ชาวบ้านนิยมสร้างไว้อย่างง่าย ๆ ใกล้บ้าน คอกสุกรจะต้องสร้างให้โปร่งโล่ง เพื่อให้อากาศถ่ายเทได้สะดวก และนิยมสร้างคอกแบบสี่เหลี่ยมผืนผ้า สำหรับหลังคาสามารถทำได้หลายแบบทั้งแบบเพิงหมาแหงนคือใช้หลังคามุงจาก หรือสร้างแบบใช้หลังคาสังกะสีหรือกระเบื้องดินเผา

3.3 วัฒนธรรมด้านประติมากรรม

วัฒนธรรมด้านประติมากรรม เป็นอีกวัฒนธรรมหนึ่งที่สามารถมองเห็นได้ชัดในลักษณะของงานปั้น หรือการแกะสลัก ซึ่งวัฒนธรรมด้านประติมากรรมที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพเกษตรกรรมของชาวบ้านตำบลเกาะนางคำ มีดังนี้

3.3.1 แห้วหลอกนก

เมื่อต้นข้าวเริ่มออกรวง นกจะมาจิกกินชาวบ้านต้องทำหุ่นไล่กา ซึ่งจะเรียกกันว่า “แห้ว” เพื่อหลอกนก โดยนำเอาหญ้าแห้ง กิ่งไม้ผูกให้มีลักษณะคล้ายคน นำเสื้อผ้าที่ไม่ใช้แล้วมาสวมไว้กับแห้ว นำไปแขวนไว้ในที่ ๆ นกหรือสัตว์หากิน เมื่อลมพัดแห้วหรือหุ่นไล่กาจะมีท่าทางไหว ๆ คล้ายกับไล่คนหรือสัตว์

3.3.2 เรือ

เรือที่ชาวบ้านตำบลเกาะนางคำใช้ ซึ่งสะท้อนลักษณะทางประติมากรรมที่เด่นชัดได้แก่เรือซุง ซึ่งทำมาจากไม้ซุง หรือไม้ขนาดใหญ่ เช่น ไม้ตะเคียนทอง ไม้พะยอม ไม้กะบาก ไม้ขนุนป่า ไม้ซาง ไม้ยาง เป็นต้น วิธีซุงเรือ หลังจากโค่นไม้ให้ลึมหักกับดินทิ้งไว้ ก่อนซุงจะต้องจักไม้ซุงที่ตัดได้ขนาดแล้ว ขึ้นวางบนหมอนไม้ อัดลึมหักไม้ให้ไม้ซุงเคลื่อนไหวหรือลื่นได้ แล้ววัดขนาดตีเส้นร่างโครงสร้าง โดยแบ่งส่วนของเรือออกเป็น ส่วนหัว ส่วนกลางลำ และส่วนท้ายเรือ ซ่างซุงเรือส่วนใหญ่ถือเคล็ดว่าหัวเรือต้องเป็นส่วนที่อยู่ทางโคนต้นไม้ เพราะถ้าเป็นส่วนปลายของต้นไม้ซึ่งมีกิ่งก้านสาขามากทำหัวเรือ การใช้เรือจะมีอุปสรรคท่ามาค้าขายหรือทำการงานไค้มักไม่คล่อง การซุงเรือจะใช้ขวานปลิวซุงตามแนวเส้นกลางลำเป็นร่องลึกเกือบถึงระดับท้องเรือ เว้นส่วนหัวและส่วนท้ายเรือไว้ด้านละประมาณ 1 สอกเป็นอย่างน้อย ใช้ขวานซุงลั้งเข้าไปให้กลางจนถึงส่วนหัวและส่วนท้าย ค่อยจากนั้นใช้ขวานจิบถากจับแนวแคมไปตลอดหัวและท้าย หลังจากนั้นใช้ขวานถากพื้นแต่งเป็นหัวเรือและท้ายเรือให้หัวเขคสูงขึ้นกว่า แบนกราบเรือพอดูงามแล้วตะแคงท่อนซุง

พันแต่งด้านข้างให้โค้งไปหาหัวและท้ายเรือ เมื่อได้รูเรือด้านข้างแล้วก็คว่ำเรือลง ใช้ขวานพันแต่งเป็นท้องเรือด้านนอก การกำหนดความหนาของเรือ ใช้เหล็กบิดเจาะรูมาจากด้านนอก โดยมีแท่งไม้สวมรองปลายเหล็กบิดไว้ เพื่อบังคับให้รูมีความลึกเท่ากัน เรียกว่า “การวัดส่วนพันรูถูดัน” โดยเจาะให้ห่างกันประมาณ 1 สอก ต่อ 1 รู แต่ละรูมีความลึกประมาณ 3 นิ้ว แล้วใช้พุกอุดไว้ เช่น ใช้ไม้ระกำทำพุกเพื่ออุดหาระดับรูถูดัน จะทำให้สามารถขุดเรือมีความหนาเท่ากันตลอดทั้งลำ

ขั้นต่อไปทนายเรือขึ้น เอน้ำมันยางขโหลมในท้องเรือให้โชกแล้วเอาไม้กลมมาผูกขึ้นขณะคาบคอเรือไว้ทั้งหัวและท้ายแล้วคว่ำเรือลง ก่อไฟรมให้ท้องเรือร้อนระอุ แล้วทนายลำเรือขึ้นเอาท่อน ไม้ขนาดจากสันไปหายาววางค้ำแคมเรือทั้งสอง ตีไม้ขวางแคมเพื่อถ่างแคมเรือที่มีช่องเพียงตีบเศษให้ถ่างกว้างออกไปทีละน้อย เรียกขั้นตอนนี้ว่า “เบิกปากเรือ” งานขั้นต่อไปเป็นการตกแต่งรายละเอียดใช้กะมะหรือขวานลากให้เรียบ ต่อจากนั้นเป็นการใส่กงเรือ โดยเลือกไม้ที่มีความโค้งเป็นรูปกงเรืออยู่แล้วมาปรับแต่ง โดยใช้ลูกสักกร้อยี่ดระหว่งกงกับท้องเรือและแคมเรือ หลังจากนั้นจะต้อง “ลาพอน” โดยการใช้น้ำมันยาง ชันผง ผสมกับปูนแดงคลุกหมัน (ผ้าขี้ริ้วหรือเปลือกเสมีด) ตอกอัดตามรอยแตกแล้วใช้น้ำมันยางผสมด้วยปูนแดงเล็กน้อย ขโหลมให้ทั่วทุกส่วนของเรือทั้งด้านนอกและด้านใน ปล่อยทิ้งไว้จนแห้งสนิท แล้วนำเรือออกมาใช้งานได้

3.3.3 โฉ

โฉ เป็นเครื่องมือป้องกันการลัดขโมยผลผลิตทางการเกษตร เช่น ผลไม้ ตลอดจนกระทู้ว้ว ควาย เป็ด ไก่ และอื่น ๆ โดยทั่วไปการทำโฉเพื่อป้องกันคนไม่ให้ลักขโมย เนื่องจากมีความเชื่อถือกันมาแต่โบราณว่าโฉเป็นของศักดิ์สิทธิ์ จึงทำให้คนเกรงกลัวไม่กล้าลองดี ลักษณะของโฉที่ทำกันไว้นั้นมีรูปแบบหลากหลายกันออกไป ซึ่งสามารถสะท้อนรูปทรงด้านปฏิมากรรมได้ค่อนข้างชัดเจน รูปแบบของโฉ มีลักษณะดังนี้

3.3.3.1 โฉฝั่ง

เป็นโฉที่ใช้หม้อดินเผาใหม่ ใช้ปูนกินหมากป้ายเขียนข้างหม้อเป็นรูปยันต์ แล้วนำของใส่ไว้ในหม้อ คือ ไม้ที่สัปหรือใช้แทงแวงไฟ แวงศพขณะเผาผี แล้วเขียนยันต์โจลงบนผ้าหรือกระดาษใส่ไว้ในหม้อ แล้วนำหม้อไปฝังใต้ต้นไม้ หลังจากนั้นมีการท่องคาถา

3.3.3.2 โฉแวน

เป็นโฉที่ใช้ไม้โกลศพ ความยาวประมาณ 1 คืบ มาลงเลขยันต์ตามตำรา แล้วเสกด้วยมนต์คาถา เสร็จแล้วนำไปแวนไว้กับกิ่งไม้

3.3.3.3 โฉควายธนู

การทำโฉโดยปลูกเป็นโรงยกพื้นที่เสาขนาดเท่าศาลพระภูมิ ทำหลังคามีฟ้ามิดชิด ด้านหน้าเปิดไว้ ใช้ดินผสมกับขี้ผึ้งปั้นเป็นรูปวัว หรือควาย แล้วลงยันต์ตามตำราปลูกเสกเช่น หญ้าให้กินทุกวันอังคารและวันเสาร์

3.3.3.4 โจบอก (กระบอ)

ทำกับไม้ไผ่ที่ตายทั้งลำ ตัดมาปล้องหนึ่งโดยตัดหัวตัดท้ายเอาข้อออกให้ลำรูทะลุตลอด นำมาเจาะรู 4 รู ข้างกระบอทั้ง 4 ด้าน โดยรอบใช้ไม้ไผ่เหลากลมเสียบตามรูที่เจาะปลายไม้ก็จะทะลุทั้ง 4 ทิศ ในรูกระบอจะเป็นรูปกากบาท หาด้าขาวมา 2 ผืน ลงเลขยันต์อักษรตามตำรา จากนั้นเอาผ้าห่มปิดปากโถทั้ง 2 ด้าน แล้วใช้ปูนกินหมากวงรอบกระบอพลางว่าคาถาแล้วใช้เชือกกล้วยผูกทำสาย นำไปแขวนไว้ที่ต้นไม้

3.3.3.5 โจอพร

เป็นโถที่ทำด้วยกะลามะพร้าว โดยนำกะลามะพร้าวที่ผ่าซีกตัวผู้ขนาดเดียวกันมา 2 ผ่า หรือผ่าเดียวก็ได้ ประกะบให้ปากติดกัน ใช้เชือกกล้วยร้อยรูทั้ง 2 ผ่าเข้าด้วยกันข้างในใส่ยันต์เอาไว้ ข้างกะลามะพร้าวด้านนอกใช้ปูนป้ายเป็นรูปกากบาทยาว 3-4 แห่ง พร้อมกับว่าคาถา เสร็จแล้วนำไปแขวนกับกิ่งไม้ไม่ให้ใครเห็นได้ง่าย

3.3.3.6 โจอต

ใช้เส้นผมหรือเชือกเส้นเล็ก ๆ ผูกครึ่งผีที่เรียกด้วยคาถาอาคมเอาไว้ แล้วผูกเข้ากับตะปู ตอกตะปูนั้นไว้ที่ต้นผลไม้

3.3.3.7 โจอหล

เป็นโถที่ไม่ได้ลงคาถาอาคม เป็นโถที่สร้างขึ้นเพื่อหลอกหรือขู่ไว้ ส่วนใหญ่จะทำเป็นโจพร ใช้กะลามะพร้าวผ่าเดียว นำปูนขีดดินกาพือเป็นเครื่องหมาย นำไปแขวนทิ้งไว้

3.4 วัฒนธรรมด้านหัตถกรรม

3.4.1 สอบนึ่ง

สบอนึ่ง เป็นอีกรูปแบบหนึ่งของหัตถกรรมที่ชาวบ้านสร้างขึ้นเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยเฉพาะการทำนา ลักษณะของสบอนึ่งจะเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสใช้กระจูดนำมาสาน โดยให้พื้นหรือก้นกระสอบมีสี่มุม แล้วสานให้ตัวกระสอบยาวขึ้นมาประมาณ 1 สอก - 2 สอก แล้วเม้นริมปากกระสอบ

3.4.2 แส

แส หรือ สาแหกร เป็นเครื่องมือเครื่องใช้ที่ทำมาจากหวาย หรือสามารถทำด้วยไม้ไผ่ โดยใช้หวายนำมาทำเป็นโครงให้ฐานเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสผูกขึ้นเป็นมุมสี่มุม ใช้คู่กับกันหาบ

3.4.3 แขง

แขง หรือ กระแขง เป็นเครื่องบังแดดฝนใช้ใบเตยหรือใบลานมาเย็บเป็นแผง ถ้าใช้สำหรับกันจะเย็บเป็นแผงเดียว ถ้าใช้มุงกันแดดฝนจะเย็บเป็น 3 แผงต่อขนานกันให้ริมของแถบกลางซ้อนทับแถบริมทั้งสอง แล้วแบ่งครึ่งแผงกลางหักพับเป็นสันหลังคาทั้งแขง

3.4.4 เปี้ยว

เปี้ยว มีลักษณะเป็นรูปกรวยทรงกลมยอดแหลมคล้ายหมวกไว้สวมบนศีรษะเพื่อป้องกันแดดฝน การทำเปี้ยวต้องใช้ใบยอดจาก ใบศาลโคนหรือใบลาน นำใบมาคลี่แล้วซ้อนทับกันให้แผ่โคขรอบเป็นแฉกรัศมี ให้ปลายมีลักษณะคล้ายพัดคถี่ แล้วใช้เชือกร้อยเย็บให้รอบทั้งขอบริมส่วนด้านใน ทำรังเปี้ยวโดยใช้หวายขดเป็นวงกลมเท่าศีรษะแล้วเย็บให้ติดกับตัวเปี้ยว

3.4.5 สาด

สาดหรือสาดจุด หมายถึง เสื้อที่ใช้ปูรองนั่ง ชาวบ้านส่วนใหญ่จะทำไว้ใช้เอง โดยใช้กระจูดหรือค้ำ และคู้ม นำมาสานเป็นลวดลายต่าง ๆ เช่น ลายสอง ลายสาม ลายสี่ ลายลูกแก้ว ลายดอกจันทน์ ลายพัด ลายดอกพิกุล ลายดอกไม้ เป็นต้น แล้วแต่ความสามารถของแต่ละคน

3.4.6 เจ็ย

เจ็ย เป็นภาชนะจักสาน ทำจากไม้ไผ่หรือเปลือกนอกจากทางสาธุ หรือเปลือกต้นคู้ม เจ็ย มี 2 แบบ คือ แบบที่หนึ่งปากผายกลม มีลักษณะคล้ายกระด้ง ก้นแบนขอบกลม มี 2 ชนิด คือ เจ็ยดี เป็นเจ็ยที่สานดอกซิด อีกชนิดหนึ่งคือ เจ็ยห่าง เป็นเจ็ยที่สานดอกห่าง ส่วนแบบที่สองคล้ายกับแบบแรกแต่ท้องโค้งลึก ใช้สำหรับซ้อนหรือคักกุงปลา

3.4.7 คั้ง

คั้ง หรือ กระคั้ง เป็นภาชนะจักสาน มีลักษณะแบนขอบกลมมีหลายขนาด นิยมใช้ในการผัด ร่อน ข้าวเปลือก ข้าวที่ผ่านการซ้อมแล้ว หรือไว้สำหรับตากสิ่งของ วัสดุหลักที่ใช้ทำคั้งได้แก่ ไม้ไผ่และหวาย ไม้ไผ่ที่ใช้ นิยมใช้ คือ ไม้ไผ่สีสุกมากกว่าไม้ไผ่ชนิดอื่น

3.4.8 ครกสีข้าว

ลักษณะของครกสีเป็นรูปทรงกระบอกที่สานขัดขึ้นด้วยไม้ไผ่ ส่วนปากตอนบนผายออกเล็กน้อย แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ส่วนล่างตั้งอยู่บนขาไม้รูปกากบาท ภายในอัดแน่นด้วยดินเหนียวที่ผสมแล้ว มีไม้แบน ๆ เป็น ฟันล่าง ฟันสลับรอบแกนไม้กลมที่โผล่สูงขึ้นมาเรียกว่าโค ทำจากไม้โกงกาง มีส่วนที่สานเสริมรอบ ๆ ด้านข้างยกขอบขึ้นมาเป็นกระเปาะค้ำเป็นช่องสี่เหลี่ยมสำหรับให้ข้าวที่สีแล้วไหลออก ส่วนบนมีไม้ทรงสี่เหลี่ยมสอดตามแนวเส้นผ่านศูนย์กลางได้ระดับยื่นออกนอกตัวครกทั้งสองข้าง เรียกว่าแขนหรือมือ ตรงกลางไม้นี้จะสวมรับกับโคพอดี ภายในส่วนบนนี้อัดด้วยดินเหนียวผสมแล้ว และมีไม้แบน ๆ ฟันสลับเป็นฟันบน จากขอบปากที่ผายออกจะเว้าลึกลงเป็นรูปกรวยผ่านทะลุลงไปรอบ ๆ โคของส่วนล่าง บริเวณที่ใช้ไม้ไผ่สานชาวบ้านนิยมนำมูลวัวมาทาเพื่อให้ครกสีมีความคงทนป้องกันมอดหรือแมลงทำลายได้

3.4.9 สุ่ม

สุ่ม เป็นเครื่องมือจับปลาชนิดหนึ่ง มีรูปทรงสูงกลมตรงกลางป่อง ปากผายออกกว่าตรงกลางเล็กน้อย ความสูงของสุ่มปลาประมาณ 60-70 เซนติเมตร ส่วนบนสุดมีลักษณะเป็นรูกลง

สุมทำจากไม้ไผ่ที่ค่อนข้างแก่ โดยใช้เลาวัลย์หรือลวดไม้นำมาทำเป็นทรง ขดให้เป็นวงกลมแล้วใช้ไม้ไผ่ที่เตรียมไว้เป็นซี่ ๆ นำมาวางรายรอบแล้วใช้หวายพันซี่สุมให้แน่นติดกับทรง

3.4.10 ข้อง

ข้อง เป็นเครื่องจักสานชนิดหนึ่ง ใช้เป็นเครื่องมือจับหรือใส่สัตว์น้ำ เช่น ปลา ปู หอย กบ เขียด ลักษณะของข้องที่ชาวบ้านตำบลเกาะนางคำนิยมใช้ มีลักษณะข้องกลมป่องกลาง สานด้วยไม้ไผ่ผูกตามโครงเป็นรูปท่อน ปิดหัวหรือส่วนหน้าตัดทั้งสองด้านด้วยไม้กระดานหรือกะลามะพร้าว ตรงกลางตัวข้องทำเป็นช่องสี่เหลี่ยม ทำฝาปิดด้วยไม้ ด้านหน้าตัดเจาะรูทั้งสองด้าน ร้อยเชือกเป็นสายสะพายข้อง

3.5 วัฒนธรรมด้านจิตรกรรม

วัฒนธรรมด้านจิตรกรรมที่สะท้อนเกี่ยวกับการทำเกษตรกรรมของชาวบ้านตำบลเกาะนางคำ มีให้เห็นไม่มากนัก หน้าบัน เป็นจิตรกรรมรูปแบบหนึ่ง ชาวบ้านใช้เรียกหน้าจั่วของอาคารทางศาสนา เช่น อุโบสถ วิหาร โรงธรรม ลักษณะของหน้าบันจะทำเป็นรูปสามเหลี่ยมปิดอยู่ที่ด้านตัดของหลังคาอุโบสถ วิหาร มักมีลวดลายประดับ หากหน้าบันทำด้วยไม้จะมีการแกะสลักลวดลาย หากหน้าบันทำด้วยปูนปั้น จะมีการทำลวดลายเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับคติความเชื่อทางศาสนา วรรณคดีและลวดลายตามแบบประเพณีนิยมในสมัยนั้น ๆ ส่วนหน้าบันที่พบในตำบลเกาะนางคำ ช่วงที่เป็นผู้ทำหน้าบันจะไม่ใคร่คนในพื้นที่ ส่วนใหญ่จะเป็นช่างมาจากภาคกลาง หรือช่างในพื้นที่ใกล้เคียง เช่น สทิงพระ ระโนด

3.6 วัฒนธรรมด้านวรรณกรรม

วัฒนธรรมด้านวรรณกรรม ประกอบด้วย คำานานชุมชนหรือสำนวนต่าง ๆ รวมไปถึงบทเพลงร้องเรือ ซึ่งวรรณกรรมที่สะท้อนเรื่องราวอันเกี่ยวข้องกับการทำเกษตรกรรมของชาวบ้านตำบลเกาะนางคำ ประกอบไปด้วย

3.6.1 คำานานชุมชน

3.6.1.1 คำานานของบ้านเกาะนางคำ

จากคำบอกเล่าของชาวบ้านตำบลเกาะนางคำ ซึ่งเป็นเรื่องเล่าต่อ ๆ กันมา บางคนสันนิษฐานว่าเป็นคำานานเดียวกันกับเกาะสี่เกาะห้า โดยมีนางคนหนึ่ง บางคนบอกว่า⁴⁴ เป็นนางห้วมวตุกของดาโศยายโสที่อยู่แถวบ้านคูซุด อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา ได้ตกลงแต่งงานกับพ่อค้าสำเภารจีนแล้วพากันไปอยู่เมืองจีน นางห้วมวตุกคิดถึงบ้านเกิดจึงเดินทางโดยเรือสำเภาระหว่างทางเรือแล่นมาค้าลงที่เกาะแห่งหนึ่ง เรียกเกาะนี้ว่า “เกาะนางคำ” ต่อมาเรียกเพี้ยนเป็นเกาะนางคำจนถึงปัจจุบัน ต่อจากนั้นจึงไปนอนพักที่เกาะแห่งหนึ่ง เรียกเกาะนั้นว่า “เกาะบรรทม”

⁴⁴ ทิพวัลย์ พิชะกุล. “เกาะสี่เกาะห้า: นิทาน,” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่มที่ 2, 2542, หน้า 543-544.

ต่อมาเรียกเพี้ยนเป็นเกาะทม ชาวบ้านในตำบลเกาะนางคำส่วนใหญ่ยังไม่แน่ชัดตามตำนานว่า นางในที่นี้เป็นใคร มาจากที่ใด บางคนบอกว่า มีนางผู้หนึ่งชื่อว่า “นางหอม”⁵⁵ เดินทางมาจากบ้านท่า นางหอม จังหวัดสงขลา แล้วเดินทางมาค้าที่เกาะแห่งนี้ จึงเรียกว่า “เกาะนางคำ” แล้วเพี้ยนมาเป็น เกาะนางคำนั่นเอง

3.6.1.2 ตำนานของบ้านท่าเนียน

ชาวบ้านตำบลเกาะนางคำเล่ากันว่า บริเวณบ้านท่าเนียน เมื่อก่อนบริเวณนี้จะมี ดินเนียนใหญ่ ซึ่งเป็นจุดเด่นในบริเวณนี้ ชาวบ้านจึงเรียกกันว่าบ้านท่าเนียน

3.6.1.3 ตำนานบ้านเกาะขวน

ในอดีตบ้านเกาะขวนเป็นพื้นที่ป่าดงดิบ มีดินขางใหญ่หลายคัน ทำให้มีผึ้งซึ่ง มาจากป่าค้ำน้ำทางทิศตะวันตก เข้ามาทำรังจนมีขวนผึ้งอยู่มากมาย และผึ้งจะมาทำรังทุกปี ชาวบ้าน จึงเรียกบริเวณนี้ว่า บ้านเกาะขวน ขวนในที่นี้จึงหมายถึง ขวนผึ้งนั่นเอง

3.6.1.4 ตำนานบ้านเกาะแกง

ชาวบ้านบอกว่าบ้านเกาะแกงเป็นตำนานเดียวกับเกาะสี่เกาะห้า คือ มีคยาชาย สองหัวเมียกับลูกสาว ชื่อว่า นางห้วมย ส่วนตากับยายชื่อว่า ตาไสยายไส อยู่มาวันหนึ่งมีพ่อค้าสำเภามาจากจีนได้เดินทางผ่านมาพบนางห้วมยจึงสู่ขอนางจากยายไส แล้วพากันไปอยู่เมืองจีน เมื่ออยู่กันหลายปี นางห้วมยคิดถึงบ้านเกิด จึงเดินทางโดยเรือสำเภามา ไสยายไสได้ค้าข้าวเฒ่าใส่สอบนั่งเตรียมไว้รับ ลูกสาว แต่พอลูกสาวเห็นพ่อแม่แต่งตัวรุ่มร่าม นางห้วมยเกิดความละอายหัว จึงทำที่ไม่รู้จักพ่อแม่ สั่งให้นายสำเภามาออกเรือจากท่า คายายทั้งสองเกิดความเสียใจ ได้เทข้าวเฒ่าลงริมทะเล ข้าวเฒ่า กลายเป็นดิน เรียกว่า ดินข้าวเฒ่า หลังจากนั้นคยาชายจึงตรอมใจตายกลายเป็น “เกาะยายไส ตาไส” ก่อนตายได้สาปแช่งไว้ว่า ขอให้เรือที่แล่นไปกลางทะเลให้พายุจมลง เรือนางห้วมยแล่นได้ไม่นานก็ ถูกพายุพัดล่มลง คนบนเรือถึงแก่ความตาย สิ่งของต่าง ๆ จมน้ำกระจัดกระจาย กลายเป็นเกาะต่าง ๆ คือ นายสำเภา กลายเป็น เกาะหน้าทวดตา นางห้วมย กลายเป็นเกาะห้วมย กันดั่ง กลายเป็นเกาะ กันดั่ง เข้ม กลายเป็น เกาะเข้ม ป้อย กลายเป็นเกาะป้อย หม้อแกง กลายเป็นเกาะแกง⁵⁶ เป็นต้น

⁵⁵ เพ็ญ หนูหมาน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 152/1 หมู่ที่ 8 ตำบลเกาะนางคำ อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 13 กรกฎาคม 2543.

⁵⁶ เพ็ญ หนูหมาน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 152/1 หมู่ที่ 8 ตำบลเกาะนางคำ อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 13 กรกฎาคม 2543.

3.6.2 ส่วนวน

ส่วนวนที่สะท้อนให้เห็นการทำเกษตรกรรมของชาวบ้านตำบลเกาะนางคำ มีดังนี้

3.6.2.1 “พอเดือนหก ฝนตกต้องแช่ขัง”⁵⁷

เป็นส่วนวนคล้องจองที่ชาวบ้านตำบลเกาะนางคำ กล่าวขึ้นเพื่อต้องการให้ทราบว่ เมื่อช่วงเข้าเดือนหก ประมาณเดือนพฤษภาคมซึ่งเป็นช่วงเริ่มเข้าฤดูฝน ชาวบ้านโดยทั่วไปจะเริ่มเตรียมตัวเพื่อทำนา ส่วนวนดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะของปรากฏการณ์ธรรมชาติที่บ่งบอกให้ทราบและเตรียมพร้อมในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม

3.6.2.2 “นาโลกทำนาหว่าน นาลึกทำนาคำ”⁵⁸

นาโลก หมายถึง นาที่อยู่ในบริเวณเนินหรือสูงกว่าพื้นที่นาในที่ราบทั่วไป น้ำที่ใช้ในการทำนามีปริมาณน้อยกว่าพื้นที่นาที่อยู่บริเวณที่ราบโดยทั่วไป นาลึกทำนาหว่าน จึงหมายถึง นาลึกให้ทำนาหว่าน เพราะสามารถทำนาหว่านได้ ต้องใช้น้ำในการทำนาหว่านไม่มากเท่ากับการทำนาคำ ส่วนคำว่า นาลึกทำนาคำ หมายถึง นาที่อยู่ในพื้นที่ราบต่ำ มีน้ำขังอย่างเพียงพอจึงเหมาะที่จะทำนาคำ เพราะต้องอาศัยน้ำที่เพียงพอต่อการทำนา

3.6.2.3 “นางธณีนั่นอะไร”⁵⁹

เป็นวรรณกรรมในลักษณะของการตั้งคำถามที่เกี่ยวข้องกับการทำนา คำว่า “นางธณีนั่น” หมายถึง ดิน ส่วนคำว่า “นางธณีนั่นอะไร” ต้องการสื่อหรือเปรียบเทียบกับเครื่องมือเครื่องใช้ที่มีดินเป็นส่วนผสม ได้แก่ ครกสีข้าว เวลาสีจะต้องใช้มือหมุนให้ครกหมุนเพื่อบดสีข้าวให้เป็นข้าวกล้อง

3.6.2.4 “ฟ้าแดงอุกั๋ง ฟ้ารุ่งอุกปลา”⁶⁰

หมายถึง หากวันใดท้องฟ้ามีสีแดง ชาวบ้านจะเชื่อว่าช่วงนั้นจะมีกุ้งชุกชุม และในช่วงตอนย่ำรุ่ง (ฟ้ารุ่ง) จะมีปลาชุกชุม เป็นส่วนวนที่ชาวบ้านแต่งไว้อย่างคล้องจอง เพื่อแสดงให้เห็นถึงประสบการณ์ที่ได้จากการสังเกตปรากฏการณ์ธรรมชาติอันเกี่ยวข้องกับการทำประมง

⁵⁷ พลอย มณี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 2 หมู่ที่ 1 ตำบลเกาะนางคำ อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2543.

⁵⁸ ถ้อย สุวรรณะ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 60 หมู่ที่ 3 ตำบลเกาะนางคำ อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2543.

⁵⁹ คนเคิม

⁶⁰ เปี้ย หมัดหละ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 23 หมู่ที่ 5 ตำบลเกาะนางคำ อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2543.

3.6.2.5 “ป่าร้าง ช้างนอน”⁶¹

หมายถึง ป่าที่ทึบ เป็นป่าดงดิบ ยังไม่มีชาวบ้านเข้ามาจับจองทำกิน จึงเป็นป่าที่มีช้างอาศัยอยู่

3.6.2.6 “ลูกไก่ไหล่เผือก”⁶²

เป็นส่วนหนึ่งที่เกี่ยวกับการใช้ยาสมุนไพรในการรักษา คำว่า “ลูกไก่” หมายถึง ต้นกระดุกไก่ ส่วนคำว่า “ไหล่เผือก” หมายถึง หัวไหล่เป็นอวัยวะส่วนหนึ่งของร่างกาย “ลูกไก่ไหล่เผือก” จึงหมายถึง ต้นกระดุกไคนำรักษาผู้ที่มีหัวไหล่หลุดหรือหัก การพูดเพื่อให้เกิดคำคล้องจองดังกล่าว เพื่อให้สามารถจดจำได้ง่ายโดยไม่ต้องเปิดคู่มือราย

3.6.2.7 “วัวหน้าโพขาว หางดอก หนอกพาดผ้า”⁶³

หมายถึง ลักษณะของวัวซึ่งมีลักษณะดี นั่นคือ มีหน้าโพขาว หางเป็นลายดอก บริเวณหนอกมีลักษณะเป็นลายพาดผ้า

3.6.3 เพลงร้องเรือ

เพลงร้องเรือที่ปรากฏในพื้นที่ตำบลเกาะนางคำ สะท้อนให้เห็นถึงเรื่องราววิถีชีวิต การดำรงชีพของชาวบ้านบนเกาะนางคำ เพลงร้องเรือจึงเป็นวัฒนธรรมด้านวรรณกรรมที่บอกเรื่องราวต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี บทเพลงร้องเรือที่ชาวบ้านร้องขึ้นเพื่อเป็นเพลงกล่อมเด็ก มีลักษณะดังนี้

“อา..เอ้อ...แรกแรกเหอ	เรียกมารีรี
สินงของพี่	อยู่คอนสาหลา
ไปได้ไปได้	รับเมียของพี่มา
อยู่คอนสาหลา	แลหน้าเหมือนเมีย...”
“เด็กนั้นเหอ...	เดินมาสองคน
แลหน้ามนม	มานี้สักคนตะไว้น้อง
พี่ไม่ใช่พี่”	ผัดแป้งแต่งโรยอยู่ในห้อง

⁶¹ สังคม เกื้อหนุน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 40 หมู่ที่ 2 ตำบลเกาะนางคำ อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 13 กรกฎาคม 2543.

⁶² เฝีย หมัดทะเล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 23 หมู่ที่ 5 ตำบลเกาะนางคำ อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2543.

⁶³ สังคม เกื้อหนุน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 40 หมู่ที่ 2 ตำบลเกาะนางคำ อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 13 กรกฎาคม 2543.

คอนสาหลา หมายถึง คอนสาหลา เป็นชื่อวัดที่ตั้งอยู่ในจังหวัดพัทลุง

สองคนพี่น้อง	สองห้องเทียมเทียมกัน...” ⁶⁴
“นกคูค้อ.....	ชูดพร้าวเฉียวเฉียว
นั่งกินคนเดียว	ไม่ไว้ให้น้ำเนรเรามั่งหลา
น้ำเนรเราไป	ไซโยไซยา
หรีดหรีดรีงรีง	หรีดคิ่งหางคอก
โศกไว้เรินนอก	โศกไว้เรินใน
เที่ยงเที่ยงสายสาย	สี่แก้วคาลาย
พาไปถึงไหน	พาไปถึงห้องโหรา
หีบผ้าพาดบ่า	หีบแหวนใส่ก้อย
ไปชมเมียน้อย	ไปชมเมียหลวง
สาวเอ้อยิ่งพาย	นายเอ้อยิ่งถอ
ถึงแหลมเกาะยอ	ยิ่งถอให้พันคลื่น....”
“ไก่อแจ้อ.....	ว้ายน้ำล่อแล่
ขันหมากลอยน้ำเสี่ย	อะไรร้อขอเมียหละไก่อแจ้
ไปแวะเรินพี่เรินน้อง	ขอเงินขอทองสองสามแคว่
อะไรร้อขอเมียหละไก่อแจ้	บอกแม่ทองร้อย...เอ้อ...ซัง...”
“นกเขาวาเอ้อ.....	ทำนาป่าจีไถ
หุงข้าวมือมือขึ้นหม้อใหญ่	แค้นใจไรร้อเลียแม่ขวัญข้าว
แค้นหมากแค้นพลู	โหมตรูไม่บอกน้องแต่เข้า
แค้นใจไรร้อเลียแม่ขวัญข้าว	เท่านั้น้องแค้น...อาเอ้อ....” ⁶⁵

3.7 วัฒนธรรมด้านการแต่งกาย

3.7.1 การนุ่งโจงกระเบน

การนุ่งโจงกระเบนเป็นวัฒนธรรมด้านการแต่งกายของชาวบ้านตำบลเกาะนางคำ เมื่อประมาณ 60 กว่าปีที่ผ่านมารูปแบบของการแต่งกายดังกล่าว จะใช้ผ้าถุงมานุ่ง แล้วนำปลายผ้าถุงมาพันทับไปด้านหลัง มัดไว้ที่ระดับเอวโดยใช้เข็มขัดมัดให้แน่น การนุ่งโจงกระเบนคล้าย ๆ

“ไม่ใช้ไรร้อ หมายถึง ไม่ได้ทำอะไร

⁶⁴ เฝีย หมัดหละ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 23 หมู่ที่ 5 ตำบลเกาะนางคำ อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2543.

⁶⁵ สวงวน รอดรัมย์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 33 หมู่ที่ 3 ตำบลเกาะนางคำ อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 13 กรกฎาคม 2543.

กับการนุ่งกางเกง เพียงแต่ใช้ผ้าถุงหรือผ้าถุงนำมาใส่และทำให้มีลักษณะคล้ายกับกางเกงนั่นเอง ปัจจุบันชาวบ้านโดยทั่วไปไม่นิยมนุ่งโจงกระเบนแล้ว เพราะสามารถหาซื้อกางเกงมาสวมใส่ได้ง่าย และสะดวกกว่า ยังมีเพียงผู้สูงอายุ ส่วนใหญ่จะเป็นผู้หญิง อายุประมาณ 80 กว่าปีขึ้นไป ที่ยังนุ่งโจงกระเบนให้เห็นอยู่บ้าง

3.7.2 การใช้ผ้าขาวม้าปิ่นเดียว

การใช้ผ้าขาวม้าปิ่นเดียว เป็นลักษณะการแต่งกายของชาวบ้านตำบลเกาะนางคำ ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับการนุ่งโจงกระเบน เพียงแต่จะใช้ผ้าขาวม้าแทนผ้าถุง โดยนุ่งในลักษณะกระชับให้ผ้าถึงโคนขา ส่วนใหญ่การนุ่งผ้าขาวม้าปิ่นเดียวจะเป็นการแต่งกายของผู้ชาย เพราะการนุ่งดังกล่าวจะทำให้กระชับ คล่องแคล่ว ว่องไว ทำงานได้สะดวกรวดเร็ว ในปัจจุบันยังมีการนุ่งกันอยู่บ้าง

3.7.3 การนุ่งโสร่ง

การนุ่งโสร่งของชาวบ้านตำบลเกาะนางคำ สามารถพบเห็นได้จนถึงปัจจุบัน โดยส่วนใหญ่ผู้ชายจะเป็นคนนุ่งโสร่ง ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับผ้าถุงหรือผ้าถุง แต่จะมีลวดลายหรือรูปแบบอีกลักษณะหนึ่ง คือ เป็นเส้นหรือลายตาหมากรุก ส่วนใหญ่ผู้ที่นุ่งโสร่งมักจะเป็นผู้ชายที่นับถือศาสนาอิสลาม ซึ่งจะอาศัยอยู่แถบบ้านเกาะนางคำเหนือ เกาะนางคำใต้และเกาะนางทองของตำบลเกาะนางคำ

3.7.4 การใช้ผ้าพาดบ่า

การใช้ผ้าพาดบ่า เป็นการแต่งกายรูปแบบหนึ่งของชาวบ้านตำบลเกาะนางคำ โดยนำผ้าขาว ผ้าขาวม้า ผ้าสไบ หรือผ้าขนหนูผืนยาว มาพาดไว้บริเวณบ่า การนำผ้ามาพาดบ่าดังกล่าวจะกระทำเมื่อมีงานที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรม งานมงคลหรือการไปวัดเพื่อทำบุญ เป็นต้น เช่น การไปทำพิธีแรกไถ แรกดำ แรกเก็บ การดัดข้าว การรื้อข้าว ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่ศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อของชาวบ้าน ส่วนใหญ่ผู้ที่ทำพิธีจะใช้ผ้าพาดบ่า

3.8 วัฒนธรรมด้านเครื่องมือเครื่องใช้และเทคโนโลยีชาวบ้าน

3.8.1 เครื่องไถนา

เครื่องไถนา เป็นคำรวมสำหรับเรียกอุปกรณ์เทียมวัวในการไถ ก่อนถึงฤดูกาลทำนาชาวบ้านจึงต้องเตรียมเครื่องไถให้พร้อม และเครื่องไถเกือบทุกชิ้นจะทำด้วยไม้เนื้อแข็งเหนียวและเนื้อละเอียดมีความคงทนสูง ทั้งนี้เพื่อกันหักชำรุดในขณะที่ทำนา ไม้ที่ชาวบ้านเลือกใช้เพื่อทำเครื่องไถ เช่น ไม้ดำเสา ไม้แนน เป็นต้น สำหรับองค์ประกอบของเครื่องไถ ได้แก่ หัวหมู หางยาม คันไถ แยก และพาล

3.8.1.1 หัวหมู

เป็นส่วนที่วางกับพื้น ส่วนหน้าจะทำแหลมมนสำหรับใส่พาลเพื่อไถดิน ช่วงกลางเจาะรูสำหรับเสียบคันไถ โดยใช้ลิ้มไม้ดอกอัดไว้

3.8.1.2 หางยาม

เป็นส่วนที่เสียบลงบนหัวหมู ยาวราวเมตรเศษ มีลักษณะโค้งงอ ส่วนปลายมีที่จับสำหรับบังคับไถให้ทรงตัวหรือเคลื่อนไปในทิศทางที่ต้องการ ช่วงกลางของหางยามจะเป็นช่องสำหรับเสียบคันไถ

3.8.1.3 คันไถ

เป็นส่วนที่เสียบติดกับหางยาม โดยใช้ลิ่มคอกไว้ มีลักษณะยาวส่วนปลายจะค่อยเล็กลงจนเซตขึ้น เรียกว่า “จอนไถ”

3.8.1.4 แอก

เป็นไม้ที่วางขวางบนคอวัว ส่วนกลางของแอกเจาะรูร้อยเชือกกับลิ่มที่คอกไว้กับคันไถ ส่วนปลายทั้งสองข้าง เจาะรูเพื่อสอดไม้ เรียกว่า “ลูกแอก” ซึ่งมีไว้เพื่อสวมคร่อมบนคอสัตว์ โดยใช้เชือกหรือหวายโยงจากโคนลูกแอกอันใน สอดกับปลายลูกแอกทั้งสองไว้

วิธีใช้เครื่องไถนา เริ่มจากเอาหางยามประกอบเข้ากับหัวหมู โดยใช้ลิ่มคอกอัดให้แน่น เอาคันไถประกอบเข้ากับหางยาม โดยใช้सानไถหรือลิ่มไถคอกอัดไว้ นำพาลไถมาสวมอัดเข้ากับหัวหมู จะได้ไถพร้อมที่จะใช้ ชาวบ้านตำบลเกาะนางคำนิยมไถคู่ คือ นำวัว 2 ตัวเข้าครอบแอก

3.8.2 สอบนึ่ง

สอบนึ่ง หมายถึง กระจกอบ ไว้สำหรับใส่ข้าวเปลือก ข้าวสารหรือสิ่งของต่าง ๆ ชาวบ้านนิยมทำสอบนึ่งเพื่อนำมาใช้ในครัวเรือน วัสดุที่นำมาสานเป็นสอบนึ่ง คือ กระจูด เป็นพืชที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น เกือบทุกครัวเรือนในตำบลเกาะนางคำ จึงมีสอบนึ่งไว้ใช้ประจำบ้าน

3.8.3 คันหาบ

เรียกได้อีกอย่างหนึ่งว่า คานหาบ คือ ไม้คานสำหรับหาบข้าวเลียง คันหาบมักใช้คู่กับแสก (สาแทรก) คันหาบนิยมทำด้วยไม้ไผ่สีสุกหรือไม้ไผ่ดงที่แก่จัด โดยเลือกใช้ช่วงโคนของต้นไผ่ วัลให้มีความยาวประมาณ 1 วา ผ่าซีกตากแดดให้แห้ง เหลาให้ปลายทั้งสองเรียวและบางลงกว่าช่วงกลาง ถัดจากปลายทั้งสองเข้ามาประมาณ 5 นิ้ว บากให้เป็นหยักหรือไม้ที่ฝังสลักไม้สำหรับเกี่ยวแสก เพื่อให้คันหาบอ่อนตัวเวลาหาบ บางคนจะนำคานหาบมาลนไฟบริเวณถัดจากปลายทั้งสองเข้ามาประมาณ 1-3 คืบ

3.8.4 แสก

แสก หรือ สาแทรก เป็นอุปกรณ์ที่ใช้คู่กับคันหาบ ทำไว้สำหรับใส่ข้าวเลียงที่ชาวบ้านเก็บจากท้องนา แล้วนำมาไว้ที่เรือนข้าว

3.8.5 แกะ

เป็นเครื่องมือเก็บข้าวที่ประดิษฐ์ขึ้นอย่างเรียบง่าย มีส่วนประกอบที่สำคัญ 3 ส่วนด้วยกัน คือ กระจาดแกะทำด้วยไม้เนื้อแข็งหรือไม้ชนิดเบา มักจะใช้ไม้ต้นเป็ดหรือไม้แค ตาแกะ

หรือคมแกะ ทำด้วยเหล็กกล้า ซึ่งช่างจะนิยมใช้เหล็กสำหรับทำเลื่อย และหลอดแกะหรือด้ามแกะ ทำจากไม้ไผ่เรียว ที่กึ่งกลางจะเจาะช่องขนาดเท่าความหนาของกระดานแกะ สำหรับฝังกระดาน แกะให้ติดกันแน่น เมื่อจะใช้แกะเก็บข้าว เอาแกะใส่เข้าในระหว่างนิ้วกลางกับนิ้วนาง จะใช้มือขวา หรือมือซ้ายก็ได้ตามความถนัดของแต่ละคน ใช้นิ้วชี้กับนิ้วโป้ง จับรวงข้าวแล้วเอามาทาบกับคม แกะ ใช้คมแกะตัดที่คอรวงข้าวแต่ละรวงไปจนหมด ส่วนมืออีกข้างหนึ่งใช้จับรวงข้าวที่เก็บกับแกะ จนเต็มกำมือ วางไว้ในที่แห้งแล้วเก็บต่อไปจนกระทั่งเต็มอีกกำมือหนึ่งก็เอามารวมกัน ตัดต้นข้าวที่ เก็บแล้วเอามาผูกรวงข้าวให้แน่นทำเป็นเสียงข้าว

3.8.6 ดั่ง

ดั่ง หรือ กระจ่าง เป็นภาชนะจักสาน มีลักษณะแบนขอบกลม มีหลายลายหลายขนาด นิยมใช้ในการผัดข้าวเปลือก ข้าวที่ผ่านการซ้อมแล้ว หรือไว้สำหรับตากสิ่งของ

3.8.7 เจ้ย

เป็นภาชนะจักสาน ทำจากไม้ไผ่ จากทางสาธู หรือต้นคลุ้ม ชาวบ้านนิยมสานขึ้นเพื่อ ใช้สำหรับ ร่อนในการแยกข้าวสารออกจากรำข้าว หรือร่อนข้าวเปลือกออกจากเศษฟาง และใช้ในการ ร่อนหรือดักกุ้ง ปลา และสามารถใช้ตากปลาและพืชผลต่าง ๆ ได้

3.8.8 ครกสีข้าว

เป็นเครื่องมือสำหรับสีข้าว ซึ่งมีลักษณะของครกสีเป็นรูปทรงกระบอกที่สานขัดขึ้น ด้วยไม้ไผ่ ส่วนปากตอนบนผายออกเล็กน้อย แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ส่วนล่างตั้งอยู่บนขาไม้รูป ภาควบาท ภายในอัดแน่นด้วยดินเหนียวที่ผสมแล้ว มีไม้แบน ๆ เป็น ฟันล่าง ฝังสลับรอบแกนไม้ กลมที่โผล่สูงขึ้นมาเรียกว่าโค ทำจากไม้โกงกาง มีส่วนที่สานเสริมรอบ ๆ ด้านข้างยกขอบขึ้นมา เป็นกระเปาะตัดเป็นช่องสี่เหลี่ยมสำหรับให้ข้าวที่สีแล้วไหลออก ส่วนบนมีไม้ทรงสี่เหลี่ยมสอด ตามแนวเส้นผ่านศูนย์กลางได้ระดับยื่นออกนอกตัวครกทั้งสองข้าง เรียกว่าแขนหรือมือ ตรงกลาง ไม้นี้จะสวมรับกับโคพอดี ภายในส่วนบนนี้อัดด้วยดินเหนียวผสมแล้ว และมีไม้แบน ๆ ฝังสลับเป็น ฟันบน จากขอบปากที่ผายออกจะเว้าลึกลงเป็นรูปกรวยผ่านทะลุลงไปรอบ ๆ โคของส่วนล่าง บริเวณที่ใช้ไม้ไผ่สานชาวบ้านนิยมนำมูลวัวมาทาเพื่อให้ครกสีมีความคงทนป้องกันมอดหรือแมลง ทำลายได้ เมื่อต้องการสีข้าวจะต้องเทข้าวเปลือกลงในปากครกสี แล้วหมุนคันโยก ซึ่งใส่ในรูของ แขนข้างหนึ่ง ปลายคันโยกผูกติดกับมือจับที่ทำด้วยไม้กลม ๆ แขนปลายทั้ง 2 ไม้ เวลาสีให้จับคัน โยกที่มีมือจับโยกให้ส่วนบนหมุนไปรอบ ๆ โค ฟันครกสีข้าวจะบดขยี้ข้าวเปลือกออกเป็นข้าวกล็อง ซึ่งจะมีทั้งแกลบและข้าวกล็องผสมกันอยู่ จะต้องเอาใส่ด้งแล้วนำไปผัดเอาแกลบออก

3.8.9 ครกซ้อมข้าว

ครกซ้อมข้าว หรือ ครกทิ่มข้าว ชาวบ้านตำบลเกาะนางคำใช้ครกทิ่มข้าวในการซ้อม ข้าวกล็องให้เป็นข้าวสาร ลักษณะของครกซ้อมข้าว เป็นรูปทรงกลมด้านบนขุดเป็นหลุมลึกสำหรับ

ใส่ข้าว ตัวครกนิยมทำจากไม้ตะเคียนหรือไม้หว่า การดำใช้สากซึ่งทำจากไม้สัก ไม้หน้ หรือไม้ กำชำ นำมารวมกันไฟเพื่อป้องกันมอด สากจะมีลักษณะยาวเล็ก กึ่งกลางกึ่งคอดเล็กน้อย ไว้สำหรับ ใช้มือจับเพียงมือเดียวและมีน้ำหนักเบา วิธีการใช้ครกซ้อมข้าว จะวางครกบนพื้นราบ โลง ส่วนมาก มักอยู่บริเวณข้างเรือนข้าว แล้วเอาข้าวกล้องใส่ลงไปไม่ให้เต็ม ใช้มือที่ถนัดเพียงข้างเดียวจับคอกสาก ยกให้สูงสุดแขนพร้อมกับเขย่งปลายเท้า มืออีกข้างหนึ่งเหยียดตามแล้วจ้วงต่ำลงมาอย่างแรงให้หัว สากต่ำลงมาที่จุดศูนย์กลางของครกที่มีข้าวอยู่ ตำแหน่งเห็นว่าเมล็ดข้าวถูกขังจนได้สารขาว

3.8.10 ครกบด

เป็นเครื่องมือสำหรับ โม่แป้ง ทำด้วยหิน ประกอบด้วย 2 ส่วนคือ ตัวครกหรือหน่วย ครกกับฝาครก ตัวครกมีลักษณะกลมฐานเรียบ ด้านหนึ่งทำเป็นปากสำหรับให้แป้งไหลลงสู่ภาชนะ ขอบครกด้านบนอกสุดหนาประมาณ 7 เซนติเมตร ถัดจากขอบนอกเข้ามาราว 3 เซนติเมตร ทำเป็น แอ่งลึกลงโดยรอบ เชื่อมเป็นระดับเดียวกับปากครก ช่วงกลางของตัวครกยกสูงขึ้นกว่าขอบครกอีก เท่าตัว ตรงหน้าตัดทำเป็นพื้น ตรงกึ่งกลางของหน้าตัดทำเป็นรูกลมสำหรับใส่เคียวหรือโคไม้รับ และยึดฝาครกไว้ ส่วนฝาครกทำให้ได้ขนาดเท่ากับหน้าตัดช่วงกลางครก ตรงกลางฝาครกทำเป็นรู ให้ได้ขนาดสวมรับกับเคียว ด้านบนของฝาทำเป็นแอ่งสำหรับรับข้าวที่จะบด ด้านข้างของฝาครก ใส่ไม้ทำเป็นมือครก การ โม่แป้งจะต้องวางครกบดให้สูงจากพื้นเพื่อสามารถรองภาชนะรับแป้งจาก ปากครกได้ ข้าวสารที่จะ โม่ต้องแช่น้ำให้พอง การ โม่จะต้องหยอดข้าวสารและหมูนครกไปด้วย การ ใช้ครกบดถือว่าการแปรรูปข้าวสารเพื่อนำมาทำเป็นขนมต่าง ๆ

3.8.11 แขง

แขง หรือ กระแขง เป็นเครื่องบึงแคะฝนใช้ใบเคยหรือใบลานมาเย็บเป็นแผง 3 แผง ต่อขนานกันให้ริมของแถบกลางซ้อนทับแถบริมทั้งสอง แล้วแบ่งครึ่งแผงกลางหักพับเป็นสัน หลังคา แขงที่ชาวบ้านนิยมทำเพื่อนำไปไว้ในเรือ โดยใส่บริเวณตรงกลางเรือ เป็นหลังคาบังแดดฝน เวลาออกเรือหาปลา

3.8.12 ทูน

ทูน หมายถึง หลังคาไว้สำหรับมุงในเรือเพื่อกันแดดกันฝน มีเสาไม้สี่เสา ปักไว้ บริเวณกาบเรือ ตัวหลังคาใช้จาก ทางมะพร้าว หรือผ้าพลาสติก

3.8.13 ตะเกียง/ตะเกียงไต้ต่อง

ตะเกียงไต้ต่อง หรือเกียงป่อง ตัวตะเกียงทำด้วยกระป๋อง ใส่ตะเกียงทำจากเชือก ผ้ายขุ่นเป็นเกลียว ใช้น้ำมันก๊าดเป็นเชื้อเพลิง ไว้สำหรับให้ความสว่างในการประมงเพื่อล่อปลา เช่น การทำไซ โหมระ และขย

3.8.14 นุง

นุง หมายถึง เครื่องหวีด้วยเพื่อใช้ในการทอผ้า คราวเรือนใดที่ทอผ้า มักจะมีนุงไว้ กรอหรือหวีด้วย

3.8.15 ปาดหญ้า

ปาดหญ้า หรือ ปะหะ เป็นเครื่องมือคล้ายมีดชนิดหนึ่ง ค้ำยาวไว้สำหรับค้ายหญ้า หรือฉากหญ้า ชาวบ้านตำบลเกาะนางคำนิยมซื้อมาจากเมืองไทร (เมืองไทรบุรี ปัจจุบันคือ รัฐเคะห์ ประเทศมาเลเซีย)

3.8.16 เลื่อยท่ง

เลื่อยท่ง เป็น เลื่อยสำหรับแปรรูปไม้ ใช้เลื่อยคนเดียว

3.8.17 การทำคองซ้อเรือ

การทำคองซ้อเรือ เป็นการทำให้ไม้สำหรับเก็บเรือ นำเชือกมาผูกไว้กับไม้คานบริเวณใต้ถุนหรือนอกชานริมคลอง เมื่อนำเรือมาเก็บให้สอดเชือกตรงหัวเรือและท้ายเรือ แล้วค่อยดึงเชือกขึ้นให้ห้องเรืออยู่เหนือผิวน้ำเป็นการป้องกันพริยงมาเกาะบริเวณห้องเรือทำให้เรือสามารถใช้งานได้นาน

3.8.18 เครื่องมือประมงพื้นบ้าน

เครื่องมือประมงพื้นบ้านที่ปรากฏในเขตตำบลเกาะนางคำ ประกอบด้วย โม่ระ ชั่ง โพงพาง หลอม ยอ บวก(ฉมวก) ไซนั้ง เบ็ดราว เครื่องมือประมงดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมด้านเครื่องมือเครื่องใช้ ที่ชาวบ้านได้คิดค้น ปรับใช้ให้สอดคล้องกับทรัพยากรธรรมชาติ ที่มีอยู่ รวมถึงได้มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากรุ่นต่อรุ่น ในการใช้เครื่องมือประมงดังกล่าว เป็นการถ่ายทอดอาชีพเพื่อการดำรงอยู่ของชาวบ้านตำบลเกาะนางคำ

3.8.19 บอกปุย

มีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าชุกไฟ เป็นเครื่องมือที่สามารถให้กำเนิดไฟ มีความหมายคล้ายกับไฟเช็ดหรือไม้ขีดไฟในปัจจุบัน บอกปุยทำมาจากกระบอกไม้ไผ่ 5-7 นิ้ว นำปุยนุ่มมาขัดใส่ในกระบอกไม้ไผ่ และเตรียมหินตีไฟขนาดข่อมและเหล็กกล้าหรือเหล็กตะไบไว้สำหรับตีไฟ การใช้บอกปุยโดยใช้มือข้างหนึ่งจับหินตีไฟให้แน่น กดไว้ตรงขอบปากกระบอกไม้ไผ่ ใช้มืออีกข้างหนึ่งจับแท่งเหล็กกล้า ค่อยลงไปยังหินตีไฟอย่างรวดเร็ว เพื่อให้เกิดเป็นสะเก็ดให้ไฟติดลามตามเส้นใยปุยนุ่ม หากต้องการที่จะเร่งไฟในบอกปุย ให้เป่าลมเพื่อช่วยเร่งไฟได้

* คุรรายละเอียดเพิ่มเติม ในรูปแบบและวิธีการทำเกษตรกรรมของชาวบ้านตำบลเกาะนางคำ เรื่อง การประมง

3.9 วัฒนธรรมด้านการใช้แรงงานคน สัตว์ เครื่องจักรและพลังงานจากธรรมชาติ

3.9.1 การออกปากกินวาน

การออกปากกินวาน เป็นประเพณีแห่งการร่วมกันทำงานของชาวบ้านตำบลเกาะนางค้ำมาแต่โบราณ เป็นการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างเพื่อนบ้านในรูปการแลกเปลี่ยนแรงงาน เนื่องจากชุมชนในอดีตจำนวนประชากรมีไม่มากนัก และมีวิถีชีวิตผูกพันอยู่กับการเกษตรที่ต้องอาศัยแรงงานคนและสัตว์ในการผลิตแรงงาน การออกปากกินวานดังกล่าวจึงมีให้เห็นในการแลกเปลี่ยนแรงงานเพื่อการผลิตด้านการเกษตร โดยเฉพาะการทำนาจะมีการออกปากกินวานให้เห็นทุกปี เริ่มต้นตั้งแต่ ออกปากไถนา คำนานา เก็บข้าว นวดข้าว จนถึงคำออกมาเป็นข้าวสาร สำหรับการซ่อมสารนั้นหากมีการออกปากกัน จะมีคนซ่อมหลายคนด้วยกัน เจ้าของงานต้องเตรียมอุปกรณ์ให้พร้อม โดยเฉพาะครกและสาก ซึ่งการซ่อมสารจะมีหลายรูปแบบด้วยกัน คือ ซ่อมชอ หรือ ซอสองสาก ซอสสามสาก เป็นต้น สามารถซ่อมได้ 2-3 คน โดยใช้ครกใบเดียว อีกแบบหนึ่งคือ ซ่อมพายเรือ⁶⁶ ต้องใช้ครก 2 ครก วางเรียงกันเป็นแถว ต้องเว้นระยะห่างระหว่างครกทั้งสองประมาณ 1 เมตร ใช้คน 4 คน หรือ 4 สาก 2 คนแรกจะต้องยืนซ่อมด้านข้างของครกทั้งสอง สามารถซ่อมได้เพียงครกเดียว ส่วนอีกสองคนให้ยืนตรงกันข้ามระหว่างครก 2 ครก สามารถใช้สากตำได้ทั้ง 2 ครก ซึ่งจังหวะในการตำขึ้นอยู่กับความชำนาญของผู้ตำแต่ละคน

พัฒนาการของชุมชนในยุคเศรษฐกิจการค้าปัจจุบัน ส่งผลให้ชาวบ้านตำบลเกาะนางค้ำต้องเปิดรับเทคโนโลยีและความรู้ใหม่จากภายนอก โดยเฉพาะเทคนิคในการผลิต จึงทำให้การออกปาก กินวาน เริ่มมีให้เห็นน้อยลง เนื่องมาจากการที่ชาวบ้านหันมาใช้เทคโนโลยีเพื่อการผลิตมากขึ้น ซึ่งสามารถลดแรงงานในการทำเกษตรกรรมให้น้อยลง

3.9.2 การฝึก/บังคับวัวในการไถนา

เป็นการฝึกหัดวัวเพื่อให้รู้จักไถนา ชาวบ้านนิยมหัดวัวให้ไถนาในช่วงเดือน 6 ก่อนจะเริ่มฤดูกาลทำนา วิธีหัดเริ่มตั้งแต่เอาวัวขนาดเหมาะสำหรับนำมาไถนา อาจใช้วัวลดที่ตอนพันธุ์แล้ว หรือวัวหลังก็ได้ นำมาฝึกให้เรียนรู้คำสั่งของผู้ฝึก โดยเริ่มจากให้ฝึกอยู่กับวัวที่ชำนาญแล้ว โดยให้วัวที่ฝึกใหม่เป็นตัวนอก ยืนด้านขวามือ ส่วนวัวที่ไถนาชำนาญแล้วให้เป็นตัวในยืนด้านซ้ายมือ ครอบแอกแล้วฝึกให้เดินพร้อมกับวัวตัวใน แล้วเริ่มออกคำสั่งในการไถนา ดังนี้

ถ้าให้วัวเดินตรงหรือให้เดินออกด้านนอก ออกคำสั่งว่า “แฉง”

ถ้าให้วัวเดินเข้าด้านในเล็กน้อย ออกคำสั่งว่า “เข้า”

ถ้าให้วัวเดินเลี้ยวตรงหัวงาน ออกคำสั่งว่า “แฉงหัวงาน”

ถ้าให้วัวเดินเลี้ยวเข้า ออกคำสั่งว่า “ลง”

⁶⁶ เนียม อิศระทะ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 68 หมู่ที่ 3 ตำบลเกาะนางค้ำ อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 13 กรกฎาคม 2543.

3.10 วัฒนธรรมด้านการคมนาคม

3.10.1 การเดินทางทางบก

ในอดีตชาวบ้านตำบลเกาะนางคำ ใช้การเดินทางเท้าเป็นหลัก เช่น การเดินเท้าเพื่อ การประกอบเกษตรกรรม ได้แก่ การทำนา ทำสวน ทำไร่ ที่อยู่ไกลจากบ้าน การติดต่อไปมาหาสู่กับ ญาติพี่น้องหรือเพื่อนบ้านที่อยู่ในระหว่างหมู่บ้านบนเกาะนางคำ และชุมชนอื่น ๆ ที่อยู่นอกตำบล เกาะนางคำ เมื่อมีการสร้างสะพานเชื่อมระหว่างเกาะนางคำกับผืนแผ่นดินทั้งฝั่งปากพะยูนและบ้าน ชะแล้ ชาวบ้านเริ่มใช้จักรยานยนต์และรถยนต์ในการเดินทางทางบก และมีการติดต่อกับพื้นที่ ห่างไกลได้สะดวกยิ่งขึ้น

3.10.2 การเดินทางทางน้ำ

ในอดีตหากชาวบ้านตำบลเกาะนางคำเดินทางในระยะไกล ๆ นิยมเดินทางโดยใช้ เรือหางยาว แต่ถ้านับการเดินทางในระยะไกล เช่น การเดินทางมาเมืองสงขลาหรือเมืองพัทลุง จะ ใช้วิธีการนั่งเรือแม่เหล็ก แต่ปัจจุบันการใช้เรือแม่เหล็กหมดไป เนื่องจากความตื่นเงินของทะเลสาบและการ นิยมใช้รถมากขึ้น ซึ่งจะให้ความสะดวกรวดเร็วกว่าการใช้เรือแม่เหล็ก รายละเอียดเกี่ยวกับการใช้เรือแม่ เหล็กประเภทนี้ดังนี้

3.10.2.1 การใช้เรือหางยาวหรือเรียกกันว่าเรือซุด

เป็นเรือที่ใช้ในแม่น้ำลำคลอง เรียกชื่อต่างกันไปตามขนาดและตาม ลักษณะการใช้งาน ส่วนใหญ่เป็นเรือที่ซุดจากไม้ซุง เรียกกันว่า “เรือมาด”⁶⁷ อาจเรียกชื่อเฉพาะลงไป ตามขนาดหรือเครื่องมือที่ใช้ประกอบ เช่น “เรือพาย” มักใช้ข้ามฟาก เป็นเรือขนาดเล็กนั่งได้ 2-3 คน หากเป็นเรือที่ใช้หาปลา หรือใช้บรรทุกของกินของใช้ในลำน้ำที่ไม่มีคลื่น มีขนาดโตขึ้นนั่งได้ ประมาณ 5-6 คน ใช้แจวไปตามลำน้ำเรียกว่า “เรือแจว” ตามวัดต่าง ๆ มักมีเรือขนาดยาวไว้ใช้ สำหรับให้ชาวบ้านพายแข่งกันในนามของวัดหรือของหมู่บ้านเป็นเรือซุดที่มีขนาดยาวมาก บรรจุ ฝีพายได้ถึง 20 คน หรือมากกว่านั้น ต้องซุดให้มีลักษณะพิเศษ เรียกว่า “เรือยาว” หรือ “เรือแข่ง” เรือ ซุดบางลำมีการต่อเติมเสริมแคมให้สูงขึ้นเพื่อใช้ประโยชน์ในการบรรทุกของมากๆ เช่น “เรือพก” มักใช้บรรทุกข้าวเปลือกหรือข้าวสาร บางลำอาจมีการเสริมแต่งให้มีประทุนมีหลังคาที่พับ เรียกว่า “เรือพุน” เป็นต้น การที่จะซุดเรือเพื่อใช้งานในลักษณะใดก็จะต้องเลือกใช้ไม้ที่เหมาะสมกับขนาด และประเภทของเรือนั้น ๆ

ไม้ที่นิยมใช้ซุดเรือ ได้แก่ ไม้ตะเคียนทอง ไม้พะยอม ไม้กะบาก ไม้ ขนุนป่า ไม้ซาง ไม้อินทนิล ไม้ยาง เป็นต้น ทั้งนี้แล้วแต่จะหาได้ในแต่ละท้องถิ่นที่นิยมกันว่าดีที่สุด คือ ไม้ตะเคียนทอง เพราะทนกับสภาพที่จะใช้ใต้น้ำ เนื้อไม้เหนียว ไม่แตกร้าวง่าย

⁶⁷ เสมอ สิริประภาและคณะ. “ซุดเรือ : กรรมวิธี,” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่มที่ 2. 2542.

3.10.2.2 การใช้เรือแม่

เรือแม่ หมายถึง เรือโดยสารเครื่องยนต์ดีเซลที่ดำเนินการโดยเอกชน ซึ่งวิ่งประจำทางระหว่างเมืองท่าต่าง ๆ ในชุมชนรอบทะเลสาบสงขลา เพื่อขนส่งผู้คนและบรรทุกผลผลิตไปแลกเปลี่ยนระหว่างชุมชน ซึ่งมีเวลาออกจากท่าแน่นอนทุกวัน ทำเรือแม่บริเวณเกาะนางคำเป็นที่รวมผลผลิตและเป็นสถานที่ในการแลกเปลี่ยนผลผลิตที่ผลิตบนเกาะนางคำ ได้แก่ ข้าว สัตว์น้ำ สัตว์เลี้ยง และสิ่งของที่มีการแลกเปลี่ยนซื้อขายกัน การใช้เรือแม่เริ่มหมดไปเมื่อประมาณ 30 ปีที่ผ่านมา

3.11 วัฒนธรรมด้านอาหารการกินและสุขอนามัย

ชาวบ้านตำบลเกาะนางคำ มีรูปแบบในการทำอาหารเพื่อจุดมุ่งหมาย 3 ประการด้วยกัน ดังนี้

3.11.1 อาหารคาวหวานสำหรับรับประทานทั่วไป

ประกอบไปด้วยข้าวเจ้าเป็นอาหารหลัก ส่วนกับข้าวประกอบด้วยกุ้งหอยปูปลาที่ได้จากทั้งน้ำจืดและน้ำเค็ม ตลอดจนพืชผักผลไม้ที่ปลูกเองหรือบริเวณป่าใกล้บ้าน สำหรับเครื่องปรุง ได้แก่ พืชผักสมุนไพรที่ปลูกไว้ใกล้บ้าน นำมาทำเป็นเครื่องปรุง กับข้าวหลักจะต้องมีแกง ผักสด น้ำพริก ปลาทอดหรือปิ้ง ของขำ เช่น ขำหัวโหนด (ตาลโตนด) หรือผัด สำหรับแกงนิยมรสเผ็ดเปรี้ยวแกงที่ชาวบ้านนิยมกินมากที่สุดคือ แกงส้ม (แกงเหลือง) แกงพุงปลา ส่วนผักสดที่เรียกว่า “ผักเหมาะ” จะใช้กินกับแกงที่มีรสเผ็ด น้ำพริก หรือกินกับขนมจีนน้ำยา ได้แก่ สะตอ ลูกเนียง ลูกเหริย ลูกฉิ่ง ยอดหัวครก (มะม่วงหิมพานต์) ฯลฯ ส่วนการทำขนม ชาวบ้านนิยมใช้ข้าวเหนียวนำมาทำเป็นขนมไว้สำหรับรับประทานในครัวเรือน เช่น ขนมโค ขนมครก ขนมจีบมอด ขนมเทียน ข้าวเม่า ฯลฯ

นอกจากนี้ชาวบ้านตำบลเกาะนางคำมีธรรมเนียมการกินเพื่อประโยชน์ของการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ดังที่เรียกกันว่า “กินงาน” “กินวาน” “กินแขก” “กินเหนียว” หรือ “ข้าวหม้อแกงหม้อ” เมื่อมีการออกปาก กินวาน นั่นคือ มีการช่วยเหลือแรงงานในการทำงาน เมื่อเสร็จสิ้นจากงานเจ้าของงานจะต้องเตรียมอาหารให้กับเพื่อนบ้านที่มาช่วยเหลืองาน ส่วนใหญ่อาหารที่เตรียมไว้มักจะเป็นอาหารที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น เช่น ขำหัวโหนด แกงเลียง แกงส้ม แกงเนื้อ น้ำพริก ผักเหมาะ ฯลฯ

3.11.2 อาหารคาวหวานสำหรับเป็นเครื่องเซ่นสังเวย

ชาวบ้านจะประกอบอาหารที่ใช้เป็นเครื่องเซ่นสังเวยอย่างพิถีพิถัน และจะต้องจัดอาหารแต่ละประเภทให้เหมาะกับการบูชาเทวดาหรือผี ซึ่งโดยทั่วไปมีอยู่ 3 ระดับ คือ ระดับสูง กลางและระดับต่ำ เครื่องเซ่นสำหรับเทวดาหรือผีระดับสูงและกลาง ประกอบด้วย ข้าวเหนียว ข้าวเจ้า ขนมโค ขนมแดง ขนมขาว กล้วย อ้อย ถั่ว งา แป้งจันทน์มันหอม หมากพลู ดอกไม้ รูปเทียน สิ่งเหล่านี้จะต้องจัดใส่ถ้วยและวางไว้ในถาด ซึ่งอาหารแต่ละชนิดมีความหมายดังนี้

- 1) ข้าวเหนียว ข้าวเจ้า หมายถึง อาหารหลักที่บริโภคกันโดยทั่วไป
- 2) กล้วย อ้อย หมายถึง พืชพันธุ์ธัญญาหาร แสดงถึงความเจริญงอกงาม

3) ถั่ว งา แป้งจันทน์มันหอม หมายถึง ของหอม

4) ส่วนเครื่องเช่นที่มีไว้ให้สำหรับผีในระดับต่ำ ได้แก่ ปลาหมี่หุ้มหาง เหล้า หมู

เป็ด ไก่ อาหารเหล่านี้จะต้องจัดใส่ทางตองแยกออกมาต่างหาก

3.11.3 อาหารคาวหวานสำหรับการประกอบพิธีกรรม

อาหารคาวหวานสำหรับการประกอบพิธีกรรม เช่น การทำบุญในประเพณีงานเดือนสิบ ประเพณีชักพระ เป็นต้น สำหรับการทำบุญเดือนสิบ จะมีการเตรียมอาหารคาวหวานและสิ่งของต่าง ๆ เป็นพิเศษ ซึ่งเรียกกันว่า “การจัดหมรับ”⁶⁸ โดยจะจัดใส่กระบุงหรือถาด สำหรับของที่ใช้ในการจัด คือ ข้าวสาร หอม กระเทียม พริก เกลือ กะปิ น้ำตาล และบรรดาเครื่องปรุงรสอาหารที่จำเป็นจนครบ ต่อไปก็ใส่จำพวกอาหารแห้ง เช่น ปลาเค็ม เนื้อเค็ม ผัก ผลไม้ สำหรับประกอบอาหารคาวหวานที่เก็บไว้ได้นาน ๆ เช่น มะพร้าว ฟัก มัน กล้วย อ้อย ข้าวโพด ข่า ตะไคร้ ขมิ้น และพืชผักอื่น ๆ บรรดาที่มีในเวลานั้น นอกจากนั้นก็ใส่ของใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น น้ำมันมะพร้าว น้ำมันก๊าด ไข่ ไม้ขีด หมาก พลุ ปูน กานพลู การบูร พิมเสน สีสียด ยาเส้น บุหรี่ ยาสามัญประจำบ้าน รูปเทียน แล้วใส่สิ่งอันเป็นหัวใจสำคัญ คือ ขน 5 อย่าง ซึ่งมีความหมายต่อการอุทิศส่วนกุศลให้ญาติผู้ล่วงลับและถือกันว่าเป็นสัญลักษณ์ของงานบุญเดือนสิบ คือ

ขนมพอง เป็นสัญลักษณ์แทนแพสำหรับญาติผู้ล่วงลับใช้ล่องข้ามห้วง

มหรธรรณพตามคติทางพุทธศาสนา

ขนมลา เป็นสัญลักษณ์แทนแพรพรรณเครื่องนุ่งห่ม

ขนมกง (ขนมไข่ปลา) เป็นสัญลักษณ์แทนเครื่องประดับ

ขนมดีซำ เป็นสัญลักษณ์แทนเงินเบี้ยสำหรับใช้สอย

ขนมบ้า เป็นสัญลักษณ์แทนเสบ้าสำหรับญาติผู้ตายจะได้ใช้เล่นเสบ้าในวัน

สงกรานต์

ส่วนประเพณีชักพระ ชาวบ้านจะนิยมทำขนมต้ม เพื่อนำไปแขวนที่เรือพระเป็นการบูชาพระ เพราะพุทธศาสนิกชนทุกคนจะพยายามนำต้มไปแขวนบูชาพระลากตามคติความเชื่อ

⁶⁸ “ทำบุญเดือนสิบ : ประเพณี,” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่มที่ 7. 2542. หน้า 3393.

3.12 วัฒนธรรมด้านสังคม

3.12.1 การหยิบยืมอุปกรณ์หรือเครื่องมือเครื่องใช้ในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม

ชาวบ้านตำบลเกาะนางคำ มีความสัมพันธ์ทางด้านสังคมในลักษณะของการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เป็นระบบน้ำใจที่คล้ายคลึงกับสังคมชนบททั่วไปของภาคใต้ การประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น การทำนา ทำสวน การทำประมง ฯลฯ คราวเรือนใดที่ไม่มีอุปกรณ์หรือเครื่องมือเครื่องใช้ในการประกอบอาชีพ เช่น วัสำหรับไถนา ครกสีข้าว จักรรีดยาง เครื่องมือประมง ฯลฯ มักจะหยิบยืมจากญาติหรือเพื่อนบ้านมาใช้ โดยไม่มีค่าตอบแทน ส่วนในกรณีที่เครื่องมือเครื่องใช้เกิดชำรุดเสียหายในขณะที่หยิบยืม ต้องมีการซ่อมแซมหรือหามาทดแทนให้

3.12.2 ความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านบนเกาะนางคำกับชาวบ้านในพื้นที่อื่น ๆ

ชาวบ้านตำบลเกาะนางคำมีความสัมพันธ์ในลักษณะที่เรียกว่า กลอด-ดอง โดยชาวบ้านในชุมชนเกาะนางคำจำเป็นต้องมีการติดต่อเพื่อแลกเปลี่ยนผลผลิต ซึ่งไม่สามารถหาได้ในชุมชน เช่น ฆ่าเขา ไม้ไว้สำหรับต่อเรือ และสร้างบ้าน เป็นต้น ชาวตำบลเกาะนางคำ จำเป็นต้องติดต่อกับชุมชนภายนอกเพื่อหาสิ่งของจำเป็นเหล่านี้ การไปติดต่อกับชุมชนภายนอกต้องใช้เวลาในการเดินทาง อาจมีการค้างคืนในหมู่บ้านอื่น ชาวบ้านแต่ละครอบครัวก็จะมีครอบครัวที่ตนผูกมิตรไว้อีกหมู่บ้านหนึ่งที่ติดต่อด้วย ชาวบ้านจะพักค้างคืนกับเกลอของตนและให้หาสิ่งของที่ตนต้องการให้ มีการแบ่งปันและแลกเปลี่ยนผลผลิตซึ่งกันและกัน ความเป็นเกลอเป็นความสนิทสนมเหมือนพี่น้อง คือ เป็นเสมือนญาติกันจริง ๆ มีการไปมาหาสู่และช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ชาวบ้านเกาะนางคำถูกเรียกจากชุมชนที่อยู่บริเวณเชิงเขา-ควน ว่า “โหมเล” และชาวบ้านตำบลเกาะนางคำเรียกชุมชนที่อยู่ตามเขา-ควนว่า “โหมเหนือ”

3.12.3 การออกปากกินวาน

การออกปาก กินวาน เป็นการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างเพื่อนบ้านในรูปการแลกเปลี่ยนแรงงานจนกลายเป็นวัฒนธรรม – ประเพณีอย่างหนึ่งที่เน้นระบบคุณค่า หรือพลังทางสังคม คือ ความร่วมมือช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ดังเช่นชุมชนในภาคกลางมีการลงแขก วัฒนธรรมการออกปาก กินวานเกิดขึ้นได้ เพราะชุมชนในอดีตมีผู้คนไม่มากนักและมีวิถีชีวิตผูกพันอยู่กับการเกษตรที่ต้องอาศัยแรงงานคนและสัตว์ในการผลิต แรงงานจึงเป็นสิ่งจำเป็นและหาได้ยาก การพึ่งพาอาศัยกันดังกล่าว จึงเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งในชุมชนในอดีตที่สามารถพึ่งพาตนเองได้ และเป็นสายร้อยรัศมีให้ชุมชนดำรงอยู่จนถึงปัจจุบัน

3.13 วัฒนธรรมด้านการค้าขายและเศรษฐกิจ

3.13.1 ตลาดนัด

ในอดีตตลาดนัดเป็นของชุมชนหมู่บ้าน ผู้ที่นำผลผลิตมาแลกเปลี่ยนเป็นชาวบ้านด้วยตนเอง ผลผลิตส่วนใหญ่ที่นำมาแลกเปลี่ยนเป็นผลผลิตที่ได้จากการเกษตร พื้นที่ของตลาดเริ่มต้นจากการเป็นจุดนัดพบ จนกลายเป็นตลาดขนาดใหญ่ขึ้นเรื่อย ๆ ต่อมาเมื่อพ่อค้าจากที่อื่นเข้ามาทำการค้าขาย นำสินค้าที่ไม่มีในชุมชนหมู่บ้านเข้ามาเพื่อค้าขาย มีการนัดวันที่แน่นอนของแต่ละสัปดาห์เพื่อค้าขาย ตลาดนัดที่ชาวบ้านตำบลเกาะนางค้ำนิยมไปซื้อ-ขาย ได้แก่ ตลาดนัดบ้านกรอบ ตลาดนัดควนเนียง ตลาดนัดปากจำ ตลาดนัดปากพะยูน ตลาดนัดชะแล้ ตลาดนัดบางเขียด ตลาดนัดม่วงงาม และตลาดนัดเกาะขวน เป็นต้น

3.13.2 โรงสี

โรงสีที่มีอยู่ในตำบลเกาะนางค้ำ เป็นระบบเทคโนโลยีที่เข้ามาจากภายนอก โดยนายทุนในชุมชน เมื่อตั้งโรงสีแล้วจะดำเนินการสีข้าวเปลือกให้เป็นข้าวสารให้กับชาวบ้านในตำบลเกาะนางค้ำ รวมทั้งเป็นตัวแทนรับซื้อข้าวเปลือกเพื่อสีเป็นข้าวสารแล้วส่งขายให้กับตลาดในเมือง

3.13.3 การค้าขายผ่านพ่อค้าคนกลางบนเรือแม่

ในสมัยที่มีเรือแม่วิ่งผ่านเกาะ ชาวบ้านตำบลเกาะนางค้ำมักจะนำสินค้าที่ได้จากการเกษตร เช่น ข้าวเปลือก สัตว์เลี้ยง สัตว์น้ำ พืชผักผลไม้ รวมทั้งยางพาราแผ่น นำมาขายให้กับพ่อค้าบนเรือแม่ และในบางครั้งชาวบ้านก็จะนำสินค้าดังกล่าวไปขายด้วยตนเองโดยอาศัยเรือแม่

3.14 วัฒนธรรมด้านภาษา

ภาษาเป็นเครื่องหมายอีกรูปแบบหนึ่ง ที่บ่งบอกถึงลักษณะทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของแต่ละชุมชนได้ค่อนข้างชัดเจน ภาษาที่ชาวบ้านตำบลเกาะนางค้ำใช้มีลักษณะคล้ายคลึงกับภาษาที่ผู้คนแถบปักษ์ใต้ใช้กัน โดยทั่วไป เพียงแต่บางคำอาจมีสำเนียงหรือเสียงที่เปล่งออกมาแตกต่างกันไปบ้าง ในที่นี้จะกล่าวถึงภาษาที่ชาวบ้านตำบลเกาะนางค้ำใช้และเกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ดังนี้

3.14.1 กง

น. * ไม้รูปโค้งที่ตั้งเป็นโครงเรือ.

3.14.2 เกาะ

น. กระจังสำหรับผูกคอวัว ควาย.

3.14.3 เกียงแกลด

น. ตะเกียงที่ใช้แก๊สหรือแอลเซียมคาร์ไบด์เป็นเชื้อเพลิง

* น. หมายถึง คำนาม

3.14.4 เกียงป่อง

น. ตะเกียงทำด้วยกระป๋อง เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “เกียงไอ้ต๋อง” ใช้น้ำมันก๊าด เป็นเชื้อเพลิง.

3.14.4 แกลบ

น. เปลือกข้าว.

3.14.5 แกะ

น. เครื่องมือสำหรับเก็บข้าว.

3.14.6 แกวก

ก. ** แหวก แยก ฝ่า.

3.14.7 ขับ

ก. ร่องเป็นทำนอง เช่น ขับหนัง ขับโนรา ขับบท

3.14.8 ข้าวยับ

น. ข้าวที่สุกจนต้นล้มราบกับพื้น.

3.14.9 ขาทราย

น. เฝือกเป็นรั้วที่กั้นทางเดินของสัตว์ซึ่งผายออกทั้งสองข้าง เพื่อกำหนดให้ สัตว์เดินเข้าสู่กับดัก.

3.14.10 ข้างตก

น. ทิศตะวันตก.

3.14.11 ข้างออก

น. ทิศตะวันออก.

3.14.12 ข้างตีน

น. ทิศเหนือ.

3.14.13 ข้างหัวนอน

น. ทิศใต้.

3.14.14 ขี้กะ

น. ชื่อปลาชนิดหนึ่งลักษณะคล้ายปลาจิ้ง.

3.14.15 เข้าไถ

ก. นำวัวเข้าเทียบไถ.

3.14.16 เข้าหยาม

ว.* เหมาะแก่ฤดูกลาง ครอบรอบปี.

** ก. หมายถึง คำกริยา

* ว. หมายถึง คำวิเศษณ์

3.14.17 เช้าอวน

น. เชือกที่มอบริมอวน.

3.14.18 คลองไถ

น. รอยไถ.

3.14.19 กองซ้อเรือ

น. คานสำหรับเก็บเรือ.

3.14.20 คันทาบ

น. ไม้คาน.

3.14.21 ลูก

น. โรงหรือเรือนที่มียกพื้น ที่เก็บของ.

3.14.22 เครื่องเช่น

น. ของสังเวชบวงสรวง.

3.14.23 เจ้ย

น. กระดิ่ง.

3.14.24 จังหุ

ก. มากมายก่ายกอง.

3.14.25 แจง

ก. คำสั่งวูให้เดินตรงไปตามรอยไถเดิม.

3.14.26 โจ

น. เครื่องกันขโมยผลไม้หรือพืชผัก ทำด้วยกระบอกไม้ไผ่ กะลามะพร้าว ฯลฯ เสกคาถาอาคมให้ขลัง หากใครขโมยไปกิน เชื่อว่าจะทำให้มีอันเป็นไป เช่น ปวดท้อง บวมพอง เป็นต้น

3.14.27 โจงเบน

น. โจงกระเบน.

3.14.28 ช่วงคั้งคาคฟ้า

น. เวลาใกล้รุ่ง.

3.14.29 ชุน

น. เครื่องมือสำหรับฉักแห อวน.

3.14.30 แขง

น. กระแส เป็นเครื่องบังแดดฝนใช้ใบเตยหรือใบลานมาเย็บเป็นแผง ถ้าใช้สำหรับกันจะเย็บเป็นแผงเดียว ถ้าใช้มุงกันแดดฝนจะเย็บเป็น 3 แผงซ้อนกันให้ริมของแถบกลางซ้อนทับแถบริมทั้งสอง แล้วแบ่งครึ่งแผงกลางหักพับเป็นสันหลังคา แขงที่ชาวบ้านนิยมทำเพื่อนำไปไว้ในเรือ โดยใส่บริเวณตรงกลางเรือ เป็นหลังคาบังแดดฝนเวลาออกเรือหาปลา.

3.14.31 ช้าง

น. ไม้ที่กันเพื่อล่อปลาหรือสัตว์เข้าที่ดัก.

3.14.32 ค้าง

น. กระด้าง เป็นภาชนะจักสาน มีลักษณะแบนขอบกลม มีหลายขนาดนิยมใช้ในการผัด ร่อน ข้าวเปลือก ข้าวที่ผ่านการซ้อมแล้ว หรือไว้สำหรับตากสิ่งของ วัสดุหลักที่ใช้ทำด้างได้แก่ ไม้ไผ่และหวาย ไม้ไผ่ที่ใช้นิยมใช้ไม้ไผ่สีสุกมากกว่าไม้ไผ่ชนิดอื่น.

3.14.33 คีปี่

น. พริก.

3.14.34 โด

น. เตื่อย เช่น โดครกสี.

3.14.35 ตาสำรดจำศีล

น. ชีปะขาว.

3.14.36 ตะกง

น. ภาชนะรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ก้นแบน ใช้ผสมน้ำยากับน้ำกรดหมักยางเพื่อให้ยางแข็งตัว.

3.14.37 ทุน

น. หลังคาเรือ มีสี่เสาไว้สำหรับกันแดดกันฝน.

3.14.38 แหวงหลาว

ก. พุงหลาว.

3.14.39 เทือก

น. โดเลน ที่ดินที่ไถคราดทำเป็นตมเพื่อตกกล้า.

3.14.40 เทิน

น. เนิน หรือ โดก.

3.14.41 น้ำเคิน

น. ช่วงน้ำขึ้นน้ำลง.

3.14.42 น้ำใหญ่

น. น้ำมาก.

3.14.43 นุง

น. เครื่องหวีด้ายใช้ในการทอหูก.

3.14.44 นาโพระ

น. นาที่ทำในพรุ.

3.14.45 นารั้ง

น. นาที่ไม่ได้ทำในปีนั้น.

3.14.46 นาหยาม

น. นาที่ทำในฤดูฝน.

3.14.47 นาหวะ

น. การทำนาแล้วแบ่งผลกันระหว่างผู้ทำกับเจ้าของนา.

3.14.48 ไน

น. เครื่องกรอฝ้ายหรือไหมเข้าหลอด.

3.14.49 บีเส้น

น. จักรรีดยางแผ่น.

3.14.50 บุค

น. สมุดข่อย บุคขาว หมายถึง บุคชนิดพื้นขาว เขียนด้วยอักษรสีดำ ส่วนบุคดำ หมายถึง บุคชนิดพื้นดำเขียนด้วยอักษรสีขาว.

3.14.51 ปาดหญ้า

น. มีคชนิดหนึ่งด้ามยาว สำหรับดายหญ้า.

3.14.52 ปอด

น. ปี่ป.

3.14.53 ปีกยิว

น. ปีกเหยี่ยว.

3.14.54 ผาล

น. เหล็กที่เสียบไว้กับหัวหมูไว้สำหรับไถนา.

3.14.55 ผนพรัค

น. ผนที่เกิดจากลมที่พัดมาจากทิศตะวันตก.

3.14.56 ฝนอก

น. ฝนที่ตคมาจากทิศตะวันออก.

3.14.57 ฝนแล้ง

น. ฝนหยุดตค หรือ ฝนไม่ตค.

3.14.58 ฝงกันทัว / ฝงกวน

น. การทำบันไดทางขึ้นควน.

3.14.59 มายา

น. ฟูย.

3.14.60 มะ

น. คำที่ใช้เรียกชื่อแม่ของชาวไทยที่นับถือศาสนาอิสลาม.

3.14.61 มบ

น. ไม้ที่ปักไว้เป็นแนวสำหรับปลูกพืชหรือปลูกสร้างสิ่งต่าง ๆ .

3.14.62 โมระ

น. ที่จับปลา.

3.14.63 ยาหนู

น. สารหนู.

3.14.64 ยาร่วง

น. มะม่วงหิมพานต์.

3.14.65 ย่านเชือก

น. เถาวัลย์.

3.14.66 รากุน

น. ยาเบื่อ ยาพิษ.

3.14.67 รถลูกหมา

น. รถไถนาแบบเดินตาม.

3.14.68 เรินข้าว

น. โรงเรือนที่สร้างไว้สำหรับเก็บข้าวเลียงโดยเฉพาะ.

3.14.69 ลอมข้าว

น. ข้าวเลียงที่จัดไว้อย่างมีระเบียบบนยุ่งข้าวหรือเรินข้าว.

3.14.70 วัลล

น. วัลลั่วผู้ที่ทำหมัน หรือตอนแล้ว.

3.14.71 วัชเวลิง

น. วัชหนุ่มที่ยังไม่ตอน.

3.14.72 วันอม

น. วันเคราะห์ร้าย.

3.14.73 วันดับ

น. วันสิ้นเดือนทางจันทรคติ.

3.14.74 วันฟู

น. วันที่ถือว่าเป็นวันมงคล..

3.14.75 สาย

น. สาหร่าย มีหลายชนิด.

3.14.76 สังกหยด

น. พันธุ์ข้าวเจ้าชนิดหนึ่ง ข้าวสารมีสีค่อนข้างแดงนิ่มคล้ายข้าวเหนียว.

3.14.77 สอนครอบแอกวัว

ก. ขั้นตอนหนึ่งของการฝึกสอนวัวควายให้รู้จักไถนา.

3.14.78 สอบนึ่ง

น. กระจกอบสานด้วยกระจูด ก้นมีสี่มุม ปากมีนริมไว้สำหรับใส่ข้าวเปลือก.

3.14.79 สอบจูด

น. กระจกอบสานด้วยกระจูด ก้นมีสองมุมไว้สำหรับใส่ข้าวและสิ่งของ.

3.14.80 แสก

น. สาแทรก ใช้คู่กับคันทาบ ไว้สำหรับใส่ข้าวเลียง.

3.14.81 แทงแสก

ก. การทำแสก.

3.14.82 หลบเบื้อง

ก. การใช้กระเบื้องมุงหลังคา.

3.14.83 หงายบัว

ก. การพลิกข้าวเลียงให้ปลายข้าวหงายขึ้น.

3.14.84 หนามจับ

น. ไมยราบ.

3.14.85 หน้า

น. หน้า กระท่อม.

3.14.86 หมูจีพรี

น. หมูพันธุ์เล็ก.

3.14.87 หมูเถื่อน

น. หมูป่า.

3.14.88 หัวหมู

น. หัวไถ ส่วนของไถที่ติดกับผล.

3.14.89 หางยาม

น. หางไถ บริเวณที่ใช้มือจับ.

3.14.90 เขี้ยว

น. เขี้ยว.

3.14.91 โทละ

ก. จับปลาหรือสัตว์ป่าโดยวิธีส่องไฟ เมื่อพบแล้วก็จับเอาด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น

ตุ้ม ทุบ ยิง หรือแทงหลาว.

4. ความคลี่คลายเปลี่ยนแปลงของเกษตรกรรมและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง

4.1 ความคลี่คลายเปลี่ยนแปลงของการเพาะปลูกและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง

การเพาะปลูกของชาวบ้านในตำบลเกาะนางคำ ได้เปลี่ยนแปลงจากการทำนาไปเป็นการทำสวนยางพาราและไร่นาสวนผสมมากขึ้น ในส่วนของพื้นที่นาได้รับอิทธิพลโดยตรงจากธุรกิจการเพาะเลี้ยงกุ้งกุลาดำอย่างรวดเร็วจนทำให้พื้นที่ที่เป็นนาข้าวเปลี่ยนเป็นนากุ้งอย่างรวดเร็ว และครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 90 % ของพื้นที่นาข้าวเดิม คงเหลือพื้นที่ทำนาข้าวเพียงเล็กน้อย ขั้นตอนการทำที่เป็นอยู่ได้ปรับเปลี่ยนจากการใช้วัว ไถนา มาเป็นการใช้รถไถเดินตาม หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “รถจักรลูกหมา” ขนบธรรมเนียมและความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการทำนาได้ลบลบเทา ความเชื่อถือ และการถือปฏิบัติ จนแทบจะไม่มีเหลือร่องรอยของวัฒนธรรมด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทำนาอีกเลย

สำหรับการเพาะปลูกพืชชนิดอื่นๆ ยังคงมีขั้นตอนการปฏิบัติแบบดั้งเดิม แต่ในบางพื้นที่ชาวบ้านได้ใช้การยกร่องดินโดยใช้รถแบ็กโฮ ซึ่งเป็นเครื่องจักรขนาดใหญ่แทนแรงงานคนและสัตว์ วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับความเชื่อด้านต่างๆ ยังคงมีความเหนียวแน่นอยู่ในกลุ่มของชาวบ้านผู้สูงอายุ คนหนุ่มสาวและเด็กๆ ส่วนใหญ่จะไม่ถือปฏิบัติ มีการใช้ปฎิวัติศาสตร์เพิ่มมากขึ้น ปฎิวัติหรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “ไม้อยา” ได้รับการยอมรับและนำมาใช้น้อยลงเรื่อยๆ นับวันจะหมดไปจากวิถีการเพาะปลูกของชาวบ้านในอนาคตไม่ช้า

4.2 ความคลี่คลายเปลี่ยนแปลงของการเลี้ยงสัตว์และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง

การเลี้ยงสัตว์ของชาวบ้านในตำบลเกาะนางคำในอดีต เป็นการเลี้ยงสัตว์เพื่อวัตถุประสงค์ไว้ใช้แรงงาน เช่น วัว ควาย และม้า ไว้เป็นอาหาร เช่น ไก่ เป็ด และหมู และเพื่อวัตถุประสงค์อื่นๆ เช่น สุนัข แมว นกเขา และนกกรงหัวจุก รูปแบบการเลี้ยงเป็นการเลี้ยงแบบปล่อยทุ่งให้หากินเองตามธรรมชาติ เกือบทุกครัวเรือนจะเลี้ยงวัว ไก่ หมู แมว และสุนัข ไว้ในบ้าน แต่ปัจจุบันการเลี้ยงสัตว์ของชาวบ้านได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม มีเพียงไม่กี่ครัวเรือนที่ยังคงเลี้ยงสัตว์แบบดั้งเดิมประมาณ 30 % และชาวบ้านในตำบลเกาะนางคำทั้งหมดไม่เลี้ยงสัตว์ไว้ใช้แรงงานเหมือนในอดีต แต่เลี้ยงไว้เพื่อเป็นอาหาร จำหน่าย และเพื่อวัตถุประสงค์อื่นๆ

รูปแบบการเลี้ยงสัตว์ในปัจจุบันเปลี่ยนจากการเลี้ยงไว้ในบ้าน เป็นการเลี้ยงในระบบฟาร์มขนาดเล็กและขนาดกลาง เช่น วัวพื้นบ้านและลูกผสมจะเลี้ยงเป็นฝูงๆ แต่ละฝูงมีประมาณ 50-100 ตัว ไก่เนื้อหรือไก่กระต๊วงจะเลี้ยงในระบบฟาร์มตามหลักวิชาการ และใช้อาหารสำเร็จรูป ส่วนสุกรนั้นมีชาวบ้านเลี้ยงน้อยมากและส่วนใหญ่จะเลี้ยงหมูขุนแทนหมูขุนฟาร์มหรือหมูพื้นบ้าน ใช้อาหารสำเร็จรูปและทำคอกเลี้ยงแยกออกจากตัวบ้านชัดเจน

4.3 ความคลี่คลายเปลี่ยนแปลงของการประมงและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง

ชาวบ้านในพื้นที่ตำบลเกาะนางคำในอดีตส่วนใหญ่จะทำการประมงชายฝั่งภายในทะเลสาบสงขลาเท่านั้น ทุกครัวเรือนจะทำการประมงเพื่อนำสัตว์น้ำจากทะเลสาบสงขลามาเป็นอาหาร ที่เหลือจำหน่ายให้แก่เพื่อนบ้านและพ่อค้าในท้องถิ่นเพื่อนำไปจำหน่ายต่อในเมืองหรือต่างพื้นที่ต่อไป แต่ในปัจจุบันปริมาณสัตว์น้ำมีน้อยลงไม่เพียงพอ ประกอบกับเป้าหมายในการทำประมงของชาวบ้านเปลี่ยนไปเป็นการทำประมงเพื่อให้ได้สัตว์น้ำปริมาณมากๆ เพื่อจำหน่าย ชาวบ้านบางส่วนได้เปลี่ยนไปทำการเลี้ยงปลากะพงขาวในกระชัง และเลี้ยงกุ้งกุลาดำและกุ้งขาวในบ่อดิน โคนขุดบ่อเลี้ยงกุ้งในพื้นที่นาข้าว และป่าเสม็ด ผลผลิตกุ้งกุลาดำและกุ้งขาว และปลากะพงขาว ส่วนใหญ่มาจากการเพาะเลี้ยง

4.4 ความคลี่คลายเปลี่ยนแปลงของการป่าไม้และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง

ในอดีตชาวบ้านตัดไม้เสม็ดเพื่อใช้สร้างบ้านเรือน ทำไม้พื้น และเผาถ่าน ปัจจุบันชาวบ้านตำบลเกาะนางคำตัดไม้เสม็ดเพื่อจำหน่ายเป็นไม้ใช้สอย เช่น ใช้ทำไม้หลักในบ่อเลี้ยงกุ้ง ทำโครงคอกกระชังเลี้ยงปลากะพงขาวในทะเลสาบสงขลา ทำไม้คร่าในงานก่อสร้าง และป่าไม้ส่วนใหญ่ถูกทำลายจากการขุดบ่อเลี้ยงกุ้งและการขุดขกร่องเพื่อปลูกปาล์มน้ำมัน

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล ข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรรม และ วัฒนธรรม รวมถึงการศึกษาสภาพทั่วไปของพื้นที่ที่ทำการวิจัย เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการวางแผน และกำหนดวิธีการศึกษาวิจัย จากแหล่งข้อมูล 2 แหล่ง คือ แหล่งปฐมภูมิและแหล่งทุติยภูมิ โดย กำหนดขอบเขตของการวิจัยด้านพื้นที่ ได้แก่พื้นที่ตำบลเกาะนางคำ อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง จำนวน 8 หมู่บ้าน ดังนี้

- หมู่ที่ 1 บ้านเกาะแก่ง
- หมู่ที่ 2 บ้านเกาะยวน
- หมู่ที่ 3 บ้านท่าเนียน
- หมู่ที่ 4 บ้านเกาะนางคำ
- หมู่ที่ 5 บ้านเกาะนางคำเหนือ
- หมู่ที่ 6 บ้านบางพลอง
- หมู่ที่ 7 บ้านบางตาล
- หมู่ที่ 8 บ้านเกาะนางทอง

และขอบเขตด้านเนื้อหา ออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่

1. องค์ประกอบและขั้นตอนการทำเกษตรกรรมของชาวบ้านตำบลเกาะนางคำ อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง จำนวน 4 ประเภท ดังนี้

- 1.1 การเพาะปลูก
- 1.2 การเลี้ยงสัตว์
- 1.3 การประมง
- 1.4 การป่าไม้

2. วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรรมประเภทการเพาะปลูก เพาะปลูก การประมง และการป่าไม้ ของชาวบ้านตำบลเกาะนางคำ อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง ดังนี้

- 2.1 วัฒนธรรมด้านศาสนาและความเชื่อ
- 2.2 วัฒนธรรมด้านสถาปัตยกรรม
- 2.3 วัฒนธรรมด้านประมากรรม
- 2.4 วัฒนธรรมด้านหัตถกรรม
- 2.5 วัฒนธรรมด้านจิตรกรรม
- 2.6 วัฒนธรรมด้านวรรณกรรม
- 2.7 วัฒนธรรมด้านศิลปะการแต่งกาย

- 2.8 วัฒนธรรมด้านเครื่องมือเครื่องใช้และเทคโนโลยีชาวบ้าน
 - 2.9 วัฒนธรรมด้านการใช้แรงงานคน สัตว์ เครื่องจักร และพลังงานจากธรรมชาติ
 - 2.10 วัฒนธรรมด้านการคมนาคม
 - 2.11 วัฒนธรรมด้านอาหารการกินและสุขอนามัย
 - 2.12 วัฒนธรรมด้านสังคม
 - 2.13 วัฒนธรรมด้านการค้าขายและเศรษฐกิจ
 - 2.14 วัฒนธรรมด้านภาษา
 - 2.15 วัฒนธรรมด้านอื่นๆ
3. ความคลี่คลายเปลี่ยนแปลงของเกษตรกรรมและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง
 - 3.1 ความคลี่คลายเปลี่ยนแปลงของการเพาะปลูกและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง
 - 3.2 ความคลี่คลายเปลี่ยนแปลงของการเลี้ยงสัตว์และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง
 - 3.3 ความคลี่คลายเปลี่ยนแปลงของการประมงและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง
 - 3.4 ความคลี่คลายเปลี่ยนแปลงของการป่าไม้และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาวิจัยตามระเบียบวิธีดังกล่าวมาแล้ว ผลการวิจัยสรุปได้ ดังนี้

1. **สภาพทั่วไปของพื้นที่** ตำบลเกาะนางคำ อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 8 หมู่บ้าน ภูมิประเทศเป็นเกาะอยู่ในทะเลสาบระหว่างทะเลสาบตอนกลางกับตอนล่าง มีบ้านเรือน 983 ครอบครั้ว ประชากร 4,482 คน ประชาชนส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม และรับจ้างทั่วไป

2. **รูปแบบและวิธีการทำเกษตรกรรมของชาวบ้าน** มี 4 ประเภท ดังนี้

2.1 การเพาะปลูก ได้แก่

- 2.1.1 การทำนา มี 2 ประเภท คือ นาดำและนาหว่านน้ำตม
- 2.1.2 การทำสวนยางพารา
- 2.1.3 การทำสวนผลไม้ ได้แก่ มะม่วง มะพร้าว ทุเรียน ส้มโอ ส้มจุก
- 2.1.4 การปลูกพืชผักสวนครัว

2.2 การเลี้ยงสัตว์ ได้แก่

- 2.2.1 การเลี้ยงแพะ
- 2.2.2 การเลี้ยงไก่
- 2.2.3 การเลี้ยงเป็ด
- 2.2.4 การเลี้ยงควาย
- 2.2.5 การเลี้ยงสุกร
- 2.2.6 การเลี้ยงวัว

2.3 การประมง ได้แก่

- 2.3.1 ไซ
- 2.3.2 เซงเลง
- 2.3.3 แร้วปูดำ
- 2.3.4 เบ็ด
- 2.3.5 ชั่ง
- 2.3.6 อวนหรือหลอม
- 2.3.7 หयोग
- 2.3.8 โพงพาง
- 2.3.9 การหลอนปลา
- 2.3.10 ใหลัดปลา
- 2.3.11 เหลียะ

2.4 การป่าไม้ ได้แก่

- 2.4.1 การทำไม้(ตัดไม้) เสม็ดเพื่อใช้สอยและจำหน่าย
- 2.4.2 การทำตาลโตนด
- 2.4.3 การเก็บหาของป่า

3. วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรรม มี 15 ประเภท ดังนี้

3.1 วัฒนธรรมด้านศาสนาและความเชื่อ

3.1.1 ด้านศาสนา

3.1.1.1 การอุทิศส่วนกุศลให้บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว ได้แก่ การ

ทำบุญเดือน 10

3.1.1.2 การแสดงความชื่นชมยินดีในโอกาสที่ได้รับผลิตผลทาง

การเกษตร ได้แก่ การทำบุญข้าว หรือทำขวัญข้าว

3.1.1.3 การอำนวยการประโยชน์ในด้านปัจจัยอาหารแก่ภิกษุสงฆ์ ได้แก่

การจัด/ชก หมรับ

3.1.1.4 เป็นการเคารพศรัทธาต่อพระพุทธเจ้า ได้แก่ ประเพณีลาก

พระ และเป็นการแสดงความสนุกสนานรื่นเริงประจำปีร่วมกัน ได้แก่ บุญสารทเดือน 10

3.1.2 ด้านความเชื่อ

3.1.2.1 ความเชื่อเกี่ยวกับวิญญาณ ได้แก่ แม่โพสพ แม่ธรณี แม่

คงคา แม่ย่านาง เทวดา พระภูมิเจ้าที่ โนราลงครุ ผีฟ้า(อุบาทว์) เจ้าป่า ผีป่า ผีนางตะเคียน
ต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ ผีพราย

3.1.2.2 ความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์ ได้แก่ โจ้ คาถาในการทำนา
ยันต์ ผ้าผูกหัวเรือ และการเจิมเรือ

3.1.2.3 ความเชื่อเกี่ยวกับโหราศาสตร์ ได้แก่ การดูฤกษ์ยาม และการ
ดูลักษณะวัว

3.1.2.4 ความเชื่อเกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติ ได้แก่ เดือนเป็น
จันทร์(จันทร์ปราคา) ฟ้าเหลือง ฟ้าแดง เดือนแจ่มเดือนมืด น้ำขึ้นน้ำลง

3.1.2.5 ความเชื่อเกี่ยวกับการถือเคล็ด ได้แก่ ห้ามทักทายกับคนที่ทำ
การแรกเก็บหรือดับข้าวขึ้นลอม การแรกไถนาควรเลือกเอาวันอาทิตย์ การเก็บข้าวจะต้องเก็บให้
หมดทั้งแปลงนา ห้ามนวดข้าวในวันศุกร์ ฯลฯ

3.2 วัฒนธรรมด้านสถาปัตยกรรม ได้แก่ เรินข้าวหรือเรือนข้าว คุก โรงซัง
ขนา คอกเลี้ยงสัตว์

3.3 วัฒนธรรมด้านประติมากรรม ได้แก่ แพ้วหลอกนก เรือ โจ้ (โจ้ฝั่ง โจ้
แขวน โจ้ควายธนู โจ้บอก โจ้พรก โจ้ตอก โจ้หลอก)

3.4 วัฒนธรรมด้านหัตถกรรม ได้แก่ สอบนั่ง แสก แขง เป็ย สาด เจ็ย ดั่ง
ครกสีข้าว สุ่ม ข้อง

3.5 วัฒนธรรมด้านจิตรกรรม ได้แก่ การเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังเกี่ยวกับ
ศาสนาและความเชื่อ ในผนังอุโบสถ วิหาร โรงธรรม

3.6 วัฒนธรรมด้านวรรณกรรม ได้แก่

3.6.1 ตำนานชุมชน ได้แก่ ตำนานของบ้านเกาะนางคำ ตำนานบ้านท่า
เนียน ตำนานบ้านเกาะยวน ตำนานบ้านเกาะแกง

3.6.2 สำนวน ได้แก่ พอเดือนหกฝนตกต้องแซ่ซ้ง นาโคกทำนาหวาน
นาลีกทำนาดำ นางธรณีหันอะไร ฟ้าแดงถูกกึ่ง ฟ้ารุ่งถูกปลา ป่าร้างข้างนอน ดูกไก่ไหลเผือก
วัวหน้าโพขาว หางดอก หนอกพาดผ้า ฯลฯ

3.6.3 เพลงร้องเรือหรือเพลงกล่อมเด็ก

3.7 วัฒนธรรมด้านการแต่งกาย ได้แก่ การนุ่งโจงกระเบน การนุ่งผ้าขาวม้าปิ่น
เด็ย การนุ่งโสร่ง การใช้ผ้าพาดบ่า

3.8 วัฒนธรรมด้านเครื่องมือเครื่องใช้และเทคโนโลยีชาวบ้าน ได้แก่ เครื่องไถนา
(หัวหมู หางยาม คันไถ แอก) สอบนั่ง แกะ คันหาบ แสก ดั่ง เจ็ย ครกสีข้าว ครกข้อมมือ
ครกบด แขง ทุน ตะเกียง/ตะเกียงไต้ต่อง นุง ปาดหญ้า เลื่อยหุ้ง กองซ้อเรือ เครื่องมือประมง
พื้นบ้าน บอกลุย

3.9 วัฒนธรรมด้านการใช้แรงงานคน สัตว์ เครื่องจักร และพลังงานจากธรรมชาติ

3.9.1 การออกปากกินวาน

3.9.2 การฝึก/บังคับวัวในการไถนา

3.10 วัฒนธรรมด้านการคมนาคม

3.10.1 การคมนาคมทางบก ได้แก่ การเดินเท้า รถเครื่อง (จักรยานยนต์)

3.10.2 การคมนาคมทางน้ำ ได้แก่ เรือพาย เรือแจว เรือหางยาว เรือแม่ล

3.11 วัฒนธรรมด้านอาหารการกินและสุขอนามัย

3.11.1 อาหารคาวหวานสำหรับรับประทานทั่วไป

3.11.2 อาหารคาวหวานสำหรับเป็นเครื่องเช่นสังเวช

3.11.3 อาหารคาวหวานสำหรับการประกอบพิธีกรรม

3.12 วัฒนธรรมด้านสังคม

3.12.1 การหิบบิยืมอุปกรณ์หรือเครื่องมือเครื่องใช้ในการประกอบอาชีพ

3.12.2 การออกปากกินวาน

3.13 วัฒนธรรมด้านการค้าขายและเศรษฐกิจ

3.13.1 ตลาดนัด

3.12.2 โรงสีข้าว

3.12.4 การค้าขายผ่านพ่อค้าคนกลางบนเรือแม่ล

3.14 วัฒนธรรมด้านภาษา ใช้ภาษาไทยถิ่นได้สำเนียงเดียวกันกับภาษาไทยถิ่น

3.15 วัฒนธรรมด้านอื่นๆ จากการศึกษาไม่มีปรากฏว่ามีนอกเหนือจากที่กล่าวมา

4. ความคลี่คลายเปลี่ยนแปลงของเกษตรกรรมและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง

4.1 ความคลี่คลายเปลี่ยนแปลงของการเพาะปลูกและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง

การเพาะปลูกของชาวบ้านในตำบลเกาะนางคำ ได้เปลี่ยนแปลงจากการทำนาไปเป็นการทำสวนยางพาราและไร่นาสวนผสมมากขึ้น ในส่วนของพื้นที่นาได้รับอิทธิพลโดยตรงจากธุรกิจการเพาะเลี้ยงกุ้งกุลาดำอย่างรวดเร็วจนทำให้พื้นที่ที่เป็นนาข้าวเปลี่ยนเป็นนาุ้งอย่างรวดเร็ว และครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 90 % ของพื้นที่นาข้าวเดิม คงเหลือพื้นที่ทำนาข้าวเพียงเล็กน้อย ขั้นตอนการทำที่เป็นอยู่ได้ปรับเปลี่ยนจากการใช้วัว ไถนา มาเป็นการใช้รถไถเดินตาม หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า

รถยนต์

เกษตรกรรม

สงขลา

ทั้ง 14 ตำบล

“รถจักรลูกหมา” ขนบธรรมเนียมและความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการทำนาได้สละบทบาท ความเชื่อถือ และการถือปฏิบัติ จนแทบจะไม่มีเหลือร่องรอยของวัฒนธรรมด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทำนาอีกเลย

สำหรับการเพาะปลูกพืชชนิดอื่นๆ ยังคงมีขั้นตอนการปฏิบัติแบบดั้งเดิม แต่ในบางพื้นที่ชาวบ้านได้ใช้การยกร่องดินโดยใช้รถไถยนต์ ซึ่งเป็นเครื่องจักรขนาดใหญ่แทนแรงงานคนและสัตว์ วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับความเชื่อด้านต่างๆ ยังคงมีความเหนียวแน่นอยู่ในกลุ่มของชาวบ้าน ผู้สูงอายุ คนหนุ่มสาวและเด็กๆ ส่วนใหญ่จะไม่ถือปฏิบัติ มีการใช้ปุ๋ยวิทยาศาสตร์เพิ่มมากขึ้น ปุ๋ยธรรมชาติหรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “ไม้ยา” ได้รับการยอมรับและนำมาใช้น้อยลงเรื่อยๆ นับวันจะหมดไปจากวิถีการเพาะปลูกของชาวบ้านในอนาคตไม่ช้า

4.2 ความคลี่คลายเปลี่ยนแปลงของการเลี้ยงสัตว์และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง

การเลี้ยงสัตว์ของชาวบ้านในตำบลเกาะนางคำในอดีต เป็นการเลี้ยงสัตว์เพื่อวัตถุประสงค์ไว้ใช้แรงงาน เช่น วัว ควาย และม้า ไว้เป็นอาหาร เช่น ไก่ เป็ด และหมู และเพื่อวัตถุประสงค์อื่นๆ เช่น สุนัข แมว นกเขา และนกกรงหัวจุก รูปแบบการเลี้ยงเป็นการเลี้ยงแบบปล่อยทุ่งให้หากินเองตามธรรมชาติ เกือบทุกครัวเรือนจะเลี้ยงวัว ไก่ หมู แมว และสุนัข ไว้ในบ้าน แต่ปัจจุบันการเลี้ยงสัตว์ของชาวบ้านได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม มีเพียงไม่กี่ครัวเรือนที่ยังคงเลี้ยงสัตว์แบบดั้งเดิม ประมาณ 30 % และชาวบ้านในตำบลเกาะนางคำทั้งหมดไม่เลี้ยงสัตว์ไว้ใช้แรงงานเหมือนในอดีต แต่เลี้ยงไว้เพื่อเป็นอาหาร จำหน่าย และเพื่อวัตถุประสงค์อื่นๆ

รูปแบบการเลี้ยงสัตว์ในปัจจุบันเปลี่ยนจากการเลี้ยงไว้ในบ้าน เป็นการเลี้ยงในระบบฟาร์มขนาดเล็กและขนาดกลาง เช่น วัวพื้นบ้านและลูกผสมจะเลี้ยงเป็นฝูงๆ แต่ละฝูงมีประมาณ 50-100 ตัว ไก่เนื้อหรือไก่กระหงจะเลี้ยงในระบบฟาร์มตามหลักวิชาการ และใช้อาหารสำเร็จรูป ส่วนสุกรนั้นมีชาวบ้านเลี้ยงน้อยมากและส่วนใหญ่จะเลี้ยงหมูขุนแทนหมูขุนหรือหมูพื้นบ้าน ใช้อาหารสำเร็จรูป และทำคอกเลี้ยงแยกออกจากตัวบ้านชัดเจน

4.3 ความคลี่คลายเปลี่ยนแปลงของการประมงและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง

ชาวบ้านในพื้นที่ตำบลเกาะนางคำในอดีตส่วนใหญ่จะทำการประมงชายฝั่งภายในทะเลสาบสงขลาเท่านั้น ทุกครัวเรือนจะทำการประมงเพื่อนำสัตว์น้ำจากทะเลสาบสงขลามาเป็นอาหาร ที่เหลือจำหน่ายให้แก่เพื่อนบ้านและพ่อค้าในท้องถิ่นเพื่อนำไปจำหน่ายต่อในเมืองหรือต่างพื้นที่ต่อไป แต่ในปัจจุบันปริมาณสัตว์น้ำมีน้อยลงไม่เพียงพอ ประกอบกับเป้าหมายในการทำประมงของชาวบ้านเปลี่ยนไปเป็นการทำประมงเพื่อให้ได้สัตว์น้ำปริมาณมากๆ เพื่อจำหน่าย ชาวบ้านบางส่วนได้เปลี่ยนไปทำการเลี้ยงปลากระพงขาวในกระชัง และเลี้ยงกุ้งกุลาดำและกุ้งขาวในบ่อดิน โดยขุดบ่อเลี้ยงกุ้งในพื้นที่นาข้าว และป่าเสม็ด ผลผลิตกุ้งกุลาดำและกุ้งขาว และปลากระพงขาว ส่วนใหญ่มาจากการเพาะเลี้ยง

4.4 ความคลี่คลายเปลี่ยนแปลงของการป่าไม้และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง

ในอดีตชาวบ้านตัดไม้เสม็ดเพื่อใช้สร้างบ้านเรือน ทำไม้พื้น และเผาถ่าน ปัจจุบันชาวบ้านตำบลเกาะนางคำตัดไม้เสม็ดเพื่อจำหน่ายเป็นไม้ใช้สอย เช่น ใช้ทำไม้หลักในบ่อเลี้ยงกุ้ง ทำโครงคอกกระชังเลี้ยงปลากะพงขาวในทะเลสาบสงขลา ทำไม้คร่าวในงานก่อสร้าง และป่าไม้ส่วนใหญ่ถูกทำลายจากการขุดบ่อเลี้ยงกุ้งและการขุดยกร่องเพื่อปลูกปาล์มน้ำมัน

อภิปรายผล

ผลการวิจัยดังกล่าว เป็นข้อมูลตามสภาพความเป็นจริงที่ปรากฏในชุมชนของตำบลเกาะนางคำ อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง ทั้งที่ปรากฏในอดีตและปัจจุบัน การนำเสนอจึงเป็นลักษณะของงานวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งผู้วิจัยได้พยายามศึกษาและนำเสนอให้ได้เนื้อหาที่สมบูรณ์ที่สุด ภายใต้งैอนใจและข้อจำกัดเรื่องเวลาและงบประมาณ การกำหนดกรอบของการศึกษาได้ยึดเอาแนวคิดของการจัดแบ่งประเภทของวัฒนธรรมอย่างละเอียด และผลที่ได้รับผู้วิจัยเชื่อมั่นว่าจะเป็นประโยชน์แก่ผู้สนใจ และบางเรื่องอาจเป็นความรู้ใหม่

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมหรือการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับวัฒนธรรมย่อมมีกรอบแนวคิดที่เป็นไปในแนวเดียวกันแต่เนื้อหา และรายละเอียดอาจจะสอดคล้องกันหรือแตกต่างกัน ถือเป็นเรื่องปรกติ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยของพื้นที่ ช่วงเวลา และความรู้สึกนึกคิดของผู้คนในสังคมเป็นสำคัญ ดังนั้นผู้วิจัยจึงจำเป็นต้องมีความเชื่อมั่นในความเที่ยงตรงของการนำเสนอข้อมูลโดยไม่เอาความรู้สึกนึกคิดของตนเองเข้ามาสอดแทรก เพราะจะทำให้ข้อมูลอาจถูกบิดเบือนไปจากความเป็นจริงได้ จึงถือเป็นเรื่องที่สำคัญสำหรับผู้วิจัยจะต้องยึดถือ

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

การศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพย่อมมีความหลากหลายในเนื้อหา ขึ้นอยู่กับกรอบแนวคิดและข้อจำกัดและขอบเขตของเนื้อหาที่กำหนดไว้เป็นข้อตกลงเบื้องต้น การวิจัยครั้งนี้จึงทำการศึกษาและเสนอผลการศึกษาดมกรอบแนวคิดดังกล่าว ดังนั้นจึงยังมีเรื่องราวอีกมากมายที่จำเป็นจะต้องได้รับการศึกษาวิจัยต่อ ซึ่งผู้วิจัยมีความคิดเห็นที่อยากจะเสนอแนะให้มีการศึกษาวิจัยต่อไป ดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศวิทยาของพื้นที่ตำบลเกาะนางคำที่มีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของชาวบ้าน
2. วิวัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของระบบชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา
3. การอนุรักษ์และฟื้นฟูทะเลสาบสงขลาโดยการมีส่วนร่วมของชาวบ้านและองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น

บรรณานุกรม .

บรรณานุกรม

เกาะนางค้ำ, องค์การบริหารส่วนตำบล. รายงานประจำปี 2542. พัทลุง : องค์การบริหารส่วนตำบล
เกาะนางค้ำ, 2542.

เกรียงศักดิ์ ปัทมเรขา. ความคิดพื้นฐานการพัฒนาชนบท. สงขลา : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2533.

คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, สำนักงาน. วัฒนธรรมประจำชาติ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์บริษัท
อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, 2531.

คณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, สำนักงาน. ภาพถ่ายดาวเทียม LANDSAT 5 บริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบ
สงขลา. กรุงเทพฯ : กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม, 2533.

จุมพล หนิมพานิช. “มนุษย์กับสังคม”, ใน เอกสารการสอนชุดวิชามนุษย์กับสังคม. กรุงเทพฯ :
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2526.

จูรี จุละเกศ. มานุษยวิทยาเบื้องต้น.

ชัยมงคล สุวพานิช. แนวการสอนเกษตรกรรม. กรุงเทพฯ : มงคลการพิมพ์, ม.ป.ป.

..... หลักกสิกรรม. กรุงเทพฯ : มงคลการพิมพ์, 2516.

ชำเลื่อง วุฒิจันทร์. วัฒนธรรม. ม.ป.ท., 2519.

ชอุดา จิตพิทักษ์. สังคมวิทยาและวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2528.

ฉรรงค์ เส็งประชา. สังคมวิทยาชนบทและเมือง. กรุงเทพฯ : กรุงเทพมหานครการพิมพ์, ม.ป.ป.

ทัศนีย์ อัดตะนันท์. ดินที่ใช้ในการปลูกข้าว. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2531.

ทำนอง สิงคาลวณิช. เกษตรทัศน. ม.ป.ท., ม.ป.ป.

ทิพวัลย์ พิชะกุล. “เกาะสี่เกาะห้า : นิทาน,” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่มที่ 2. กรุงเทพฯ :
อัมรินทร์การพิมพ์, 2542.

ธวัชชัย คำทอง. พฤติกรรมและการดูแลสุขภาพตนเองของประชาชนในตำบลเกาะนางค้ำ อำเภอปาก
พะยูน จังหวัดพัทลุง. ปรินญาณิพนธ์ ศศ.ม. สงขลา : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
สงขลา, 2534. ถ่ายเอกสาร.

ประสาธ หลักศิลา. สังคมมนุษย์ในด้านพฤติกรรมศาสตร์. กรุงเทพฯ : วัฒนาพานิช, 2514.

ประสิทธิ์ กาพย์กลอน. ภาษากับวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2518.

ประสิทธิ์ บัวงาม. ความเชื่อเกี่ยวกับเกษตรกรรมของชาวบ้านตำบลเกาะนางค้ำ อำเภอปากพะยูน
จังหวัดพัทลุง. ปรินญาณิพนธ์ ศศ.ม. สงขลา : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ภาคใต้,
2538. ถ่ายเอกสาร

ปัญญา หิรัญรัมย์. “วิวัฒนาการของการเกษตรและการจัดการศึกษาเกษตรในประเทศไทย”, ใน
เอกสารการสอนชุดวิชาความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการส่งเสริมการเกษตร หน่วยที่ 2.
กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2530.

พรศักดิ์ พรหมแก้ว. “ทำบุญเดือนสิบ : ประเพณี,” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่มที่ 7.

กรุงเทพฯ : อัมรินทร์การพิมพ์, 2542

พัทลุง, จังหวัด. บรรยายสรุปจังหวัดพัทลุง ประจำปี 2535. พัทลุง : สำนักงานจังหวัดพัทลุง, 2535

พานิช ทินนิมิตร. หลักการเกษตร. กรุงเทพฯ : กรุงเทพมหานครการพิมพ์, 2527.

มนตรี สุพัฒน์ และคณะ. หลักการการกรม. นครศรีธรรมราช : วิทยาลัยครุนครศรีธรรมราช, 2513.

ราชบัณฑิตสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์, 2525.

วัชรินทร์ บุญวัฒน์. หลักการการกรม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2526.

วิมล คำศรี. วัฒนธรรมข้าวและพลังอำนาจชุมชนรอบทะเลสาบสงขลา. กรุงเทพฯ : สำนักงาน

กองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2544.

วีระ บำรุงรักษ์. “วัฒนธรรม”, ใน เอกสารงานวัฒนธรรมสัมพันธ์จังหวัดชายแดนภาคใต้. ม.ป.ท., 2531.

สมยศ ทุ่งหัว. สังคมชนบทกับการพัฒนา. สงขลา : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2534.

สว่าง สุวรรณโร. “โนราลครู,” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่มที่ 8. กรุงเทพฯ : อัมรินทร์

การพิมพ์, 2542.

สัญญา วัชพันธ์. วัฒนธรรมที่ปรากฏในประเพณีลากพระเดือน 11 ของชาวสงขลา. ปริญญาโท

ศ.ม. สงขลา : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา, 2535. ถ่ายเอกสาร.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. สังคมวิทยา. กรุงเทพฯ : จุฬารังกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526.

สิริวิทย์ สโรบล และศักดิ์สงวน กอนันทา. “ความสำคัญของอาชีพการเลี้ยงสัตว์ในประเทศไทย”,

ใน เอกสารการสอนชุดวิชาเกษตรทั่วไป 3 : สัตว์เศรษฐกิจ. กรุงเทพฯ :

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2527.

สุพัตรา สุภาพ. สังคมและวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2518.

สุรี สอนสมบูรณ์. เกษตรชลประทาน. กรุงเทพฯ : รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์, 2519.

เสมอ ศิริประภาและคณะ. “ชุดเรือ : กรรมวิธี,” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่มที่ 2.

กรุงเทพฯ : อัมรินทร์การพิมพ์, 2542.

อนุমানราชชน, พระยา. วัฒนธรรมเบื้องต้น. โดยเสฐียร โกเศศ (นามแฝง). พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ :

ศูนย์การทหารราบ, 2513.

สังคมและวัฒนธรรมไทย. โดยเสฐียร โกเศศ (นามแฝง). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์บรรณา

การ, 2518.

อัจฉรา เล็กวานิช. “ความเป็นมาของการปลูกพืชในประเทศไทย”, ใน เอกสารการสอนชุดวิชา

เกษตรทั่วไป 2 : พืชเศรษฐกิจ. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2533.

อานนท์ อากาศิรมย์. มนุษย์กับสังคม : สังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์บำรุงนุกูล, 2515.

อุดม หนูทอง. “ทำขวัญข้าว”, ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529. กรุงเทพฯ : อัมรินทร์การ

พิมพ์, 2529.

อุทัย หิรัญโด. สังคมวิทยาประยุกต์. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2522.

บุคฉานุกรม

บุคลากรกรม

- กิติ ศิริวัฒน์. บ้านเลขที่ 21 หมู่ที่ 3 ตำบลเกาะนางคำ อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง, 2538.
- คลี่ ชมพูขัง. บ้านเลขที่ 40 หมู่ที่ 1 ตำบลเกาะนางคำ อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง, 2543.
- เจียม เรืองแก้ว. บ้านเลขที่ 46 หมู่ที่ 3 ตำบลเกาะนางคำ อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง, 2543.
- ถ้อย สุวรรณะ. บ้านเลขที่ 60 หมู่ที่ 3 ตำบลเกาะนางคำ อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง, 2543.
- เนียม อิศระทะ. บ้านเลขที่ 68 หมู่ที่ 3 ตำบลเกาะนางคำ อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง, 2543.
- เพ็ยะ หนูหมาน. บ้านเลขที่ 152/1 หมู่ที่ 8 ตำบลเกาะนางคำ อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง, 2543.
- เผ็ช หมัดหละ. บ้านเลขที่ 23 หมู่ที่ 5 ตำบลเกาะนางคำ อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง, 2543.
- พลอย มณี. บ้านเลขที่ 2 หมู่ที่ 1 ตำบลเกาะนางคำ อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง, 2543.
- สงวน รอดรัมย์. บ้านเลขที่ 33 หมู่ที่ 3 ตำบลเกาะนางคำ อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง, 2543.
- สังคม เกื้อหนูน. บ้านเลขที่ 40 หมู่ที่ 2 ตำบลเกาะนางคำ อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง, 2543.